

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

АДАХ Наталія Арсенівна

УДК 811.161.2'373:821.161.2-1

**АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ В ПОЕЗІЇ
ВАСИЛЯ БАРКИ: СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ, ПРАГМАТИКА**

10.02.01 – українська мова

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
ВОКАЛЬЧУК Галина Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
доцент

Рівне – 2008

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У СУЧАСНІЙ НЕОЛОГІЇ	13
1.1. Авторський лексичний новотвір як об'єкт неологічних студій	13
1.2. Головні проблеми дослідження семантики лексичних новотворів	22
1.3. Загальна характеристика словотворчої практики Василя Барки	31
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ ВАСИЛЯ БАРКИ	40
2.1. Лексико-семантичні особливості індивідуально-авторських іменників	40
2.1.1. Конкретні іменники	41
2.1.2. Абстрактні іменники	52
2.1.3. Збірні іменники	54
2.2. Індивідуально-авторські прикметники	58
2.3. Індивідуально-авторські дієслова	65
2.4. Індивідуально-авторські прислівники	70
2.5. Найчисленніші тематичні групи новотворів у поетичному лексиконі Василя Барки	73
2.5.1. Особливості семантики авторських кольоропозначень	74
2.5.2. Оказіональні номінації з нумеративним компонентом	86
2.5.3. Авторські номінації релігійної тематики	91

2.6. Авторські новотвори як специфічні виразники ключових понять у мовно-поетичній картині світу Василя Барки	95
Висновки до розділу 2	117
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІЇ ТА ПРАГМАТИКА ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ВАСИЛЯ БАРКИ	119
3.1. Функціонально-прагматичний аспект дослідження авторських лексичних новотворів	119
3.2. Номінативна функція новотворів	122
3.3. Стилїстичні особливості авторських номінацій	125
3.4. Експресивність лексичних новотворів	131
3.5. Текстотвірні функції новотворів	136
Висновки до розділу 3	142
РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ ВАСИЛЯ БАРКИ	144
4.1. Головні здобутки української письменницької лексикографії ХХ – ХХІ століття	144
4.2. Теоретичні засади укладання "Словника авторських лексичних новотворів Василя Барки"	168
4.2.1. Загальна характеристика словника	168
4.2.2. Склад словника	168
4.2.2.1. Джерела словника	171
4.2.2.2. Структура словникової статті	171
4.2.2.2.1. Реєстрове слово	172
4.2.2.2.2. Довідки щодо тлумачення семантики новотворів	172
4.2.2.2.3. Ілюстративний матеріал	174
4.2.2.2.4. Умовні позначення джерел ілюстрацій	178
4.2.2.2.5. Хронологічна довідка	178
4.2.3. Умовні скорочення і позначки, уживані у словнику	179
4.3. Складні випадки лексикографічного опису новотворів	179

4.4. Перспективи лексикографічного опрацювання новотворів	
Василя Барки	184
Висновки до розділу 4	193
ВИСНОВКИ	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	203
ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ УМОВНІ	
СКОРочЕННЯ	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРШОДЖЕРЕЛ ТА ЇХ	
УМОВНІ СКОРочЕННЯ	233
ДОДАТКИ	234

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АЛН – авторський лексичний новотвір

ЛЗС – лексичне значення слова

ЛСГ – лексико-семантична група

НО – назви осіб

СМП – словник мови письменника

ТГ – тематична група

ВСТУП

Поетичне мовлення характеризується функціонуванням у ньому великої кількості різноманітних інновацій, зокрема, авторських лексичних новотворів (далі – АЛН), без яких важко уявити сучасну поезію. Основною причиною творення поетами okazіональних слів є їхня поліфункціональність. Вдало створена майстром художнього слова, номінація здатна якнайточніше відбити не лише власне світобачення автора, а й образно відтворити особливості національного світовідчуття, заповнити у конкретній мовленнєвій ситуації певну мовно-естетичну нішу. "Поетичне мовлення – це мовлення віршів, яке досягло такого рівня структурно-змістової організації, на якому забезпечується поетична комунікація" [72, с. 40].

Семантичний та емоційно-експресивний потенціал авторських новотворів досить великий, чим пояснюється їх активне використання у поетичному (віршованому) мовленні.

Лінгвістичні розвідки українських та зарубіжних мовознавців були присвячені вивченню різних аспектів okazіональних слів, а саме: лексико-семантичного (І.К.Білодід [23], О.Г.Ликов [143], Р.Ю.Намітокова [159], В.М.Русанівський [194], В.А.Чабаненко [238]); словотвірного (М.А.Бакіна [12], Н.І.Вовчук [45], Г.М.Вокальчук [46], В.В.Герман [67], О.А.Земська [96], Ж.В.Колоїз [114], І.Г.Олійник [169], Л.П.Павленко [171], О.А.Стишов [214], О.М.Турчак [229] та ін.); лінвостилістичного (С.Я.Єрмоленко [85; 86], Н.М.Сологуб [202], Л.О.Ставицька [204; 205], Г.М.Сюта [218], Т.Г.Юрченко [249], І.В.Андрусак [5], А.А.Калєтнік [98] та ін.), лексикографічного (Г.М.Віняр [41; 42], Г.М.Вокальчук [50; 51], Г.М.Колесник [111; 112], Ж.В.Колоїз [113], Г.М.Степанов [209], Л.Р.Шпачук [41; 42] та ін.), прагматичного (О.М.Дорофєєва [79], В.І.Заботкіна [94] та ін.), функціонального (О.І.Александрова [3], В.С.Ващенко [32], О.О.Жижома [91], Т.К.Черторизька [241] та ін.).

Початок ХХІ століття характеризується появою окремої галузі лексикології – неології, або науки про нові слова (неологізми), у тому числі й індивідуально-авторські новотвори. Ґрунтовне вивчення інновацій (як узуальних, так і okazіональних) вимагає теоретичної основи. А це уможлиблюється, зокрема, за умови дослідження особливостей okazіонального словотвору провідних українських письменників і виявлення загальних закономірностей у галузі індивідуально-авторської номінації в різні періоди розвитку української мови. У цьому напрямку вже виконано чимало наукових досліджень. Словотворчість окремих українських письменників вивчали М.Ф.Братусь [28], Г.М.Вокальчук [51; 53], Н.В.Гаврилюк [58–63], В.В.Герман [67], Н.С.Дужик [80], О.О.Жижома [91], Л.В.Зіневич [97], А.А.Калетнік [98], О.В.Коваль [108], М.В.Кудряшова [131], І.Г.Олійник [169], Л.В.Пашко [175], В.Ф.Стецій [213], Л.Ю.Тиха [226], О.М.Тищенко [227], Т.Г.Юрченко [249] та ін.

Незважаючи на численні праці з проблем теорії okazіональності та індивідуальної мовотворчості, всебічного дослідження все ще потребують такі проблеми, як функціональне призначення okazіональних слів у художньому тексті; семантична специфіка індивідуально-авторських новотворів; системний лексикографічний опис okazіональних слів (хоча перші спроби в цьому напрямку вже здійснені в працях Г.М.Колесника [111; 112], Н.М.Сологуб [202], Г.М.Вокальчук [50; 51] та ін.

У сучасній лінгвістиці велику увагу приділено вивченню мови т. зв. "материкових", або діаспорних, поетів, оскільки вона є живим і різнобічним відтворенням динамічних процесів, які відбуваються у сферах матеріальної та духовної культури українського соціуму.

Досі спроби лінгвістичного дослідження мови поезії західної діаспори, передусім – індивідуально-авторської мовотворчості, у вітчизняній науці були поодинокими: досліджувався мовний портрет Яра Славутича [202], здійснювався порівняльно-зіставний аналіз інноваційних лінгвальних явищ у поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи [218], вивчалися

лінгвостилістичні особливості української діаспорної поезії 60–80 рр. ХХ століття [24] та ін.

Особливої уваги дослідників заслуговує й вивчення індивідуального стилю "патріарха української поезії в діаспорі" [129, с. 69] Василя Барки – видатного українського письменника і науковця, який увійшов в історію сучасної літератури й мови як сміливий експериментатор не лише в галузі розширення ідейно-тематичного спектру творів, а й у царині оригінального образотворення та авторської лексичної номінації. Поетичні тексти Василя Барки насичені елементами фольклорної образності, релігійними мотивами, що служить оригінальною палітрою для створення колоритних лексичних інновацій. Досі словотворча практика поета не була предметом спеціального наукового дослідження, незважаючи на те, що автор зробив вагомий внесок у збагачення поетичного лексикону ХХ ст. Поодинокі розвідки, присвячені творчості Василя Барки, належать літературознавцям (Т.П.Головань, О.О.Маланій, В.Ф.Пушко, Г.Д.Швець) та фольклористам (М.П.Вовк). Спеціальні ж лінгвістичні дослідження семантичних, функціонально-прагматичних особливостей мови творів Василя Барки, зокрема, розмаїття індивідуально-авторських новотворів, а також їх лексикографічного представлення, в сучасному мовознавстві фактично відсутні, а мовний матеріал поетичних текстів автора не введений в активний науковий обіг. Усе це зумовлює **актуальність** дисертаційної роботи.

Мета дисертаційної роботи полягає у з'ясуванні семантичних та функціонально-прагматичних особливостей лексичних новотворів Василя Барки, здійсненні їхнього лексикографічного опису.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- установити максимально повний корпус індивідуально-авторських новотворів у поезії Василя Барки;
- здійснити лексико-семантичну класифікацію оказіональних слів за їхньою частиномовною належністю;
- виконати частотний аналіз авторських лексичних новотворів за

частиномовною належністю; за роками творчої діяльності Василя Барки; за вживанням кореневих морфем певної семантики в новотворах, що є експонентами ключових понять і символів у мовотворчості поета; за розподілом інновацій у найчисленніших тематичних групах новотворів;

- виявити головні функціонально-прагматичні особливості авторських лексичних новотворів у поетичних текстах Василя Барки;
- визначити основні тенденції в галузі індивідуально-авторської лексичної номінації поета;
- опрацювати теоретичні засади лексикографічного опису лексичних інновацій Василя Барки;
- укласти словник авторських лексичних новотворів поета.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторські лексичні новотвори, що вживаються у поезії Василя Барки.

Предмет дослідження – семантика, функції, прагматика та лексикографічна інтерпретація лексичних інновацій.

Джерельною базою дослідження стали збірки поезій Василя Барки: Лірник. – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 688 с.; Океан : Лірика. Т.3. – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 322 с.; Апостоли. – Авґсбург : Друкарня Д. Сажнина, 1946. – 48 с.; Шляхи : Поезії. – Харків : Література і мистецтво, 1931. – 31 с.; Лірник : Вибрані поезії. – Нью-Йорк : Вид-во Нью-Йоркської Групи, 1968. – 301 с.; Океан : Лірика : 2-е вид. – Нью-Йорк : Слово, 1979. – Ч.1. – 1979. – 348 с.; Океан : Лірика : 2-е вид. – Нью-Йорк : Слово, 1979. – Ч.2. – 1979. – 284 с.; Поза традиції : антологія української модерної поезії в діяспорі / [упоряд. Б. Бойчук, відп. ред. І. Макарик, Д. Струк, І. Фізер]. – К., Торонто, Едмонтон, Оттава : Вид-во Канадського ін-ту укр. студій та досліджень при Оттавському ун-ті, 1993. – 473 с.; Білий світ : Поезії. – Мюнхен : Вид-во "Українська трибуна", 1947. – 179 с.

Методи дослідження. У процесі аналізу лексичних інновацій був застосований системний підхід, який полягав у комплексному вивченні

семантики, прагматичної ефективності, особливостей функціонування новотворів у поетичному мовленні, а також їхній лексикографічній інтерпретації. Для виконання конкретних завдань дослідження були використані такі методи: описовий – у розгляді функціонально-прагматичних особливостей інновацій, у процесі аналізу здобутків української письменницької лексикографії; метод компонентного аналізу – під час дослідження семантики новотворів. Частково використовувалися методи лінгвістичного спостереження, які охоплюють прийоми зіставлення і порівняння; статистичний метод – з метою виявлення загальних закономірностей номінативних тенденцій у словотворчій практиці В.Барки; типологічний метод – у процесі дослідження перспектив української індивідуально-авторської неографії (на матеріалі поезії В.Барки).

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу одиниць оказіональної лексичної номінації, засвідчених у поетичному лексиконі Василя Барки. Уперше проаналізовано семантику й текстове призначення авторських новотворів як характерних ознак ідіостилю поета – одного з найпродуктивніших українських експериментаторів у галузі індивідуально-авторського словотвору. Встановлено специфіку лексичних інновацій автора. Уперше за допомогою методів математичної статистики виявлено головні тенденції у словотворчій практиці Василя Барки; опрацьовано теоретичні засади укладання різножанрових словників АЛН поета.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що аналіз авторських інновацій дозволяє глибше дослідити й теоретично осмислити лінгвістичну природу лексичних новотворів як периферійних одиниць словникового складу мови. Спостереження та висновки, зроблені у процесі дослідження, можуть бути використані у подальшому опрацюванні проблем, пов'язаних із теорією оказіональної номінації, еволюцією індивідуально-авторського словотвору в українській поезії ХХ століття, з теорією лексикографії авторських лексичних новотворів.

Дисертаційне дослідження сприяє поглибленому вивченню ідіостилію письменника, розкриттю взаємозв'язку світоглядних позицій автора з його словотворчою практикою.

Практичне значення роботи вбачаємо в можливості використання її результатів під час викладання курсів лексикології та словотвору сучасної української мови, спецкурсів зі стилістики, неології та індивідуально-авторської неографії у вищій школі. Уперше здійснено лексикографічний опис понад 1300 новотворів Василя Барки. Матеріали дослідження можуть бути використані для укладання повного словника АЛН Василя Барки та академічного словника авторських лексичних новотворів у поезії ХХ століття.

Зв'язок роботи з науковими проблемами, планами, темами.

Тема дисертації узгоджена з планами науково-дослідної роботи кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету, затверджена вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 25 червня 2004 р.) й скоординована на засіданні Наукової ради з проблем "Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності" Інституту мовознавства імені О.О.Потебні (протокол № 4 від 21 жовтня 2004 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету. Матеріали дослідження висвітлювались у виступах на Міжнародній науково-практичній конференції "Проблеми типології граматичних одиниць" (Рівне, 2005); Міжнародній науковій конференції "Мова як світ світів. Граматика і поетика української мови" (Київ, 2006); Міжнародній науковій конференції "Етнокультурні цінності та сучасна філологія" (Рівне, 2006); ІХ Міжнародній науковій конференції "Семантика мови і тексту" (Івано-Франківськ, 2006); регіональній науковій конференції "Актуальні проблеми граматики і лексикології" (Рівне, 2008); щорічних конференціях професорсько-

викладацького складу Рівненського державного гуманітарного університету (2004–2008 рр.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у восьми публікаціях, шість з яких – у наукових виданнях, затверджених ВАК України як фахові.

Структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (251 позиція), списку лексикографічних джерел (28 позицій), списку використаних джерел (9 позицій), додатків (словників авторських новотворів В.Барки). У роботі подано 6 таблиць, 3 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки, основного тексту – 202 сторінки.

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО- АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У СУЧАСНІЙ НЕОЛОГІЇ

1.1. Авторський лексичний новотвір як об'єкт неологічних студій

Висока "неогенність" ХХ століття, бурхливий і безперервний розвиток лексики та всебічне вивчення цього процесу в різних мовах зумовили виникнення нових лінгвістичних дисциплін – неології і неографії, предметом спеціального дослідження яких стало нове слово, виявлення критеріїв ідентифікації нових слів, значень, аналіз чинників, що викликають їх появу, вивчення моделей їх утворення та лексикографічне опрацювання [102, с. 175; 65, с. 37; 189, с. 126].

Українська неологія як окрема мовознавча галузь є молодого наукою, втім, вона вже сформувала власний термінологічний апарат, а також має свою історію та перспективи розвитку.

Особлива увага до теоретичного аналізу неологічного матеріалу і до вивчення проблеми його практичного застосування посилилася на початку ХХІ століття у зв'язку з активізацією наукових досліджень нових слів різних категорій – як узуальних, так і okazіональних [5; 29; 46; 67; 91; 98; 115; 144; 214; 215; 218; 229; 249], лексикографування нових слів [50; 51; 113; 145; 164; 165] та ін.

Дослідження інновацій викликає ряд дискусійних питань, пов'язаних насамперед із теоретичним обґрунтуванням процесу виникнення, функціонування нових слів у мові та мовленні, а також їхньої лексикографічної репрезентації.

Основною одиницею неології вважають неологізм [65; 114]. У працях, присвячених вивченню шляхів і способів поповнення лексики, поряд із терміном *неологізм* уживаються також такі, як *індивідуальний новотвір*, *оказіоналізм*, *індивідуально-авторський неологізм*, *потенційне слово*,

інновація, неолексема, новотвір, лексичний новотвір, okazionale слово, неосемантизм, індивідуальне слово, неологізм контексту, слово-експромт, поетичний неологізм та ін., які до сьогодні не мають у мовознавстві єдиноприйнятого тлумачення. Зважаючи на дискусійні питання навколо теоретичного обґрунтування термінів, вважаємо за доцільне коротко проаналізувати ці термінопозначення.

Термін *неологізм* не є новим у неології. Він широко використовується в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців ще з другої половини ХХ ст. [92; 99; 137; 143; 242] та ін., проте він і досі не має однозначного тлумачення. Неологізм, як зазначає О.О.Тараненко, – це слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на конкретному етапі її розвитку (загальномовні) або були вжиті тільки в певному акті мовлення, тексті чи мові конкретного автора (індивідуально-авторські) [221, с. 408]. С.Я.Єрмоленко неологізмами називає слова або мовні звороти, створені для позначення нового предмета чи поняття [ТСЛТ-01, с. 105]. Н.З.Котелова зауважує, що неологізм придатний для позначення різноманітних нових явищ у мові, а саме: нових властивостей у старих слів, нових форм словозміни слова, сполучуваності, нових лексико-граматичних функцій слів [121, с. 17–18].

Одні неологізми можуть стати загальноновживаними (узуальними новотворами), а інші так і залишаються випадковими, okazionalними (від лат. *occasionalis* – випадковий). У сучасній лінгвістиці okazionalні слова (okazionalізми) розглядають як слова, що утворюються за наявними в мові моделями, використані одноразово в мовній практиці певного автора, але не використовуються у загальноновживаному словнику [50; 143; 159; 215 та ін.].

До терміна "okazionalізм" у ролі синонімічних уживаються терміни *авторські, індивідуально-авторські неологізми, стилістичні неологізми* тощо. Термін "okazionalне слово" вперше був запропонований Н.І.Фельдман у статті "Okazionalное слово и лексикография" (1957). Дослідниця зазначає, що такі слова мають автора, виділяються своєю

новизною, є фактом мовлення. Це слова, утворені за мовною малопродуктивною або непродуктивною моделлю, а також okazіональною (мовленнєвою) моделлю і створюються для окремого випадку або з метою звичайного повідомлення, або ж художньою метою [231, с. 57–72].

В енциклопедії "Українська мова" зазначено, що під *оказіоналізмом* розуміють незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення, іноді з порушенням законів словотворення чи мовної норми [185, с. 432]. Оказіоналізми варто розглядати як складне явище системного й асистемного характеру. Це позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності, на що вказує контекст [215, с. 47].

Кінець ХХ ст. у лінгвістиці називають епохою okazіоналізмів. В.В.Лопатін під загальною назвою *оказіоналізми* об'єднує дві групи слів – потенційні та індивідуально-авторські слова, посилаючись на дослідження В.М.Хохлачової та О.Г.Ликова [137, с. 70]. Е.І.Ханпіра та О.А.Земська розуміють під okazіоналізмом лише індивідуально-авторські слова [96, с. 128; 236, с. 3–5]. І.Т.Принцевський, Т.Г.Юрченко okazіоналізми також називають індивідуально-авторськими словами [183, с. 150–156; 249, с. 22].

К.В.Брітікова термін *оказіоналізм* трактує як слово чи сполучення слів, що утворилися в певний часовий проміжок і є, як правило, авторськими, витвореними з метою високої експресивності, емоційності, гри і порушують словотвірні норми сучасної української літературної мови [29, с. 45].

Деякі дослідники не виокремлюють okazіоналізми з-поміж неологізмів, що суперечить обсягу понять цих термінів, оскільки, як уже зазначалося, неологізми – це узуальні слова, створення яких зумовлене передусім номінативною метою і необхідністю збагачення загальномовного лексикону, тоді як створення okazіоналізмів не передбачає їх входження до лексичного складу мови, основною їхньою функцією є експресивно-стилістична.

Так, М.Д.Степанова, О.А.Габінська не поділяють нові слова на неологізми й okazіоналізми, проте Г.О.Винокур, Н.І.Фельдман, Е.І.Ханпіра, О.А.Земська, В.В.Лопатін, О.Г.Ликов, О.А.Стишов, Г.М.Вокальчук, Ж.В.Колоїз та ін. вважають такий поділ необхідним. Так, скажімо, О.Г.Ликов виділяє дев'ять ознак okazіонального слова, що відрізняє його від канонічного (узуального): належність мовленню, утворюваність (невідтворюваність), словотвірна похідність, ненормативність, функціональна одноразовість, експресивність, номінативна факультативність, синхронно-діахронна дифузність, індивідуальна належність [143, с. 11].

Думки про необхідність диференційного підходу до вивчення неологізмів та okazіоналізмів дотримується Л.В.Данилова, яка зазначає, що "...термін "okazіоналізм" – найбільш вдалий на відміну від "індивідуальний неологізм", "слово-саморобка", "поетичний неологізм", "неологізм контексту" та інших. У ньому чітко визначена специфіка таких слів, утворених індивідуально конкретним автором з метою "обслуговувати мінімальний контекст, певний приватний випадок, певну мовленнєву ситуацію; ці слова не претендують на те, щоб закріпитися в мові, увійти до загального вжитку" [76, с. 89].

Зважаючи на лінгвістичну природу нового слова і його "багатовимірність", у сучасній лінгвістиці висловлюється думка про складність розмежування неологізмів і okazіоналізмів, адже будь-який новотвір на початку свого виникнення є фактом мовлення, однак не всі вони (новотвори) стають одиницями лексичної системи мови.

Неологізмом слово вважається доти, поки йому притаманний "ефект новизни" і доки воно з розряду нових не переходить до розряду узуальних. Як зазначає М.П.Кочерган, "усі слова були колись неологізмами" [123, с. 227]. В.І.Заботкіна зауважує, що будь-яке нове слово має статус неологізму, тобто тимчасову конотацію новизни, поки колективна мовна свідомість реагує на нього як на нове [94, с. 16]. Новизна, втім, не може бути основним критерієм у процесі виявлення неологізмів, бо, як зазначають лінгвісти, це

поняття не має достатньої конкретизації. Р.Ю.Намітокова наголошує на тому, що "психологічна оцінка факту новизни слова є суб'єктивною, не піддається абсолютизації" [161, с. 73]. О.А.Габінська пропонує поєднувати "індивідуальний характер відчуття новизни /.../ з колективним визнанням цієї новизни" [55, с. 16]. Новизна – це характерна, але не основна ознака неологізму. Це зазначають, зокрема, О.Г.Ликов [143], Р.Ю.Намітокова [159; 160], О.А.Габінська [55], Г.І.Міськевич [154]. Ж.В.Колоїз зауважує, що критерій новизни доволі нечіткий, позбавлений конкретики, всеосяжний [114, с. 46].

Крім новизни, існують інші суттєві ознаки незувальних нових слів, серед яких (ознак) Л.В.Данилова, Н.І.Фельдман, В.В.Лопатін та ін. називають контекстне оточення та індивідуальне авторство. Важливою ознакою okazіоналізмів є їхній зв'язок із контекстом, тому контекстуальну прикріпленість можна вважати одним із критеріїв розмежування авторських та неавторських новотворів. Відсутність контексту змушує сприймати okazіональне слово як слово з набором можливих або ймовірних значень. Новотвір, ужитий поза контекстом, несе невизначену інформацію і має лише потенційне значення. Свою конкретну реалізацію семантика слова отримує в поетичному творі, де одні значення нейтралізуються, а інші актуалізуються. Саме контекст формує okazіональні значення слова. Так, О.Г.Ликов зазначає, що "...okazіональні слова не беруть участі у формуванні контексту, але вони здатні значно впливати на нього" [142, с. 21].

Мовознавці також вважають одноразовість уживання як головну ознаку okazіонального слова. Так, Д.В.Мазурик зауважує, що okazіоналізми – це новотвори разового характеру, що реалізують експресивно-образну функцію нового слова [144, с. 8]. М.А.Бакіна зазначає, що нове слово в поезії залишається сказаним тільки один раз [11, с. 79].

Усі перераховані ознаки так чи інакше фіксуються в дефініціях терміна *okazіоналізм*. Так, О.О.Жижома під okazіональним словом розуміє таке, що відсутнє у мовній традиції [91, с. 14]. Значно ширше тлумачення

оказіоналізму подає О.М.Дорофєєва: *оказіональне слово трактується "як будь-який авторський новотвір, відсутній в узусі, незалежно від моделі конструювання, здатний здійснити прагматичний вплив на адресата"* [79, с. 32].

Ж.В.Колоїз поняття "оказіоналізм" та "оказіональне слово" називає не тотожними; вони, на думку дослідниці, перебувають у діалектичному зв'язку і співвідносяться як загальне і часткове. Поняття "оказіоналізм" значно ширше за "оказіональне слово" і "для з'ясування його сутності необхідно шукати нові, нетрадиційні підходи, оскільки традиційні вже не придатні для дослідження як усього розмаїття оказіональних явищ, так і неологічного матеріалу загалом, а тому певним чином гальмують розвиток теорії сучасної неології" [114, с. 63, 76]. Під оказіоналізмом Ж.В.Колоїз розуміє новоутворений матеріальний репрезентант, що є результатом реалізації мовної потенції (будь-яка випадково утворена номема) [Там само, с. 74].

Отже, оказіональне слово є номінативною одиницею, що демонструє практично невичерпні словотвірні можливості, закладені в системі мови. Оказіоналізм створюється з метою емоційно-експресивного позначення певного об'єкта, навіть якщо цей об'єкт має вже назви. Оказіоналізм не претендує на те, щоб стати постійною назвою об'єкта й увійти до мовної системи.

Зазначені чинники зумовлюють різнопланове тлумачення поняття "оказіоналізм", що частково знайшло своє втілення в розмаїтті термінопозначень цього явища. В.В.Лопатін з цього приводу зауважує, що "кожен з пропонованих термінів по-своєму виправданий, характеризує явище зі свого боку, зі свого погляду, й тим самим воно одержує різнобічне висвітлення" [137, с. 64].

Протилежну думку з цього приводу висловлює І.Г.Дегтяр: "...Численність різноманітних термінів на позначення того самого явища не тільки не сприяє взаєморозумінню між лінгвістами, але й певною мірою шкодить більш глибокому вивченню самого явища" [77, с. 131].

Отже, проблема вивчення новотворів okazіонального характеру досі ще не одержала повного й остаточного розв'язання, про що свідчать різні погляди на позначення однотипних явищ.

У лінгвістиці, крім проблеми розмежування інновацій на неологізми й okazіоналізми, існує ще проблема диференціації / недиференціації okazіоналізмів і т. зв. потенційних слів. Поділ нових слів на потенційні та okazіональні вважають необхідними Е.І.Ханпіра, О.А.Земська, М.О.Бакіна, О.Г.Ликов та ін.

Під потенційними словами розуміють АЛН, створені за продуктивними моделями, а під okazіональними – ті, які утворилися за непродуктивними моделями мови [137, с. 70]. Р.Ю.Намітокова okazіоналізмами називає саме нестандартні утворення, а потенційними словами – стандартні [159, с. 13]. Г.О.Винокур зазначає, що потенційні слова – це "слова, яких фактично немає, але вони могли б бути, якби того захотіла історична випадковість" [35, с. 326]. Аналогічно характеризує потенційне слово і В.В.Лопатін: "...Потенційні слова, – зазначає мовознавець, – нерідко несуть на собі риси відчутної новизни, свіжості, оригінальності, і їх не завжди можна чітко відмежувати від індивідуально-авторських новотворів". Дослідник вважає, що потрібен лише зовнішній стимул, зумовлений мовленнєвою ситуацією, щоб потенційні слова були вжиті [137, с. 70, 71].

Н.З.Котелова зазначає, що "потенційне слово – це лише місце в системі, позиція. Реалізоване не може бути одночасно потенційним..." [122, с. 78].

Дискусійні питання, пов'язані з розрізненням okazіональних і потенційних слів, розглядають Н.І.Фельдман, О.Г.Ликов, Н.Ф.Клименко, Л.В.Пашко та ін. Так, Л.В.Пашко з-поміж авторських неологізмів виокремлює "перехідні лексичні одиниці", яким притаманні ознаки як okazіональних, так і потенційних слів, так звані okazіонально-потенційні

новотвори [175, с. 12]. Утім, термін *потенційне слово* у сучасній українській неології практично не застосовується.

В українській неології упродовж останніх років набули поширення терміни на позначення нових явищ у системі мови: інновація, новотвір, неолексема, неоморфема, неосемантизм [101; 102].

Термін *інновація* фахівці пропонують використовувати як родовий для всіх різновидів нових одиниць мовної системи, наслідків оновлення різних її рівнів та підсистем [102, с. 177]. Поняття *інновація* трактується як нововведення, будь-що нове в мовній системі. Проблемі визначення інновації велику увагу приділив свого часу Е. Косеріу, який зазначав, що інновацією можна назвати усе те, у чому висловлене мовцем відхиляється від моделей, що існують у мові, якою ведеться розмова. Дослідник виділяє такі варіанти інновацій: зміни традиційної моделі; системне утворення; запозичення з іншої мови; функціональна економія [119, с. 53–54].

На думку О.А.Сербенської, інновації – це "новотвори, запозичення, а також включення і входження в мову, зумовлені перерозподілом значень у видах і жанрах мовлення" [199, с. 108].

Термін *інновація* порівняно недавно ввійшов до наукового вжитку. Незважаючи на його активне використання, термін не має однозначного тлумачення, про що свідчить його відсутність у деяких спеціальних лінгвістичних джерелах. Так, термін *інновація* не пояснюється в енциклопедії "Українська мова". Проте в "Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів" інновація розглядається як поява нового явища, закономірність змін у мові, які не були характерні для неї в попередній період розвитку [ТСЛТ-01, с. 69]. Крім того, термін інновація пояснюється у найновіших виданнях словників іншомовних слів та тлумачних словниках: "*мовозн.* нове явище в мові, переважно у сфері морфології" [СІС-2000, с. 472]; "3) *лінгв.* нове явище в мові" [ВТС-02, с. 400].

Видовими щодо терміна *інновація* є лексична, граматична, словотвірна інновація. У складі лексичних інновацій вирізняються: новотвір, авторський новотвір, неолексема.

Отже, під інновацією в пропонованому дослідженні розуміємо новотвір (зазвичай слово), який існує в мовленні, але не є одиницею мовної системи, про що, зокрема, свідчить відсутність його (новотвору) фіксації в загальнономовних словниках.

Новотвір як складова частина інновації у сучасній лінгвістиці трактується як форма, елемент, слово і т. ін., що утворилося заново. Адже, як зазначає І.Огієнко, "новотвори – це живий двигун зросту кожної мови, а тому треба тільки радіти, коли вони з'являються в нашій мові" [Цит. за: 146, с. 47]. Дослідники вважають новотворами нові похідні слова, створені в системі української мови за власними словотвірними зразками і зазначають, що "саме такі інновації переважають у сучасному українському лексиконі" [51, с. 35; 101; 102].

Р.Ю.Намітокова вважає за доцільне не вживати термін *оказіоналізм*, а замість нього використовувати термін *новотвір*. Дослідниця подає типологію нових слів, серед яких розрізняються неологізми та новотвори. Останні, у свою чергу, поділяються на авторські і неавторські. Під *авторськими новотворами* розуміються такі, що вперше зустрічаються на сторінках друкованого тексту і не зафіксовані у загальнономовних словниках [166, с. 84].

В.М.Русанівський кваліфікує індивідуально-авторські новотвори як "такі слова, що спонтанно виникають у мовленні однієї людини або ж уживаються в невеликому колективі" [194, с. 30].

Термін *неолексема* новий у лінгвістиці. У сучасних українських спеціальних словниках він відсутній. Значення терміна *неолексеми* подається в "Толковом словаре современного русского языка: Языковые изменения конца XX века" як нове слово, яке є результатом запозичення або процесів словотвору [ТССРЯ-2001]. В українській лінгвістиці термін *неолексема* вживається, зокрема, в дослідженнях Є.А.Карпіловської, Н.Ф.Клименко,

Г.М.Вокальчук, Ю.Б.Кучинського [133, с. 5; 101, с. 103; 51, с. 35]. Дослідники розглядають термін *неолексема* як абсолютний синонім до термінів *новотвір*, *лексична інновація*, *авторський неологізм*.

Отже, *авторський лексичний новотвір* розуміємо як мовленнєве утворення системного й асистемного характеру, що виникло в процесі індивідуального творчого акту як результат свідомого порушення автором мовної норми. Такі новотвори – це периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою і вперше засвідчені у письмових текстах художнього, наукового чи публіцистичного стилю; крім того, вони не зафіксовані у словниках національної мови відповідного періоду. Авторському новотворові притаманні ознаки нестандартності й новизни [159, с. 22; 215, с. 47; 51, с. 31].

Беручи до уваги викладені вище зауваги, у пропонованому дослідженні як синонімічні вживаємо такі неологічні терміни: *лексична інновація*, *неолексема*, *новотвір*, *авторський лексичний новотвір*, *оказіональне слово*, *оказіоналізм*.

1.2. Головні проблеми дослідження семантики лексичних новотворів

У сучасній лінгвістиці значення слова прийнято розглядати як складне утворення, певну структуру [134, с. 12]. Під лексичним значенням у мовознавстві розуміють форму узагальненого відображення дійсності, яка конкретизується в окремих мовленнєвих актах; мовну категорію, що матеріалізувалась у слові і його формах [219, с. 307; 182, с. XV].

Не можна ототожнювати лексичне значення слова з іншими його значеннями, оскільки воно містить у собі певні компоненти значення: власне семантичний, прагматичний, синтаксичний [219, с. 307; 134, с. 12; 211, с. 42]. Лексичне значення слова (далі – ЛЗС) – це складна структура, яку слід досліджувати комплексно, з урахуванням усіх складників ЛЗС.

Основним із трьох компонентів лексичного значення слова є власне семантичний (семантико-ономасіологічний), у якому виділяється два компоненти – денотативний і сигніфікативний. Крім цих компонентів, лінгвісти у складі ЛЗС називають ще конотативний та структурний компоненти значення слова [134, с. 18; 211, с. 41].

Денотативний (предметний) компонент – це співвідношення слова як знака з певним об'єктом дійсності, що виражається як мовне позначення останнього з метою його виділення. Сигніфікативний (поняттєвий) компонент лексичного значення – це співвідношення слова не безпосередньо з позначуваним об'єктом, а з відповідним поняттям як відображеною в свідомості суб'єкта узагальненою сукупністю визначальних ознак класу таких об'єктів. Це – ядро лексичного значення [219, с. 308].

В.В.Левицький виділяє трикомпонентну структуру лексичного значення: ім'я – знак, предмет імені – денотат, концепт денотата – сигніфікат [134, с. 13]. Відповідно денотат розуміється як клас ідентичних предметів, об'єднаних у свідомості мовця за певними сприйнятими і засвоєними в процесі вербальної діяльності ознаками. Сигніфікат сприймається як сукупність ознак, що сприймаються інтуїтивно, або, інакше кажучи, як "типізоване уявлення про клас предметів" [134, с. 14]. Денотат і сигніфікат у В.В.Левицького знаходяться у відношенні обсягу і змісту поняття.

На сьогодні в науковій літературі немає одностайності у тлумаченні термінів *денотат* і *сигніфікат*. Зокрема, І.П.Ющук називає денотат як позначуване, а сигніфікат іменує позначкою, образом [250, с. 154–155]. А.П.Грищенко пояснює денотат як предмет позамовної дійсності, а сигніфікат – значення словесного знака [217, с. 115, 117]. Ю.Д.Апресян під денотатом розуміє клас позначуваних знаком фактів [6, с. 60].

Оскільки сигніфікативне значення вважається важливішим за денотативне, то, відповідно, сигніфікативний компонент слід розглядати як змістове ядро певного лексико-семантичного варіанта слова, що відповідає формальному поняттю, поняттю значення, конотативний компонент – як

сукупність другорядних асоціацій елементів індивідуального, загальномовного та міжнаціонального характеру. Денотативний компонент – це система предметів зовнішнього світу, який, будучи одним із найважливіших факторів, що зумовлюють лексичне значення, не входить до семантики слова і залишається за межами мови [134, с. 18–19]. Денотативний компонент значення слова містить поняття, що характеризує позамовний об'єкт дійсності [211, с. 48]. Цей компонент лексичного значення має спільні ознаки із сигніфікативним компонентом у тлумаченні В.В.Левицького. Л.А.Лисиченко сигніфікативний і денотативний компоненти об'єднує в один – предметно-понятійний [136, с. 14]. Емпіричний компонент значення слова – закріплений за знаком узагальнений чуттєво-споглядальний образ означуваного предмета – можна ототожнити з денотативним компонентом ЛЗС у В.В.Левицького [212, с. 129], оскільки цей компонент є результатом "...конкретного понятійного й образно-чуттєвого мислення, що відображає дійсність одночасно у формі понять і уявлень" [31, с. 91]. Т.М.Берест, розглядаючи семантику художнього слова, зазначає, що сигніфікативний компонент дозволяє об'єднати одиничні предмети чи явища у класи на основі спільних ознак і може служити основою для виникнення переносних, метафоричних значень [20, с. 21].

Розуміння значення знака передбачає знання індивідом всіх семантичних ознак знака, кожна з яких необхідна, а разом з тим і достатня для відмежування референта знака від інших предметів, що мають з ним спільні риси [212, с. 116]. Референт – це реальний вияв денотата (предмета позамовної дійсності), позначуваний словом конкретний предмет [217, с. 116]. М.А.Кронгауз поняття *денотат* уживає як синонім до терміна *референт*, останній означає конкретний об'єкт, що відповідає слову і вживається в тексті [128, с. 58]. Денотативний компонент лексичного значення слова актуалізується у всіх типах слів на рівні мовлення в конкретних висловлюваннях, виявляється в контекстуальній синонімії [219, с. 308].

Таким чином, лексичне значення слова є семантичною одиницею, яка складається із взаємопов'язаних частин. Надалі лексичне значення розглядаємо як структурну організацію, до складу якої входять денотативний, сигніфікативний (як ядро лексичного значення) та конотативний (як периферія) компоненти лексичного значення. На думку В.М.Телії, конотація – це семантична сутність, яка узуально чи оказіонально входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне значення і стилістично марковане відношення суб'єкта мовлення до дійсності при її позначенні, яке отримують на основі цієї інформації експресивний ефект [225, с. 5]. Говорячи про конотацію, Л.А.Лисиченко, зокрема, зазначає, що закріплюючи за певним явищем слово, людина не тільки називає це явище, предмет, а в самому слові вже виражає і своє ставлення до нього [136, с. 15]. Конотація містить емоційно-оцінну маркованість, емотивну модальність і стилістичну належність [25, с. 65].

Семантична структура слова відображає не тільки предмети чи явища дійсності, але й виражає емоційно-оцінно-експресивне відношення до названих предметів чи явищ. Емоційний (той, що виражає почуття), оцінний та експресивний (ті, що виражають інтенсивність, якісно-кількісні ознаки) компоненти значення слова, які в цілому передають відношення суб'єкта мовлення до дійсності, в лінгвістичній літературі називають конотацією. Її інтерпретують або як "стилістичне співзначення" (Ш.Баллі), "стилістичне значення" (Г.О.Винокур), "емотивне значення" (Л.А.Новіков), "прагматичне значення" (В.І.Комісаров), або як "потенційні ознаки" (В.Г.Гак), "лексичний фон" (В.Г.Костомаров) та ін.

Лінгвісти визнають зв'язок конотації з емоційно-оцінно-експресивною інформацією, яку найчастіше відносять до стилістичної (Е.С.Азнаурова, І.В.Арнольд).

У художньому мовленні увиразнюється предметна співвіднесеність лексичних одиниць, "із слів-понять, – зауважує В.О.Сиротіна, – вони перетворюються на слова-образи, які мають суто індивідуальний характер"

[200, с. 26]. Особливу роль у структурі лексичного значення слова відіграють конотативні ознаки. Із другорядних, необов'язкових для загальноновживаних слів, вони перетворюються на обов'язкові, провідні: служать для оцінки позначуваного чи ситуації мовлення, на їх основі створюються певні стилістичні ефекти [20, с. 24]. Усі новотвори мають конотативні значення. Конотація – своєрідна "лексична модальність". Це семантичні відтінки, стилістичні забарвлення, які створюють додатковий зміст слова. Стилiстичні конотації стимулюють розвиток відтінків змісту в структурі лексичних значень слів, доповнюючи основний зміст і денотативне значення слова.

У лінгвістичній літературі термін *лексема* прийнято розглядати як абстраговану одиницю словникового складу мови; семема є лексико-семантичним варіантом лексеми, який реалізується в мовленні [26, с. 209; 201, с. 5; 180, с. 52–54]. У структурі лексичної одиниці звуковий комплекс може представляти кілька семем, а отже, "передавати" кілька значень. У мовленні одній семемі відповідає один звуковий комплекс, а отже, – і одне значення. У мові виявляється інваріантне інтегрувальне значення семеми, у мовленні на нього можуть нашаровуватися індивідуально сприймані значення, що робить їх ситуативними варіантами [195, с. 30]. У поетичному мовленні присутнє явище гіперсемантизації або семантичного ускладнення, яке характеризується посиленою "експлуатацією" (за висловом У.Вайнрайха [30]) співвідношення між змістом та його вираженням або створенням таких контекстуальних умов, за яких слово "обростає" значеннями та співзначеннями, котрі не притаманні йому поза контекстом. "В інваріантному значенні відбиваються й фіксуються найістотніші й найабстрактніші риси предмета й поняття про нього, у варіантних – конкретні й індивідуальні поняття про предмети" [Цит. за: 195, с. 30]. У структурі семеми виділяються такі компоненти: 1) предметно-логічна частина (або значення), яка виражає співвіднесеність із поняттям; 2) граматична характеристика, що охоплює значення частин мови і систему словозміни; 3) емоційно-експресивний відтінок; 4) "відтінки значення"; 5)

сполучуваність (лексична і синтаксична), або конфігуративні ознаки [201, с. 8].

Таким чином, значення є одним із компонентів семантичної структури семеми. Значення семеми розкладається на складові компоненти – семи, мінімальні семантичні одиниці [127, с. 575]. Спільна семема слів – це їх приховане порівняння за певною ознакою [195, с. 26]. Сема – найменша операційна семантична одиниця, яка не пов'язана з планом вираження в структурі знака і виявляється у порівнянні зі значеннями інших співвідносних з ним знаків [26, с. 214]. Термін *сема* широко використовують зарубіжні лінгвісти Ю.Найда, А.Греймас, Б.Потьє, М.Д.Степанова, В.Г.Гак, Г.А.Уфимцева. Чітке визначення семи дає Г.Хельбіг: сема – це елементарний компонент значення, що реалізується всередині лексеми або семеми [Цит. за: 75, с. 294]. Сема виражає певне відношення, що існує в об'єктивному світі: відношення до розміру, кольору, смаку і т. ін. Сукупність таких сем створює семему. Сема є будівельним матеріалом для лексичних значень [195, с. 29]. Семи в мовних одиницях визначаються методом компонентного або семного аналізу, суть якого полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти [125; 201, с. 14]. За цими ознаками (компонентами) лексичні одиниці різняться між собою або об'єднуються.

Лексичне значення слова, як уже зазначалося вище, має складну структуру, що складається із семантичних компонентів. Семантичний компонент – це найменша частина лексичного значення [211, с. 40]. Семантичні компоненти виділяються за допомогою методу компонентного аналізу на двох рівнях – макрорівні та мікрорівні. На першому виділяються макрокомпоненти – денотативний, конотативний, функціонально-стилістичний, кожен із яких на другому рівні членується на мікрокомпоненти – семи [211, с. 41, 43; 134, с. 5]. Й.А.Стернін розглядає сему як семантичний компонент, що може бути як граничним, неподільним, так і подільним [211, с. 44].

У пропонованому дослідженні *сема* розуміється як мінімальна семантична одиниця, яка виявляється у порівнянні зі значеннями інших співвідносних слів.

Як відомо, структура значення слова, характер сем, що складають цю структуру, а також закономірності реалізації сем у процесі функціонування слова тісно пов'язані з ситуаціями об'єктивної дійсності [63; 201, с. 16]. За своєю природою і функціями не всі семи є однаковими. Зокрема, за розрізнявальною силою та функціональними ознаками в лінгвістиці розрізняють інтегрувальні (за О.О.Тараненком [219]) та диференційні семи [201, с. 18]. Інтегрувальні семи є спільними для значень груп слів [211, с. 58; 26, с. 215]. Такі семи не виконують розрізнявальних функцій у межах слів відповідної групи. Диференційні семи розрізняють значення порівнюваних слів [211, с. 58; 201, с. 16; 124, с. 26–28]. Інтегрувальні семи можуть бути з різним ступенем абстракції. Інтегрувальні семи високого ступеня абстракції називають архісемами – спільними семами родового значення [63; 201, с. 16]. Архісема є центром, опорою семеми. У структурі семеми вона завжди автономна, незалежна, а решта сем прямо або через інші семи визначають архісему, конкретизують її. Крім того, для кожного значення може бути виділений цілий ряд архісем, причому всі вони будуть адекватні для певного значення [211, с. 59].

У вітчизняній лінгвістиці розрізняються також гіперсеми (родові) і гіпосеми (видові) [26, с. 217; 219].

Іншу класифікацію сем подає Ж.П.Соколовська. В основу класифікації покладено дві ознаки: 1) суттєві ознаки, що відображають природу, сутність; 2) функціональні ознаки, що вказують на ті функції, які семи виконують в смисловій структурі семеми. За суттєвими особливостями семи можуть бути категорійними та індивідуальними. Категорійні семи – це семи, що можуть характеризувати не одне значення, не одну семему, а цілі групи, категорії значень. Індивідуальні семи – це семи, що характеризують одну семему, виражають специфіку кожного окремого мовного значення [201, с. 17–18].

Категорійну сему називають ще класемою – спільною семою, найбільш узагальненою за змістом семою, що відповідає значенню частини мови [128, с. 153; 124, с. 239].

З вищесказаного випливає, що семи в смисловій структурі семени розміщені не лінійно, а утворюють певну ієрархію: архісема – диференційні семи, родові семи – видові, категорійні (смислові та граматичні) семи – індивідуальні; категорійна сема (класема) – родова сема (архісема) – видова сема (диференційна) [63; 124, с. 239].

У дисертаційній роботі будемо розглядати архісеми (інтегрувальні родові) – диференційні (видові). У значенні новотвору інтегрувальні семи є основою для об'єднання і зіставлення значення лексичних інновацій, диференційні семи дозволяють відмежовувати значення однієї неолексеми від значення іншої в межах визначеної сукупності [133, с. 5–6]. Отже, денотативний компонент лексичного значення реалізується в інтегрувальних семах, а конотативний – у диференційних семах.

Лексика, як відомо, – це не механічне нагромадження слів, а певна система. Слова зі своїми значеннями складають лексико-семантичну систему (ЛСС) мови, тобто упорядковану численність елементів, які пов'язані між собою парадигматичними і синтагматичними відношеннями. Це певною мірою стосується й індивідуально-авторських лексичних одиниць, які теж формують певне системне утворення у вокабулярі того чи іншого автора, який активно експериментував у галузі okazional'noї номінації (зокрема, В.Барка). Парадигматичні відношення – це відношення між номінативними одиницями на основі спільності або протилежності їхніх значень, які перебувають у відношенні опозиції. Синтагматичні відношення – це лінійні, контекстуальні зв'язки слова, його сполучуваність.

Лексико-семантичні поля (ЛСП), як найбільші парадигматичні об'єднання у ЛСС мови, є групами слів зі спільною гіперсемою, тобто єдиним (інтегрувальним) значенням для всієї групи [126, с. 305]. У свою

чергу, ЛСП розпадаються на "дрібніші" угруповання – тематичні групи (ТГ) і лексико-семантичні групи (ЛСГ).

Тематична група – це функціонально-інваріативна сукупність лексичних одиниць, що відображає певну сферу реальної дійсності, що володіє в основному денотативним типом значення, що виділяється за спільністю відносних сем [13, с. 35]. ЛСГ – це слова однієї частини мови, об'єднані однорідністю і близькістю значень, інваріантно-функціональна група лексичних одиниць, що володіють денотативно-сигніфікативним типом значення, і виділюваних за спільністю інтегрувальної семи [14; 32; 63; 110]. З вищесказаного випливає, що відносних сем більше в ТГ, ніж у ЛСГ, а семантична відстань між компонентами в ЛСГ менша, ніж у ТГ. Ф.С.Бацевич указує на особливості ЛСГ, зокрема, надає перевагу такому формулюванню: "Системна організація одиниць ЛСГ проходить на рівні загальної семантики і морфологічної будови слів. Це насамперед означає, що найважливішою семантико-парадигматичною особливістю лексичних одиниць одної ЛСГ є наявність у їх структурі загальної категорійно-лексичної семи" [15, с. 71].

Один із перших дослідників особливостей групування лексичних одиниць у ТГ і ЛСГ Ф.П.Філін зауважує, що межі між ЛСГ і ТГ не завжди чіткі. Слова в ТГ, засновані на класифікації самих предметів і явищ, не мають поза контекстом будь-яких семантичних зв'язків. Крім того, в межах однієї ТГ існують більш дрібні, але тісно пов'язані між собою ЛСГ слів. Відповідно ЛСГ – це об'єднання двох, кількох чи багатьох слів за їх лексичним значенням. Спільним між ТГ і ЛСГ є те, що і ті, й інші групи відображають пізнану об'єктивну дійсність [232, с. 225–235].

ТГ об'єднує слова різних частин мови, які пов'язані позамовними зв'язками, через реалії, що виражаються в них, тобто надається перевага денотативному компонентові лексичного значення [232, с. 225–235; 136, с. 122].

ЛСП – найбільше парадигматичне об'єднання слів, що включає в себе ТГ і ЛСГ. ТГ – це сукупність слів, що мають спільну семантичну тему,

пов'язані позамовними зв'язками і об'єднують слова різних ЛСГ; до її складу входять слова різних частиномовних класів. ЛСГ – мікросистема із спільною інтегративною та диференційними компонентами (семами).

Отже, в дисертаційній роботі аналіз індивідуально-авторських новотворів здійснюється з урахуванням парадигматичних зв'язків між ними. Інновації аналізуються як такі, що формують певну систему нових одиниць, які (одиниці) об'єднуються у тематичні й лексико-семантичні групи.

1.3. Загальна характеристика словотворчої практики Василя Барки

Як зазначалося вище, ХХ століття позначилося бурхливим розвитком неології. Джерельною базою для неологічних досліджень слугували мова ЗМІ, публіцистики, прози, поезії. Українські письменники суттєво поповнили словниковий склад мови авторськими новотворами, частина з яких згодом набули статусу узусальних одиниць. Утім, індивідуально-авторське експериментування з мовним матеріалом зумовлюється не потребами мови як знакової системи, а потребами художньої творчості, принципами світобачення письменника, створенням індивідуально-авторської картини світу [203, с. 76]. Свого часу М.Т.Рильський зазначав, що "новотвори – і свідомі і несвідомі, аби щасливі – це живий фермент у мові, запорука її розвитку, цвіту й буяння" [Цит. за: 111, с. 8].

Так, у 20–30-х роках ХХ століття плідною словотворчістю відзначилися футуристи, неокласики, продовжили цю традицію П.Тичина, Б.-І.Антонич, письменники-емігранти (Є.Маланюк, В.Барка, Яр Славутич, Б.Рубчак), поети-шістдесятники (І.Драч, Л.Костенко, В.Стус, Д.Павличко), а також поети, творчість яких припадає на кінець ХХ століття (М.Вінграновський, Б.Бойчук, Ю.Тарнавський, В.Бровченко) та ін.

Надзвичайно плідною є словотворчість представника діаспорної поезії – В.Барки. В.Пушко зауважує, що "В.Барка – один з модерністів, який

спирався на традицію нового типу художнього мислення, прикметної для початку ХХ ст., також на фольклорні джерела, барокову поезію, світ Св. Письма, традиції й досвід Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Франка, М.Коцюбинського, В.Стефаника" [187, с. 122]. Індивідуальність автора виявляється в його авторських лексичних новотворах.

Поетична мова стимулює утворення інновацій. Адже добір необхідної рими, дотримання силабо-тонічного віршування і ритміки строфи, з одного боку, і пошук оригінальних номінацій на позначення предметів, явищ, процесів, дій, з іншого, – суттєво впливають на утворення авторських лексичних новотворів. Загальноживана мова, як відомо, є будівельним матеріалом творчості письменника, яким вправно користується майстер поетичного слова, збагачуючи літературну мову новими словами чи значеннями слів, новими словосполученнями.

Для поетичної манери В.Барки характерне використання деяких рис символізму. Активний дослідник творчості поета Б.Рубчак зазначає, що "одна з найважливіших рис Барчиної оригінальності в тому, що він уміє зв'язати впливи різних літературних та усних традицій із цілком власним світом, спершу перетопивши ці впливи вогнем унікальної творчої особистості" [Цит. за: 69, с. 87].

В.Барка активно експериментував у царині індивідуально-авторської номінації впродовж кількох десятиліть (з 1931 по 1991рр.). Ранні поезії автора не характеризуються плідним словотворенням. Лише після "добровільної поетичної німоти /.../ безмовного десятиліття" [14, с. 646] В.Барка почав писати вірші. Цей період у творчості письменника (з 1941 по 1991рр.) можна назвати найпродуктивнішим у створенні інновацій. Можливо, сприяло цьому те, що "вірші, переважно серед природи, за межами табору, склалися більш незалежними" [14, с. 651].

За допомогою статистичних методів, які здатні розкрити закономірності будови мови та мовлення і надати доказовості мовознавчим висновкам [176, с. 12], проаналізуємо частотність створення авторських

інновацій В.Барки упродовж усього періоду його творчості (1931-1991рр.). На діаграмі 1 на горизонтальній осі від 31 до 91 позначено роки творчої діяльності В.Барки. На вертикальній осі від 0 до 140 позначено кількість інновацій, створених у поетичних текстах певного хронологічного відрізка (див. рис.1.1).

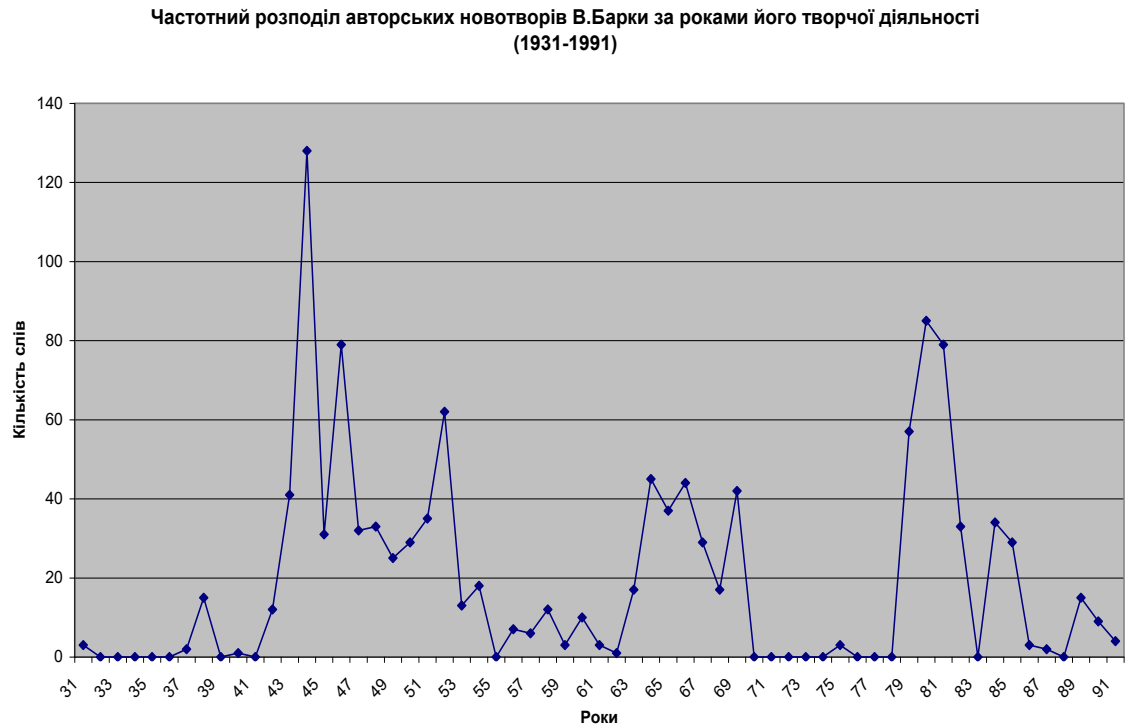

Рис. 1.1. Частотний розподіл авторських новотворів В.Барки

Таким чином, за нашими обчисленнями, найбільш продуктивними у словотворчій практиці поета були 1944, 1946, 1952, 1980, 1981 роки.

О.О.Гринів виділяє три періоди у поетичній творчості В.Барки:

1. Період "соціалістичної доби" (30-ті роки);
2. Період Другої світової війни (поетичні книги "Апостоли" (1946), "Білий світ" (1947));
3. Заокеанський період [73, с. 325–326].

Відповідно до цієї періодизації, за нашими дослідженнями, найпродуктивнішими є другий (324 новотвори) і третій (841 новотвір) періоди творчості поета. Якщо звернути увагу на тривалість названих періодів, то другий період був найпродуктивнішим у словотворчості В.Барки, хоча тривав лише три роки (1944–1946 рр.). Саме на цей період припадає

"п'ік" у створенні авторських лексичних новотворів. Очевидно, це пов'язано, як уже згадувалося вище, з прагненням поета писати вірші після десятилітньої перерви.

Як засвідчує аналізований матеріал, у творчості В.Барки є періоди, позначені мінімальною продуктивністю у творенні АЛН. Це, зокрема, такі періоди: 1953–1963 рр. – зафіксовано 90 новотворів; 1970–1978 рр. – 3 оказіональні одиниці. У ці періоди В.Барка, крім поезій, писав також прозові твори, есе, літературознавчі праці. У художніх текстах, зокрема у романі "Свідок для сонця шестикрилих", наявна велика кількість АЛН, однак дослідження цього тексту не передбачалося завданнями нашої дисертаційної роботи. Тому здійснений статистичний аналіз стосується лише поезій В.Барки, через що висновки про мінімальну продуктивність щодо творення інновацій у зазначені періоди слід вважати умовними. Крім того, не всі поетичні тести (а відтак – і авторські новотвори) датовані В.Баркою. Як зауважують дослідники, точна фіксація дати створення індивідуально-авторських інновацій – справа надзвичайно трудомістка і вимагає цілеспрямованої роботи і зусиль не одного укладача, а колективу фахівців. До того ж, самі автори не завжди фіксували дату написання творів. Тому в процесі встановлення дати у таких випадках необхідно звертатися до спеціальних історико-літературних джерел [50, с. 67]. На діаграмі не позначено 106 недатованих новотворів, що частково впливає на об'єктивність одержаних результатів статистичних обчислень.

Показовим виявився факт, що в текстах В.Барки зафіксовано ряд новотворів, які трапляються в поезіях інших авторів, напр.: *крилля* (М.Семенко), *ніжнотонний* (П.Тичина), *громів'я* (В.Барка) – *громов'я* (І.Драч) та ін. Регулярність або повторюваність уживання таких слів у різних авторів свідчить про те, що назріла, так би мовити, життєва необхідність у появі тих чи інших номінативних одиниць [249, с. 30]. Тому в деяких випадках не варто загострювати увагу на авторстві новотворів. Як зауважує О.О.Реформатський, "завжди є небезпека, що яке-небудь слово, якщо воно

можливе за закономірностями цієї мови, вже проявилось і вжилося, але тільки не зареєстроване" [190, с. 138].

В.Барка вдало експериментував з різними частинами мови. Частотний розподіл лексичних інновацій В.Барки за частиномовними класами не рівномірний (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Частинимовний розподіл авторських новотворів

Імен.	Прикм.	Дієслово			Присл.
		Особові дієслова	Дієприкм.	Дієприсл.	
746	322	99	13	14	112

Як бачимо, найбільшою кількістю серед АЛН представлені іменники; друге місце за частотністю посідають прикметники, а дієслова та прислівники у вокабулярі В.Барки є приблизно однаковими за кількістю одиниць (понад 110). Одиначними утвореннями представлені предикативи – 3 інновації. Відсутні новотвори серед таких частин мови, як числівник, займенник та службові частини мови, що загалом характерно для поетичної лексики ХХ ст., в якій зазначені класи представлені одиначними оказіональними утвореннями [53, с. 46].

Такий розподіл оказіональних одиниць між частинимовними класами не випадковий. Високочастотність індивідуально-авторських утворень у межах таких частин мови, як іменник, прикметник, дієслово та прислівник пояснюється тим, що, на думку О.М.Пешковського, Є.Куриловича, Ч.Фріза, Л.Теньєра та ін. саме ці частини мови виступають як незаперечні. Зокрема, О.М.Пешковський вважав іменник, прикметник, дієслово та прислівник основними частинами мови та основними граматичними категоріями, оскільки "вони існують у всіх мовах, незалежно від різноманітності мовних засобів їх вираження, і скрізь вони є категоріями, що зумовлюють усі інші категорії" [Цит. за: 38, с. 15].

Велика кількість іменникових АЛН є однією з особливостей індивідуального стилю (ідіостилу) В.Барки. Під ідіостилем, услід за С.Я.Єрмоленко, розуміємо сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших [87, с. 653].

Аналіз авторських інновацій за способами словотвору свідчить, що найактивніше В.Барка створював okazіональні одиниці різних частин мови такими способами:

1. Основоскладання (36 %) представлено такими моделями: "Ім. + Ім." – *небокруг*; "Ім. + -о- + Прикм." – *куросліпий, трояндоподібний*; "Ім. + -о- + Дієсл. + ø" – *дощопад, снігосій*; "Прикм. + -о- + Ім." – *злопомста, злопротивник, білосонце, червонопламенність*; "Числ. + -о- + Ім. + -ий" – *мільйонноокий, тисячокрилий, трисестрий*; "Числ. + -и(-о-) + Ім. + -н-ий" – *дводумний, восьмизвірний*; "Числ. + -и(-о-) + Ім. + -ник" – *стосвічник, десятисвічник*.
2. Суфіксація, у т.ч. й нульова (31%) – *тенетище, пелюстково, пустельничник, незрим'я, правдивець, пропад*;
3. Юкстапозиція (13%). За характером твірної бази складні слова поділяються на такі групи: а) синонімічні зближення, б) парні зближення сумарної семантики, в) найменування з числовим показником, г) слова-повтори, ґ) поєднання в одне ціле означуваного та означення [242, с. 269–272]. Переважна більшість проаналізованих номінацій поета утворено за останньою моделлю: *крапля-образа, листок-ніж, лілія-невдаха, коса-колосок, хмара-піна, терен-каліка, сон-самотина*. Синонімічні зближення представлені поодинокими утвореннями: *мара-мана, прах-пепел, посуха-бездожжя, пурпурно-полум'яний*;
4. Префіксально-суфіксальний (10%) – *розгрім'я, погроззя, найнеквітніший*;

5. Префіксація (6 %) – *лжеводій, вистрах*;
6. Суфіксально-постфіксальний (2%) – *вітрилитися, громовитися, килимнитися*.

Такі способи словотвору, як префіксально-суфіксально-постфіксальний (*вкольорітися, виповітряється*), префіксально-постфіксальний (*виголубітися*), а також контамінація (*відкурнявкнути, димрявий*), зрощення (*з-крайсерця*) представлені у словотворчості В.Барки одиничними утвореннями, що загалом становить 2% від усієї сукупності слів.

Отже, автор надавав перевагу складним і складеним номінаціям. Індивідуально-авторські композити характеризуються різним ступенем okazіональності, який залежить від семантичної та структурної цілісності, лексико-синтаксичних ознак компонентів та зв'язку новотвору з контекстом. Здатність складених найменувань служити експресивними назвами, використовуватися у творах як оригінальні номінативні засоби мови зумовлює їх активність функціонування у поетичних текстах.

Лексичні інновації В.Барки відзначаються семантичною різноплановістю, стилістичною виразністю та естетичною наснаженістю. У поетичному тексті новотвори є ознаками експресивності, неповторності. Комплексне дослідження авторських новотворів В.Барки є одним із перспективних напрямів дослідження авторської неологічної лексики в поезії ХХ століття.

Висновки до розділу 1

Мовна система розвивається в умовах взаємозалежності узуальності й okazіональності. Нові слова поділяються на узуальні новотвори, призначені передусім для номінації нових реалій, та okazіональні (неолексеми, авторські лексичні новотвори, лексичні інновації) – слова, утворені зі стилістичною чи / та експресивною метою за продуктивними і непродуктивними словотвірними моделями.

Індивідуально-авторські лексичні новотвори своєрідним чином (у специфічній формі) відбивають історію розвитку української мови та особливості національно-мовної картини світу.

Неологія як молода лінгвістична наука потребує уточнення значення деяких термінів (зокрема – okazіоналізм, інновація, новотвір), уніфікації лексикографічного представлення авторських лексичних новотворів.

Лексичне значення слова є складною структурною організацією, яка включає денотативний, сигніфікативний, конотативний компоненти. Основне денотативне значення новотвору реалізується в інтегрувальних семах. Конотативний компонент семантики інновації представлений нерідко імпліцитно й актуалізується здебільшого через контекст.

Лексико-семантична система мови тісно пов'язана з індивідуальним мовленням як процесом реалізації мовної діяльності індивідуума.

Лексикон української поезії ХХ століття характеризується великою кількістю авторських лексичних новотворів, які становлять об'єкт спеціальних неологічних та неографічних студій.

У поетичному вокабулярі В.Барки нараховується понад 1300 неологічних одиниць. У царині індивідуально-авторської номінації автор активно експериментував упродовж кількох десятиліть (з 1931 по 1991рр.). Ранні поезії не характеризуються плідним словотворенням. Лише після 1943 року В.Барка почав писати вірші й активно створювати авторські номінації. 1941 – 1991 роки є найпродуктивнішим періодом у конструюванні АЛН.

Крім того, найбільш значущими у словотворчій практиці поета були 1944, 1946, 1952, 1980, 1981 роки.

За проведеними спостереженнями, плідними є два періоди у творчості В.Барки. Це – період другої світової війни (у цей час поет створив 324 інновації) й так званий „заокеанський період” (841 АЛН).

У словотворчості В.Барки є й періоди, позначені мінімальною продуктивністю у творенні АЛН. Це – 1953–1963 рр. (зафіксовано 90 новотворів); 1970–1978 рр. (3 okazіональні одиниці). У ці періоди В.Барка, за винятком поезій, писав також прозові художні твори, есе, літературознавчі праці, лінгвістичний аналіз яких не передбачався. Тому висновки про мінімальну продуктивність у творенні інновацій у зазначені періоди слід вважати умовними. Крім того, не всі поетичні тести (а відтак – і авторські новотвори) датовані В.Баркою. Так, аналізові не підлягало 106 недатованих новотворів, що частково впливає на об’єктивність одержаних результатів статистичних обчислень.

Частиномовний розподіл авторських новотворів такий: іменник становить 57 % від усієї кількості АЛН, прикметник – 25 %, дієслово – 9,5%, прислівник – 8,5 %. Такий частиномовний розподіл інновацій є, за спостереженнями фахівців, загалом характерним для неологічного лексикону української поезії ХХ століття.

Інновації В.Барки відзначаються оригінальністю, незвичайністю поєднання твірних афіксів, про що свідчить дериваційний аналіз новотворів. Найбільш поширений спосіб створення okazіоналізмів – це основоскладання, що пояснюється прагненням автора поєднати в одній інновації семантику двох слів, максимально лаконізувати вислів.

РОЗДІЛ 2

СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТОРІВ

ВАСИЛЯ БАРКИ

2.1. Лексико-семантичні особливості індивідуально-авторських іменників

Іменник найчіткіше вирізняється з усіх частин мови, бо його семантичне ядро формують позначення предметів і тих понять, яким притаманне передусім те, що вони відображають матеріальні предмети і містять у собі внаслідок цього загальну категорійну ознаку предметності, а це означає, що в основу виокремлення іменника покладено ономасіологічну категорію предметності [130, с. 45; 37, с. 47].

Лексико-граматичний клас узувальних іменників, як відомо, найбільш інтенсивно поповнюється новими одиницями. Так само активно поповнюваним є і клас авторських іменників-новотворів, який відзначається семантичною та структурною різноманітністю.

У поетичному лексиконі В.Барки іменники становлять найбільшу групу інновацій (57%) від загальної кількості авторських лексичних новотворів. Перевага іменників пояснюється потребою насамперед експресивної номінації предметів, реалій, явищ, понять, їх властивостей тощо, напр.: *хліболюбець, хмаризник, вицвітка, напівнегода, озвірність, подоців'я, білоберезець, втечник, звіропійт, сивосніжність, синявник, блискавиччя, білосонце, підковокраб*.

У сучасній українській мові іменники розподіляються на лексико-граматичні розряди: конкретні й абстрактні іменники, збірні і речовинні іменники. Серед okazіональних іменників В.Барки найрепрезентативнішими є конкретні й абстрактні, а також збірні іменники.

2.1.1. Конкретні іменники. У поетичному лексиконі В.Барки у великій кількості представлені інновації, що належать до лексико-граматичного розряду конкретних іменників, які позначають дискретні предмети, тобто речі, факти, явища, які підлягають рахункові [217, с. 324; 37, с. 51]. Конкретні іменники виражають поняття, в яких передається все те, що людина пізнає органами чуття [216, с. 196].

Серед АЛН понад 60 одиниць є okazіональними назвами осіб (далі – НО). У лексичному складі будь-якої мови назви осіб формують численний і різноманітний щодо семантики клас номінативних одиниць, який виділяється зі складу конкретної лексики на основі категорійної семи 'особа'. Тому закономірним є те, що найчисленніший клас серед індивідуально-авторських новотворів у поетичному лексиконі українських авторів, у тому числі й В.Барки, формують назви осіб, в основу okazіональної номінації яких покладено різноманітні ознаки. Отже, інновації об'єднуються в тематичну групу назв осіб: *царекоронець, безвірко, безвірець, підпекелець, книгочит, людоморець, душоморець, дітозгубник, мисливник, дух-оборонець, зловред(а), сковородіянець*.

У сучасній лінгвістиці є різні підходи до класифікації семантики назв осіб. Так, Н. Ф. Клименко пропонує виділяти групи назв осіб за такими семантичними ознаками: рід діяльності або професія; зовнішні чи внутрішні ознаки; поведінка; належність до певної організації, наукового, політичного, релігійного напрямку; місце проживання; національність; родинні стосунки; володіння чим-небудь; можливість бути об'єктом дії [104, с. 398–399].

Класифікацію номінацій, виражених іменниками-деад'єктивами зі значенням "носій ознаки", подає А.К.Мойсієнко. Дослідник поділяє номінації на назви денотатів-неосіб та назви денотатів-осіб. Так, серед назв денотатів-осіб, враховуючи їх семантичний рівень, виділяються такі групи номінацій: за внутрішньохарактеристичною ознакою; за професією; за належністю до різних партій, організацій, колективів; за зовнішньохарактеристичною ознакою; за місцем народження, проживання, перебування [157, с. 21].

Усі номінації осіб умовно поділяються на індивідуально-кваліфікувальні, тобто такі, що передають певну інформацію про особу за її різноманітними відношеннями з іншими особами, предметами і явищами реального світу, суспільством, різними сферами розумової і практичної діяльності особи та узагальнено-кваліфікувальні, які виражають найбільш загальні властивості і якості людини [46, с. 8, 11]. До першої групи номінацій належать такі: *вісник-партизан, в'язничник, протизаконець, приземник*, до другої – *тортурник, мисливник, звіролюди, храмоборець*.

У класі індивідуально-кваліфікувальних назв осіб виділяються назви осіб за активними й пасивними ознаками. Активні ознаки – це заняття, діяльність, дія, функція, поведінка, а пасивні ознаки – це різноманітні види зовнішніх і внутрішніх ознак, станів, зв'язків, відношень [18, с. 140].

Більш докладною є класифікація НО, запропонована А.С.Белоусовою [19] і прийнята Г.М.Вокальчук за основу для аналізу оказіональної номінації назв осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ століття [46] та К.В.Брітіковою для аналізу узуальних та оказіональних інновацій сучасної української мови [31].

В основі класифікації номінацій лежить поділ назв осіб за активними й пасивними ознаками на два великих об'єднання, які, у свою чергу, розподіляються за лексико-семантичними групами і підгрупами. Аналіз фактичного матеріалу дозволяє виділити такі групи неолексем:

1. Назви осіб за активними ознаками:

1) назви осіб за професійною діяльністю: *образотворник, окулярник*;

- назви осіб за постійним родом занять: *книгочит, псалмоспівник, псалмоспівець*;
- назви осіб за посадою (представлені одиничними утвореннями): *царекоронець, ключарняник*;

2) назви осіб за виконанням випадкових, непрофесійних дій:

- назви осіб за конкретною дією: *втечник, виправданик*;
- назви осіб за виконуваними функціями: *турботник, доглядчик*;

- назви осіб за вчинками: *з'явець, приявник, вбивник, появник*;
- назви осіб за улюбленим заняттям: *пророк-словодар*;

2. Назви осіб за пасивними ознаками:

1) назви осіб за пасивними ознаками, притаманними самій особі:

- назви осіб за інтересами та захопленнями: *антихристичник*;
- назви осіб за ставленням до трудової діяльності: *лжеводій*;
- назви осіб за особливостями характеру, вдачі: *безвірець, безвірко*;

2) назви осіб за пасивними ознаками, набутими ззовні:

- назви осіб за соціальним становищем: *дука-владолобець, цареборець, цареприслужник, тронник, троносидець*.

Варто зауважити, що не всі виділені дослідниками групи АЛН представлені неолексемами В.Барки. Так, у лексиконі поета не представлені назви осіб за відношенням до кого-/чогось, за схильностями. Натомість найчисленнішою групою є назви осіб за активними ознаками, серед яких пріоритет належить назвам осіб за професійною діяльністю і назвам осіб за виконанням випадкових дій.

Деякі ЛСГ назв осіб характеризуються інтегративною семою 'той, хто виконує дію'. У сучасній українській мові такі іменники називають агентами [103, с. 391–392]. Так, у ТГ назв осіб виокремлюється ЛСГ із диференційною семою 'професійна діяльність'. До ЛСГ номінацій входять інновації з такими значеннями: *документник* – 'особа, яка працює з документами'; *прибрамник* – 'особа, яка при церковній брамі просить милостиню у перехожих'; *погребець* – 'особа, яка копає могили'; *виконник* – 'особа, що виконує накази'; *прочитник* – 'особа, яка читає': *На пустоші став, як погребець, лопатник! – / і рис: в схорон кістяків.* (ВБар2:56 # 1979); *Я тільки виконник: замикати, як ангел смерти звелів! – / під гуркіт погребних бурунів. / Немов при дзвонах церковних, / я – виконник.* (ВБар2:138 # 1980).

У кількісному плані репрезентативною є ЛСГ новотворів із семою 'конкретна дія': *втечник, в'язничник, появник, приявник, з'явець, мисливник, виправданик, доглядчик, звітник: Мисливник: в надгірньому лісі – / костерню скормив серед ночі... (ВБар1:341 # 1981); На камені коло паркану, / відпочиває втечник... (ВБар1:99) Мороз! – кара безжалісно, в'язничник; / в цимбали хуртовин додзвонить. (ВБар6:291 # 1954); Подібно здолати гріх – в'язничник, / бо в пекло дверима зачинить. (ВБар1:308 # 1980); Появник один... (ВБар2:192 # 1981); Вмовляє приявник, вразами багрян... (ВБар2:193 # 1981); Спломенився й приявник гримучий... (ВБар2:193 # 1981).*

Наведені вище інновації мають позитивну оцінну конотацію. Негативна конотація простежується у неолексемах, які містять у своїй структурі дієслівний компонент: *Замовк; а паща безодні розкрита, / тортурник споглядів, / чайний чатуючи слід.* (ВБар2:93 # 1980); *Ні, моє ставкове озеро, любе! – / всім продзвонює судний час... / і снаживець, і вбивник теж відбуде / іспит огню! – і ти стрічай.* (ВБар2:177 # 1981). Показово, що в основному такі інновації характерні для називання суспільної поведінки людини. Номінації з такою ж конотацією представлені в сатирично-гумористичних творах І.Франка, пор.: *вбійця, згубник, бешикетник;* В.Самійленка, пор.: *причена, віршомаз* [163, с. 10].

В.Барка активно працював над пошуком контекстуальних синонімів до загальноновживаних слів. Так, до узуальної назви *художник* автор створив синонімічну інновацію *образотворник* (пор. у Яра Славутича *картинописець* [202, с. 135]); до узуальної назви *музикант* – *ладовик; поет* – *римовник; тесляр* – *струментник*. Показово, що зазначені новотвори використані автором лише як назви творів, а їх семантика остаточно розкривається безпосередньо в поезії, як-от: *Він часом – поет, відступає в ліричність; / назбирано рими; хто б проминув?...* (ВБар2:46 # 1979).

Крім зазначених синонімів, що вживаються автором поза контекстуальним оточенням, у лексиконі В.Барки представлені новотвори (теж синоніми узуальних слів), які введені безпосередньо у контекст твору:

- викладач – окулярник: *На кафедрі він, окулярник, оберся; / академічна строгість – рівна війні.* (ВБар2:45 # 1979);
- читач – прочитник: *І сіллю світисті, світам – безнецінність: / книжки – манускрипти, прочитника ждуть...* (ВБар2:51 # 1979);
- виконавець – виконник: *Я тільки виконник: замикати, як ангел смерти звелів! – / під гуркіт погребних бурунів. / Немов при дзвонах церковних, / я – виконник.* (ВБар2:138 # 1980);
- безвірник – безвірець, безвірко: *До колісниці виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так, самі безвірці, роблять...* (ВБар8:26); *Ви ж – гемони. Ага, щоб знали, / скажу: безвірко я.* (ВБар:37 # 1944);
- мисливець – мисливник: *Мисливник: в надгірньому лісі – / костерню скормив серед ночі...* (ВБар1:341 # 1981).

Уведення оказіональних синонімів спричинене версифікаційними потребами, зокрема пошуком необхідної рими. Так, замість номінації *фарисей*, що означає "лицемірна людина, блюзнір" [НТС-06, т.3, с. 648], В.Барка створює інновацію *фарисеєня*: *Зненацька з гурту фарисеєня / в зухвалім тоні піддзвоня...* (ВБар9:153 # 1946). Негативна емоційна оцінка виникає через несумісність словотворчих елементів у структурі АЛН. Так, в узуальному словотворі суфікс -ен(я) переважно служить для утворення демінутивів, які називають насамперед малят тварин (каченя, гусеня), містять сему 'недорослість', а відтак асоціюються з позитивною оцінкою денотатів. У новотворі ж сема 'недорослість' знівельована за рахунок семантики твірної основи, через що неолексема набуває додаткового зневажливого забарвлення.

У ТГ назв осіб переважають складні іменники, що в семантичному плані є значно глибшими, ніж прості, оскільки до структури новотвору входять дві твірні основи. Так, оказіональний юкстапозит *дука-владолобець* складається з двох твірних основ – застарілого *дука* і узуального *владолобець* та вживається із значенням "багата і могутня людина": *Берлінські дуки-*

владолобці / ворожать на алмазнім блюдці... (ВБар1:37 # 1944). Створення цієї неолексеми також спричинене пошуками поетом необхідної рими.

Більшість складних інновацій у ТГ назв осіб мають позитивну конотацію в семантиці: *...свічення з святих сторінок, / що кохає книгочит; / книгочит плечима до стіни, / серця колос на стеблині – / слуха...* (ВБар1:166 # 1949); *Сила сонця радостями чиста, / понад скелі смертні гляне: / з віршу Битія, для книгочита – на життя душі гіллясте.* (ВБар7:159 # 1966); *А три старі пророки-словодари / до моря синього спішать мерщій.* (ВБар9:138 # 1944). Зрідка трапляються АЛН і з негативною конотацією: *...простіть, кому ми раді, / вінчанному тиранові крайкому, / новому іродові на Україні / і ключодержцю в царстві тьми?!* (ВБар5:59 # 1944). Негативна конотація в інновації *ключодержець* не експлікована в семантичній структурі новотвору. АЛН набуває її лише в контекстуальному оточенні, де вона актуалізується за допомогою слів і синтаксичних конструкцій *тиран, ірод, царство тьми*. У деяких новотворах негативна конотація есплікується завдяки семантиці твірних основ, як-от: *Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злющі – за колючими дротами.* (ВБар9:44 # 1946); *...щоб дощ погроз потьмарив небокрай / і задзвенів як кара, як возмездя злива / над головою злопротивника закону / Господнього і людського!* (ВБар1:71 # 1945).

Негативна семантика простежується в АЛН *дітозгубник* і *людодубіссімус*. Композити вступають у синонімічні відношення, бо їх загальна оцінна семантика спільна – негативна. У них є спільна архісема 'знищувати': *бо в царевій залі / людодубіссімус усім / крізь вуса видзвенить: "секім!.."* (ВБар5:148 # 1951); *Від дітозгубника ж посли: / " – хай, царю, вернуться! звели".* (ВБар1:146 # 1948).

Підґрунтям для створення okazіональних назв осіб є українська літературна традиція, звернення поета до Біблії, а також до фольклору. Приміром, інновація *кожем'яжка* створена на основі образу казкового героя – Кирила Кожум'яки: *Ну, кожем'яжко, / чинбар життя клаптинку, мни,*

суши! / Топи в вечірній прозолоть-воді, / зірками ясножовтими посип...
(ВБар9:129 # 1944).

Повний склад номінацій, що належать до ТГ назв осіб, представлено у вигляді тематичного словника в додатку Б.

Крім назв осіб, серед конкретних іменників виділяються такі лексико-семантичні групи новотворів:

1. Назви явищ природи – *вітерець-левант, блискавичник, борвій-ураган, дощинка, дощопад, громівець, сніговинниця, сніжик, кара-злива, хмара-піна, хмарохід, снігосій.*
2. Назви космічних об'єктів: *білозірник, зірковник, зореничка, місяць-повнозір, сонце-місяць.*
3. Назви птахів – *голуб-білопір, пташка-краснограй, щебетинка, горличинка, чорнокрил-пірнач.*
4. Назви рослин – *терен-каліка, айстринка, лілія-невдаха, тюльпанинка, хризантемник.*
5. Назви часових відрізків – *ніч-змія, дужка-надвечірка, схід-іконостас, надвечірність, вечіришність, вечоровість.*

Детально проаналізуємо найрепрезентативніші ЛСГ конкретних іменників.

До ЛСГ оказіональних іменників на позначення явищ природи належать номінації, в яких можна виділити такі семи:

- 'опади': *дощовинець, дощинка, зверхзлива, сніжик, сніжся;*
- 'гроза': *грозовинник, грозовиця, грозовичка, грозовичник;*
- 'блискавка': *блискавичник, зверхблискавка;*
- 'грім': *гровинник, громинець;*
- 'вітер': *вітерець-левант, вітер-світлокріл;*
- 'хмара': *хмаризник, хмаризна, хмара-піна, хмара-круча.*

ЛСГ авторських лексичних новотворів із спільною інтегрувальною семою 'опади' містить інновації з різними диференційними семами, як-от:

'дощ' – дощів'я, дощопад, подощів'я; 'злива' – кара-злива; 'сніг' – сніговинниця, снігосій.

У семантичній структурі деяких інновацій з інтегрувальною семою 'явище природи' виділяються диференційні семи 'хід', 'переміщення': *Безмісячна ніч: / бо в хмарохід, як в намет, зачинивсь – / льодисто племінний, з неба, свічник... (ВБар1:317 # 1980); Веду дощопад недрібний! – / струменями проллю в громівцях, / тисячами додзюрчать... (ВБар2:178 # 1981).*

Інновації *кара-злива, зверхзлива* є контекстуальними синонімами до узуальних слів *злива, проливень, хвища* [ССУМ-01, т.1, с. 465]. Новотвори семантично конкретніші від узуальних номінацій та виразніші в експресивному відношенні, пор.: *...коли в красу-срібноколірність, / сховають злобу нечестиву / і поклянуться: вікнами домів'я, / і кликнуть грім і кару-зливу, / що добрі! (ВБар1:80 # 1945); ...тоді – пролилася! лісами плескуча – / зверхзлива з хмаринних комор. (ВБар2:196 # 1981).*

Неолексеми *дощів'я, дощопад* вживаються із значенням "велика кількість того, що падає, сиплеться": *...і маківки в дощів'я – вінчик змок... (ВБар5:137 # 1949); Чи південь сизий не навів зловісне / дощів'я мов досаду дрібно? (ВБар6:97 # 1951); Крізь дощів'я, вслід воскреслий череп / світлить воскові тополі. (ВБар7:240 # 1968); Веду дощопад недрібний! – / струменями проллю в громівцях, / тисячами додзюрчать... (ВБар2:178 # 1981).*

До ЛСГ назв космічних об'єктів (космонімів) належать неолексеми, у семантичній структурі яких виділяються такі семи:

'зоря/зірка': *зіркостан, зореничка, білозірник;*

'сонце': *квіт-сонце, сонцехресник;*

'місяць': *місяць-повнозір, сонце-місяць;*

'небо': *небокруг, схід-небо.*

До космонімів слід зарахувати також інновації *полум'яник, серпник*, які є експресивними контекстуальними синонімами до узуальної назви місяця. АЛН мотивуються іменниковими основами загальноживаних слів *полум'я,*

серп: В крайнебо полум'яник відсвічнів, / і відмикає зорі – ніч. (ВБар1:245 # 1962); Курить привиддями чуже, / вогнистий серпник їх поже. (ВБар1:241 # 1961).

Сема 'сонце' виділяється в неолексемах – назвах конкретного космічного об'єкта: *Трихмар'я в чорновиння вхнуло й сизе / квіт-сонце...* (ВБар1:436 # 1952).

У семантичній структурі деяких АЛН виділяється інтегрувальна сема 'небо', що поєднується з семою 'особа': *Над снами предків свідчився хрест: святиня, / при царстві небоворожців зотліла. (ВБар1:129 # 1947 (1951)); Грізніш, ніж смертоїдна щелепами підкам'яність: / на скрегіт – водіїв, мордерно нерозкаяних, / болючіш, ніж мільярдних домів – у породільстві, / на розкрик розпачу! вирок скайданить – / кряжистих небоворожців: за вжерства адинські. (ВБар2:107 # 1980); Небоворожник, в "тозі", адства звір дозгубний / скаріотець – казначей. (ВБар1:336 # 1981(?)).* Названі новотвори детальніше характеризують осіб, які мають нібито вплинути на людину, природу [НТС-06, т.1, с. 376].

ЛСГ назв рослин представлена невеликою кількістю АЛН. У семантичній структурі неолексем виділяється інтегрувальна сема 'рослина або її частина': *айстринка, білоклен, брость-листочок, зеленостебло, клен-каштан, листок-ніж.* Деякі індивідуально-авторські номінації, на відміну від ботанічних назв, містять не так наукові характеристики об'єктів, як емоційно-оцінні: *лілія-невдаха, терен-каліка, соняшник-князь* та ін. Уведення okazіоналізмів у контекст твору нерідко спричинене пошуком необхідної рими, напр.: *Світиться в світі радість, як небо, велика; / дерева небо славлять! навіть і терен-каліка.* (ВБар1:108 # 1946).

На відміну від розглянутих новотворів, котрі зберігають свій безпосередній зв'язок із узуальними відповідниками (у структурі загальноновживаних та okazіональних слів спільними є кореневі морфеми), деякі авторські назви рослин є абсолютно оригінальними номінаціями, в основу яких покладено інші ознаки, відмінні від тих, що лежать в основі

узуальних назв. Це стосується, напр., інновації *чарівничник: Твоя пора! як виходю з палати, / в вихрів зеленисто спломеніть, / бо ти – райдерево, ти – чарівничник.* (ВБар2:319 # 1985). Новотвір є контекстуальним синонімом до загальноживаного слова *бузок*.

Аналізуючи семантику багатьох АЛН, потрібно звертати увагу насамперед на його контекстуальне оточення. Так, інновація *привид-гай*, на перший погляд, містить сему 'примара, що-небудь нереальне', хоча завдяки контексту набуває іншого значення – 'тендітний, ласкавий': *Ой, ти життя-життя! огненна ниво, де вряд згорає ніжний привид-гай.* (ВБар1:44 # 1942). Таке значення актуалізується завдяки наявності в контексті слова *ніжний*.

Переважна більшість інновацій ЛСГ назв рослин відзначається емоційно-оцінною семантикою, що містить позитивну оцінку: *зірка-айстра, айстринка, рослинка-дитя, сад-зеленозір, сад-рай*. Традиційно зі словами *зірка, дитя, сад, рай* пов'язані позитивні асоціації.

ЛСГ назв птахів представлена кількома новотворами. Крім інтегративної семи 'птах', неолексеми містять також диференційні семи, напр.: 'спів': *Веселий пурпур, сонечко – червінець, / і сад, що процвіта до вінець, / людину радують! – щобетинка сірозелена / аж приграє співзвуччями...* (ВБар1:50 # 1944); *Веселий пурпур, сонечко-червінець, / і сад, що процвіта до вінець, / людину радують... щобетанюсенька / сіренька / аж пригає співзвуччями!* (ВБар3:9 # 1944).

Синонімічні інновації *щобетанюсенька, щобетинка* виражають суб'єктивну оцінку денотата. За структурно-семантичними особливостями АЛН нагадують народнопісенні утворення, у яких слово-образ сконденсовано передає зміст поняття, що виражається описовим словосполученням, пор.: *Прилетіли щобетоньки / Перед ваші окіноньки, / Сіли, пали, защебетали.* [88, с. 56, 62]. В.Барка продовжував традиції українського пісенного фольклору, створюючи оказіональні номінативні одиниці з позитивною конотацією в семантиці, стилізуючи АЛН під народнопісенне мовлення.

Характерним для мовотворчості В.Барки є активне вживання демінутивів, які мають позитивну конотацію. Назви конкретних предметів – іменників жіночого і середнього роду, які виступають засобами позитивної оцінки, – мають відтінки здрібності, пестливості, напр.: *люстеринко, щебетинка, айстринка, горличинка, рушничника, тюльпанинка*. Варто зауважити, що інновації утворені за допомогою зменшувально-емоційних суфіксів, що характерно для українського словотвору [217, с. 280].

Високою експресивністю відзначаються контаміновані новотвори *пташенятусенько, оченятусенька*, у семантичній структурі яких виділяється сема 'лагідність, доброта'. Так, внаслідок контамінації основ іменників *пташеня* та *матусенька/татусенько* В.Барка утворив інновацію *пташенятусенько*. На початковий сегмент слова (слів) *матусенька/татусенько* накладається основа слова *пташеня*. Нове слово включає в своє значення семантику об'єднаних слів: *Стало сонечко в дворі / і тополі заступило. / Чути голосок о тій порі: / "Ой, пташенятусенько! як мило / у дворі співа, світа, сія / ми ж то раді: няня й я"*. (ВБар1:49 # 1944). Інший новотвір *оченятусенька* утворений аналогічно: *оченята + матусенька/ татусенько → оченятусенька: Спішить, бо сніг летить через каміння / і осени благословенний цвіт; / в оченятусеньках дитяти – синя / волошка від сніжиночок тремтить*. (ВБар9:29 # 1944). Інновації відзначаються незвичністю форми, яка передає значно більший обсяг змісту порівняно з вихідними основами аналізованими окремо.

Наявність у поетичному лексиконі В.Барки значної кількості інновацій з інтегровальними семами 'особа', 'явище природи' пояснюється прагненням автора за допомогою нових виражальних засобів передати єдність людини і природи. У світорозумінні В.Барки світ, у якому живе, розвивається і вдосконалюється людина, – це природа. Людина і природа становлять органічну єдність.

2.1.2. Абстрактні іменники. Абстрактні іменники позначають не власне предмети, об'єкти, а абстраговані, узагальнені й представлені мовою у вигляді предметів ознаки, властивості, дії, процеси, безпосередньо пов'язані з існуванням конкретних, матеріальних об'єктів [216, с. 196; 217, с. 325; 37, с. 51]. Детальний аналіз новотворів В.Барки дає можливість виділити такі лексико-семантичні групи інновацій (з погляду їх семантики та з урахуванням специфіки функціонування в тексті):

1. Назви стану навколишнього середовища: *сивосніжність, сивоблакитність, барвовитість, волошковість, ясновистість, громохкість, льодовість, зореничність.*
2. Назви почуттів, емоцій людини: *зверхрайськість, зверхсвітучість, душопогубність.*
3. Назви дій, процесів – *танковід, танководик.*
4. Назви інтелектуальних властивостей об'єкта: *подумство.*
5. Назви фізичного стану: *німість.*

З-поміж інновацій на позначення стану навколишнього середовища виокремлюються новотвори, в яких імпліцитно представлені диференційні семи:

- 'явище природи' – *сивосніжність, громохкість, льодовість: Посурмлено! – в сніжжя, в льодовість: / на синьому танку, від пастирських слуг; / позвуччя струмуються в ребра холодні / дерев і аж берег заллють. (ВБар2:71 # 1979);*
- 'колір' – *сивоблакитність, волошковість: Береза примарна; / пустака з сивосніжністю! – низько: хмара. (ВБар1:219 # 1959); Струдніла дорога мені до надгір'я! – / а провіт: волошковість небозводу. (ВБар2:300 # 1985).*

АЛН *подоців'я* є однослівним відповідником до словосполучення після дощу: *В новій сорочці: зелен! денник ждучий; / від подоців'я райдужиться дужник. (ВБар1:181 # 1951).*

ЛСГ назв дій та процесів представлена одиничними індивідуально-авторськими новотворами, у семантичній структурі яких виділяються диференційні семи 'рух', 'танець': *Засну, побачу сон: блакить / ввідкриє вічний світлий звід / і підуть квіти в танкові́д.* (ВБар9:23 # 1943); *На учті, мов сузір'я, глоксинії: / в танкові́д крізь сутінки сині, з самоцвітом голубим.* (ВБар1:50 # 1944); *Зростає сонний камінь потойсвітно; / довкруг: берізки в танководик.* (ВБар6:194 # 1952).

Деякі абстрактні іменники містять представлені експліцитно диференційні семи 'якість': *білохмарність: Глянути на степ, коли без мене: / білохмарністю вітрильні, / помандрують в океаня зельне / скорбно кораблі – могили...* (ВБар7:124 # 1965); 'стан' – *безгомінність*, що означає "німотний, беззвучний стан": *...при світлоті ячмінній, / лягла в латках селянська безгомінність – / для труноробів нешвидких.* (ВБар8:27).

Більшість абстрактних іменників-новотворів утворені від основ узуальних прикметників і зберігають семантику твірних основ: *осінній – осінність, зимній – зимність, волошковий – волошковість.*

Оказіональні абстрактні іменники характеризуються різним ступенем експресивності. Деякі з них – неекспресивні лексеми, утворені переважно за зразками, наявними у словотворчому складі мови, хоча характеризуються новизною: *вечоровість, безхлібність.* Але є інновації, що несуть великий емоційний заряд, як *сточоломбитство*. Оказіональний іменник утворений поєднанням основ слів: компонента *сто*, іменника *чоло* в орудному відмінку та дієслова *бити* з суфіксом *-ств(о)*. В українській мові словосполучення *чолом бити* означає "уклінно просити кого-небудь про щось" [НТС-06, т.1, с. 99]. Новотвір *сточоломбитство* вживається із значенням "безліч разів просити Бога про щось": *Бісам, під маскою блискоти на перунстві, / мов скований при аднівицині перепутній, / сточоломбитство влупить.* (ВБар1:337 # 1981(?)).

Група абстрактних іменників своєрідно розкриває ідейно-тематичні настанови В.Барки – поета-модерніста, символіста, який прагнув подолати усталені традиції в літературі за допомогою нових виражальних форм.

2.1.3. Збірні іменники. До лексико-граматичного розряду збірних іменників увіходять одиниці, які позначають нерозчленовану сукупність однорідних предметів [37, с. 52]. Однією з особливостей ідіостилю В.Барки є широке використання інновацій з лексико-граматичним значенням збірності. Погляд на певну множинність дискретних одиниць як на щось ціле відповідає погляду "ззовні" і належить рівню вторинного абстрагування. У більшості випадків у мові результати цього рівня абстракції оформлюються формою однини як більш пристосованою для вираження цього значення з двох наявних – однини й множини [158, с. 5]. В основі поняття збірності лежить уявлення про певну множинність у більшості реально існуючих зовні дискретних одиниць як якісно нову одиницю, внутрішньо недискретну – при можливості побудови "розширеної" семантичної тріади О.О.Реформатського з використанням для номінації роздільної множинності не лише універбів, а й аналітичних конструкцій: *студент – студенти – студентство і молодняк – молода тварина/тварини* та ін. [158, с. 6–7].

У структурі змісту збірних іменників наявна сема сукупної неозначеної множинності, яка сприймається як єдине неподільне ціле. Як відомо, назвам збірності, утвореним кількома лексико-семантичними групами слів, властива функція неозначеного числа. Такі іменники не становлять повною мірою семантичної єдності і передають сему нерозчленованої сукупності [17, с. 78].

У поетичному мовленні В.Барки оказіональні іменники зі значенням збірності формують окрему групу інновацій, що виконують функцію узагальнювальних номінацій: *темнокрилля, тюрем'я, скеління, многоруччя, листвизна*.

Оказіональні збірні іменники, представлені у словнику В.Барки, використовуються для позначення сукупностей істот: а) тварин – *звірів'я, драконня, драконство*; б) птахів або їх частин тіла – *лебеддя, вороння-галич, двокрилля, крилля, огнекрилля, стокрилля, тисячокрилля, пташиння*; та неістот: а) конкретних предметів – *килимар'я, ключів'я*, б) рослин або їх частин – *комишиння, пелюстиння*.

Поняття, виражені збірними іменниками здебільшого асоціюються не з одним, а з багатьма предметами, що зближує їх значення з узуальними спільнокореновими іменниками у формі множини. Проте порівняно з останніми такі утворення характеризуються експресивною наповненістю, емоційною наснаженістю, пор.:

- *ключі – ключів'я: Знов ключів'я чайок, налякавшись / від грому в руїнах тучі, – / крильністю від завірюхи краці, / кружаться, і смутки чути. (ВБар7:64 # 1964);*
- *килими – килимар'я: Осінь: безмір килимар'я з листя – / барвний океан зложив. (ВБар7:231 # 1968);*
- *хвилі – хвиля: ...хвиля в бурі прохололо, / бризкає в чоло. (ВБар1:216 # 1958(?));*
- *крила – крилля: Як привид, крилля підведе, / з прозир'я зеленню летить... (ВБар1:164 # 1948); Вже доля від кадил підводить крилля, / від корогов чужих плачу... (ВБар6:20 # 1949); Не знаю, чи під крилля хмарне прийдеши, / де церква сонце прийняла. (ВБар6:31 # 1949); А їм же й море криллям кораблиним / не розрива в чайній скарзі. (ВБар6:56 # 1950); При щоглі навскіс крилля лебедине: / летить! недружня буря стеле. (ВБар6:104 # 1951); Притихло море, крилля низько мивши... (ВБар6:108 # 1951); Тоді розплачеться пташиння сиве, / в розбиту воду крилля впінить. (ВБар6:185 # 1952); В турботі – скоро; мов розбивши крилля, / зірниця в скелях неталанна!.. (ВБар6:211 # 1952); І мева: шовк посвітлено чи лютик, – / на криллі! мева вбога сяде.*

(ВБар6:307 # 1954); *А привіє крилля благодатне – / шестипламенне: з святині.* (ВБар7:120 # 1965); *...обертає крилля млин довкола – / подихи тяжкі приймати.* (ВБар7:190 # 1966); *Нашого спасіння білий хрестик / звів, на грудях неба! – крилля.* (ВБар7:254 # 1969); *Віечно в небі сонцехресник! – / мов крилля сяєво підносить.* (ВБар1:306 # 1975).

Показовим є той факт, що лише В.Барка використав неолексему *крилля* у 13-ти різних контекстах. В інших поетів вона теж часто зустрічається, напр.: у М.Семенка – *Хутко вечір, повертають з моря / криллями мелють тремтять качки.* (МС3:215 # 1917) [Цит. за: КСАН-04:254]; пор. у Яра Славутича новотвір *окрилля*: *Це судного дня довгождана когорта / Підводить окрилля з шабель і вогнів...* [202, с. 75]. Це свідчить про перспективи входження оказіонального слова *крилля* до розряду узуальних з подальшою фіксацією в загальномовних словниках, як це, приміром, відбулося з новотворами П.Тичини – *юнка*, М.Рильського – *розкрилити*.

Як уже згадувалося, майже всі аналізовані вище новотвори близькі за своїм значенням до узуальних форм множини спільнокореневих іменників – назв неістот, з яких формується відповідна сукупність. Усі вони цілком задовольняють вимоги побудови згаданої "розширеної" тріади О.О.Реформатського: *ключ – ключі – ключів'я, тюрма – тюрми – тюрем'я, килим – килими – килимів'я, хвиля – хвилі – хвиля.*

З-поміж оказіональних номінацій окрему групу становлять збірні іменники, в семантичній структурі яких виділяється інтегрувальна сема 'соматичне поняття': *двозуб'я, двокрилля, крилля, многоруччя, тисячокрилля, стокрилля, шестикрилля.* Семантика номінацій проста й зрозуміла без контекстуального оточення. Більшість інновацій утворена від словосполучень із числовим компонентом, як-от: два крила – *двокрилля*, тисячі крил – *тисячокрилля*; много (заст.) рук – *многоруччя*. Нумеративний компонент у більшості випадків вживається на позначення великої кількості, а не точно визначеної.

Характерною ознакою ідіостилю В.Барки є наявність у його поетичній лексиці оказіональних синонімів. Ці одиниці є словотвірними варіантами, тобто здатністю функціонувати в різних структурних і семантичних видозмінах при збереженні тотожності морфолого-дериваційної будови та лексико-сміслової єдності [240, с. 38]. Такі близькі за значенням слова В.Барка використовує для урізноманітнення форм вираження ідентичного змісту, що характеризується експресією поетичності, як-от:

- *драконня – драконство: Бо залізнені рої драконня, / вбивчі!* (ВБар1:299 # 1968); *Всевишній, зглянься і драконство змий...* (ВБар1:118 # 1946); *Зверх: найсиньобровіші надходять тучі, / блискавичними голками вишити степ м'ятучий... / терзаний криваво – звіроновично! знову: / в смак червоному драконству.* (ВБар1:390 # 1991);
- *килимар'я – килимів'я: Навала з вицвітками килимів'я, / при зустрічі вгорта, зориста.* (ВБар6:231 # 1952); *Осінь: безмір килимар'я з листя – / барвний океан зложив.* (ВБар7:231 # 1968).

Загалом явище оказіональної синонімії не таке вже й поширене в лексиконі одного автора.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що серед оказіональних збірних іменників переважають збірні назви середнього роду на -я з подовженням попереднього приголосного, що загалом характерно для сучасного українського узуального словотвору [203, с. 80].

Авторські лексичні іменникові новотвори поета відзначаються семантичною різноплановістю та є естетично вартісними одиницями, що належать до характерних ознак ідіостилю автора. Прагнення В.Барки віднайти оригінальні слова для номінування назв предметів і явищ об'єктивної дійсності є виявом загальної тенденції оказіональної номінації в поезії ХХ століття. Зокрема, аналізуючи АЛН в поетичному словнику зазначеного періоду, Г.М.Вокальчук зазначає, що серед 6800 новотворів,

зафіксованих у творах 380 письменників, 3507 становлять okazіональні іменники [52, с. 46].

2.2. Індивідуально-авторські прикметники

Прикметник як частина мови означає непроцесуальну ознаку (якість, властивість, відношення між предметами і явищами) і виражає її у синтаксично залежних словозмінних категоріях роду, числа й відмінка. Номінативна функція прикметника реалізується через поєднання їх з іменниками [74, с. 526].

Okazіональні прикметники складають 25% від усіх новотворів, представлених у поетичному словнику В.Барки. Вони не тільки характеризують, а й уточнюють ознаки предметів, явищ, понять, виражають різну міру вияву ознаки, суб'єктивну оцінку денотата: *біловишневий* обрій, *блакитнокрильна* річка, *голубинолебедине* серце, *півадська* невесінність. Ця частина мови в основі своєї семантики має ознаковість, дає значний оцінний потенціал і може в тексті виступати в ролі епітета [211, с. 88].

Поняття ознаки (якості, властивості), що лежить в основі семантики кожного ад'єктива, створюється переважно через усвідомлення відношень між двома предметами – предметом означуваним і предметом, що має спільну з ним рису або якоюсь властивістю зв'язаний з ним [17, с. 94]. За спостереженням фахівців, прикметники за своєю семантикою складають безперервний ряд від власне оцінних прикметників до прикметників, які позбавлені оцінного значення (відносні прикметники) [36, с. 6].

Як відомо, у сучасній українській мові прикметники поділяються за значеннями і граматичними особливостями на якісні та відносні. Центр (ядро) категорії прикметника становлять якісні прикметники. Своїми граматичними формами вони відтворюють не тільки реальну ознаку, а також її об'єктивно наявні критерії: кількість і якість.

Якісні прикметники позначають ознаку предметів і явищ, що зумовлені самою їхньою природою. У поезії В.Барки якісних прикметників мало: частина з них представлена формами вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників, решта – похідні одиниці з семантикою кольору. Міра ознаки, що притаманна якісним прикметникам, є специфічним денотативним (реальним) значенням, ознака як властивість предмета неможлива без своєї якісної і кількісної градації – спеціального виміру інтенсивності і повноти [17, с. 101].

У мовотворчості В.Барки переважають якісні прикметники в найвищому ступені вияву інтенсивності ознаки: *найвсвітніші* барви, *найгранітніший* дім, *найнеквітніший* край, *найніжноводніша* річка, *найнауковіша* подоба, *найпінкіше* пір'я, *найсвітляніший* цвітик, *найсемицвітніша* з'ява, *найсиньобровіші* тучі. Як відомо, поняття інтенсивності ознаки формується тоді, коли предмети порівнюються не за ознакою, а за мірою її вияву. Найвищий ступінь порівняння означає, що в одному предметі є найбільше певної якості: *найпекляніші* (дуже важкі) муки, *найпренесамовитіша* (дуже безтямна) міна, *найпроменистіша* (дуже осяйна) радість, *найсніжніший* (дуже крижаний, холодний) поклик. Крім прикметників у найвищому ступені вияву інтенсивності ознаки, у словнику В.Барки виділяються прикметникові новотвори вищого ступеня порівняння: *пребагряніший*, *світанковіший*.

Семантика названих ад'єктивів показує внутрішні й зовнішні характеристики денотата, напр.: *Ісус: за них* [кутнярів (жителі країни Кута, які переселені разом з вавілонцями до царства Ізраїльського. Уважалися войовничим народом [БЭ-02, с. 240]). – Н.А.]! *найпекляніші* муки відболів... (ВБар1:212 # (1958)1989); *...руйнуйся, брамо / і баишо міста, бо керує прямо / і тріскає зернина лиха, міна / найпренесамовитіша, – як і провина.* (ВБар1:96 # 1946); *...і сонечко до діда руки простягає / з найпроменистішою радістю на серці на своєму...* (ВБар9:14 # 1946); *Поклик найсніжніший, смутку повний, / пострумує через груди; / зимністю – як плач, пекучий*

поклик... (ВБар7:143 # 1966); *А пребагрянші рани крапляють: / від гілок і на щирцю.* (ВБар7:42 # 1964); *Світанковіша від дзеркал, приходить, / притихши, течія в скелинки.* (ВБар6:121 # 1951).

Більшість представлених вище ад'єктивів мотивуються основами відносних прикметників, як-от: *найгранітніший, найзалізніший, найвечоріший.* Як бачимо, наведені інновації за граматичними показниками належать до якісних прикметників, а за значеннєвими – до відносних. Це означає, що в індивідуально-авторському словотворі немає чітких меж між якісними та відносними прикметниками, що значно ускладнює з'ясування семантики новотворів.

Оказіональні ад'єктиви саме з такими граматичними особливостями (найвищий ступінь порівняння) у поетичному лексиконі автора не випадкові. Їх поява значною мірою зумовлена особливостями релігійного світосприйняття поета: вживання прикметникових форм вищого та найвищого ступенів порівняння, що експліцитно виражають емоційно-оцінний значеннєвий компонент, характеризують ставлення віруючої особи до об'єктів поклоніння, притаманні саме для релігійних текстів [139, с. 9].

Серед прикметників важливу роль відіграють оказіональні композити, які в поетичній мові здатні кондесовано передавати зміст поняття, робити його різноплановим, сприяти економному вираженню думки, побудованої на асоціативних уявленнях. Віршовий розмір, ритм поетичного твору спричиняє утворення складного слова [192, с. 7]. З-поміж оказіональних прикметників-композитів виокремлюються одиниці, у семантичній структурі яких виділяється сема 'колір'. Колірні епітети служать яскравим словесно-зображальним засобом у змалюванні картин природи, у створенні влучних характеристик денотатів. Семантика прикметників, у яких поєднується колірний компонент з іншою ознакою денотата, є досить складною. У семантичній структурі новотворів перший компонент-кольоратив поєднується з другим компонентом, що містить наступні семи:

'явище природи': *біловодний, сивохмарний;*

’назва предмета’: *біловівтарний, синьовіконний, голубостріхий;*

’соматичне поняття’: *зеленокрилий, синьогрудий, білоустий, блакитнокрильний, багрянорогий, зеленозубий, золотоустий, сірокрильний, золотоокий;*

’рослина, її частини’: *зеленотравий, білоромений, голубоцвітний, зеленоцвітний, пломіннолистий* та ін.

Варто зазначити, що серед складних прикметників-новотворів виокремлюється група композитів, в основі яких наявні два компоненти з семами кольору: *біловишневий, білосрібний, жовтосріблистий, рожевозолотий*. У поетичній мові колір може характеризувати ознаки індивідуального стилю автора (детальніше про кольороназви див. у пункті 2.5.1.).

У словнику В.Барки, крім якісних прикметників із семою ’колір’, представлені також одиничними утвореннями ЛСГ інновацій, що містять сему ’час’: *бризно-бистрий, найвечоріший, світанковіший*.

ЛСГ новотворів, що містять сему ’метричний’ характеризується використанням складних прикметників, перші основи яких співвідносяться з елементами *великий, високий, дрібний, малий, пишний, повний, широкий* та ін. і вказують (приблизно) на велику або малу кількість, розміри, достатність – недостатність щодо норми [106, с. 192], напр.: *великий-сонцеликий, великолюдний, високосвітний, пишноколірний, пишнопромінний*.

Відносні прикметники називають ознаки предметів не прямо, а через їх зв’язки, різного характеру відношення з іншими предметами або діями. У поезії В.Барки виділяються такі ЛСГ відносних прикметників відповідно до змісту ознаки, закладеної в семантику твірної основи:

- прикметники, які містять сему речовинності (предметності): *грезетний* (від "грезет" – шовкова або шерстяна тканина з дрібним візерунком того ж кольору [НТС-06, т.1, с. 478]), *стихарний* (від "стихар" – довгий, з широкими рукавами,

звичайно парчевий, одяг дяконів і дяків [НТС-06, т.3, с. 433]),
грезетноскатерний, димезний, димрявий;

- ад'єктиви, які містять сему темпоральності: *щозимній, щовесінній, перводенний;*
- прикметники, які містять сему 'істота', 'кількість':
багатобджолий, восьмизвірний.

Відносні прикметники-новотвори, представлені у мовотворчості В.Барки, в основному прості за структурою одиниці, які походять від твірної основи узуального слова й утворюються за допомогою суфікса або префікса згідно з нормами українського словотвору: *грезет – грезетний, дим – димезний, стихар – стихарний.*

Майже всі з названих новотворів неекспресивні, основна їх функція – лаконічно назвати ознаку. Лише окремим інноваціям притаманна експресивність, при цьому важливу роль відіграє семантика мотивуючого слова (слів). Так, новотвір *димрявий* є контамінованим утворенням від слів *дим + мряка*, значення новотвору розкривається в контексті: *В мережці димрявій! не погасивши / ні корабля: ліхтарний поблиск.* (ВБар6:103 # 1951). *Мережка димрява* – це невиразна мережка (марєво), яка утворюється внаслідок густого дрібного дощу. Аналогічний за семантикою новотвір зафіксовано у Яра Славутича – *димляний*: [Джерела. – Н.А.] *Об'явїтьсѧ – як мерехт марив! / Киньте тїнь димляним горбам...* Н.М.Сологуб пояснює значення новотвору як "марєво" (а не дим) [202, с. 90].

Отже, відносні прикметники є носіями лексико-семантичних значень, які виникли на основі значень лексем, об'єднаних у ряди за спільною семантичною функцією: відтворювати формами ад'єктива позамовну дійсність.

У поетичному мовленні, як уже зазначалося вище, іноді виникають труднощі із розмежуванням оказіональних прикметників на якісні та відносні. Особливо це стосується ад'єктивних композитів, оскільки такі новотвори характеризуються ускладненістю семантики, яка мотивується

двома основами. Якщо врахувати, що в складному слові здебільшого один із компонентів є стрижневим, то умовно можна класифікувати складні прикметники за семантикою передусім стрижневого компонента. Згідно з цим в основу складних номінацій покладено такі ознаки денотатів (у контексті новотвори можуть уживатись у переносному значенні):

- назва істоти або частини тіла (організму) істоти (в т.ч. людини): *білоуста* (лілія), *високоброві* (вітерці), *зеленозубий* (рев), *куросліпий* (малляр), *огнерукий* (старчик), *кригоока* (красуня), *айстрооки* (сузір'я), *блакитнокрильна* (річка), *звірокрила* (спокуса), *голубинолебедине* (серце), *рибокровна* (в'ялизна);
- колір (відтінок кольору): *зеленосиня* (земля), *зимно-білий* (лоб), *бліднозолоте* (око), *пурпурно-полум'яна* (глибочина);
- психічне сприйняття об'єкта: *доброструнні* (кобзи), *грізно-сизе* (мовчання), *милострунна* (лютня);
- матеріал, з якого виготовлений предмет: *бронзомедальні* (чиновники), *рудоцегляна* (стіна);
- форма, розмір предмета: *великолюдна* (площа), *високосвітні* (віки).

У ЛСГ новотворів, у семантичній структурі яких є сема 'частина тіла людини', виділяються новотвори з диференційними семами:

- 'рука': *вогнерукий, громорукий, ніжнорукий, світлорукий;*
- 'око': *айстроокий, кригоокий, мерзоокий, тихоокий, шафранноокий, скалоокий;*
- 'уста': *золотоустий, пурпурноустий, стотисячоустий, білоустий.*

У ЛСГ номінацій з інтегрувальною семою 'частина тіла істоти (не людини)' виокремлюється ряд композитів із диференційною семою 'крило': *звірокрилий, повнокрилий, яснокрилий, тисячокрилий, прозорокрилий.* Як бачимо, серед прикметникових композитів переважають інновації з компонентом на позначення кольору/відтінку кольору та інновації з

компонентом, що містить соматичне поняття. Типовим для української поезії ХХ ст. є вживання АЛН з компонентом крило, напр.: у М.Зерова *крилоногий*: *Ще й не скінчив своїх слів, як юнак нерозважний благає / Дати йому колісницю і коней прудких, крилоногих* (МЗ 2:331 # ~ 30-і); у П.Тичини *крилоорлиний*: *Ти пізнаєш мій голос? Я – це ж я твоя крило орлина...* (ПТ 5:220) [Цит. за: КСАН-04:254].

Прикметникові новотвори беруть активну участь у створенні епітетів: *вихройдучий рій, гора шипшиннориза, троянднолілейний едем, рожевоцвітне світання, біловівтарна зірка, туча чорнокипуча, алмазноскіптровий закон.*

Ад'єктивні новотвори є також складовими частинами метафор і порівнянь: *Холодний ранок; вітер стих; на морі, / на зморенім – чайки срібнокольорові.* (ВБар9:24 # 1945); *І пригравали симфонічності солодкогримні...* (ВБар1:359 # 1989); *...скрізь війна: світопожежний ящер / пекла! – до країв куріла.* (ВБар7:85 # 1965); *Палахкотять багристи смолоскипи, / і видно: проти ніші судді стали, / цареприслужники пишноколірні...* (ВБар5:75 # 1944); *Зима замучить! Хитра та жорстока зима – ота красуня кригоока – тут замордує пуп'яночок мій...* (ВБар9:81 # 1943); *3 громів надхідно в осуд сповістились: / зверхблискавичному орлові.* (ВБар2:84 # 1980); *Одна промовила слова ласкаві, / душа голубоцвітна, сонцю рідна / і місяцю, що лле печаль на трави.* (ВБар3:35 # 1943).

В.Барка вдало експериментував у створенні прикметникових новотворів, у яких перший компонент із семантикою 'число': *тривесний, трисвітлий, трихресний, восьмизвірний.* Детальніше про ТГ з нумеративним компонентом див. у пункті 2.5.2.

Наявність значної кількості прикметникових новотворів у поетичному словнику В.Барки свідчить про активну і плідну увагу поета до пошуків нових виражальних засобів на позначення статичних ознак денотата. Подальше комплексне вивчення специфіки індивідуально-авторських прикметників-новотворів є одним із перспективних напрямів дослідження неологічної лексики загалом.

2.3. Індивідуально-авторські дієслова

Дієслово є центральною частиною мови, тому що воно як основний клас ознакових слів найчіткіше протиставляється іменникові – класові слів на позначення предметів [37, с. 217].

У поетичному словнику В.Барки okazіональні дієслова складають (7,5%) від загальної кількості новотворів. Вони сприяють створенню не лише яскравого словесного образу, а й характеризуються високою інформативністю, що зумовлена їх структурно-семантичними особливостями. Okazіональні дієслова характеризуються оригінальністю співвідношення між узуальним значенням твірної основи й новою okazіональною формою. Такі утворення в цілому збагачують семантику речення, посилюють експресивність усього висловлювання: *...жайворон флейтарить, іволга примовкла...* (ВБар1:116 # 1946 (1990)); *А мовлення з малини непогоже, / все – в гнізда зложене коло Дунаю, / і при оркестрі змовкнути не зможе, / то я, флейтарячи, його минаю.* (ВБар5:112 # 1948).

Семантика дієслів представлена в основних денотативних семах – інтегрувальних семах 'дія', 'стан', 'процес'. Як зазначалося вище, у лексичному значенні слова, крім основних денотативних сем, є ще й додаткові денотативні семи – диференційні. Так, у ЛСГ новотворів з інтегрувальною семою 'дія' виділяються новотвори з диференційними семами 'рух, переміщення': *прикажанити, довітрилити, докрилітисся, прилебедіти*; 'звучання, спів': *фіоритурочити, флейтарити, співголосніти* та ін.

Найчисленнішою з-поміж ЛСГ дієслів дії є група, у семантичній структурі новотворів якої виділяються семи 'рух, переміщення': *Хоч залізний ворог прикажанив, – / рев'я в ребрах піднебесне.* (ВБар7:241 # 1968); *Від Серафімового від крила / прилебедіє всюди світлість.* (ВБар6:232 # 1952); *Пождіть, / бо шестисвітно хід, крізь бурю й племінь докрилівсь...* (ВБар2:79 # 1980); *І вже ні зодіак не змірить / на гони – підступів страшних, / де всі*

жовтовики з озвірців / докриляться, крізь крик дзвіниць. (ВБар5:199 # 1963).
Зводячи долоні, ластовіла [біженка. – Н.А.], / *серед блиску, з-поміж хвиль...*
 (ВБар1:103 # 1946).

У семантичній структурі наведених новотворів виокремлюється диференційна сема 'летіти', що представлена кореневими морфемами *кажан-, лебед-, крил-, ластів-*. На відміну від значень узуальних слів із такими кореневими морфемами (здебільшого іменниками – *кажан, лебідь, крило, ластівка*), інновації характеризуються новою частиномовною належністю й оригінальністю структури.

Диференційна сема 'звучання, спів' експліцитно представлена в таких неолексемах: [Змій. – Н.А.] *Ярмаркує лжею, / вислинюючи: містично рожеву; / солов'їно всім фіоритурочить, / засліплюючи очі.* (ВБар1:357 # 1989). Інновація *фіоритурочити* означає "безперервно і швидко видавати звуки" – від *фіоритур* – "орнаментальний пасаж, що прикрашає мелодію" [НТС-06, т.3, с. 659]. АЛН *співголосіти* означає "звучати в унісон": *Небо дуже, дуже синє! – / мов мільйонністю скрипковничник співголосіє.* (ВБар2:318 # 1985).

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що в семантиці okazіональних дієслів з інтегрувальною семою 'стан' виділяються диференційні семи 'фізичний стан' – *відмайоріти, домайоріти*; 'фізіологічний стан' – *всльозитися* і 'психо-емоційний стан': *знесамовититися*. Ця ЛСГ новотворів на позначення стану денотата представлена одиничними okazіональними вербативами.

ЛСГ okazіональних дієслів із значенням процесуальності об'єднує новотвори з інтегрувальною семою 'процес'.

Розглянутий вище поділ okazіональних дієслівних номінацій, що позначають дію, стан, процес є досить виразний, але, на думку Ж.В.Колоїз, певною мірою спрощений, оскільки сфера дій і станів у житті є широкою та розгалуженою [114, с. 142]. У сучасній лінгвістиці висловлюється думка про те, що дієслова виявляють свою семантику в трьох вимірах: вони означають

дії та стани, спрямовані на відображення дій та станів у позамовному світі, характеризуються узагальненим значенням процесуальності [37, с. 218]. Зважаючи на це твердження, Ж.В.Колоїз пропонує обирати процесуальність за критерій семантичної кваліфікації дієслів. Так, з-поміж лексичних дієслівних новотворів, беручи до уваги класифікацію дослідниці [114, с.138], виокремлюються такі групи неолексем:

- інновації, що номінують дію через її відношення до зоонімів: *відкурнявкнути, ластівнитися, ластовеніти, ластовитися, ластовіти, прикажанити, прилебедіти;*
- інновації, що номінують дію через її відношення до флоризмів: *соняшниковіти, сквітчатися, поквітнено, доцвітніти;*
- інновації, що номінують дію через її відношення до натурфактонімів: *відхмаритися, вітрилитися, вітрувати, осніжитися, громовитися, звесніти, доморозити, райдужитися, згрозитися, просніжуватися;*
- інновації, що номінують дію через її відношення до ідеонімів (термін ідеоніми для означення "способів та результатів людської діяльності" використовує Г.Б.Мінчак [156, с. 8]. Ж.В.Колоїз ідеонімами називає нематеріальні ідеалізовані поняття, абстраговані від предметів ознак, властивостей, якостей, станів [114, с. 138]): *кольоріти, кольоритися, колірнитися, знесамовитіти;*
- інновації, що номінують дію через її відношення до непроцесуальної ознаки: *відзеленитися, виголубітися, відсеребритися.*

У семантичній структурі названих інновацій, окрім інтегративної семи 'процес', виокремлюється диференційна сема 'виникнення/зникнення нової ознаки, названої твірною основою'. Так, інновація *виголубітися* вживається у значенні "виділятися голубим кольором": *Там брамно відімкнуто в досвіт двогір'я, / і видно – виголубівся обквіт / погаслих подзвінок: з тьми*

відродився! (ВБар2:307 # 1985). Неолексема *оркестритися* означає "виділятися звуками, імітувати оркестр, шуміти": *В руїні смертний спокій, / а річка, як пресвітла з'ява, /.../ аж плеском гомонить до нас, / оркестриться в ласкавім тоні.* (ВБар1:63 # 1945).

Вагому частину в корпусі okazіональних дієслів складають вербальні новотвори, у семантичній структурі яких виділяються диференційні семи 'світ/світло', 'світити/сяяти': *Квітинка: німбик віє, / дощі, альти притишені, / й півкрузно барвеніє.* (ВБар1:159 # 1948); *Там брамно відімкнуто в досвіт двогір'я, / і видно – виголубівся обквіт / погаслих подзвінок: з тьми відродився!* (ВБар2:307 # 1985); *Герольди боги, мечоносці світла, / вже зоренілися крізь теплу сферу: / хмаристу в місяць і сонцеозерну, / що братками на цвинтарі звітріла.* (ВБар5:56 # 1944). Названі номінації допомагають читачу створити яскравий візуальний образ.

Варто зауважити, що з-поміж okazіональних дієслів В.Барки трапляються так звані слова-дублети, що утворюються від тих самих твірних основ за допомогою різних суфіксів [193, с. 37]: *кольоритися – кольорітися: Кольоріються квітневі: / взори від висот вічні.* (ВБар1:380 # 1991); *Вгорі по склону: герольдинки ранні, / з блідого, знов – первоцвітні: з свіжого листя... / на серці мені такий причарник / дзвінчисто кольориться!* (ВБар2:309 # 1985); *кораблитися – корабліти: Корабліють грози!* (ВБар1:381 # 1991); *Кораблиться в небі (змійство проминати!) – / пломенить вітрильно: світоч над ланами...* (ВБар1:304 # (1968) 1989). Такі слова-дублети створюються автором переважно із стилістичною метою, пор. узуальні дієслова-дублети: *видихувати-видихати, багатішати – багатіти.*

Прикметною особливістю індивідуального стилю В.Барки є вживання особових дієслів: *корабліють* грози, *кольоріються* взори, *оркестриться* річка, *скарбиться* смуток, *райдужить*ся водоспад, *колірнять*ся іскризни.

Серед okazіональних дієслів переважають вербативи, значення яких мотивується іменниковими основами: *флейта – флейтарити*, *ластівка –*

ластовіти, поластовіти, вітер – вітрувати, оркестр – оркестритися, корабель – кораблитися, дзеркало – дзеркалитися.

Оказіональні дієприкметники складають у словнику В.Барки 1% від усіх новотворів. Дієприкметник – змінне, похідне від дієслівних часових форм граматичне утворення, вербоїд, якому властиві ознаки дієслова і прикметника [68, с. 153]. Більшість дієприкметникових інновацій перебуває у певних семантичних відношеннях із номінаціями, що означають "предметність", напр.: *знеквітнений* ← *квітка*, *наскарблений* ← *скарб*, *осонцений* ← *сонце*, *приласкавлений* ← *ласка*, які у поетичному мовленні В.Барки є твірними основами для okazіональних дієслів: *ласкавитися, скарбитися* та ін. Названі інновації характеризуються тим, що утворені з пропуском дериваційної ланки. У таких випадках гіпотетично okazіональне слово (пропущене), напр.: *сонце* → **сончений* → *осонцений*; *ласка* → **ласкавлений* → *приласкавлений* (позначка * вказує на пропущену дериваційну ланку в процесі творення авторських лексичних новотворів).

У семантичній структурі вербоїдів виділяються диференційні семи 'квітка'/'цвіт' – *знеквітнений, піввідквітлий, оцвітан*; 'космічний об'єкт' – *осонцений*; 'конкретний предмет' – *нероззолочений*.

Дієприслівникові новотвори у словнику В.Барки представлені одиничними утвореннями, що складають 1% від усієї сукупності новотворів. Як відомо, у сучасній лінгвістиці дієприслівник – незмінне, похідне від дієслівних часових форм граматичне утворення (вербоїд), якому притаманні ознаки дієслова і прислівника [39, с. 155]. У семантичній структурі okazіональних дієприслівників виділяються такі диференційні семи:

- 'колір' – *блакитнячися, врожевлюючи*;
- 'звук' – *флейтарячи, догромівши, побаритонюючи*;
- 'стан природи' – *доціючи, догромівши*;
- 'природний об'єкт' – *вулканячи*.

АЛН на позначення процесуальної ознаки репрезентовані okazіональними дієсловами, які відзначаються семантичною наснаженістю.

Оказіональні вербоїди, як бачимо, представлені одиничними новотворами, які загалом не характеризуються високим рівнем експресивності.

2.4. Індивідуально-авторські прислівники

Прислівник вирізняється з-поміж інших частин мови сукупністю морфологічних, словотвірних, семантичних і синтаксичних особливостей [40, с. 529]. Прислівники вживаються для вираження ознаки іншої ознаки – динамічної дієслівної і статичної прикметникової. Ознака прислівника – це відображення відношень двох ознакових слів. Серед них виділяються атрибутивні, просторові, часові, причинові, цільові та інші відношення [17, с. 243].

У поетичному доробку В.Барки okazіональні прислівники становлять 8,5% від загальної кількості інновацій. Як відомо, в сучасній українській мові усі прислівники за лексичним значенням поділяються на два основні лексико-граматичні розряди – означальні (атрибутивні) й обставинні. Репрезентативними в поетичному мовленні В.Барки є означальні прислівники, які виражають значення якісної характеристики дії, рідше – процесу, стану. Традиційно до атрибутивних прислівників у сучасній лінгвістиці зараховують і прислівники способу дії [37, с. 303].

У мовотворчості В.Барки серед атрибутивних прислівників переважають порівняльно-уподібнювальні (які в мові становлять відкриту лексичну систему, що постійно поповнюється за рахунок індивідуально-авторських утворень [168, с. 6]). Утім, у словнику поета відсутні прислівники порівняльно-уподібнювальної семантики з префіксом *по-* і суфіксами *-ому*, *-ему*, *-и*, що характерно для новотворів сучасної української мови. Не зафіксовано також прислівників синтаксичного ступеня адвербалізації, пов'язаних з безприйменниковим орудним відмінком на зразок *птахом*, *вовком*, *вихором*.

З-поміж адвербіальних неолексем порівняльно-уподібнювального значення у словнику В.Барки виділяємо такі ЛСГ номінацій:

- прислівникові утворення, в основі яких лежить порівняння з конкретними предметами: *килимно, квітинно, колосково, пелюстково, рушниково* (*Аж десь над ланами злива: рушниково – / до грішних! – прощення села.* (ВБар1:375 # (1975)1989); *Він [церковний староста. – Н.А.] сам: відмикати, бряжчить ключами; / килимно приплив під поріг простила.* (ВБар2:36 # 1979); *Моя втома: рабиня дорозі; / влегшити – килимно стелися, / скружнивши листя.* (ВБар2:284 # 1984); *А зелень очима: квітинно вставляти – / згадавши зірки в заповіт.* (ВБар2:196 # 1981));
- адвербіальні неолексеми, в основі яких лежить порівняння з іменниками – назвами явищ природи: *зоренично, хмариннично, хуртовинно* (*Я хуртовинно шлю слова залізні...* (ВБар1:153 # 1948); *Віщується про теплий дощик, / хмариннично спадковий.* (ВБар2:181 # 1981));
- прислівникові утворення, в основі яких лежить порівняння з іменниками – назвами істот, а саме – тваринами (у т.ч. й міфічними): *лев'ячо, драконяно* (*Зближається лев'ячо: в виблиск очима; – / о, сило в крові океанній, сило всемічна!* (ВБар2:150 # 1981)); птахами: *пташинно, ластовинно* (*Блакитний звід – ластовинно мирний: / відкрито долю з надсвіття звідомну, / для вірних білокрилу долю.* (ВБар2:310 # 1985); *...блаженних доля просія: / пташинно друге сонце милувати...* (ВБар5:154 # 1952); комахами: *метелично* (*...метелично стремтівши крильми, / сіяє хмара.* (ВБар1:151 # 1948);
- адвербіальні неолексеми, в основі яких лежить порівняння з іменниками – назвами рослин та їх частин, у яких виділяється сема 'квітка': *жоржинно, квітинно, квітнево, пелюстковано* (*Зворушливі, ніби смуток спрозоривсь / іконний – під освіт лампадки: / пелюстково огнекровний...* (ВБар2:286 # 1984); *А хід наче збито з пилукою степу /*

запінені сплески на брили з-під круч. / Жоржинно до вікон сузірчину теплу / добризкує: там і серця чаруй! (ВБар2:55 #1979)).

Значення оказіональних прислівників мотивується переважно прикметниковими основами: *айстрово, колосково, метелично, хуртовинно, пожежно*, у деяких випадках – іменниковими (при цьому відбувається пропуск дериваційної ланки): *крило* → **крильний* → *крильно*, *нива* → **нивний* → *нивно*.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує перевагу атрибутивних прислівників, а саме – способу дії, які не обмежуються лише "спільним чи роздільним виконанням дії", а мають значно більше значеннєвих відтінків [168, с. 6]. Серед них можна виділити такі ЛСГ номінацій:

- 1) прислівники, що виражають стан людини (фізичний, психічний, емоційний): *бальзамно, відчайно*;
- 2) прислівники, що характеризують об'єкти рослинного світу: *айстрово, гіллясто, жоржинно, гостролисто, квітнево, квітинно, гроняно*;
- 3) прислівники на позначення способу розташування/переміщення предмета: *високоцвітно, довкружно, іскризняно*;
- 4) прислівники, що позначають вищу міру вияву ознаки ознак: *зверхземно, зверхокеанно, зверхсвітно*;
- 5) прислівники, що характеризують звуковий вияв дії: *громоспівно, дзвінчисто*;
- 6) прислівники на позначення кольорової семантики: *білопірно, білотворчо, синьоцвітно* (детальніше про кольоропозначення див. пункт 2.5.1.).

У творчому доробку В.Барки одиничними інноваціями представлені прислівники темпоральної семантики. Прислівники часу виражають об'єктивно реальний час. Усі темпоральні прислівники характеризуються наявністю в їхній семантичній структурі інтегровальної семи 'часова

віднесеність'. Серед прислівників часу, вживаних В.Баркою, виділяються такі мікрогрупи адвербіальних АЛН:

- прислівники на позначення часової орієнтації упродовж доби: *нещоначі, увечері-вночі*;
- прислівники на позначення регулярної повторюваності дій чи подій: *щодосвіта*;
- прислівники, які мають значення часового порядку планування дій, акцентуючи увагу на черговості, наступності будь-якої дії чи події: *незгода, незабаренно*.

Одиничними прикладами представлені двоосновні оказіональні прислівники. З-поміж номінацій вирізняються адвербіальні новотвори з інтегрувальними семами 'крило': *сизокрило, жовтокрило, шестикрило*; 'квітка': *рожево-квітничково, різноквітно, високоцвітно*; 'світ': *потойсвітно, шестисвітно*. Семантика представлених новотворів з'ясовується і поза контекстом, але ілюстративний матеріал дозволяє глибше розкрити смислове навантаження інновацій, напр.: [Слово. – Н.А.] *...пройшло і слід рожево-квітничково / од нього, чистого, на світі сяє...* (ВБар9:142 # 1944). Такі новотвори надають поетичному мовленню емоційної виразності. В основному складні оказіональні прислівники утворилися на основі загальноновживаних лексем.

Оказіональні прислівники відзначаються експресивністю, відбивають специфіку індивідуального стилю В.Барки.

2.5. Найчисленніші тематичні групи новотворів у поетичному лексиконі Василя Барки

Як зазначалося у розділі 1, тематична група – це сукупність слів, що мають спільну семантичну тему, пов'язані позамовними зв'язками і об'єднують слова різних ЛСГ. ЛСГ – мікросистема із спільною

інтегрувальною ознакою та диференційними компонентами (семами). До ТГ можуть уходити новотвори різних частиномовних класів. У мовотворчості В.Барки виокремлюються такі найчисленніші тематичні групи авторських лексичних новотворів:

- назви осіб;
- номінації з кольоративним компонентом;
- номінації з нумеративним компонентом;
- номінації релігійної тематики.

Детальний аналіз тематичної групи назв осіб здійснювався у пункті 2.1.1.

2.5.1. Особливості семантики авторських кольоропозначень. Колірна гама як важливе мовноестетичне явище є одним із показників індивідуального стилю автора, а її аналіз має принципове значення для розуміння специфіки національної мовної картини світу. Проблема семантики кольоративів та їх естетичної значущості в художньому тексті постійно перебуває в полі зору науковців (праці І.М.Бабій [11], А.А.Брагіної [28], О.М.Дзівак [78], В.В.Дятчук [82], С.Я.Єрмоленко [84], Т.В.Ковальнової [109], Л.О.Пустовіт [186], Л.І.Шутової [245] та ін.).

Колір – це продуманий прийом, який допомагає письменникові виразити власні думки і почуття, відобразити індивідуальні риси авторського світобачення. Як зауважує І.Я.Франко, "поет, коли береться малювати, то не чинить се виключно красками, фарбами, котрі у нього є, тільки словами, зчепленням таких і таких шелестів і гуків, але торкає різні наші замисли, викликає в душі образи різнорідних вражень, але так, щоб вони тут же зливалися в одну органічну і гармонійну цілісність" [234, с. 101].

У творчому доробку В.Барки кольороназви утворюють велику щодо кількості тематичну групу. При цьому кольоративи відзначаються

неоднаковим семантичним наповненням та різною словотворчою структурою.

Лексика на означення кольору традиційно використовується в поетичній мові як у прямому, так і в переносному, похідному значеннях [82, с. 90]. Семантична структура кольороназв є багатошаровим комплексом із семою 'колір', на яку можуть накладатися різні конотативні значення, пов'язані в основному з індивідуально-авторським баченням світу. У сучасній поезії сполучуваність назв кольорів з назвами різних понять відбиває закономірності використання традиційних образів, які стали певною мірою поетичними символами, і новаторське вживання назв із семантикою кольору використовується для створення емоційно-оцінних метафоричних означень [84, с. 257].

Кожен автор має свою улюблену кольорову гаму, бо кольори є "тими постійними, організуючими, цементуючими елементами ...носіями єдності в численних творах поета, елементами, що накладають на ці твори відбиток поетичної особистості /.../ ці елементи вносять цілісність в індивідуальну міфологію поета" [251, с. 145].

У тематичній групі кольороназв В.Барки виділено сім домінантних лексико-семантичних груп:

- до ЛСГ номінацій із семою 'білий колір' належить 31 інновація: *білоклен, біловедмідно, білозірник, білокрильниця, білоскарбний, білотворчо, білосонце, білохмарність, білохресний, білочасся, білопірно, білороменний, голуб-білопір* та ін.;
- 'червоний' та відтінки 'пурпурний', 'огненний' 'багрянний' та 'рожевий' – 25: *пурпурно-полум'яний, червонопламенність, піврожевість, багрянокрилля, рожевозолотий, рожево-квітниково, рожевоцвітний, рожев'я, сизорожевинка* та ін.;
- 'зелений' – 21: *зеленоводність, зеленостебло, зеленотравий, зеленоцвітний, зеленошумний, зеленоплонінний, відзеленитися, сад-зеленозір* та ін.;

- 'чорний' – 20: *бабуся-чорнозубка, півчорний, чорноденство, чорноврочистий, чорновиння, чорнокрил, чорносвіття, чорноцвіт-платок, чорнотрунний* та ін.;
- 'синій' та відтінки 'голубий' і 'блакитний' – 29: *найсиньобровіший, хустка-синьоцвіт, синьовіконний, синьогір'я, синьоблакитність, синьогрудий, синьолистик, синьоцвітно, голубоцвітний, голубостріхий, блакитнитися* та ін.;
- 'золотий (злотий)' – 21: *чорнозолото, золотофіоль, золотоцвіт, золоточервоний, золотосніцар, золотоустий, злото коштовний* та ін.;
- 'срібний' – 12: *краса-срібноколірність, сріблень-благовіст, срібнокольоровий, срібнорожевий, срібно-державний, полотняно-срібний* та ін.

ЛСГ жовтого, сірого (з відтінками сивий , сизий) кольорів представлені поодинокими неолексемами: *ряснистожовтий, фіялковосизо, сивохмарний, грізно-сизий*.

У ЛСГ назв кольорів представлено також інновації, якісне значення яких розвинулось із відносного: *біловишневий, білосрібний, бліднозолотий, пламенно-рожевий, рожевозолотий, срібнобілий, срібнокольоровий, срібнорожевий, темнобронзово, фіялковосизо*.

Колір у поезії розглядається не як носій реального кольору, а як взагалі засіб вираження емоційної оцінки, передачі індивідуального образу предмета, явища, думок, почуттів [82, с. 95]. В.Барка найбільше використовує кольори, характерні для обрядовості християнства, оскільки в поезії переважають релігійні мотиви: *білий* виражає чистоту і сяйво слави, виступає атрибутом святості, добра, невинності, радості [150, с. 16]. За давньою християнською символікою *зелений* – символ спокою і свіжості, святковості [Там само, с. 18]. *Червоний* колір – символ крові мучеників, у церковній символіці – це колір безмежної взаємної любові Бога і людини [162, с. 156]. В.Барка майже не застосовує цей колір, а лише його відтінки. Муки і

страждання поет передає в основному за допомогою чорного кольору. Також автор орієнтується на добір і художньо-естетичну актуалізацію кольоропозначень, які належать до народнопоетичної лексики (*чорний, синій, сірий, сивий, сизий*) та традиційного словника сучасної української поезії (*золотий, срібний, блакитний*). Отже, індивідуально-авторське використання кольоративів пов'язане із давньою християнською символікою, з народними традиціями і з особливостями асоціативного мислення поета (див. табл. 2.1). У процесі укладання таблиці був використаний матеріал з праці Л.І.Шутової [245].

Як бачимо, у мовотворчості поета переважають композити, у семантичній структурі яких наявні назви ахроматичних кольорів: білий, чорний, сірий. Серед складних слів, що номіновані назвами хроматичних кольорів, широко представлені новотвори із компонентами зеленого та золотого кольорів. Крім прикметникових композитів, В.Барка активно експериментував і з творенням колірних прислівникових епітетів. Зокрема, репрезентативними є адвербіальні епітети із семою 'білий колір'. Поєднання назв кількох кольорів в одному слові є однією з особливостей словотворчості В.Барки, що допомагає автору точніше описати уявний колір або відтінок кольору. Щодо ступеня вияву ознаки, насиченості, тону кольорів, то поет не експериментував із вживанням назв кольорів для позначення негативного ступеня вияву ознаки або для позначення темного тону. В.Барка вдало синтезував традиції української літератури із власним сприйняттям кольору і передачею його в авторських лексичних новотворах.

У художньому мовленні неолексеми із семою 'білий колір', крім колірної ознаки (*голуб-білопир, зимно-білий лоб*), мають символічне, образне значення "яскравий, світлий" і переносне "радісний" [СУМ, т.І, с. 181]. Така семантика характерна і для прикметників-кольороназв у В.Барки: *білоскарбна вість, білоусті лілії*. Прикметникова ознака *білий* має виразну оцінну семантику і вживається у значенні "прозорий": річка *біловодна, білоогненна* прозорість.

Таблиця 2.1

Колірні епітети, уживані в словнику Василя Барки

Назва кольору	Ступінь вияву ознаки	Тон, насиченість		Синтез кількох кольорів	Композити з колірним компонентом	Колірні адвербіальні епітети
	надмірний	світлий	темний			
Червоний з відтінками		<i>яснопурпурний</i>		<i>золоточервоний, пурпурночорний, пурпурно-полум'яний, білоогненний,</i>	<i>пломіннопурпурний, пурпурноустий,</i>	<i>ясноогненно</i>
Рожевий	<i>пламенно-рожевий</i>			<i>рожевосизий, рожевозолотий</i>	<i>рожевоцвітний</i>	<i>рожево-квітниково</i>
Жовтий				<i>жовтосрібlistий, жовточорний</i>	<i>жовтофіольний, ряснистожовтий</i>	<i>жовтокрило</i>
Золотий		<i>бліднозолотий</i>		<i>золотлазурний, золотосиній, золоточервоний, золоточорний</i>	<i>золотоустий, золотосердний</i>	<i>золотоцвітно</i>
Зелений				<i>зеленосиній, зеленопломінний, зеленосизий, зеленолазурний</i>	<i>зеленоволосий, зеленозубий, зеленотравий, зеленошумний</i>	
Синій	<i>найсиньобровіший</i>	<i>ясносиній</i>		<i>синьосірий</i>	<i>синьовіконний, синьогрудий</i>	

Продовження таблиці 2.1

Назва кольору	Ступінь вияву ознаки	Тон, насиченість		Синтез кількох кольорів	Композити з колірним компонентом	Колірні адвербіальні епітети
	надмірний	світлий	темний			
Сірий, сизий, сивий				<i>сіро-синій</i>	<i>сивохмарний, сивовітрильний, сірокрильний</i>	<i>сизокрило</i>
Срібний				<i>срібнобілий, срібнозолотий, срібнокольоровий, срібнорожевий</i>	<i>срібнодержавний</i>	
Білий				<i>біловишневий, білосрібний</i>	<i>біловівтарний, біловодний, білоогненний, білоскарбний</i>	<i>біловедмідно, білопірно, білороменно, білоусто, білохресно, білотворчо</i>
Чорний					<i>чорнокрапчастий, чорнокипучий, чорноризий</i>	

У складі інших частин мови (не прикметників) сема 'білий колір' також наявна: *...так зоренично, так в оселях – світах: білотворчо, / сам Дух – Отець, для синів і дочок, / одежу сяйва поткав: одежу раю – / хто в хресті воскресають.* (ВБар2:128 # 1980); *Глянути на степ, коли без мене: / білохмарністю вітрильні, / помандрують в океаня зельне / скорбно кораблі – могили...* (ВБар7:124 # 1965); *Знов на славу неба білозірник / тихо з джерела почався.* (ВБар7:259 # 1969).

У християнській символіці кольорів *зелений* є символом вічного життя, весни, оновлення [162, с. 155], тому і в творах В.Барки він є кольором усього молодого, прекрасного: *зеленоволосі верби, зеленолазурне подвір'я, зеленосизі голуби, зеленотраве поле, зеленостебло.* Компонент "зелений" є основою для створення okazіонального дієслова *відзеленитися*, що означає "виділятися своїм кольором або набувати зеленого кольору": *Чи діядемні сосонки, при скелях, / відзеленяться в плесі бліднім?* (ВБар6:115 # 1951).

Доповнює зелену гаму смарагдовий колір. У семантиці абстрактного іменника *смарагдовість* спостерігається позитивна емоційна оцінка, що вказує і на колір, і підкреслює значення "коштовний": *Прозорі хвили смарагдовість горне, / миліші, ніж від снів, – проз ніжки.* (ВБар6:107 # 1951).

Кожен колір у поезії має свою міру експресивності. Традиційністю, усталеністю відзначаються в українській поетичній практиці кольоролексеми *синій, голубий, блакитний* [82, с. 94]. Коли вживання кольору стосується явищ природи, то, очевидно, можна говорити про пряме і переносне вживання прикметника *синій* у складі okazіональних композитів В.Барки, оскільки семантика кольору в таких випадках поступається оцінному значенню: *Лиш тіні хмар синясто-млисті, мов ніч, розірвана в димкі частини...* [Цит. за: ПССП-01:220]; *Там проказує жалі жіночі / в схід синьовіконна хатка.* (ВБар7:112 # 1965); *В синьогір'я напливають хмари, / з тайности: мов гілка близить.* (ВБар7:227 # 1968).

В інновації *синьоблакитність* поєднується назва кольору – *синій* та його відтінку – *блакитний*, який у християнській символіці асоціюється з

небесною далеччю, простором, божественністю. Це колір великої енергії [162, с. 154]. В українському народному сприйманні *блакитний* колір набув символіки справедливості, доброї слави, доброго походження [ЗЕ-06, с. 41]. На основі названих кольорів утворюється відприкметниковий оказіональний іменник абстрактного значення із позитивною семантикою: *Небо – синьоблакитність: / без границі виднокруг відкритий!* (ВБар2:149 # 1981).

Якісний прикметник *найсиньобровіший* складається із двох компонентів (що містять семи 'колір' та 'соматичне поняття') і означає "хмари синього кольору у формі брів (дуги)": *Зверх: найсиньобровіші надходять тучі, / блискавичними голками вишити степ м'ятучий...* (ВБар1:390 # 1991).

Відтінки синього кольору – голубий і блакитний – є синонімами. Крім колірної ознаки, вони набувають значення – "спокій", "лагідність": *По той бік, за піщаною косою, / повільно: мрією прозороголубою, / димок у небо в'ється...* (ВБар1:9 # 1938); *Вікно між хмарами тихоблакитне / і смутками глибоке зійде.* (ВБар6:327 # 1954).

У творчому доробку В.Барки зафіксовано лише дві неолексеми, що містять сему 'червоний колір': *червонопламенність, золоточервоний*. Натомість автор активно вживає інновації, що містять відтінки червоного кольору, оскільки саме цей колір має найбільшу спектральну гаму: *багрян-(ий), пурпурн-(ий), вогненн-(ий), огненн-(ий), рожев-(ий)*. Вогненний колір – це яскраво-червоний колір. У деяких неолексемах з компонентами *вогненн(о)-, огненн(о)-, огн(е)-* денотативне значення поступається конотативному. Так, в інноваціях акцентується сема 'вогонь'/ 'огонь': *Немов з надсвітніх браній – з пожеж: огневичник, / жахтить! на пориві, ліс надрічний... Немов з надсвітніх браній – з пожеж: огневичник, / жахтить! на пориві, ліс надрічний...* (ВБар2:203 # 1981); *Кольором огнекров'я: /... негоди спалахнуть.* (ВБар2:100 # 1980). Субстантивований прикметник *огненнопері* означає "ті, що сповнені боротьби, запалу": *Точилося дитя на двері, / а вже*

на неню на саму – / огненнопері: в розкрик смертний / котивши, крові не минуть. (ВБар5:199 # 1963).

Оказіональні дієслівні форми з семантикою червоного кольору представлені одиничними інноваціями. Так, дієслово *вогнитися* означає "схід сонця, початок дня": *Відімкнуто мєви з тюрємства ночі; / мов човник – зоря! вогниться червоність*. (ВБар2:96 # 1980). Неолексема *прочерленити* вживається у значенні "зробити темно-червоним": *Смутний у місяця тернок-вінечник: / зверх окликів з двірця віолончельних; / над прірвою погрозно прочерлєнить – / вселєнності поріг...* (ВБар1:212 # (1958)1989).

Інновація *чорнокривавий* поєднує семантику двох кольорів, що мають негативну конотацію й асоціюються з поняттями "жахливий, страшний": *...щоб і з війни, обвуглившись, як степове розп'яття, / жахаючи, як тінь потойсвіту чорнокривава, / кричати, ніби грому гуркіт...* (ВБар1:18 # 1942).

У поетичному мовленні В.Барки неолексеми з компонентом *рожев(о)-*, крім колірної ознаки, сполучаючись з іншими частинами слів або іншими словами, мають виразну позитивно-оцінну семантику і вживаються у значенні "радісний, веселий, світлий": [Слово – Н.А.] *...пройшло і слід рожево-квітничково / од нього, чистого, на світі сяє...* (ВБар9:142 # 1944); *До тебе квіття, наче в серце з вікон, / відкрилося! рожев'я любє*. (ВБар6:94 # 1951).

Семантичне навантаження інновацій із компонентами *золот(о)-*, *злот(о)-* характеризується тим, що АЛН уживаються як колірні позначення (колір золота – жовтий): *...двом ясенам, розбудженим братам, / скажу, щоб листом свіжих крон своїх / в золоточорнім небі закипіли...* (ВБар3:22 # 1943); *Рости зеленостєбло, / золотоцвітно процвіти...* (ВБар3:35 # 1943).

Компонент *золот(о)-* та його варіанти можуть набувати конотативного значення 'гарний': *Коло потоку, / мимо дерева ллючись, вода, / про пережитий жах – он голуба, нівроку, / золотоокій сміючись розповідє*. (ВБар3:33 # 1937); *А в вітрі день, золотоустий лірник; / на плити смуток переддверні*. (ВБар6:16 # 1949). Значення АЛН деякою мірою залежить від

авторського сприйняття кольору. Так, основа *золото*, поєднуючись із іншими основами, може також означати "який містить у собі золото": *І корогва ряхтить злотокоштовна, / під нею – щира, тиха, добронравна, / бабуся б'є поклін: як зірка давня.* (ВБар5:61 # 1944).

Оказіональний іменник *золотосніцар* означає "майстер, що працює із золотом": *Якби золотосніцар міг серіжки / такі, мій світе, порізьбити!..* (ВБар6:204 # 1952). Як бачимо, інновації з семою 'золото' несуть позитивну конотацію.

Більшість інновацій із семою 'срібний колір' передають колірну ознаку і мають виразну позитивну оцінну семантику: *Обіруч двері прочинила сінешні і – надворі; срібнобіла, як пух, спадає з хмари тиха сила.* [Цит. за: ПССП-01:195]; *Щиросрібний місяць; ...коли в красу-срібноколірність, сховають злобу нечестиву / і поклянуться /.../, що добрі!* (ВБар1:80 # 1945).

Компонент *срібн(о)*- може втрачати сему 'колір' і набувати значення "дзвінкий", "кришталевий": *У шибку гляну синь і сріботонь / оповила дуби...* (ВБар1:15 # 1938).

У поетичному словнику В.Барки інновації, що містять сему 'сірий колір', вживаються із значенням "нічим не примітний, похмурий, безликий": *Обличчя смертну втому виказує у зморщечках різких на сіробронзовому тоні. Обличчя смертну втому виказує у зморщечках різких на сіробронзовому тоні.* [Цит. за: ПССП-01:221].

Відтінок сірого кольору *сизий* вживається у переносному значенні "міцний, суворий": *Минаймо зловивства багрянорогі! – / серця сизокрило нехай туркотять; І тут, коли мовчання грізно-сизе за мертвими за островами...* (ВБар1:344 # 1981).

Назви кольорів *срібний, сивий, сизий* тісно пов'язані з традиційним народнопоетичним словником, у якому зазначені кольори виступають переважно як емоційно-оцінний компонент в епітетних словосполученнях: *сиві воли, сивий кінь, сивий сокіл: Ой ти хлопче, гожий, живий, / Люблю твої*

очі сиві.; Гнуться клени ніжними колінами, / Чорну хмару сріблять голуби...
[88, с. 82, 173].

Семантика неолексем із компонентом *чорн(о)-*, крім колірної ознаки (*чорнокрапчаста* комашка), має символічне значення: кольороназва є уособленням страху, зла, печалі: *чорнокипуча* туча, *чорнокрил-пірнач*. У християнській символіці чорний – символ небуття, смерті, відречення від мирського життя [162, с. 150]: *Дощ іде! обмиються галузки, / скрізь на висвіті живому – / без навій від чорноденства й злуди, / що з кайданницького двору.* (ВБар7:221 # 1967); [Зло. – Н.А.] *...звійнеться: чорнокрил в аду.* (ВБар1:282 # 1965); *...дракон літає, чорнокрил-пірнач, / ув'язнює й знущається над нами...*(ВБар1:11 # 1938); *Там від серця – воскресна олтарність: / на врятовані душі з пожеж, / з ланцюгів і наруг незриданних, / кого князь чорносвіття прижер.* (ВБар1:342 # 1981).

Крім назв конкретних кольорів та їх відтінків, у мовотворчості В.Барки широко представлені також слова із семами:

- 'блиск', 'світло' – *ясновистість, яснозора, ясноколірний, яснокрилий: ...хату в пільми вивів [місяць. – Н.А.], / стіни заміна на ясновистість.* (ВБар1:248 # 1963); *...до світла на поклін, як слід – / дарунки: ладан, золото і смірну, / загорнуті в парчу ясноколірну.* (ВБар1:24 # 1943); *Всюди ж диво: / мов світиться сідий Кавказ, / і яснокрилий хор, матусю-діво, / з-над нього мчить, виспіває, правдиво / сповіщує про хату-храм.* (ВБар3:46 # 1943);
- 'темнота' – *темнистець, темнокриля, темномідний: Темнокриля хмарить, / темнокриля кряче...* (ВБар1:148 # 1948); *Поряд темнобронзово, в окрасах, / огневитья призборик: / мов оклад Євангелії справлять – / галузки оздобні.* (ВБар2:293 # 1984).

Отже, В.Барка використовував назви на позначення кольорів із традиційною семантикою у прямому значенні. Такі АЛН здатні набувати в

поетичному мовленні переносних і символічних значень, що сприяє кращому розумінню психологізму образів, внутрішньої суті предметів і явищ, впливає на уяву читача, надає контекстові більшої емоційності. Палітра кольорів В.Барки характеризує його індивідуальну творчу манеру, розширює сполучуваність компонентів із семантикою кольору із загальноживаними словами, що сприяє розширенню ідейно-тематичного спектру поетичних творів автора. Семантика аналізованих колірних компонентів виразно оцінна. Позитивна оцінка міститься в неолексемах із компонентами біл(о)-, зелен(о)-, синь(о)-, золот(о)-, срібн(о)-. Негативна оцінка денотатів характерна для інновацій із компонентом чорн(о)-, пор.: *Чудо: в світо творі відродилась / білоогненна прозорість.* (ВБар7:265 # 1969); *Я мерзооких виб'ю на гязі, а в світі, – зеленолазурному подвір'ї, – затверджу чесний суд...* [Цит. за: ПССП-01:155]; *...руйнує / споруди /.. / на вихідності горя, в тьму чорнотрунну...* (ВБар2:257 # 1982); *Стала в лазурі туча, / туча чорнокипуча...* (ВБар1:108 # 1946).

У творчості українських поетів кольороназви є складниками лексики. Так, лексико-семантичні поля кольоративів у мовленні поетів початку ХХ століття, за спостереженнями Т.В.Ковальнової, представлені нерівномірно. У колірних картинах світу Б.-І.Антонича, М.Хвильового переважає червоний колір, в О.Олеся, Б.Лепкого – білий, у В.Поліщука, М.Хвильового – синій, в О.Олеся, М.Зерова – чорний колір [109, с. 195–196].

Аналіз ЛСГ кольоративів, представлених у поетичному лексиконі В.Барки, дає підстави простежити співвідношення назв кольорів (див. рис.2.1).

Як бачимо, домінантними у словотворчості поета були червоний (з відтінками), білий, синій (з відтінками) та зелений кольори.

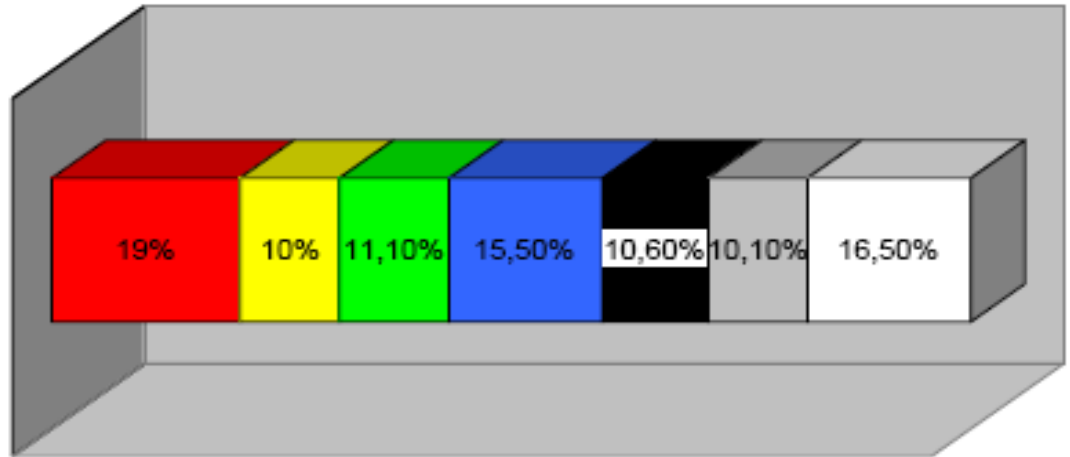

Рис. 2.1. Співвідношення лексико-семантичних груп okazіональних кольороназв

Закономірність використання основ кольороназв для творення інновацій українськими поетами криється в національній мовній картині світу, де "білий" символізує чистоту, "блакитний" – лагідність, "голубий" – надію, "зелений" – молодість, наприклад, пор. у М.Вінграновського: *І день і ніч, і ноцеденно в цвіті / цвіту собі у тім яру в полях. / В моїх руках гніздо складає птах, / яєчко ронить в руки білоквіті; Наче вони не канни – / Квіти червоноброві, / Наче з моєї крові / Мною загублені рани...* [КСАН-04: 118, 473]; в І.Драча: *Та мені ж всього сімнадцять, / а тобі всі триста, / Я ж така білоколінна і зеленолиста!; Мами мої чисті в мелодіях кропу, / В мелодіях гички зеленоросої, / Призьба тече у вогненну шопу / З-під вашого пензля з сипучого проса.* [КСАН-04: 118, 221]. Таким чином, лексеми на позначення кольорів є невід'ємним елементом мовно-поетичної картини світу не лише В.Барки, а й інших українських поетів.

2.5.2. Okazіональні номінації з нумеративним компонентом. Число, як зазначає А.Ф.Лосєв, – це "сміслова статуя, фігура, ідеальне тіло" [138, с. 148]. Чимало письменників використовували у своїй творчості символіку і магію чисел. Серед них варто відзначити й В.Барку, який активно експериментував у створенні складних новотворів із

нумерологічним першим компонентом. До таких одиниць належать неолексеми з компонентами:

перв(о)-: *первовісник, перводенний, первоприродний;*

дв(о)-: *двоблискавчаний, дводумний, двозвірний, двоберізка, двокрилінка;*

тр(и)-: *трибратній, тривесний, трисвітлий, трихмар'я, трилисток, трихресний;*

шест(и)-: *шестипламенний, шестикрильник, шестисвітно, шестиріг, шестипромінний;*

сем(и)-: *семипелюсний, семисвіччя, семицвітинник;*

ст(о)-: *стогалузничний, стозірний, стоарфно, стосвічник, стоного, стозір'я, стотисячоустий;*

тисяч(о)-: *тисячоліциї, тисячовітрилля, тисячонив'я, тисячокопитний;*

мільйонн(о)-: *мільйоннолітній, мільйонноокий.*

Варто зазначити, що в давнину число не було спеціальним поняттям і не мало спеціальних знаків свого вираження. Лише у середні віки особливої сакральної значущості набули числа, освячені авторитетом Біблії. Це – "3", "4", "7", "9", "12", "40" [7, с. 9].

Як згадувалося вище, В.Барка часто використовував слова й створював нові одиниці на позначення релігійних понять, у тому числі – й АЛН з нумеративним компонентом. Число *один* у словотворчості В.Барки не зафіксоване, проте в основі композитів є порядковий числівник із семою 'перший – той, що йде попереду': *первовісник, перводенний: Бо з розповіді учнів перводенних апостола Андрія – образ ствердивсь до з'яви в живописних спробах...* [Цит. за: ПССП-01:226].

Число *два* вживається із значенням бінарності, підкреслює парність рахунку [106, с. 209]: *двоблискавчана орда, двозвірна сила, двовітрилля, двокрилінка.*

Число *три* у міфологічній свідомості російського народу асоціювалося з ситуаціями, яким надавали сакрального значення. У християнській релігії Бог виступає в трьох іпостасях: Бог – батько, Бог – син і Бог – дух святий. Христа зображали на іконах як істоту, що має три обличчя [173, с. 192]. Число *три* у релігійній символіці наділене позитивною оцінністю. У поезиці В.Барки це число є одним із різновидів релігійного концепту, що містить семи: 'інтенсивності': *трисвітле* сонце; 'визначеної і невизначеної кількості': *трибратні* сузір'я, *трихресні* смутки.

У християнстві число *шість* символізує рівновагу, гармонію [ЭС-07, с. 276]. Така ж семантика іменникових новотворів, зафіксованих у поезії В.Барки: *А джерело, а шестилисник – серце, / очиститься, і змії не ранить.* (ВБар6:316 # 1954); *Від нього шестикрильник на безмежні, / на згадки – блакить відчинить.* (ВБар6:115 # 1951).

Число *сім* – це біблійне число, яке в релігійній літературі означає 'повноту, гармонію, завершеність' [ЭС-07, с. 278]. У священних книгах християнської релігії це число дуже популярне, його вважають вищим ступенем сходження до пізнання і премудрості [173, с. 196]. *Сім* символізує досконалий порядок, повний період або цикл. Це число утворює базову серію для музичних нот, спектральної шкали і планетарних сфер, як для богів, що відповідають їм, а також для головних добродетелей і протилежних їм смертних гріхів [СС-94, с. 578]. Таке ж значення має число *сім* у поезіях В.Барки: *семипелюсні іскри, найсемицвітніша з'ява.*

У поетичному словнику В.Барки зафіксовано одну інновацію, у твірній основі якої є число *вісім*: *восьмизвірний*. Це число не містить сакрально-ритуального підтексту, а вживається в прямому значенні й означає кількість. Крім розглянутих вище інновацій, у поетичному словнику В.Барки засвідчено новотвори з компонентом *багат(о)-*, *мног(о)-*, що вказують на неозначену кількість: *багатобджоле* поле, *многоруччя*, *многосвічничок*. У табл. 2.2 представлено частотний розподіл оказіональних композитів із семою 'число'.

Частотний розподіл АЛН із семою 'число'

Морфема	Загальна кількість неолексем у лексиконі
<i>Перв(о)-</i>	4
<i>Дв(о)-</i>	13
<i>Тр(и)-</i>	10
<i>Чот-ир(и)-</i>	1
<i>Шест(и)-</i>	8
<i>Сем(и)-</i>	4
<i>Восьм(и)-</i>	1
<i>Ст(о)-</i>	19
<i>Тисяч(о)-</i>	12
<i>Мільйон-н(о)-</i>	2
<i>Багат(о)-</i>	1
<i>Мног(о)-</i>	2
Всього	77

Як бачимо, репрезентативними є компоненти ст(о)-, дв(о)-, тисяч(о)-, тр(и)-, які у складі композитів мають різні значення. Так, найуживаніший числовий компонент ст(о)- втрачає конкретну числову семантику, а передає значення "(дуже) багато". Найчастіше у мовотворчості В.Барки трапляються іменникові неолексеми саме з таким значенням – *стовітрильник*, *стогласник*, *стокоморність*: *Тужу, бо ти від синіх снів, не звідти, / де вірний стовітрильник: вічність.* (ВБар6:98 # 1951); *Там з грудей світанку річками іскор, на збризк – / стогласник відкривсь.* (ВБар2:92 # 1980); *...забились стозвучні бурі.* (ВБар1:163 # 1948); *Складено в рисунок галуззя, / стрункістю стоарфно...* (ВБар2:67 # 1979); *Пролітає в океані парус, / виростаннями стозірний.* (ВБар7:267 # 1969).

Серед новотворів виділяються збірні інновації, в семантичній структурі яких наявна сема 'багато': *стобожжя*, *стокрилля*, *стозір'я* (...і в Індостані, стороні *стобожжя*, / що на рослини дух терплячий схожа... (ВБар9:142 #

1944); *Хоч ніби орхідеїне з стеблини / сіяння – пристрасть: як твоя – / простерлася до уст мені і нині, / стозір'я так не просія.* (ВБар6:42 # 1950); *Терпець: їх [надхідців. – Н.А.] розквітлий вінчик! – / і віра їх зоря, / вдяглися в неї, празничні: / стозір'ям дозрівня.* (ВБар2:231 # 1982)).

Нумеративний компонент ст(о)- активно використовують поети ХХ століття, напр.: у Ю.Клена : *Але сиплються метеорити / сторозпаденим дощем.* (ЮК: 305 # 1943-1944); у В.Стуса: *Аби лиш подолати гнів сторозтриклятий гнів здолати...* (Стус2:83 # 1972-1977); у І.Драча: *Грудаста, сучкаста, вівтарно стосвічна Посестра вічності – княжна потойбічна...* (Драч 1: 96 # 1965); *...А каштан цей зеленоступінчатий Навсібіч стосвічно летить.* (Драч 1:247 # 1974) [Цит. за: КСАН-04:436].

У творенні авторських композитів В.Баркою найактивніше використовуються компоненти, що містять у своєму складі кількісні числівники дв(о)-, тр(и)-, шест(и)-, які вказують на означену кількість: *дводумний, двокамінь, двозуб'я, трикоронно, трисестрий, шестиогничок, шестикрилля.*

Новотвори із компонентами ст(о)-, тисяч(о)-, мільйонн(о)- вказують не на точно визначену кількість, а означають "багато" – *стосурмний, стозвучний, стострунність, стокрилець, тисячонив'я, тисячосвіття: Смертні савани змиває з волі – / на розрив, до скель ростучи; / скрізь летить! із мірри славословить: / розпал стотисячоустий.* (ВБар7:25 # 1964); *...в світ розцвітаючи: стосвічник / живого сонця! – сяйвно мислить.* (ВБар1:195 # 1954); *Ніби корабель зими без тебе [хуртовини. – Н.А.]: / тисячовітрилля мчить.* (ВБар7:243 # 1968); *Мільйоннолітня надсмертність, – / хто вдержить?* (ВБар1:180 # 1950); *Незгасний! над пільму: хоч безліччю в біль стріча – / мільйоннолітній час.* (ВБар2:75 # 1980).

Отже, у тематичній групі неолексем з нумеративним компонентом своєрідно відображається як світогляд В.Барки, так і особливості його поетичного мислення. Ця інформація виражається навіть і в характері

вживання назв чисел, серед яких переважає компонент ст(о)- із значенням великої кількості.

2.5.3. Авторські номінації релігійної тематики. Вагому частину серед усього корпусу новотворів В.Барки становить неологічна лексика на позначення релігійних понять, що пояснюється тяжінням поета до християнства, ґрунтовним вивченням Біблії. З-поміж усього корпусу АЛН варто виокремити ТГ okazіоналізмів, що позначають назви релігійної та біблійної тематики, напр.: *антихристичник, всесвіт-ікона, псалмоспівець, церква-небостан, світоіконник, світлоризник*.

Для В.Барки характерним є використання сакральної лексики і створення на її основі нових слів, які органічно вплітаються в поетичний контекст відповідної тематики, наприклад: *ангелолодство, олтарність, богозамінний, страстотерпник, псалмоспівник*. Створюючи такі слова, за образною характеристикою М.Г.Жулинського, "поет наче прислухається до голосу святих архангелів, виловлюючи звуки християнської любові та доброти...", які згодом переводить "у слова-іскри великої почуттєвої сили" [93, с. 61].

На світогляд В.Барки великий вплив мала релігія, особливо християнство і Біблія. Відомо, що саме під впливом 66-ої книги Біблії – Апокаліпсису – був написаний роман у віршах "Свідок для сонця шестикрилих" у 4-ох томах – твір глибокої релігійно-міфологічної образно-значеннєвої семантики [93, с. 61].

Релігія для В.Барки стала своєрідним "простором перебування". Це той притулок, де поет відчув свою значущість, де зміг віднайти "втрачений душевний рай". Його релігія, як зазначає О.Маланій, – це не тільки основи християнської моралі і звернення до Біблії та її сюжетів, – це передусім своєрідний світ, побудований на розбитих ілюзіях, на переоцінених цінностях, на повному самозреченні [147, с. 11]. Навколишній світ є

творінням божим, пронизаним смисловими аналогіями Божої присутності [70, с. 13].

Тематична група АЛН на позначення релігійних понять налічує майже 60 неолексем, серед яких переважають okazіональні іменники й прикметники (в основному – це складні номінації).

Аналіз фактичного матеріалу дозволяє виділити з-поміж усього корпусу новотворів на позначення релігійних понять інновації з такими диференційними семами:

- 'щасливий', 'щастя, блаженство': *сад-рай, райськість, раїзм, сад-вертоград, троянднолілейний (едем), зверхблаженний, всеблаженний, найблаженніш;*
- 'свічка': *многосвічник, семисвіччя, стосвічник;*
- 'молитва'/'твір релігійного змісту': *молитвеннично, псалмічність, псалмоспівець, псалмоспівник, псальмик;*
- 'божественна сила': *самосвятість, святовічність, святовклінно;*
- 'жертвник': *біловівтарний, олтарність, надпрестоля.*
- 'будівля, де відбуваються богослужіння': *світ-храм, святиня-храм, церква-небостан.*

Наведені інновації відзначаються, як правило, позитивною оцінною семантикою: *...мій поради́к! псальмик мій сердечний, / став при дверях неба мріти.* (ВБар7:226 # 1968); *Вивіска з царського золота на брамі, / літери діамантні: / "Тут – раїзм!"* (ВБар1:357 # 1989); *Так – трачену в приборях століть, вертають / святівічність вівтарну.* (ВБар2:131 # 1980); *Святовклінно з тополями колосся / проскомідією змоглося.* (ВБар:179 # 1950); *Від зору первосвященника в мітрі – / фіялки нестримні: / колірно помріти! / Молитвеннично подождуть.* (ВБар2:310 # 1985); *Любо! мимо йдучи, сонця куцик / найблаженніш віє в тиші.* (ВБар7:60 # 1964).

Негативне забарвлення характерне для новотворів, у семантичній структурі яких виділяються семи 'муки/мученик': *найпекляніший,*

страждотний, страстотерпник; 'небезпечне місце': жах-ад, пекло-яма, геєнна-піч; 'противник віри': антихристичник, храмоборець. Так, семантика інновації *храмоборець* розкривається безпосередньо в поезії, а сама інновація винесена автором у назву твору: *Благала: ви від серць дорожчі! – / кров хресна викупила всіх; / покайтеся, з трави – вельможці, / бо задимить племінний сніг.* (ВБар5:212 # 1966).

У ТГ номінацій на позначення релігійних понять виокремлюється ЛСГ назв осіб. АЛН *псалмоспівник, псалмоспівець* позначають "людину (служитель православної церкви), яка допомагає священику під час богослужіння": *...при арфі – сонце псалмоспівець.* (ВБар1:189 # 1952); *Древній океан, здійнявши груди, / вигримить, крізь бурю зблисне – / мову, на стострунностях орудних: / вінценосний псалмоспівець.* (ВБар7:270 # 1969); *Присмирнів океан – ігумен сивий, / книгою псалмоспівник.* (ВБар2:59 # 1979).

Назви осіб *Життєначальник, життєприклянець* є контекстуальними синонімами до узуальної назви Бога і означають "надприродну істоту, що керує вчинками людей": *Враз: виручі підмур'я струснувши / світоскладу – розсвіт править; / бо Життєначальник, вічно суцїй, / воскресає: стати в царстві.* (ВБар7:214 # 1967); *Назаря – Життєначальник! всесвятїстю приклоняти; / киплять, як медами гречок, вали в океані.* (ВБар2:125 # 1980); *...стрічати в блискавиччях від престолу – / Життєначальника, що в славі.* (ВБар1:290 # 1967); *А ви до мужнього життєприклонця / звертаєтесь, як діти – як малі.* (ВБар5:73 # 1944). Зазначені новотвори ЛСГ назв осіб вживаються з позитивною оцінною семантикою.

Серед назв осіб виділяються також інновації з негативною конотацією в семантиці, як-от: *пеклокрилець, підпекелець*, що містять диференційну сему 'мешканці пекла': *То: між небом лижуть і землею / пеклокрильці "воздух" тайний.* (ВБар7:247 # 1969); *У Бога я то вірю, / у підпекельця – ні!* (ВБар1:37 # 1944). Крім представлених назв осіб з негативним забарвленням, у мовотворчості В.Барки є номінації із семою 'змій'/'дракон', які часто згадуються у Біблії, а у творах несуть символічне значення: *драконня,*

драконство, потвора-василіск, драконяно, звіро-змій, горе-змій (детальніше про символіку див. підрозділ 2.6.).

Релігійна лексика є однією з характерних ознак ідіостилю В.Барки, оскільки поет використовує стилістично марковані біблійні поняття, представлені такими кореневими морфемами, які служать твірними основами для інновацій: щасливий – *блаженн-*, губи – *уст-*. Крім того, частотне використання прикметників синтетичної форми найвищого ступеня порівняння, про що уже згадувалося вище, свідчать про максимальний вияв почувань та емоцій у ставленні до Бога [139, с. 14].

На думку науковців, релігійне, християнське світовідчуття В.Барки особливо відчутні у зрілій поезії митця [147, с. 11]. Релігійний простір поета наповнений різноманітними образами та мотивами. Якщо простежити дати появи авторських новотворів релігійної тематики, то побачимо, що лише кілька з них утворені в 40-х роках: *пломінноликій, пекло-яма, жах-ад, підпекелець, пророк-словодар, подарунок-смирна*. Семантика представлених інновацій має здебільшого негативне забарвлення. АЛН, зафіксовані у "зрілій поезії" (60–90-і роки), характеризуються здебільшого позитивною конотацією, як-от: *раїзм, святовічність, найблаженніш, райськість, самосвятість*.

Часто В.Барка створював інновації з метою пошуку вдалої рими. Інновація *подарунок-смирна* утворена шляхом поєднання двох узуальних слів. Як відомо, смирна – ароматична смола, яка в давні часи вважалася цінним подарунком царям [БЭ-02, с. 641]: *Він [владика. – Н.А.] добився трудно в сторону загірну, / принести від царства подарунок-смирну*. (ВБар1:125 # 1947).

Юкстапозит *тернок-вінечник*, утворений від біблійного словосполучення *терновий вінець* (вінок, покладений на голову Господа, що символізує страждання [НТС-06, т.1, с. 344]): *Смутний у місяця тернок-вінечник: / зверх окликів з двірця віолончельних; / над прірвою погрозно прочерлених – / вселенности поріг...* (ВБар1:212 # (1958)1989).

Більшість АЛН на позначення номінацій релігійної тематики експресивні. Особливою ж експресивністю відзначається неолексема *сточоломбитство* (про цей новотвір згадувалося вище).

Розподіл номінацій за частиномовними класами і вказаними вище лексико-семантичними і тематичними групами зумовлений провідними у творчості поета-філософа, поета-модерніста, поета-символіста ідейно-тематичними настановами. В.Барка надавав перевагу в деяких поезіях стилю необароко. "Мовна палітра поезій В.Барки, – як зазначає М.Г.Жулинський, – надзвичайно широка і різнобарвна, цілеспрямовано "нарощувана" власними словотворами, мовно експериментальна і складна для сприйняття. ...Його поетична мова оригінальна, багата на новотвори та ускладнені мовні конструкції, їхній зміст наповнений містичними елементами, складною релігійною символікою і потребує значної підготовки для рівноправного діалогу з поетом." [93, с. 64].

2.6. Авторські новотвори як специфічні виразники ключових понять у мовно-поетичній картині світу Василя Барки

Семантика індивідуально-авторських новотворів, як уже зазначалося, розкривається безпосередньо в контексті. Контекст формується навколо ключового слова – неолексеми, яка характеризується високою частотою вживання в поетичній мові [186, с. 23]. Серед усіх індивідуально-авторських новотворів, представлених у словнику В.Барки, виділяються групи номінацій із кореневими морфемами, що містять у собі семантику ключових понять. У поезії автора частотність уживання таких корневих морфем представлена в табл. 2.3 (до уваги бралися неолексеми, кількість яких перевищує 10 одиниць).

**Частотність уживання кореневих морфем із семантикою ключових
понять у поезії Василя Барки**

Кореневі морфеми	Приклади АЛН	Кількість новотворів
Біл(о)-	<i>білоогній, білопелюсток, білоусто</i>	31
Вогн-/огн-	<i>вогнерукий, вогнефлейтий, огневичник</i>	23
Грім-/гром-	<i>громорукий, громохкість</i>	18
Гроз-	<i>згрозитися, пригроззя, грозовість</i>	11
Зверх- (префіксоїд)	<i>зверхщасливий, зверходержимість, зверзнебеса, зверхрайськість</i>	23
Зелен-	<i>зеленолонь, зеленизна, зеленозубий</i>	21
Зір-/зор-/зор'-	<i>стозір'я, найзірчанніший, зоренітися, зореничка</i>	14
Зл(о)-	<i>зломста, злорада, зловичний</i>	11
Золот-/злот-	<i>золотоцвітно, щирозлото, золотосніцар, злотокоштовний</i>	21
Квіт-/цвіт-	<i>квіт-сонце, квітинно, цвітинник</i>	64
Колір-/кольор-	<i>колір'я, колірнитися, кольоритися, кольорітися</i>	10
Крил-/крил'-	<i>крилля, демон-твердокрил, докрилітися</i>	63
Лист-	<i>листвизна, листвіти, листково, листок- ніж</i>	12
Рожев-	<i>рожевоцвітний, сизорожевинка, рожев'я</i>	12
Світ-/світл-	<i>світ-диво, світопогубник, потойсвітно, досвітник,</i>	75
Син-/син'-	<i>синьоблакитність, синьовіконний, синьогрудий</i>	17
Скарб-	<i>скарбитися, скарбничність, скарбончина</i>	10
Сніг-/сніж-	<i>сніговинниця, сніжик</i>	12
Сон-ц-	<i>сонцеповорот, осончений, сонцевість</i>	12
Срібн-	<i>сріблень-благовіст, срібнодержавний</i>	12
Хмар-	<i>відхмарено, хмара-круча, хмариннично</i>	12
Чорн(о)-	<i>чорноцвіт, півчорний, чорносвіття</i>	20
Ясн(о)-	<i>ясноогненно, яснокровний, яносиній</i>	12

Статистичний аналіз найбільш уживаних кореневих морфем у новотворах В.Барки дає можливість виділити інновації з морфемами, що характеризуються наявністю таких сем:

- 'колір/відтінок кольору' – *біл-, чорн-, зелен-, срібн-, рожев-, ясн-, золот-/злот-, син-/син'-;*
- 'космонім' – *зір-/зор-/зор', сонц-;*
- 'частина тіла істоти' – *крил-/крил'-;*
- 'явище природи' – *грим-/гром-, сніг-/сніж-, хмар-, гроз-;*
- 'промениста енергія, символ істини, розуму або радості, щастя' [СУМ, т.IX, с. 92–93] – *світ-/світл-;*
- 'що-небудь погане, недобре' – *зл(о)-;*
- 'найкраща частина чого-небудь' – *квіт-/цвіт-.*

Результати статистичного аналізу частково допомагають зрозуміти, які саме реалії об'єктивної дійсності найбільше цікавили В.Барку. Це зумовлено передусім ідейно-тематичними настановами поета-символіста: образи реальності тісно пов'язані з образами природи, які наповнюються відповідним символічним звучанням, напр.: *...ну, і дощі; ну, і грозовинник, / крізь душу, від мене виник...* (ВБар2:118 # 1980); *З надзем'я – з суду! в села білі, / про скорбі: грозовиці збігли.* (ВБар6:7 # 1949); *Огненні списи зломить грозовиця...* (ВБар6:83 # 1950); *"– Чи ти вічник? чи скоро смертність?" / "– Я сподіваюсь: без цвинтаря проживу; / дід мій вічно колосить ниву смерчів, / громівничістю переважку".* (ВБар2:177 # 1981); *Зірко-айстро, стань, / супутнице світила преблагого..* (ВБар5:100 # 1946); *Це – зір'я в листі фіялкове, / святе: п'ятпелюсне все!..* (ВБар5:183 # 1963).

Крім репрезентативних кореневих морфем, у мовотворчості В.Барки є й такі, що представлені в обмеженій кількості в спільнокореневих інноваціях: *червон-, вітер-, жовт-, гостр-, крик-*.

Розглядаючи питання про ключові поняття у мовноестетичній картині світу В.Барки, доречно згадати про страдницьке життя поета і його працю в самотині – у білому чернецтві (автор прийняв цей спосіб життя усвідомлено

в надії "відновити образ Христа Спасителя в українській літературі, як в зосередженні всього культурного життя народу в Україні" [93, с. 65]). Поет вірив у всеприсутність Бога в матеріальному світі, у дію невидимої Божої сили [73, с. 330]. "Світ" Барки – це не весь світ чи та його частина, яка традиційно називається Європою або Заходом, а Україна ... і ще, можливо, древня Юдея, батьківщина Христа [172, с.384]. В.Барка свідомо усамітнися від цивілізації, щоб творити, мислити, пізнавати цей динамічний і таємничий світ [93, с. 61]. Крім того, козацьке походження, цінність родинного зв'язку, любов до рідної мови вплинули на формування народно-символічного характеру його світосприйняття, релігійно-містичного аспекту його світогляду [44, с.8]. Усвідомлення способу життя В.Барки допомагає певною мірою зрозуміти семантику і символічне навантаження його багатьох поетичних образів, зокрема, таких, як *іскра-звізда*: [Бога. – Н.А.] ...*проміння в думку і душу чисту; / від іскор-звезд і до тремкого листу / веління вищі відати і знати...*(ВБар9:112 # 1944); *звір* (у складі композитів): ...*та, в не своїм гнізді пелькати діти, / зубами жевріють звіроніти.* (ВБар1:230 # 1960); *Звіроящер – в розпач розорив, / розорив тисячокрил!* – (ВБар1:39 # 1944) та ін.

Символ, на думку В.В.Виноградова, – це естетично оформлена і художньо локалізована одиниця мови в художньому творі [34, с. 374]. Словесний символ лише умовно передає відношення між означуваним і тим, чим він означається, або відповідає тільки одному означуваному. Словесна символіка виступає важливим чинником творення національно-культурної картини світу [117, с. 3]. Символ найбільш повно характеризує авторську індивідуальність. Символ є тією формою, що умовно позначає суть одного поняття чи явища через інше на основі подібності [148, с. 7]. Поетичне сприйняття світу притаманне кожному творцеві, – не лише емоційний спалах, а й розщеплення, аналітичне бачення усіх складників зображуваного, уміння об'єднати їх для витворення синтезованого образу – символу [88, с. 199]. Розглядаючи питання про семантику ключових слів, наголосимо на

переосмисленні поетом цих понять і перетворення їх у символи. Відразу ж зауважимо, що не всі ключові слова (до уваги бралися номінації з найбільш уживаними кореневими морфемами) виступають словами-символами у поезії В.Барки. Серед таких – несимволічних – є інновації, у складі яких виділяється коренева морфема *скарб-*, що в сучасній українській мові означає "коштовності; духовні та культурні цінності, які створила людина" [СУМ, т.IX, с. 252]. Новотвори В.Барки з представленою кореневою морфемою мають такі ж значення: *Тут: академія для людства; / там – незгідно дарма заведуться, / коли скарбничности дарів солодких / світові досить.* (ВБар2:167 # 1981); *Навпроти склинає, від жовтого протинеба, / скарбомогутність позлобена.* (ВБар1:367 # 1989); *Я вам скарб'яник наскриняв, / що: рибний, що: рудничний!..* (ВБар2:99 # 1980).

"Улюбленою" морфемою у словотворчості В.Барки була одиниця прийменникового походження *зверх-*. У сучасній українській мові прийменник *зверх* вказує на просторові та кількісні відношення [СУМ, т.III, с. 467]. Поет використовує цю морфему як індивідуально-авторський префіксоїд (що не властиво українському словотвору). Найчастіше *зверх-* виступає синонімом до префіксів *най-*, *над-*: *Це труд зверхлюдський: велетнів споруда; коли підмога мрійників відсутня...* [Цит. за: ПССП-01:223]; *Тут [пастка. – Н.А.] зверхщаслива, тут зверхрайськість: / для всіх, як хто в нужді схудів.* (ВБар1:359 # 1989).

Наведені оказіоналізми автор створював з метою економії мовних засобів, для лаконічності висловлювання, для дотримання розміру віршованого рядка: *Тоді – пролилася! лісами плескуча – зверхзлива з хмаринних комор.* (ВБар2:196 # 1981). Новотвір *зверхзлива* є однослівним еквівалентом словосполучення *дуже сильна злива*.

Символи переважно мають щось спільне з тим, що вони символізують (не випадково грецьке слово *symbolon* означає "знак") [181, с. 222; 89, с. 27]. Символ, за О.О.Потебнею, сприймаємо з трьох поглядів: порівняння або зіставлення, протиставлення та причинові відношення, які постають із

порівняння [181, с. 222–243]. Словесний символ – складна семантична цілісність, що формується шляхом поєднання гетерогенних семантичних компонентів, образний зміст яких виявляється як наслідок усвідомлення образного підґрунтя з позиції лінгвокультурної спільноти, з урахуванням інтерпретації образу в умовах конситуації [117, с. 259]. Образний компонент у значенні слова-символу узагальнює народні уявлення про відповідний об'єкт чи явище природи на рівні його чуттєвого уявлення, що супроводжується певними змінами у семантичній структурі слова [148, с. 8].

"Творчість Барки наскрізь інтелектуальна, вона виростає з дуже складних символів, що сприймаються не тільки емоційно як сукупність, але й у своїй суворо-математичній розчленованості, у своїй значущій деталізації. ...При всій його пристрасності, інколи навіть сторонничній фантастичності, як людина Барка – творець скомплікованих інженерних конструкцій для своїх раптових розсяяних видив" [Цит за: 43, с. 52]. Символ у В.Барки є віддзеркаленням духовної структури універсуму, максимально близьким уподібненням, "дзеркалом" краси Божого світу [70, с. 6].

Як зазначалося вище, поезії В.Барки ґрунтуються на традиціях бароко, європейського символізму, модернізму, які поет вдало поєднував з українською літературною традицією, з християнською (особливо біблійною) символікою. Символи Біблії, її образи, на думку Г.Сковороди, – це особлива комунікація, "що формує людський досвід, як пізнавальний, так і емоціональний, у вирішенні головних проблем буття", вони ведуть нашу думку у поняття вічної природи, прихованої у тлінній так, як малюнок у фарбах своїх [Цит. за: 22, с. 9]. Релігійні символи, на думку К.Г.Юнга, заховані в таїнах минулого. Призначення релігійних символів – надавати зміст людському життю [248, с. 51]. Осмислення поетом образів-символів минулого перепліталось з пошуком нових форм вираження певного змісту. Розглянемо детальніше релігійно-міфологічну символіку В.Барки (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Частотність уживання кореневих морфем в АЛН В.Барки, використаних у творах на релігійну тематику

Кореневі морфемі	Авторські лексичні новотвори	АЛН за частиномовною належністю						Всього
		Ім.	Прикм.	Дієсл.	Присл.	Дієприкм.	Дієприсл.	
Біл(о)-	<i>білокрилля, білоогній, білопелюсток, білоусто, зимно-білий</i>	12	13	–	6	–	–	31
Вогн-/огон-/огн-	<i>вогнекрилля, вогнерукий, вогнефлейтий, огневичник, огненнокров'я, огнерукий, огневитися</i>	11	8	2	1	–	–	22
Грім-/гром-	<i>солодкогрімний, догромівши, громорукий, громохкість</i>	10	2	2	2	–	2	18
Гроз-	<i>грозовичка, згрозитися, пригроззя, грозовість, грозоспоряддя</i>	9	–	1	1	–	–	11
Дощ-	<i>дощів'я, дощіючи, дощопад, подощів'я, дощовинець</i>	7	–	–	–	–	1	8
Звір-	<i>звір-огонь, звірів'я, змієзвірщина</i>	4	1	–	1	–	–	6
Зір-/зор-/зор'-	<i>зіркополе, стозір'я, найзірчанніший, зоренітися, зореничка</i>	10	2	–	2	–	–	14
Зл(о)-	<i>злпоклонець, зломста, злорада, злзвичний</i>	9	2	–	–	–	–	11
Змі(й)-	<i>горе-змій, звірозмій, змієкрилля, змієдійство</i>	5	–	–	–	–	–	5
Квіт-/цвіт-	<i>квітатися, квіт-сонце, квітинно, найквітніший, високоцвітно, голубоцвітний, вицвітка, доцвітніти</i>	35	10	10	6	3	–	64
Крил-/крил'-	<i>двокрилінка, крилля, демон-твердокрил, докрилітися, некрильний</i>	41	12	3	7	–	–	63
Неб(о)-	<i>небокруг, поле-небо, небоворожець</i>	7	–	–	–	–	–	7
Світ-/світл-	<i>верхосвіття, позасвіт, світ-диво, світопогубник, потойсвітно, досвітник, найсвітляніший, світлотвір, трисвітлий</i>	50	17	2	6	–	–	75

Продовження таблиці 2.4

Сніг-/сніж-	<i>снігосій, сніговинниця, сніжик, сніжэся, сніжнотканий</i>	6	6	–	2	–	–	12
Сон-ц-	<i>край-сонце, сонцеповорот, осончений, сонцевість</i>	7	4	–	–	1	–	12
Темн(о)-	<i>темнистець, темнокрилля, темнобронзово, темномідний</i>	2	1	–	1	–	–	4
Хмар-	<i>хмаризник, відхмарено, хмара-круча, хмариннично</i>	8	1	1	2	–	–	12
Чорн(о)-	<i>чорноденство, чорноцвіт, півчорний, чорносвіття, чорнокрил</i>	10	10	–	–	–	–	21
Ясн(о)-	<i>ясноогненно, яснокровний, яносиній, огонь-ясноцвіт</i>	3	6	1	2	–	–	12

Отже, частотність уживання кореневих морфем нерівномірна. Найрепрезентативнішими є такі кореневі морфemi: світ-/світл-, крил-, квіт-/цвіт-, біл(о)-, вогн-/огон-/огн-, чорн(о)-, що характерно для використання їх у новотворах-символах. Названі морфemi широко вживаються в авторських іменникових новотворах: *верхосвіття, світ-диво, демон-твердокрил*. Кореневі морфemi зл(о)-, звір-, змі(й)-, представлені поодинокі в АЛН, є, втім, основними репрезентантами новотворів-символів. Варто також зауважити, що не всі кореневі морфemi вживалися як символи, проте були частотними у творах релігійного спрямування, напр.: *...горять, як ясносині свічі, в ній з-під мармуру нахмуреного чола*. [Цит. за: ПССП-01:190].

Дослідники творчості поета (М.П.Вовк, О.О.Гринів) називають В.Барку продовжувачем як учення, так і способу життя мандрівного філософа Григорія Сковороди, який вважав Біблію "полем слідів Божих" [Цит. за: 22, с. 9]. У зв'язку з цим пояснюється поява новотвору *сковородіянець: Стану знов – сковородіянець*. (ВБар1:305 # 1969).

Символом вічності для Сковороди є коло. Як відомо, з давніх-давен символом вічності був змії, який асоціюється з колом (кільцем), що означає циклічність, круговорот явищ, позначає заміну життя смертю, світу – тьмою, добра – злом [ЭС-07, с. 24].

Розглядаючи символіку змія, слід спиратися на контекст, оскільки цей образ може трактуватися і як світлий символ, і як символ зла. За тлумаченням В.Барки, змії – це діяч ночі [73, с. 328]. Ніч у розумінні поета – це камінь, тьма, смерть, чорнота, прірва (*ніч-глибочина, ніч-змія*). З давнини змії був символом злої, темної істоти [120, с. 223]. Тому серед новотворів В.Барки є інновації, у яких змії має негативне значення й асоціюється з такими поняття, як "підступність", "підлість", "злість", напр.: *А з тіней сичать змієкрилля, / відстрашити думку й стежину наниз*. (ВБар2:158 # 1981); *Близько: проти змієдійства ночі, / киданого з крил набрезклих...* (ВБар7:263 # 1969); *В нивах: мертві немовлята, / бо змієзвірица вкнязувала склятна*. (ВБар1:214 # 1958 (89)).

До слів-символів варто зарахувати й новотвір *потвора-василіск*. Як відомо, василіск – це американська ящірка з клиновидним виростом на голові і гребенем вздовж спини і хвоста. У міфології – це потвора, змії, який вбиває поглядом і диханням [РСС-02, с. 444, 458]. Поєднавши два узуальних слова, В.Барка створює інновацію з негативною конотацією: *Здалось понам, що брат потворі-василіску / з пекельної з'явивсь глибочини*. (ВБар9:103 # 1944). Зі змієм, як винуватцем зла, бореться початок світу, істини і добра, і в цій боротьбі породжується життя у природі фізичній і моральній. Світ і тепло протиставляються боротьбі з темнотою і холодом. Світ описується у вигляді сонця, а тьма – це ніч, гроза, хмари [120, с. 223, 258]. В.Барка, звертаючись до релігійних вірувань, вказує на вічну боротьбу Бога і чорта, добра і зла, на умовне протистояння між світлом (світом у значенні "світла") і темрявою, що експліцитно представлено в словах-символах, які виступають твірними для інновацій. Боротьба світла (сонця) і тьми (ночі, хмар, грози) відбувається ще в язичницькій міфології слов'яно-руського народу [120, с. 259].

Аналізуючи символіку новотворів В.Барки, варто зауважити, що на противагу змієві автор ставить Бога як синтеза абсолютної досконалості. Бог у біблійному значенні – "творець усього сущого, символ вічності, незалежності, мудрості" [БЭ-02, с. 52–53]. Ця противага представлена в оказіональних іменниках, що вступають між собою в антонімічні відношення: *підпекелець – життєприклонець, Життєначальник; пекло-яма – надсвіття, надземність*. Отже, маємо приклад неологічних антонімів, що загалом не є характерним для оказіональної словотворчості якогось одного поета. У дисертаційному дослідженні В.В.Герман наводить приклади індивідуально-авторських антонімів: ...Проливши коси безголов'я На дивне своє білогруддя, На дике своє чорнобров'я. (І.Драч) [67, с. 17]. Як бачимо, антонімічність представлена в одному контексті.

Найрепрезентативніша щодо кількісного складу група інновацій В.Барки містить слово-символ *світло (світ)*, що символізує буття, життя, радощі буття [117, с. 222]. З-поміж представлених неолексем, як видно з

таблиці, переважають іменники, а це означає, що поет створював назви предметів, дій, станів, що асоціювалися зі світлом, життям: *світ-диво, досвітник, світлотвір, верхосвіття*.

До символів *світу/світла* у В.Барки належать такі об'єкти: квіти (айстра), космічні об'єкти (сонце, зорі, небо), кольори і їх відтінки (білий, ясний).

Найдавніший символ людства – *вогонь* – уособлював життя, радощі буття [117, с. 49]. Це слово-символ здатне об'єднувати навколо себе слова, що містять семи 'світло', 'тепло', напр.: *огонь-ясноцвіт, вогнекрилля, вогнитися, найсвітляніший*. Крім того, вогонь може виступати як символ оновлення, свободи, перемоги, протиставлення ідеї темряви як зневіри, загибелі [117, с. 49], напр.: *І після ста літ, / їх душі [людей. – Н.А.] оправдані – в срібний огонь-ясноцвіт // і золотоцвіт, що радіє і радує всіх...* (ВБар9:73 # 1944); *Проти вогнекрилля в реві й димі – / пеклого, з пір'їн гудучих; / проти кішла, звідки смерть відмірить / стежку крові при сундучні...* (ВБар7:248 # 1969); *Відімкнуто меві з тюремства ночі; / мов човник – зоря! вогнитися червоність.* (ВБар2:96 # 1980).

Крім позитивних конотацій, АЛН з морфемою *огонь* можуть символізувати страшну силу, що здатна все знищити: *Слухає! нива в пожежних димах іскрить; / звір-огонь розгрімівсь, тисячокрил.* (ВБар1:40 # 1944). Як бачимо, АЛН з морфемами *вогонь/огонь* можуть уживатися як із позитивною конотацією в семантиці й означати "світло, тепло", так і з негативною, символізуючи знищення (спалення).

Як зазначалося вище, кольоративна лексика в мовленні письменника відображає мовну картину світу в національних образах, у яких кольористична семантика символізується й виражає оцінки почуттів, стану природи, явищ внутрішнього світу, творчої уяви тощо [150, с. 37]. Про символіку кольороназв В.Барки згадувалося вище.

Репрезентативною є група інновацій, у семантичній структурі яких виділяються семи 'гроза (грозовиця)', 'грим', 'блискавка'. За цими явищами

природи наші предки вбачали вияв волі язичницьких богів. Приміром, гроза – це битва Перуна з диваками та бісами, яких наслали злі божества. Перун перемагає, коли розбиває хмари й пускає на землю рясний дощ [179, с. 43].

Грім у християнстві асоціювався з карою за гріхи [162, с. 91]. Блискавка сприймалась як вираження Божого гніву, що карає грішних [117, с. 105–106]. У той же час спалах блискавки асоціюється із світом, просвітленням [СС-94, с. 328]. Зазначені природні явища не залежали від людини, тому в уявленні українців вони стали носіями внутрішніх потрясінь, переживань. У мовотворчості В.Барки ці слова-явища природи сприймаються як символи, що позначають такі поняття, як:

- "тривога": *...ну, і дощі; ну, і грозовинник, / крізь душу, від мене виник...* (ВБар2:118 # 1980);
- "покарання": *За гріх: блискавичняться кари: / на зловийників – зграї сказністю скреготали; Блискавичняться кари: за гріх, / бо кожен довільно злом захворів.* (ВБар2:95 # 1980); *З надзем'я – з суду! в села білі, / про скорбі: грозовиці збігли.* (ВБар6:7 # 1949);
- "небезпека": *О, кроткість: кровозірчаний куцик, / часові причетність!.. / краси твого щастя не скрушить – / громинець кричезний.* (ВБар2:314 # 1985); *А на сірій скосині, послушник, / "сонечко" від степу тихих... / відпочинь, бо громовинник злющий / нагрозився захватити.* (ВБар7:124 # 1965); *...в грозі громоглагольній, / де сіє полум'я й дощі при чорній волі!* (ВБар1:27 # 1943);
- "світло": *Грозовістю в звіт насмілявсь, / обмиваючи землян.* (ВБар2:97 # 1980); *Вже береза ближча, в звід, трикірій / воском білим розгалузить: / збірка грозовичок...* (ВБар7:81 # 1965); *На сонцевих кроснах: блискавичник! ткати – / океан розпалавсь; Блискавичник! ткати на сонцевих кроснах – / розпалавсь океан.* (ВБар2:124 # 1980); *Береза в блискавичник зросла, / мережножильчасто добіліти...* (ВБар2:180 # 1981).

До цієї ж групи слів-символів можна віднести новотвори, у семантичній структурі яких є коренева морфема *хмар-*. Хмара, за народними уявленнями, – це перешкода, перепона, яку треба подолати [117, с. 107], напр.: *В розвалля хмаризни півобід нагнувсь: / прозоріє в тонах!* (ВБар2:8 # 1979); *До рамен: з горючістю гроз приникла / хмаризна холодна.* (ВБар2:65 # 1979); *...і з хмари-піни / зоря виіскрюється...* (ВБар1:64 # 1945).

У сучасній українській мові *сонце* сприймається як джерело життя, радості; що-небудь світле, прекрасне [СУМ, т.IX, с. 459]. У В.Барки інновації, у складі яких є сема 'сонце', символізують такі поняття, як "тепло", "світло", "добро": *А вразами згірк, на рішучість – / окрилений вирвався з ланок цепену: / з глибинства – з неволі! скарги скрушині / здійсмає: в сонцевість праотцеву.* (ВБар2:255 # 1982); *...у тьмі кромішній мучимось, у плачі / ночуєм ніч і днюєм день, і вік / без сонця-місяця Господня / живем...* (ВБар5:61 # 1944); *Герольди Бога, мечоносці світла / перелітали через теплу сферу, / ясну при місяці – сонцеозеру...* (ВБар9:99 # 1944). У слові *сонце* (небесне тіло) переплітається релігія : *Молодші, вчитавши, завісу відгорнуть, / і образ неба сонцевічний: образ Ісуса – здружить: для неба! всіх, земного роду.* (ВБар2:312 # 1985); *Віечно в небі сонцехресник! – / мов крилля сяєво підносить.* (ВБар1:306 # 1975). В.Барка вважає, що сонце – вічне, ідеальне, у ньому істина. Воно народжується, помирає, воскресає. Воно проходить по колу, постійно повторюючи образ життя Ісуса Христа [73, с. 329]. Це, зокрема, пояснює появу інновації *сонцеповорот*, у семантичній структурі якої є сема 'повертати': <назва твору>, (ВБар5:135 # 1945); *Скорбний сонцеповорот на води; / сиві брови: понад берег.* (ВБар7:182 # 1966).

Вартим уваги є іменниковий новотвір *сонце-місяць*. В інновації опозиційні відношення сонце – місяць представлені експліцитно: *...у тьмі кромішній мучимось, у плачі / ночуєм ніч і днюєм день, і вік / без сонця-місяця Господня / живем...* (ВБар5:61 # 1944), бо, як уже згадувалося вище, сонце пов'язується із світлом, бажанням жити, а місяць в українській символіці

позначає "добро", "щастя", "долю" [117, с. 86], хоча нерідко вживається з негативною конотацією і символізує траур, царство мертвих [ЭС-07, с. 165].

Крім розглянутих вище значень слова-символа *сонце*, іменник *сонце* символізує також джерело життя і вищої цілісності людини, що в алегорії символізовано золотими краплинами [СС-94, с. 485]. У новотворах В.Барки "золоті краплі" представлені у кольороназвах: *Я мерзооких виб'ю на гязі, а в світі, – золотолазурному подвір'ї, – затверджу чесний суд, закон поставлю...* (ВБар9:159 # 1946) *О, милий світку мій! звільнився од ката / і спочиваєш у золотосиній тіні...* (ВБар3:18 # 1945).

Образи-символи В.Барка використовує не лише в поезії, а й в прозових творах. Так, сонце характеризується споконвічними міфологічними характеристиками і виступає як божество, як огненне коло, як золота панна, як оновлення життя, оптимістичне сприйняття світу [44, с. 10].

Як відомо, назви явищ природи часто зустрічаються і відіграють помітну роль у поетичній літературній традиції, у фольклорі. Крім номінативної функції, вони є поетичними образами, що уособлюють різноманітні психічні стани, переживання, емоції людини. Сонце і хмара належать до традиційних народнопоетичних образів та виступають як протиборство добра і зла [88, с. 138]. Продовжує та розвиває цю традицію також В.Барка: *...і з хмари-ніни / зоря виіскрюється...* (ВБар1:64 # 1945); *Йдуть хмарки-серпанки.* (ВБар9:48 # 1946); *Безмісячна ніч: / бо в хмарохід, як в намет, зачинивсь – / льодисто племінний, з неба, свічник...* (ВБар1:317 # 1980).

Компонентами символічного значення *зорі* є "доля", "щастя", "вдача" [117, с. 84, 87]. Неолексеми, у семантичній структурі яких виділяються семи 'зоря', 'зірка', означають "світло": *Викликана з смертного лона: / огністю Сонця! – / свідчити про небеса незримі: / звідти біла зореничність.* (ВБар1:368 # 1989); *Герольди боги, мечоносці світла, / вже зоренілися крізь теплу сферу: / хмаристу в місяць і сонцеозерну, / що братками на цвинтарі*

звітрила. (ВБар5:56 # 1944); Це – зір'я в листі фіялкове, / святе: п'ятипелюсне все!.. (ВБар5:183 # 1963).

Символічний образ *неба* зазнав найбільшого впливу християнського вчення: адже на небі знаходиться рай, куди попадають непорочні душі. Звідси небо – символ безмежності, неокраєності, свободи, потягу до вищого, ідеального [117, с. 87]. У поетичному мовленні В.Барки лексема *небо* набуває особливої символічної значущості: небо – "оселя Господа, Рай". Як зазначає М.В.Шевченко, таке сприйняття пов'язане зі зміною духовно-ціннісних орієнтирів "материкових" поетів наприкінці ХХ століття [244, с. 9]: *Біля берізок на Темрюк-горі / небокруг похмарнів. (ВБар1:92 # 1946); Часовня-небо, спомин не схолоне, / на серці Вічного: в розп'ятті – сонце. (ВБар5:147 # 1954).*

Для мовотворчості В.Барки характерним є використання символізованих понять, об'єднаних темою "вода" – *дощ, море, океан.*

У християнській символіці *дощ* є символом божої благодаті [БЭ-02, с. 103]. *Дощ* означає очищення, має спільність із світом, бо ллється з небес [СС-94, с. 179]. За спостереженнями В.І.Кононенка, слово-образ *дощ* зараз сприймається переосмислено і означає "смуток", "тривогу" [117, с. 108]. В іменникових неолексемах В.Барки дощ символізує "добро", "світло": *Білокрильниця – від парусів лебедніша; / і врожевлена і присвітись!.. / і вбрана: після струнковості дощів'я, / спроміненістю надсвітть. (ВБар2:73 # 1980); Веду дощопад недрібний! – / струменями проллю в громівцях, / тисячами додзюрчать... (ВБар2:178 # 1981); ...і маківки в дощів'я – вінчик змок... (ВБар5:137 # 1949); Розсвітів листя: душа їм сестриця; / діти: як птиці, тінке подощів'я... (ВБар5:121 # 1949); Блищать, немов корою бересклети, / коли сплива дощинка нічия... (ВБар3:36 # 1943); ... від подощів'я райдужиться дужник. (ВБар1:181 # 1951); "смуток", "жаль": *А дощинки вдарять: слідик смерти / на піску стежок гостинних. (ВБар7:179 # 1966); Чи південь сизий не навів зловісне / дощів'я мов досаду дрібно? (ВБар6:97 #**

1951); *Крізь дощів'я, вслід воскреслий череп / світлить воскові тополі.* (ВБар7:240 # 1968).

Символічне значення океану – неосяжність, безмежність, те, що не піддається виміру, грізна сила [117, с. 234]. Саме з таким символічним значенням твірна основа *океан*- входить до складу інновацій: *Зверхокеанно – з кари, пламені, рвучи жадна, / довкруг світобудову грізно спобіжать...* (ВБар1:338 # 1981(?)); *Приокеаня – захід* <назва твору> (ВБар6:89 # 1951).

Світлу протиставляється, як зазначалося вище, ніч, темрява (тьма). Неолексеми із символічним значенням світла мають позитивно-оцінну семантику, а інновації з символічним значенням темряви містять здебільшого негативну конотацію в семантиці. Так, негативне забарвлення виділяється в інноваціях, що містять сему 'зло'. Лексема *зло* в сучасній українській мові означає "щось погане, недобре; нещастя, лихо, розлюченість" [СУМ, т.ІІ, с. 597]. За християнським вченням, *зло* – не просто відсутність добра. Воно – реально існуюча сила, котра поневолює людину і розбещує світ [Цит. за: 116, с. 177]. У новотворах В.Барки *зло* символізує "нещастя", "щось погане": *За гріх: блискавичнятья кари: / на зловийників – зграї сказністю скреготали.* (ВБар2:95 # 1980); *Стоного, / сторуко, лютий, котишся за мною / і з скавучанням забігаєш наперед /.../ ти, найчорніший князь серед зловред – / серця драгуси, труїш сонця світло!* (ВБар1:46 # 1944); *Що злокрилля згубників? не зважить / хоч за ними – тьми двірцевість, / і неправд інфрапромінна вражість / прогляда з очей крицевих.* (ВБар7:258 # 1969); *Ви прагніть сонця / науки-мудрости, що вчить, як жити, / як розбивати царство злопоклонця / та відвівати плевели від жита.* (ВБар5:99 # 1946); *І обпалить материнські груди – / кара, ніби меч злочинців. / Що зломости їх, як скель, нікуди / не минути! скель в'язничних.* (ВБар7:62 # 1964). Символ *зло* часто розглядається в історії української мови. Приміром, М.І.Степаненко називає *зло* як ключове поняття мовної практики Т.Шевченка [206, с. 216].

Символом *зла* в поезії В.Барки є також *змій* (про цей символ див. вище). Показово, що компонент *зл(о)*- входить до складу композитів, у яких

друга коренева морфема нерідко також містить негативну конотацію в семантиці: *-вред(а), -помст(а): Стоного, / сторуко, лютий, котишся за мною / і з скавучанням забігаєш наперед /.../ ти, найчорніший князь серед зловред – / серця драгуєш, труїш сонця світло!* (ВБар1:46 # 1944); *Скрізь – благословенні, хто прощають, / без злопомсти, без оглядів трутинних.* (ВБар:179 # 1950).

Серед символів, що містять негативну семантику виділяється слово-поняття *звір* – символ непокори, сили, нестриманості [117, с. 212]: *І от по груди / замурували в'язня звіролюди.* (ВБар9:117 # 1944); *Всю спокусу звірокрилу стерплять, / зібрані на острів, братства...* (ВБар1:299 # 1968). У неолексемі *звірозмій* поєднуються слова-символи *звір* і *змій*, що є уособленням злої сили і надає інновації увиразнено негативної оцінки: *Випалює-вбиває звірозмій / земні тваринки на травинки любі...* (ВБар9:120 # 1944).

До інновацій із негативним забарвленням належать АЛН із семами 'демон', 'дракон'. *Демон* у християнстві – злий дух, диявол [ВТСУМ]. *Дракон* у міфології багатьох народів – потвора, чудовисько у вигляді крилатого вогнедишного змія [СУМ, т.ІІ, с. 405]. *Дракон* у християнстві – це символ диявола, який протистоїть Богові [ЭС-07, с. 130]. Новотвори з зазначеними семами символізують зло, жорстокість: *Коли демоння в помлі-заметілі / вгрімить пір'їнами, долині цілій / куди з тополями втекти?..* (ВБар5:153 # 1952); *Димним криком біля небозводів / догрозилося демоння...* (ВБар7:141 # 1966); *По сфері духу демон-твердокрил, / кажан гріха, як блискавка, ширяє...* (ВБар1:98 # 1946); *Бо залізнені рої драконня, / вбивчі!* (ВБар1:299 # 1968); *Всевишній, зглянься і драконство змій...* (ВБар1:118 # 1946); *Зверх: найсиньобровіші надходять тучі, / блискавичними голками вишити степ м'ятучий... / терзаний криваво – звіроновично! знову: / в смак червоному драконству.* (ВБар1:390 # 1991); *Драконяно: в коронах царськості, пренедарма – / сичали на сиріт і вдів, по зграблених домах.* (ВБар1:339 # 1981(?)). Дракона часто пов'язують зі змієм.

Трапляються випадки, коли в одному контексті В.Барка вживає інновації, які символізують світло і темряву, що значною мірою підсилює експресивність висловлювання: *Трихмар'я в чорновиння впхнуло й сизе / квіт-сонце...* (ВБар1:436 # 1952).

Слово *квіт* у сучасній українській мові означає "найкраща частина чого-небудь; цвіт" [СУМ, т.IV, с. 134]. Слово-символ *квітка* вживається на позначення краси, молодості, квітучості. У поетичному мовленні В.Барки кореневі морфеми *квіт-/цвіт-* у складі АЛН при переосмисленні набувають конкретного значення:

- "краса": *...серце, мов цвітинне, любить.* (ВБар8:31); *Квітнево прилину з первосвятинь зверхсвітніх, / подужаю смертну зловісність /.../ барвовеселчато від Деміурга всвітливши; / віднаджую адяних львищів...* (ВБар1:567 # 1990); *І дзвони пісні, наче щастя, сняться, / в чайнії вінки вквітають.* (ВБар6:45# 1950); *Весела й кароока! моря сестро, / вже хусточка як довітрить – вербена вся на березі безсмертно / вквітатиметься в шепіт милий.* (ВБар6:62 # 1950);
- "слабкість", "легкість": *Від сполохів озеро: ніби квітничник; / сердечністю по вінця сповіти.* (ВБар2:165 # 1981); *А саме знеквітнене трепеття / скинеться край серця в скойки.* (ВБар7:101 # 1965);
- "психоемоційний стан особи": *Я до вікна без роз і рос постукав, / і вийшла, шепотом – як грім... / і я від нього при цвітинних муках / схилявся над рукавом твоїм.* (ВБар6:21 # 1949);
- "швидкоплинність": *Скромний помріт, як зори дитячі, / скорбний, як їхній плачик, / мовний, як хорик, що небо бачить, / свідчий: про неземну квітодарчість.* (ВБар1:379 # 1990);
- "конкретний предмет": *Квітинницями, мов з ридання, змок: / дощюючи, бузок.* (ВБар2:319 # 1985).

Сніг здавна символізував страждання, сум, тугу, терпіння, спокій, злу силу [117, с. 111]. Новотвори із такою символічною семантикою наявні в словотворчості В.Барки: *Вслід сніговинниця смутком стеле; / верхогір'я*

пустельне... (ВБар1:219 # 1959); *Не встрашує з хуртечин сніжнокрилих – / мороз: як смертна гіркість.* (ВБар2:218 # 1981); *Нехай на цаль з дороги зіб'юся: / завихрить, як листик, істоту – / мара сніжнокрила! мара греблюста, / в глибінь на скелину гостру.* (ВБар2:305 # 1985); *Снігопадовий спокій* <назва твору> (ВБар6:82 # 1950).

Птахи у слов'ян мають теж символічне значення. Найчастіше в народнопоетичній традиції (не лише слов'янській) вживається частина тіла істоти – *крило*. *Крила* символізують духовність, уяву, думку. У християнстві – це символ світла, правосуддя [СС-94, с. 279]; в українському народному сприйманні – символ лету, духовного піднесення [ЗЕ-06, с. 315]. Як зазначає, Т.П.Головань, символ *крил* може мати кожен предмет природи [70, с. 12]. Переважна більшість інновацій зі словом-символом *крило* – іменники, що позначають абстрактні та збірні поняття: *знекрилість, крильність, багрянокрилля, зіркокрилля, крилля, темнокрилля*. Прикметникові й прислівникові новотвори відзначаються поєднанням компонентів із назвою кольору та словом-символом *крило*: *сірокрильний, блакитнокрильний, жовтокрило*.

В інноваціях В.Барки поняття-символ *крило* означає:

- "безмежність", "всеохоплюваність": *Біжить найніжноводніша* [річка. – Н.А.] *до міста / блакитнокрильна!* (ВБар1:437 # 1952);
- "неминучість долі": *Вже доля від кадил підводить крилля, / від корогов чужих плачу...* (ВБар6:20 # 1949);
- "втому": *Проти вогнекрилля в реві й димі – / пеклого, з пір'їн гудучих; / проти кішла, звідки смерть відмірить / стежку крови при сундучні...* (ВБар7:248 # 1969);
- "щось страшне, небезпечне": *По сфері духу демон-твердокрил, / кажан гріха, як блискавка, ширяє...* (ВБар1:98 # 1946); *Що злокрилля згубників? не зважить / хоч за ними – тьми двірцевість, / і неправд інфрапромінна вражість / прогляда з очей крицевих.* (ВБар7:258 #

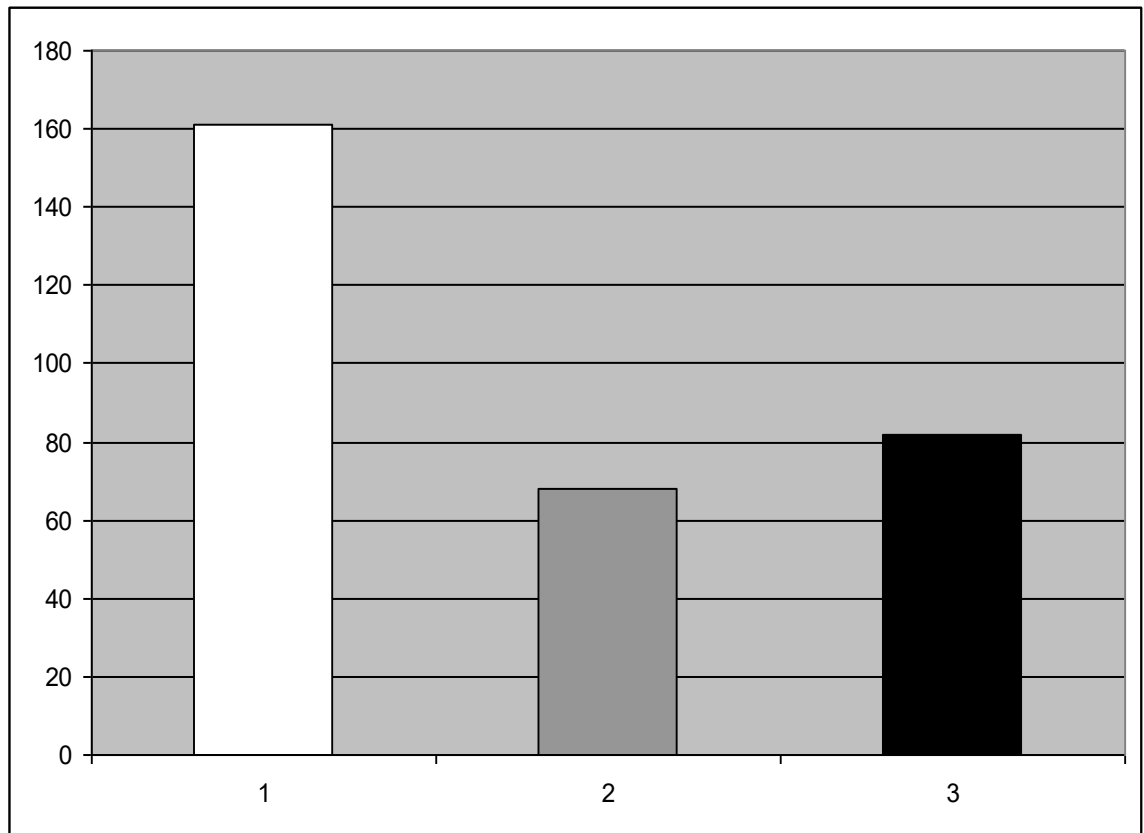
1969); *А з тіней сичать змієкрилля, / відстрашити думку й стежину наниз.* (ВБар2:158 # 1981);

- "істоту": *Що двокрильця бразолінно сині: / не мрійніший і метелик.* (ВБар1:221 # 1960).

Таким чином, у мовотворчості В.Барки символічного звучання набувають слова-поняття, що містять семи 'світ/світло', які представлені у кореневих морфемах *світ-*, *світл(о)-*, *біл(о)-*, *ясн(о)-*, *сон-ц(е)-*, *зір-/зор-*, *вогон-/огон-/огн-*, *гроз-*, і семи 'темрява', 'тьма', що представлені у кореневих морфемах *змі-*, *ніч-*, *чорн(о)-*, *демон-*, *дракон-*, *вогон-/огон-/огн-*, *пекл(о)-*, *зл(о)-*, *грім-/гром-*, *блискавк(а)-*, *звір-*, *темн(о)-*. Статистичний аналіз уживання АЛН із зазначеними кореневими морфемами дозволив побудувати гістограму, яка наочно демонструє "боротьбу" між світлом і темрявою (див. рис.2.1). Варто вказати на певну умовність, відносність цієї діаграми, оскільки не всі інновації В.Барки мають чітке символічне значення і належать до опозиції "світло – темрява". Крім того, новотвори з символічним значенням у різних контекстах сприймаються по-різному. Приміром, символічний образ вогню в інноваціях сприймається як "світло" і як "небезпека", пор. : *Поряд темнобронзово, в окрасах, / огневиться призборик: / мов оклад Євангелії справлять – / галузки оздобні.* (ВБар2:293 # 1984); *...дзвонить смерть коло порога; / порятунок твій – Христос прощення; / огнекрилля оборонять.* (ВБар7:170 # 1966).

Сказане ж стосується символу блискавки, про що згадувалося вище. Також фактичний матеріал засвідчує, що в мовотворчості В.Барки представлені АЛН, що складають так звану синкретичну зону між позначеннями, що символізують світло й темряву. До таких належать, зокрема, неолексеми з поняттями-символами *сніг*, *крило*, *квітка*. Аналізові підлягали АЛН, що вживалися переважно у значенні "світла", "темряви". Ядерні зони на гістограмі представлені новотворами, що означають "світло" (інновації з кореневими морфемами *світ-*, *біл-*, *ясн-*, *сон-ц-*, *неб-*, *зір-*) і

"темряву" (інновації з кореневими морфемами *чорн-*, *зл(о)-*, *звір-*, *змій-*, *темн-*, *хмар-*, *грім-*).

Примітки:

1. Кореневі морфемі із семою 'світло': *світ-*, *біл-*, *ясн-*, *сонц-*, *неб-*, *зір-*.
2. Синкретична зона – АЛН з морфемами *сір-*, *сив-*, *сніг-/сніж-*, *квіт-*, *крил-*.
3. Кореневі морфемі із семою 'темрява': *чорн-*, *зл(о)-*, *звір-*, *змій-*, *темн-*, *хмар-*, *грім-*.

Рис. 2.2. Частотний розподіл корневих морфем із семами 'світло' і 'темрява'

Синкретичну зону становлять АЛН, у складі яких є такі кореневі морфемі, як *сір-*, *сив-*, *сніг-/сніж-*, *квіт-*, *крил-*.

161 одиниця (52% новотворів) позначає світло, а 82 одиниці (27% новотворів) – символізують темряву. 68 одиниць (21% з усіх АЛН) належать, так би мовити, до т. зв. синкретичної зони.

Поділ новотворів на зазначені групи є дещо умовним і не претендує на вичерпність, оскільки трактування семантики інновацій адресатом не завжди може збігатися з авторським задумом. Як зазначає Т.П.Головань, світло і темрява у В.Барки є не частинами розколотого світу, а проекцією погляду на

цілісний світ, який є суцільним світлом. Темрява намагається піднятися до світла, перетворитися на світло, а світло – опуститися до темряви [70, с. 8]. Утім, опозиційна композиція "світло – темрява", яка символізує добрий та злий першопочатки, одвічний моральний конфлікт, простежується і в прозових творах В.Барки [44, с.11].

Часте звертання письменника до символічних образів зумовлене вічними темами добра і зла, життя і смерті, зображення природи, осмислення Всесвіту і місця в ньому людини. Утім, це характерно не лише для В.Барки: образи *небо, сонце, зоря, крило* міцно вкоренились у мовній практиці багатьох поетів [184, с. 174]. Так, у "Короткому словнику авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" зафіксовано понад 40 новотворів з кореневою морфемою *зір-/зор-*, понад 10 одиниць – з кореневою морфемою *крил-*, понад 20 одиниць – з кореневою морфемою *неб(о)-*, понад 80 одиниць – з кореневою морфемою *сон-ц-/сон-яч-*. [КСАН-04: 223–224, 295–296, 416–421].

Як бачимо, слова-символи, репрезентовані у мовотворчості В.Барки, належать до біблійних, космогонічних, аніمالістичних, флористичних назв, а також назв явищ природи. Розглядаючи слова-символи, слід ураховувати їхнє контекстуальне оточення та передумови вживання. Створення В.Баркою оригінальних образів досягається поєднанням національних літературних традицій з фольклором, літературою середньовіччя і бароко, релігійними мотивами, міфотворчістю.

Висновки до розділу 2

Аналіз семантичних особливостей новотворів різних частиномовних класів, зафіксованих у поетичному мовленні В.Барки, дає змогу простежити основні тенденції у галузі індивідуально-авторської номінації. Так, для В.Барки характерне активне творення неолексем, у семантичній структурі яких наявні семи 'особа/частина тіла особи' (*хліболюбець, губоносоухий, оченятусенька*); 'явище природи' (*барвовеселчато, вітрувати, посуха-бездожжя*); 'колір/відтінок кольору' (*зеленизна, злотокоштовний, жовтовитість*); 'нумеративний компонент' (*двоберізка, двовітрилля, стокоморність, стострунність, тисячорамення*); 'істота/частина тіла істоти (не особи)': (*голубокрилля, метелично*); 'світ/світло': (*другосвіт, посвітленість, світилля, світлиння*). Такий розподіл АЛН характерний для В.Барки як поета-символіста, поета-модерніста, який активно застосовує у словотворчості елементи української літературної традиції, а саме – бароко.

Індивідуально-авторські новотвори В.Барки часто вживаються в ролі контекстуальних синонімів до узуальних слів: *поет – римовник, викладач – окулярник, музикант – ладовик* та ін. Синонімічні АЛН є експресивними, високохудожніми одиницями, створені автором із стилістичною метою.

Велика кількість оказіональних прикметників у найвищому ступені порівняння використано автором для вияву почуттів, емоцій у ставленні до певних реалій, пов'язаних із релігійною тематикою, зокрема – біблійних осіб.

Авторські лексичні новотвори В.Барки на позначення кольорів є невід'ємними складниками індивідуальної мовно-поетичної картини світу поета. Репрезентативними у лексиконі поета є номінації з компонентами *біл-, зелен-, чорн-, золот-, син-, рожев-, срібн-*. Семантика оказіональних кольороназв тісно пов'язана із релігійною та національною символікою, напр.: *червонопламенність, біловоддя, голубоцвітний, голубокрилля, срібнборожєвий, рожевозолотий*.

В інноваціях з нумеративним компонентом своєрідно відображається як світогляд В.Барки, так і особливості його поетичного мислення. Частотними у вокабулярі поета є номінації з квантитативними компонентами *ст(о)-, дв(о)-*: *двозвірний, двокрилля, стокоморність, сточоломбитство*.

Продовжуючи традиції Г.Сковороди, П.Тичини, В.Барка свідомо наснажує поезію новотворами, до складу яких входять компоненти народно-традиційної та релігійно-міфологічної символіки, що репрезентується АЛН як специфічними виразниками ключових понять.

Частина слів-символів у лексиконі В.Барки характеризуються як сакральні явища, що відповідають у народному світосприйнятті протистоянню "світло" – "темрява", яке відбиває мовно-поетичну картину світу автора. Боротьба добра і зла, світла і темряви відбувається ще в слов'янській міфології. Слова-символи, зафіксовані у словнику В.Барки, мають фольклорне та релігійне підґрунтя.

Використання сакральної лексики, пов'язаної з релігією, церквою, вірою, Богом, фольклорної традиції, міфологічної символіки є характерною ознакою індивідуального стилю поета, який відбиває органічне поєднання природи, людини і всесвіту.

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІЇ ТА ПРАГМАТИКА ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ ВАСИЛЯ БАРКИ

3.1. Функціонально-прагматичний аспект дослідження авторських лексичних новотворів

Загальновідомо, що поява авторських лексичних новотворів викликана або необхідністю назвати нові реалії чи поняття, для номінування яких у мові немає відповідних засобів, або бажанням письменника по-новому позначити якісь окремі ознаки денотата. Словотворчість, орієнтована на віршований текст, являє собою спеціальну сферу, в якій простежується загальна тенденція поетичного мовлення до мовної різноманітності [4, с. 86].

У сучасній лінгвістиці проблеми комунікативно-прагматичних настанов та функціонування АЛН висвітлювалися багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками [3, 4; 11; 79; 91; 94; 95; 114; 167; 249]. У лінгвістичному енциклопедичному словнику термін прагматика тлумачиться як розділ семіотики і мовознавства, який досліджує сприйняття знакової системи тими, хто нею користується [ЛЭС-90, с. 389]. Простежуючи зміни у мові, В.Г.Гак зазначав, що прагматика загалом визначається як аспект лінгвістики, який вивчає відношення між висловлюванням, людиною, що говорить і контекстом (ситуацією) в рамках людської діяльності [66, с. 67]. У 70–80-х роках прагматична проблематика визначалася вивченням впливів контексту на функціонування мовних одиниць у комунікації, передовсім мовленнєвих актів [16, с. 250–253]. Під прагматичним аспектом лексики розуміються перш за все ті особливості людини, що говорить, які пов'язані з її соціальним статусом, з результатами дії комунікативних актів і їхнього впливу на слухача (читача). Головне завдання прагматичної інформації – вивчати умови використання мовленнєвих одиниць, впливати на установку і поведінку читача [81, с. 9; 153, с. 1]. Отже, в описі лексики акцент робиться

не стільки на те, як і яким способом вона створюється, яким чином на те, як вона використовується і з якою метою [94, с. 4]. На думку О.М.Дорофєєвої, В.І.Заботкіної, прагматика заклала основу новому напрямку вивчення лексичної системи мови – функціональній лексикології, яка тісно пов'язана із функціонально-прагматичною [79, с. 15; 94, с. 6]. Функціональна лексикологія спирається на прагматично-релевантні фактори: 1) зміст, 2) соціологію, 3) психолінгвістику [94, с. 4]. Функціонально-прагматичний підхід дуже важливий у процесі вивчення нових слів і значень. Отже, логічно аналізувати функції інновацій, враховуючи їх прагматичний потенціал у поетичному мовленні.

В.В. Левицький, говорячи про аспекти словесного знака (синтагматику, прагматику, семантику та сигматику), до одиничного в прагматиці відносить *індивідуально-оказіональну конотацію* [134, с. 17]. Це є очевидним, оскільки АЛН виконують своє прагматичне призначення, виражаючи намір автора та впливаючи своїм значенням, стилістичним та емоційним забарвленням на читача в процесі спілкування [Цит. за: 134, с. 18]. Як зазначає С.Я.Єрмоленко, трансформовані в індивідуальних текстах лексичні засоби вносять у загальномовну семантику додаткове оцінне значення, яке виходить за межі індивідуального слововжитку [83, с. 163].

Будь-який художній текст є своєрідним актом спілкування автора з читачем. У зв'язку з цим прагматичний аспект містить у собі прагматику адресанта (тобто визначає те, що саме хотів сказати автор) та прагматику адресата (розуміння того, що читач з цього тексту візьме для себе) [79, с. 14].

Лінгвістична прагматика складається з ряду понять: мовленнєвий акт, пропозиція, ситуація спілкування та ін. У прагматичному значенні інновації, як зазначалося вище, є тимчасова конотація новизни. В оказіональній конотації існує три види дії: вибір способу номінації, вживання слова та дія на читача. У дослідженні прагматичного аспекту нової мовленнєвої одиниці обов'язковим чинником є текст, оскільки АЛН є складовою частиною комунікативної дії лише у певному авторському контексті.

Як зазначає О.М.Дорофєєва, оказіональне слово характеризується такими складниками прагматичного компонента його семантичної структури, як експресивність (новизна, незвичність, образність), емоційність, оцінність, наявність яких визначає створення одиниці в тому чи іншому контексті для реалізації комунікативних потреб мовця [79, с. 33]. Прагматичний потенціал новотвору полягає в здатності виявляти певний вплив на потенційного адресата. Таким чином, відбувається своєрідний діалог автора з читачем.

В.І.Заботкіна також стверджує, що прагматика нового слова взаємодіє з текстом в двох аспектах: 1) в аспекті адресанта (мається на увазі адекватний вибір слова залежно від його прагматичної маркованості та правильна побудова речення / виразу, тексту тощо); 2) в аспекті декодування прагматичного змісту слова з боку адресата (розуміння, інтерпретація прочитаного) [94, с. 112].

Надалі в дослідженні враховуються зазначені підходи до функціонально-прагматичного аспекту АЛН.

Щодо функцій новотворів, то більшість мовознавців вважають, що вони перебувають у прямій залежності від причини появи інновацій. Аналізуючи номінативну й конотативну специфіку АЛН, не завжди можна чітко визначити якусь одну причину появи новотвору – переважно ці причини представлені сукупно. Більшість АЛН є засобом передачі авторського ставлення до номінованих явищ, реалій дійсності.

Так, М.А.Бакіна вказує на те, що ті самі АЛН можуть використовуватись для позначення понять, які вже мають своє вираження в мові, для вияву в слові нових семантичних або емоційних відтінків, для позначення нового значення або поняття, які в мові мають лише описову форму. Відповідно до таких завдань використання інновацій у тексті дослідниця виділяє такі функції АЛН: акцентну, стилістичну, номінативну [11, с. 81].

О.І.Александрова подає докладну класифікацію функцій оказіональних слів, зазначаючи, що оказіональні слова – це багатфункціональні одиниці.

Основними є такі функції АЛН: інтелектуально-комунікативна; емотивна, тобто функція передачі почуттів, емоцій, психічного стану адресанта; соціативна, або функція встановлення контакту; імпресивно-вольова функція впливу на адресата; метафізична – функція переведення одного знака в інший; поетична, яка диктується потребою створити художній образ дійсності [4, с. 19].

Н.А.Ніколіна пропонує класифікацію функцій новотворів, у межах якої виділяє: зв'язувальну функцію (мається на увазі здатність АЛН пов'язувати інформацію тексту); експресивно-номінативну; оцінну (коли за допомогою АЛН здійснюється оцінка тексту та персонажа зокрема); характерологічну; функцію мовної гри (наявність контамінованого словотвору); функцію інтеграції різних шарів лексики [167, с. 86].

Наведені вище класифікації функцій АЛН, хоча і різняться між собою, але суттєвих відмінностей не мають.

Отже, у сучасній неології дослідники виділяють такі основні функції АЛН: номінативну, стилістичну, експресивну, текстотвірну [91; 249]. У свою чергу експресивна функція тісно пов'язана з прагматичним аспектом дослідження авторських лексичних новотворів.

Проаналізуємо найважливіші функціонально-прагматичні аспекти okazіональних слів у поетичному мовленні В.Барки.

3.2. Номінативна функція новотворів

У сучасній лінгвістиці номінація трактується як процес творення і надання назв, як результат цього процесу, як використання цього результату у висловлюванні [222, с. 417]. Номінативна функція авторських новотворів полягає в найменуванні того, що в мові не має прямого однослівного позначення.

О.О.Жижома, говорячи про номінативні функції okazіоналізмів, зазначає, що бажання авторів дати суб'єктивну оцінку зображуваному є

причиною народження слів, які є втіленням якихось їхніх ідейних міркувань, підкреслюючи при цьому, що "інформативність авторських новотворів залежить від функціонального призначення, від того, наскільки точно і влучно вони називають те чи інше явище дійсності і, відповідно, наскільки правильно будуть зрозумілі адресатом" [91, с. 110].

На процес номінації впливають фактори, які відображають ставлення автора новотвору до того денотата, що ним (новотвором) називається.

Творення авторських інновацій здійснюється, зокрема, на основі образного сприймання навколишнього середовища. Таким чином, чим більша інформативність твірної бази, тим виразнішою є номінативна функція okazіонального слова.

У лексиконі В.Барки номінативну функцію виконують новотвори, серед яких можна виділити такі групи: 1) номінації, які не мають відповідника в узусі; 2) номінації, які виконують роль однослівних загальнономовних описових конструкцій.

До першої групи належать інновації, створення яких викликане потребою номінувати предмет, дію чи стан. АЛН такого типу в лексиконі В.Барки представлені одиничними утвореннями. Так, інновація *подощів'я* створена на позначення стану природи після дощу: ...від *подощів'я* *райдужиться дужник*. (ВБар1:181 # 1951). У наведеному контексті інновація *райдужитися* також виконує номінативну функцію. У лексичній системі мови узуальний відповідник до цього слова відсутній. Таким чином, В.Барка заповнює лексичну "нішу" індивідуальним новотвором.

Інновації, які належать до другої групи, представлені значно ширше у лексиконі В.Барки. Так, АЛН *зверхблискавка*, *зверхзлива*, *зверхзаграва* є однослівними еквівалентами словосполучень. Приміром, інновація *зверхблискавка* номінує явище природи, яке в узусі представлене словосполученням наслідок сильного розряду атмосферної електрики в повітрі [НТС-06, т.1, с. 115]. АЛН *просніжуватися* є еквівалентом синтаксичної конструкції виділятися білим кольором (снігу).

Більшість новотворів, які виконують роль номінативних одиниць у лексиконі В.Барки, утворені за аналогією до існуючих у мові узуальних зразків, напр.: *виголубітися, визаконюватися, виповітрюватися, виочувати* (пор. з узуальними *випроменитися, випромінюватися, виправлятися*). Такі інновації мотивуються не лише твірними основами, а й семантикою тієї структури, до якої вони входять.

У створенні авторських лексичних новотворів велика роль надається асоціативному аспекту. При цьому зберігається тісний семантичний зв'язок між мотивуючим словом і оказіональним дериватом – зв'язок, який базується на порівняннях, що зумовлені уявленнями про самі предмети, явища тощо [91, с. 112]: *Динарій, серед солов'їв, над ліліями звів; / свічадно відсвітнеться спів.* (ВБар1:188 # 1952); *Відчутно тайну докруг незміренну, / з прощання на пору! всніжиться смертю.* (ВБар2:275 # 1984).

На номінативну функцію АЛН значно впливає і сама природа таких утворень, які характеризуються складною смисловою структурою і можуть мотивуватися цілим судженням: *...до підніжжя килимнеться сніжик, / білістю пересвіжить.* (ВБар1:311 # 1980). За допомогою новотвору *килимнитися* автор порівнює сніг із килимом: сніг, наче килим (килимом), стелиться до підніжжя.

На процес створення оказіональних номінацій впливають прагматичні фактори, які відбивають ставлення мовця до денотата. У таких випадках оказіоналізми виконують номінативно-оцінну функцію [91, с. 113]: *Зірко-айстро, стань, / супутнице світила преблагого.* (ВБар5:100 # 1946); *Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злюці – за колючими дротами.* (ВБар9:44 # 1946); *І після ста літ, / їх душі [людей. – Н.А.] оправдані – в срібний огонь-ясноцвіт // і золотоцвіт, що радіє і радує всіх...* (ВБар9:73 # 1944). У значення названих новотворів закладений не лише фрагмент дійсності, а й авторська оцінка зображуваного, що, безперечно, надає інноваціям додаткової оцінної семантики.

АЛН в поетичному мовленні можуть бути як засобом безпосередньої номінації (*струментник, чарівничник, документник, вбивник*), так і засобом художнього номінування, що репрезентує індивідуально-авторське бачення світу (*сонце-місяць, небоворожник, крилля*).

Отже, номінативна функція АЛН дозволяє заповнити існуючі в лексичній підсистемі мови певні "лакуни". У процесі "життя" новотвору в художньому тексті актуалізуються певні асоціації та з'являються нові конотації.

3.3. Стилiстичнi особливостi авторських номiнацiй

Лiнгвiсти розглядають стилiстичну функцiю як вияв у словi нових семантичних або емоцiйних вiдтiнкiв, засiб створення комiчностi, версифiкацiї [12; 95; 237].

Розглядаючи питання про стилiстичну функцiю авторських новотворiв, слiд звернути увагу на той факт, що експресивно-емоцiйне забарвлення таких мовленнєвих одиниць – це результат дiї кiлькох факторiв: семантичного забарвлення твiрної основи, вiд якої утворена iнновацiя, словотвiрної моделi, за якою вона побудована, контексту i мовленнєвої ситуацiї, якi уточнюють її словотвiрне значення [91, с. 117].

Уведення новотвору в контекст має бути стилiстично виправданим. Беручи до уваги тлумачення стилiстичного значення як додаткового, що нашаровується на предметно-понятiйний змiст мовних одиниць, проаналiзуємо основнi стилiстичнi функцiї новотворiв у лексиконi В.Барки. Стилiстична функцiя АЛН виявляється, зокрема, у частотному вживаннi автором збiрних iменникiв на -я: *звiрiв'я, демоння, драконня, лебеддя, двокрилля, крилля, стокрилля, тисячокрилля, пташиння, килимар'я, вишнев'я, ключiв'я, комишиння, пелюстиння* та iн. Категорiя збiрностi вiдображає конкретну множину предметiв, яка не подiляється в уявленнi мовцiв на дискретнi одиницi. У значеннi таких iмен ознака "сукупної множини"

переважає над роздільністю логічних ознак, що її складають [230, с. 125; 47, с. 185]. Такі одиниці тексту посилюють емоційно-експресивний вплив на читача за рахунок експлікованої семантики сукупної множини предметів, що сприймається як максимально інтенсифікована властивість ознак тощо: *...дзвонить смерть коло порога; / порятунок твій – Христос прощення; / огнекрилля оборонять.* (ВБар7:170 # 1966); *Де все світилля сповниться осіннє, / як сяйво соку з крушини...* (ВБар6:141 # 1951); *Скелиння все – мов гнів орлиний, дике; / а світлота смиренна свідчить...* (ВБар6:252 # 1953); *Ніби корабель зими без тебе [хуртовини. – Н.А.]: / тисячовітрилля мчить.* (ВБар7:243 # 1968).

Певне стилістичне забарвлення (переважно позитивного (меліоративного) характеру) у поетичне мовлення В.Барки вносять дієслова, мотивовані іменниками (назвами тварин), як-от: *Хоч залізний ворог прикажанив, – / рев'я в ребрах піднебесне.* (ВБар7:241 # 1968); *Від Серафімового від крила / прилебедіє всюди світлість.* (ВБар6:232 # 1952); *Зводячи долоні, ластовіла [біженка. – Н.А.], / серед блиску, з-поміж хвиль...* (ВБар1:103 # 1946); *З прощення нива біла / провісникові ластовіла: / – ти з миру голоси / на дзвонах принеси!* (ВБар5:147 # 1954).

Як уже зазначалося вище, однією з особливостей ідіостилю В.Барки є частотне вживання кольороназв. Поет, майстерно використовуючи мовний словотвірний арсенал, репрезентує своє бачення кольорів, пов'язане з їхнім індивідуальним сприйняттям і розумінням. У мовотворчості В.Барки переважають композити із семантикою кольору. Назви кольорів у поета виконують такі стилістичні функції: описову, смислову, емоційно-експресивну [10, с. 17]. У лексиконі В.Барки для колірних епітетів основною є описова функція, оскільки вони служать яскравим словесно-зображальним засобом у змалюванні картин природи, у створенні влучних характеристик денотатів: *Я тінню став! осліп, чужинний, без права небо знати нині, що в недвижимих зводах сповняється, як річка біловодна.* [Цит. за: ПССП-01:179]; *І видно: постаті красномундирні у підземеллі стали коло ніші...* (ВБар5:74 #

1944); *Обіруч двері прочинила сінешні і – надворі; срібнобіла, як пух, спадає з хмари тиха сила.* [Цит. за: ПССП-01:195].

Смислова роль виявляється у назвах кольорів, у яких, крім колірної ознаки, подається додаткова різнопланова інформація про предмет, напр.: *Одна промовила слова ласкаві, / душа голубоцвітна, сонцю рідна / і місяцю, що лле печаль на трави.* (ВБар3:35 # 1943); *Якби золотосніцар міг серіжки / такі, мій світе, порізьбити!..* (ВБар6:204 # 1952); *І видно: постаті красномундирні у підземеллі стали коло ніші...* (ВБар5:74 # 1944); *Плеснеться з граніту: " – Прощай! – / смутноголубий Дунай".* (ВБар1:89 # 1946).

Репрезентативною ознакою кольоропозначень у мовотворчості В.Барки є їхня емоційно-експресивна функція, пов'язана із загальним настроєм твору, що сприяє виникненню емоцій у читача: *Він [племінник. – Н.А.] змістом веселок живих посвоївсь, / посвічених! як вість білоскарбна.* (ВБар2:259 # 1982); *...а ми, звичайні, підемо до урн в зеленошумних цвинтарях святих.* (ВБар9:127 # 1943); *А в вітрі день, золотоустий лірник; / на плити смуток переддверні.* (ВБар6:16 # 1949).

Однією зі стилістичних функцій новотворів В.Барки є використання зменшено-емоційних утворень. Деякі з них є абсолютно оригінальними, як-от: *пташенятусенько, оченятусенька, щибетанюсенька.* Такі інновації сприяють створенню емоційного тону мовлення, додаючи до основного значення зменшеності відтінки ніжності. І.Т.Принцевський зазначав, що в нашій поезії здрібнілі форми є міцним засобом, цінним знаряддям, що його використовують поети у своїй творчій лабораторії; для них ці форми є стилістичним засобом, і звичне перо поета вміє їх плідно застосовувати [183, с. 165].

Проте названі вище яскраві приклади новотворів є одиничними. Більшість АЛН В.Барки утворені за продуктивними словотвірними моделями, напр.: *айстринка, вежовинка, заполочинка, метеличинка, рушничинка, колісниченька, відсвітинка, горличинка, знаходинка, тюльпанинка.* Названі інновації не характеризуються високим ступенем

експресивності, і їх уживання не супроводжується "ефектом новизни". Представлені новотвори все-таки привертають до себе увагу читача, оскільки відзначаються позитивно-оцінною конотацією. Утім, деякі АЛН мотивуються іменниками з негативною конотацією, а словотвірне значення демінутивного суфікса при цьому нівелюється, напр.: *Подумати: якась потворинка посміла / глумитися над світом-дивом...* (ВБар1:70 # 1945).

Новотвори *дітозгубник, дітомора, душоморець, душопогубність, людоморець, людогубіссіmus* достатньо мотивуються дієслівними основами, що допомагає зрозуміти їх значення і поза контекстом. Інновації мають негативне забарвлення і, крім номінативної функції, виконують також стилістичну, сприяючи створенню відповідного емоційного настрою поезії, напр.: *До прірви в космосі палкому / хай дітомора струсить з гнівом грому, / здригнувшись на орбіті збитій.* (ВБар1:34 # 1943); *...душоморців тінь / втекла крізь дим, згубивши петлі.* (ВБар1:73 # 1945); *Оглянься: на збагрений морок! /... / при скриках – скрипкові, і лезо промгло, / душопогубністю хлюпотить.* (ВБар1:335 # 1981(?)).

Стилістичне забарвлення АЛН виявляється у здатності номінацій брати активну участь у створенні епітетів, які, як відомо, підкреслюють ознаку описуваного [152, с. 175]: *троянднолілейний едем, рожевоцвітне світання, зотокоштвна корогва, зеленосиня риза.*

АЛН у поезії В.Барки нерідко є складниками тропів:

- порівняння: *Так переставилась дочка; хворіла, / і вигасала свічкою, сердешна! / В труні лежить: мов сніжик, блідна – біла...*(ВБар1:29 # 1943); *Вгледів гарну, мов той місяць-повнозір...* (ВБар1:135 # 1947);
- метафори: *Держави димом куряться, як чорний сон, / і виповірюється язва духу, / і визаконюється лжі закон / алмазноскіптровий.* (ВБар1:97 # 1946); *...пиона цвітного вихройдучий рій / завіяно в спіраль – немов без ладу.* (ВБар1:47 # 1944);

- персоніфікації: *Примчав грозовичник під кручу: / клекотом орлів.* (ВБар2:94 # 1980); *А на сірій скосині, послушник, / "сонечко" від степену тихих... / відпочинь, бо громовинник злющий / нагрозився захватити.* (ВБар7:124 # 1965); *Зелений вітер: віє! – / мандрують петрики, а квітниця бузкова / хвилюється на місці; шум і шум – дощиста мова / листвіє.* (ВБар1:99 # 1946); *...метелично стремтівши крильми, / сіяє хмара.* (ВБар1:151 # 1948); *...мій порадник! псальмик мій сердечний, / став при дверях неба мріти.* (ВБар7:226 # 1968).

Поетичне мовлення В.Барки ускладнене стилістичними фігурами, а саме – анафорою, що сприяє увиразненню думки: *Темнокрилля хмарить, / темнокрилля криче...* (ВБар1:148 # 1948); *За гріх: блискавичняться кари: / на зловийників – зграї сказністю скреготали; Блискавичняться кари: за гріх, / бо кожен довільно злом захворів.* (ВБар2:95 # 1980).

На стилістику контексту, враховуючи прагматичні фактори, впливають оригінальні авторські інновації, утворені внаслідок контамінації, під час якої відбувається зближення реалій, які мотивується номінативними значеннями об'єднаних слів. У мовотворчості В.Барки контамінованих утворень небагато, але вони відзначаються, як правило, високою експресією. Творення таких АЛН супроводжується накладанням морфемних частин двох слів. Так, інновація *відкурнявкнути* утворюється накладанням на початковий сегмент слова *нявкнути* основи слова *відкукурикати* з пропуском одного складу. Нове слово включає в своє значення семантику об'єднаних слів: *...кіт на покрівлі: рудому залізі сучасності... / в нього свій лісочок – карликовий дуб: / карликова роза, – там підметець: для труни. / Відкурнявкнув.* (ВБар1:130 # 1947).

Аналогічно утворений АЛН *таємиця*. На початковий сегмент слова *темниця* накладається основа слова *таємний*. Значення нового слова мотивується двома словами (складниками значення): *...проситься, всивівши, в час нещастя, / й душу з таємиці кличе...* (ВБар7:4 # 1964).

Одним із засобів формування ідіостилю В.Барки є використання засобів так званого авторського словотвору – оригінального комбінування різностильових узуальних морфем при творенні АЛН: *райдужиться дужник, берізки вітрували, біженка ластовіла, поластовіла м'ята, річка оркестриться* та ін.

Залежно від комунікативно-прагматичної мети новотвори В.Барки, утворені за аналогією до існуючих моделей, але з деякими порушеннями правил словотвору або поєднуваності, також мають стилістичне забарвлення: *в'ялизна, мертвотизна, повторизна, тінізна, хмаризна.*

Стилістичну функцію в поетичному мовленні В.Барки виконують новотвори, що відбивають ключові поняття у мовно-естетичній картині світу поета. Такими є переважно складні за структурою номінації з компонентами:

- "чорний"– *чорнокривавий, пурпурночорний, жовточорний, чорносвіття, чорнокипучий;*
- "світло" – *світотвір, світосклад, світокрилий, світодомівля, світляничник, світлоризник;*
- "крило"– *шестикрилля, демон-твердокрил, темнокрилля, прозорокрил.*

Авторські новотвори використовуються з художньо-виражальною метою і виконують, крім стилістичної функції, ще й експресивну. Головне завдання створення таких авторських лексичних новотворів – емоційний вплив на читача. Н.І.Корнеєва зауважує, що вдало знайдене слово неначе концентрує в собі різнорідну семантику всього твору і дозволяє поетові одночасно створити потрібну йому картину [118, с. 96].

Уживання церковнослов'янізмів, а також новотворів на релігійну тематику в лексиконі В.Барки використовується для підкреслення урочистості зображуваного. Особливо це притаманно прикметникам у найвищому ступені порівняння: *найвечоровіший, найзірчаніший, найнедорожчий, найніжноводніший, найпренесамовитіший.*

Мова творів В.Барки відзначається пафосом – сповнена особливого натхнення, почуття, пристрасного переживання, душевного піднесення, що викликане певною ідеєю, подією [ЛСД-97, с. 541–542]: *Герольди боги, мечоносці світла, / вже зоренілися крізь теплу сферу: / хмаристу в місяць і сонцеозерну, / що братками на цвинтарі звітріла.* (ВБар5:56 # 1944); *Колосково всвітнеться – / вселенна! короговоно врочиста: світлоголосність, / храмовністю благословенна...* (ВБар1:209 # 1957); *Істоті, в сусідності – кожній, / стрічаючи докоря: / "– Погасить жорстокість, / вам світити радістю без двірця... / Колосково скромні!* (ВБар2:98 # 1980).

У поетичному мовленні АЛН сприяють вираженню різних емоцій автора, викликають відповідні відчуття в адресата. Стилістично насичені, такі новотвори сприяють підвищенню художньої сукупності інших одиниць контексту.

Отже, стилістичні функції okazіоналізмів у художньому тексті різноманітні. Вони залежать від частиномовної належності, від текстотвірних властивостей, від способів творення слів, від індивідуальної манери автора. Найтісніше стилістичні функції авторських новотворів пов'язані зі словотвірним аспектом, оскільки okazіональне слово – це вияв пошуку автором нових виражальних засобів індивідуального стилю.

АЛН, виконуючи стилістичну функцію, допомагають автору створити мовно-поетичну картину світу, надати відповідного емоційного звучання поезії.

3.4. Експресивність лексичних новотворів

Однією з основних властивостей лексики взагалі в плані впливу, дії слова на читача вважають експресивність.

Обов'язкова експресивність – характерна риса okazіоналізмів. Це їхня наскрізна ознака [79, с. 41]. АЛН як мовленнєві одиниці здатні виконувати експресивні функції, за допомогою яких автор передає власне ставлення до

зображуваного і до читача. Як слушно зауважує К.В.Святчик, між читачем і письменником існує зворотний зв'язок "впливу і взаємодії", який спонукає письменника до створення різноманітних оригінальних засобів, пов'язаних однією спільною властивістю – експресивністю. "У процесі передавання інформації відбувається комунікація, яка йде не лише від адресанта через текст, але і в зворотному напрямку. Не лише адресант програмує реакцію одержувача інформації, але й останній, у свою чергу, справляє прихований вплив на автора. Побудова такої мовної стратегії суб'єкта неможлива без участі експресивних засобів" [197, с. 317].

Прагматичний аспект експресивних характеристик АЛН полягає в тому, щоб "оживити" мовлення, внаслідок чого на АЛН звертається увага адресата і досягається його зацікавленість як в інформації, що передається, так і в особистості адресанта. Свідченням цього є новотвори В.Барки. Отже, оказіональні слова є своєрідним стимулом, який змушує реципієнта взяти участь у комунікації, у діалозі "автор – читач". Як зауважує Ж.В.Колоїз, "оказіональна експресія характерна для незувальних знаків, що конструюються і запрограмовуються на інтенсифікацію виразності в конкретних комунікативно-прагматичних ситуаціях. Вона виникає внаслідок функціонально-ситуативної зумовленості та структурно-семантичного оновлення мовного знака, внаслідок авторської мовотворчості та індивідуально-асоціативного сприйняття не узувальних одиниць" [114, с. 247].

Емоційно-експресивне забарвлення АЛН можуть отримати не лише від твірної основи, а й від контексту та мовленнєвої ситуації. Якщо підходити до інновацій з прагматичного аспекту, то їхньою головною метою є вплив на адресата. Авторські новотвори висловлюють різноманітні емоційні та оцінні відношення суб'єкта мовлення.

Отже, функціонально-прагматичне призначення новотворів цілком залежить від авторської мети їх створення. Оскільки АЛН використовуються з художньо-виражальною метою, то вони виконують і емоційно-експресивну функцію. Експресія новотвору підсилює емоційний зміст висловленого.

Звичайно, новотвори відзначаються різним ступенем експресивності. Але, як зазначає В.А.Чабаненко, "ступінь експресивності, її вражаюча сила не піддаються точним вимірам. Зрозуміло тільки, що вони бувають неоднаковими. З певними застереженнями виділяємо експресивність слабку, помірну і значну" [239, с. 14]. Новотворам В.Барки притаманна слабка і значна експресивність. Так, слабка експресія характерна для інновацій, які утворені за продуктивними моделями узуального словотвору: *люстеринко, смолчинка, сонатинка, дивинка*.

На загальну експресивність новотвору нерідко впливають морфеми, які беруть участь у його творенні. Суфікси належать до активно використовуваних авторами, зокрема й В.Баркою, засобів підвищення експресії: *сніжик* (пор. у Д.Павличка *сніженя, сніженятко, сніженяточко* [КСАН-04:412]), *трояндність, щебетинка, потворинка, люстеринко*. Префікси підкреслюють інтенсивність вияву ознаки, названої твірною основою: *найпренесамовитіший, надсонячний*.

Для посилення експресії В.Барка часто використовує новотвори з нумеративним компонентом, які конкретизують позначене поняття, явище, об'єкт дійсності у квантитативному аспекті: *перводенний, восьмизвірний, трисестрий, двокрилінка, двокамінь, двокрилець*.

Компоненти *сто, тисяча, мільйон*, які вказують на неозначено велику кількість або надмірний вияв чого-небудь, виконують так звану функцію "мультиплікатора" [249, с. 205]: *стобожжя, стокоморність, стострунність, столисник, стотисячоустий; тисячорамення, тисячонив'я, тисячокопитний; мільйонність, мільйонолітній*.

Значною експресією відзначаються авторські лексичні новотвори-прикметники у найвищому ступені вияву ознаки, що утворені від іменників (з пропуском дериваційної ланки, тобто стадії "прикметниковості"): *найпекляніший, найпінкіший, найквітніший*.

Залежно від комунікативно-прагматичної мети новотвори сприяють розкриттю експресивної виразності. Так, значною експресивністю

відзначаються складні за структурою новотвори, які, порівняно з простими інноваціями, володіють більшими експресивними можливостями. Поєднання в одному слові несполучених частин характеризує індивідуальний підхід В.Барки до створення нових складних номінативних одиниць. Подібні утворення формують мікрообраз контексту, який відповідає задумові поета у відтворенні ним тієї чи іншої емоційно насиченої картини.

Композити та юкстапозити поєднують у собі семантику кількох слів, що допомагає виразніше, точніше відтворити картину зображуваного: *кленик-смолоскипник, смертопоклонці, собори-кораблі, фіялковосизо, квітодарчість, сузірнокольоро-світучий, крізьнічно, солодкогримний, скорбно-радісний, шипшинноризий, подруга-душа*. В.В.Лопатін з цього приводу зазначав, що зчеплення в одне складне слово надзвичайно далеких одне від одного за змістом "несполучених" слів створює художній ефект, яким нерідко користуються письменники" [137, с. 17].

Загалом часте використання в поезії композитів та юкстапозитів пояснюється їхньою семантичною та експресивною місткістю. Вони передають різні відтінки подій, явищ у тексті: *Чи сила світу, скорбно-радісна, скида кайдани, / а ми тут війни завели, дурні?* (ВБар9:108 # 1944); *Ні! звелено в зілля скрапнути, / в галузки: сузірнокольоро-світучі, / мов жар, мов церковні, в заутріль.* (ВБар2:266 # 1982); *Навпроти склинає, від жовтого протинеба, / скарбомогутність позлобенна.* (ВБар1:367 # 1989); *Вечірній пурпур, світло смутку-горя, / жаріє, на одежі трьох жаріє...* (ВБар5:27 # 1944); *А в зіницях темносірих повно смутку, / смутку-скорбі...* (ВБар9:25 # 1944); *А знизу / гроза витворює бризкучий дощ у чорному содомі / і гору обмива шипшинноризу.* (ВБар1:16 # 1942).

Найчисленнішу групу новотворів з боку експресивно-емоційного функціонування становлять складні прикметники. Як зазначає О.Г.Ликов, великі творчі можливості, закладені в самій системі словотвору складних прикметників, сприяють створенню найбільш неочікуваних і єдиних епітетів,

які сприймаються при цьому не як словотвірні монстри, а швидше як звичайні слова мови [141, с. 78].

Складні прикметники також сприяють економії мовних засобів, позначаючи економніше, лаконічніше те, що виражають загальномовні атрибутивні словосполучення, на основі яких утворені композити: *Як відтулила жертвонька обличчя, / то впало в око: страх і лютість львича / срібнодержавну зиму аж звели...* (ВБар9:80 # 1943); *Не встрашує з хуртечин сніжнокрилик – / мороз: як смертна гіркість.* (ВБар2:218 # 1981); *Нехай на цаль з дороги зіб'юся: / завихрить, як листик, істоту – / мара сніжнокрила! мара греблюста, / в глибінь на скелину гостру.* (ВБар2:305 # 1985); *Але в рожевоцвітному світанні, /.../ жєну вкривавлені тумани димні / на той бік!* (ВБар1:11 # 1938). Такі новотвори, залежно від комунікативно-прагматичної мети, відзначаються різним ступенем експресивності.

Усі слова у поетичному творі служать не лише для передачі якоїсь інформації, а насамперед для досягнення емоційного впливу на читача. "...Кожне індивідуальне утворення хорошого письменника – це цілісний словесний образ з цілою гамою смислових та стилістичних відтінків" [137, с. 147].

Якщо говорити про прагматичний потенціал оказіональних слів, то варто зауважити, що прагматична інформація виражається в оцінних протиставленнях типу "погано – добре" [166, с. 20; 79, с. 55]. Оцінка є прагматичним компонентом семантики слова. Зокрема, Н.Д.Арутюнова зазначає, що оцінка – "найяскравіший представник прагматичного значення" [9, с. 5]. Оцінне значення новотворів тісно пов'язане з конотацією, про що неодноразово зазначалося в попередніх розділах. Читач сприймає оцінку новотвору, закладену автором у це слово. Здебільшого оцінка мотивується твірними основами слів. Так, на оцінку неправди вказує препозитивний компонент *лже-*: *лжеводій, лжеквітність, лжепланета*. Відповідно названі новотвори містять сему 'брехня'.

Для передачі високого ступеня якості В.Барка часто використовує префіксoid зверх-, який вказує на експресивність, оцінку та емоційність, напр.: *зверхдушорізний, зверхлюдський, зверхтишинний, зверходержимість*.

Отже, враховуючи прагматичні фактори, оцінна функція відіграє важливу роль у вираженні авторської оцінки, яка в свою чергу сприяє розкриттю ставлення читача до позначуваного предмета, явища, реалії.

Ще однією особливістю прагматики є використання новотворів у заголовках, оскільки вони (заголовки) містять певний експресивний заряд, зацікавлюють читача. У словотворчості В.Барки наявні інновації-заголовки, напр.: **Вечерішність**, ім., ж.р. <назва твору>, (ВБар6:75 # 1950); **Дивоглядництво**, ім., с.р. <назва твору>, (ВБар2:51 # 1979); **Дошовинець**, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар1:343 # 1981); **Законообман**, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар1:334 # 1981(?)); **Найнетривалішість**, ім., ж.р., *Камені (їх найнетривалішість)* <назва твору> (ВБар6:147 # 1952). Прагматика заголовка передбачає врахування насамперед тріади: автор – заголовок – читач [90, с. 5].

Образність інновації, вжитої у поетичному мовленні, є засобом представлення її значення. Художньо-образні чинники, які впливають на появу новотвору, найрізноманітніші, але всі вони служать потребі увиразнити контекст, вплинути на емоційне сприйняття тексту читачем. Крім того, експресивність впливає на прагматичний ефект оказіональних слів: у поетичному мовленні читач звертає увагу на новотвір і його роль у тексті.

Отже, експресивність – це поняття передусім комунікативно-функціональне, мовленнєве.

3.5. Текстотвірні функції новотворів

Наявність у поетичних текстах авторських лексичних новотворів додає незвичайності, нестандартності усьому твору, загострює увагу читача на конкретному мікроконтексті. Контекст здебільшого "попереджає" появу АЛН

чи пояснює її (залежно від позиції неолексеми в тексті). Тому особливу роль у розв'язанні проблем текстотвірної функції okazіоналізмів посідає з'ясування впливу позиції авторського лексичного новотвору в тексті на семантичну цілісність останнього, його емоційно-експресивну виразність.

Створюючи текст, автор уводить новотвори у речення так, щоб те, про що він має намір повідомити, могло бути належним чином (адекватно до його задуму) сприйняте читачем. Залежно від позиції у контексті, okazіональні слова можуть бути ключовими в розкритті мікротем; незвичайне, нестандартне позначення мікротеми концентрує на ній увагу не лише своєю незвичайною побудовою, але й тим, що здатне увібрати в себе зміст цілого фрагменту [91, с. 143].

Для позначення мікротеми поет може розташовувати новотвори у препозиції щодо наступного відрізка, у постпозиції та в середині мікроконтексту [91, с. 143–148]:

1. У препозиції до наступного відрізка вони задають тон подальшому висловленню: *Верхогірець дикий: колючками взброївсь, / а квітоносністю єство зодяг. / Серед каменів, як надгробків, / хто він? – будяк.* (ВБар2:167 # 1981); *Відхмарено; – ясність!* (ВБар1:157 # 1948); *Віечно в м'яти, при всіх стеблинках, / сизорожевинка проблисла.* (ВБар2:164 # 1981); *Врожевлюючи небозвід, / вінок пишнопромінний підніма / надземна радість!* (ВБар1:84 # 1945); *Врочисто-празниково, над тінняву минучу, / ікона висотна, – / розквіт сонця.* (ВБар1:369 # 1989); *Всерозбійський голод насіда на села...* (ВБар1:304 # (1968) 1989); *Гробнично скельник сам посмертнівсь, / і мряка крепом заміря.* (ВБар2:219 # 1981); *Від дітозгубника ж посли: / " – хай, царю, вернуться! звели".* (ВБар1:146 # 1948); *А збарвіють віснички світуці – / сонцеві комахи з поля.* (ВБар7:175 # 1966); *Зверхокеанно – з кари, пламені, рвучи жадна, / довкруг світобудову грізно спобіжать...* (ВБар1:338 # 1981(?)); *Звірояц*

– в розпач розорив, / розорив тисячокрил! – (ВБар1:39 # 1944); Та згрозиться: найпінкіше пір'я / здерти з бурунів напрасних. (ВБар7:135 # 1965); Знесамовитивсь низ: океанна глибінь! – / тюрма гріха, валами клубонить. (ВБар2:241 # 1982); Знесамовитивсь вир! дозбував глибину: / вселенський смерч – на ріллю обернув. (ВБар2:241 # 1982); Драконяно: в коронах царськості, пренедарма – / сичали на сиріт і вдів, по зграблених домах. (ВБар1:339 # 1981(?)).

2. У постпозиції новотвори сприяють узагальненню змісту висловленого, напр.: Опівдні на Темрюк-горі, / за снами-риданнями колисковими, /... / три берізки вітрували... (ВБар1:91 # 1946); Звертається в уклінному вітанні / дідок Мороз до володарки-пані... (ВБар9:80 # 1943); А хочем янгола з ясних піддашшів / втягти в різню братів, як зверхвизвольну. (ВБар5:72 # 1944); Викликана з смертного лона: / огністю Сонця! – / свідчити про небеса незримі: / звідти біла зореничність. (ВБар1:368 # 1989); А виголос грудний, бочкарно згуслий, і смирність! міг би заснувати пустинь ченців на горах зверхтишинних. [Цит. за: ПССП-01:39]; Блискає вогонь / на тлі густих зеленолонь. (ВБар3:34 # 1938); А хмари: образи в письмі: / на кісточку, ніби ввік! щодня й щоночі / на кісточку з плоду смачного, пахучосокого... (ВБар1:48 # 1944); Палахкотять багристі смолоскипи, / і видно: проти ніші судді стали, / цареприслужники пишноколірні... (ВБар5:75 # 1944); Розсвітів листя: душа їм сестриця; / діти: як пtiці, тінке подоців'я... (ВБар5:121 # 1949); Похмурий! – сивезні брови обкиплять; / і знепрозорено очі: згіркли сизі... / і рвуться вали, як з грімких переключать! – / аж скелі узбережжя бризно всльозились. (ВБар2:244 # 1982); А сонце: брилянтністю зодягне / серце

знане... / в с'яйво лілейне – серце сповине: / голубинолебедине. (ВБар2:136 # 1980).

3. Займаючи середнє місце у мікроконтексті, новотвори посилюють вагомість повідомлюваного, забезпечують його глибше розуміння: *Мороз!* – кара безжалісно, в'язничник; / в цимбали хуртовин додзвонить. (ВБар6:291 # 1954); ...а ми, звичайні, підемо до урн в зеленошумних цвинтарях святих. (ВБар9:127 # 1943); *Святиня* спокою з'явля зіркокрилля; / в чарстві – Спас! (ВБар2:302 # 1985); *Духовний меч руша!* – злокровки мовкнуть / від дій, що виіскрені з леза. (ВБар6:326 # 1954); *Тоді тонкі* схидни пританцюють; / злорада скорпіони зниже. (ВБар6:299 # 1954); *А з тіней* сичать змієкрилля, / відстрашити думку й стежину наниз. (ВБар2:158 # 1981); *Подібно* здолати гріх – в'язничник, / бо в пекло дверима зачинить. (ВБар1:308 # 1980); *Тоді – пролилася!* лісами плескуча – зверхзлива з хмаринних комор. (ВБар2:196 # 1981); *От, я:* вбиваю гніль на пішаницях, / гіркосолоністю в глибинах нищу. (ВБар2:142 # 1980); *А на сірій* скосині, послушник, / "сонечко" від степу тихих... / відпочинь, бо громовинник злющий / нагрозився захватити. (ВБар7:124 # 1965); *По сфері* духу демон-твердокрил, / кажан гріха, як блискавка, ширяє... (ВБар1:98 # 1946); *Здійнявши* бич, мов зброю-крицю, / кара Господь. (ВБар9:155 # 1946); *Випалює-вбиває* звірозмій / земні тваринки на травинки любі... (ВБар9:120 # 1944).

Аналіз позицій новотворів у тексті засвідчує, що вони розташовуються рівномірно, оскільки автор намагається показати вплив інновації на подальше висловлювання, узагальнити зміст висловленого, посилити вагомість повідомлюваного.

З метою увиразнення певної ознаки, підкреслення інтенсивності дії, зображення конкретної ситуації В.Барка звертається до різних прийомів використання лексичних новотворів у межах тексту, наприклад:

- залучення до структури тексту похідного новотвору, який мотивується семантикою тієї конструкції, до котрої він входить:...до *підніжжя килимнеться сніжок, / білістю пересвіжить.* (ВБар1:311 # 1980); *Знов ключів'я чайок, налякавшись / від грому в руїнах тучі, – / крильністю від завірюхи кращі, / кружаться, і смутки чути.* (ВБар7:64 # 1964); *На кафедрі він, окулярник, оберся; / академічна строгість – рівна війні.* (ВБар2:45 # 1979);
- уживання в межах одного контексту оказіональних слів з однаковими афіксами для активізації уваги адресата (читача), створення відповідного образу: *І всі турботи, всі щозимні, / і щовесінні: всі тоді / минуть!* (ВБар1:60 # 1944); *...гомін грозовий / переляснить – перезорить...* (ВБар1:232 # 1960);
- уживання в одному тексті однокоренових слів (у тому числі й новотворів) для досягнення змістової цілісності й увиразнення семантики стрижневого слова у межах контексту АЛН: *Знов звіщає вісник-партизан: / ... батьку, там гармати!* (ВБар9:48 # 1946);
- уживання новотворів для версифікаційних потреб:
 1. для збереження ритміки висловлення: *В новій сорочці: зелен! денник ждучий; / від подоців'я райдужиться дужник.* (ВБар1:181 # 1951);
 2. для акцентування уваги читача на оригінальній римі, котра, як правило, є оказіональним утворенням: *...ну, і доці; ну, і грозовинник, / крізь душу, від мене виник...* (ВБар2:118 # 1980); *І от по груди / замурували в'язня звіролюди.* (ВБар9:117 # 1944); [Сонечко. – Н.А.] *Далеко ходить; серденько світла і неба пан, / якби росло в цвітостан!* (ВБар9:5 # 1946); *Соняшники великі, / великі-сонцеликі...* (ВБар9:83 # 1946); *...та, в не своїм гнізді пелькаті діти, / зубами жевріють звіропіїти.* (ВБар1:230 # 1960); *Берлінські дуки-владолобці / ворожать на алмазнім*

*блюдці... (ВБар1:37 # 1944); Блискає вогонь / на тлі густих
зеленолонь. (ВБар3:34 # 1938); Смутний у місяця тернок-
вінечник: / зверх окликів з двірця віолончельних; / над
прірвою погрозою прочерленим – / вселенности поріг...
(ВБар1:212 # (1958)1989); Він [владика. – Н.А.] добився
трудно в сторону загірну, / принести від царства
подарунок-смирну. (ВБар1:125 # 1947);*

- використання новотворів різної словотвірної структури, які об'єднуються в одну семантичну групу і в тексті виконують функції контекстуальних синонімів: *Ні, моє ставкове озеро, любе! – / всім продзвонює судний час... / і снаживець, і вбивник теж відбуде / іспит огню! – і ти стрічай. (ВБар2:177 # 1981);*
- використання інновацій різної словотвірної структури, які об'єднуються в одне асоціативне поле, що сприяє досягненню змістової цілісності тексту: *А птиця ревучосерда над горою кружляє, / стальні три крашанки-розбовтки роняє. (ВБар9:38 # 1946).*

Отже, В.Барка, як показує проведене дослідження, майстерно використовує текстотвірні можливості АЛН, що допомагає не лише глибше розкрити семантику інновацій, а й "зцементовує" текст поезії, робить його ідейно й естетично цілісним і значущим.

Висновки до розділу 3

Авторські лексичні новотвори в межах одного контексту можуть виконувати кілька функцій одночасно, що пов'язано з прагненням поета максимально зреалізувати прагматичний, експресивний, стилістичний потенціал АЛН.

Прагматичний аспект дослідження АЛН тісно пов'язаний з конотативним компонентом лексичного значення слова, оскільки конотація входить до семантики мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне значення, яке в контексті отримує експресивний ефект.

Стилістична функція новотворів полягає в експресивному називанні понять, які уже мають у мові номінативні відповідники. АЛН індивідуалізують поетичне мовлення, увиразнюють авторський стиль.

Авторські лексичні новотвори експресивні, що пов'язано з їхньою лінгвістичною природою. На експресивність інновацій впливають комунікативно-прагматичні настанови автора, стилістична спеціалізація словотворчих морфем, а також слова-актуалізатори, з якими АЛН уживаються в межах контексту.

Прагматичний аспект АЛН найбільше виявляється на експресивному та стилістичному рівнях, оскільки реалізує настанови поета на експресивність, на оцінку: *лжесвітність, лжесводій, зверхщасливий, зверхрайськість, зверхблаженний*.

АЛН (найчастіше композити та юктапозити) є засобом увиразнення поетичної мови, оскільки входять до складу тропеїчних структур – епітетів, метафор, порівнянь. Інновації як засіб естетичної виразності сприяють створенню високохудожніх образів. У В.Барки такими є *псалмоспівець, небоворожжик*.

АЛН є засобом вираження індивідуально-авторського ставлення до зображуваного – позитивного (*щобетинка, горличинка*) чи негативного (*змієдійство, чорнокрил-пірнач*).

На структурно-семантичну єдність тексту певною мірою впливає позиція новотвору в ньому. У поезії В.Барки АЛН займають пре-, пост- та медіальну позиції, що засвідчує прагнення автора до різнопланової апробації місцерозташування АЛН як ключових слів художнього контексту.

АЛН використовуються з метою акцентування уваги читача на вагомих (з погляду автора) "відрізках" твору. Це насамперед стосується складних та складених утворень, здатних у лаконічній формі передавати максимум інформації. Такі одиниці використовуються переважно в ролі однослівних високоекспресивних відповідників до описових конструкцій, при цьому АЛН максимально точно позначають почуття і думки поета: *злопомста, многоруччя, псалмоспівець, білоскарбний, бронзомедальний, іскра-звізда, людина-переступниця.*

РОЗДІЛ 4

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ ВАСИЛЯ БАРКИ

4.1. Головні здобутки української письменницької лексикографії XX – XXI століття

Дослідити мовні особливості творів письменника означає, зокрема, всебічно вивчити лексикон автора, а згодом – і описати його. Серед спеціальних словників, що відбивають специфіку авторського слововживання, виділяється самостійний жанр – словник мови письменника. У такому словнику подається, як правило, лексико-фразеологічний склад творів певного письменника (всієї його творчості, кількох або одного з творів). Такий словник має велике значення як для вивчення творчості письменника, так і для дослідження відповідного етапу в історії розвитку національної літературної мови, певною мірою він відбиває суспільну атмосферу того чи іншого періоду. Саме тому словники мови письменників створюються насамперед на матеріалі творчості провідних постатей в історії національних літератур і культур.

Як уже зазначалося в розділі 1, українські письменники суттєво поповнили словниковий склад мови індивідуально-авторськими новотворами, системне дослідження яких без їх лексикографічної фіксації значною мірою ускладнюється. Через це створення спеціальних словників авторської неологічної лексики на сьогодні є одним із актуальних завдань української письменницької лексикографії.

Кінець XX – початок XXI ст. позначений виокремленням нової мовознавчої науки – неографії – самостійної лексикографічної дисципліни зі своїм спеціальним об'єктом наукового опису (новим словом, або неологізмом) і власною методикою дослідження. Оскільки неографія є молодого наукою, то й окремі проблеми, які вона розглядає, ще не до кінця

розв'язані. Це стосується теоретичних і практичних аспектів лексикографування одиниць okazіональної лексичної номінації, тоді як опрацювання методики представлення узуальної неологічної лексики загалом успішно здійснюється українськими фахівцями, про що свідчить поява таких лексикографічних джерел, як, напр., "Нове в українській лексиці" Д.В.Мазурик (Львів, 2002), "Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття)" Г.М.Віняр, Л.Р.Шпачук (Кривий Ріг, 2000), "Словник новотворів української мови кінця ХХ століття" Г.М.Віняр, Л.Р.Шпачук (Кривий Ріг, 2002), "Лексико-словотвірні інновації" А.Нелюби (Харків, 2004), "Українська лексика кінця ХХ століття: Показчик використаних слів" О.А.Стишов (Київ, 2005), "Лексико-словотвірні інновації" А.Нелюби та С.Нелюби (Харків, 2007). Утім, лексикографування індивідуально-авторських лексичних інновацій все ще залишається в полі зору пильної уваги сучасних фахівців. Тому на часі – створення спеціальних різновидів словників мови письменника – словників індивідуально-авторських новотворів.

За повнотою інформації словники мови письменників (далі – СМП) поділяються на власне словники, які будуються за принципом словників тлумачного типу з елементами частотного і граматичного словника, і словопоказчики до мови письменників. Власне словники за ознакою повноти поділяються на більш і менш повні [220, с. 356].

СМП, які укладалися впродовж ХХ ст., мали різні завдання і виконували різні функції. На межі ХІХ–ХХ ст. у слов'янській лексикографії зароджується новий напрямок, предметом вивчення якого є словниковий опис мови російських письменників-класиків кінця ХVІІІ – початку ХІХ століття. Саме русистиці належить пріоритет в опрацюванні теоретичних проблем створення СМП: на початку ХХ століття російська лексикографія збагатилася першими системними дослідженнями мови творів Г.Державіна, Д.Фонвізіна, О.Грибоедова і О.Пушкіна. Фундамент розвитку письменницької лексикографії заклав Я.Грот, створивши конкорданс до

поезій Державіна і повний алфавітний словник-індекс власних назв до всіх творів письменника. Словник до творів Державіна в 9-ти томах "Твори Г.Р.Державіна з пояснювальними примітками Я.Грота" (1883р.) був укладений у формі неповного конкордансу: алфавітний список слів супроводжувався короткими ілюстраціями без тлумачення значення реєстрового слова і вказівки на частиномовну приналежність. В останньому томі словника є розділ "Мова Державіна", а також "Спільний іменний покажчик" із відповідним коментарем.

У праці "Мова і склад комедії "Горе от ума" В.М.Куницького (1894р.) подано реєстр уживання власних назв всіх розрядів і їх відсоткове відношення щодо загального словника.

У "Словнику до творів і перекладів Д.І.Фонвізіна" К.П.Петрова (1904р.) рецензенти виявили ряд неточностей, як-от: реєстрові слова подані з порушенням алфавітного принципу; не всі ілюстрації паспортизовані (тобто відсутні вказівки, з якого саме твору взято певний приклад) [233].

Незважаючи на те, що на початку ХХ століття письменницька лексикографія перебувала на початковому етапі розвитку, до СМП уже ставилися конкретні вимоги, зокрема – щодо оформлення словникових статей, а саме – строгої алфавітної фіксації реєстрових слів, точної паспортизації ілюстративного матеріалу та ін.

У подальший період розвитку письменницької лексикографії перед фахівцями постає завдання, пов'язане зі створенням тлумачного словника мови письменника-класика. Головні ідеї, що стосуються основних напрямів і перспектив письменницької лексикографії виклав Л.В.Щерба у праці "Опыт общей теории лексикографии" (1940р.). Дослідник розглядає тип і жанр словника мови письменника в контексті протиставлення "словник академічного типу – словник-довідник". Зокрема, вчений зазначає, що словник мови письменника (який обов'язково повинен бути вичерпним) є принципово словником-довідником (між іншим, настільки важливим для створення загальнономовного словника, що багатьом філологам здавалася

неможливою побудова останнього без попереднього створення вичерпних словників мови письменників) [246, с. 269]. Такий словник, що акумулює всю лексику творів письменника або якісь задані укладачем її шари, виступає як репрезентант мови певного індивідуума, будучи одночасно і продуктом дослідницького підходу, й інструментом аналізу. Обмежувати роль такого лексикографічного продукту лише роллю довідника, як це іноді робиться, – несправедливо і неправильно, оскільки словнику притаманні аналітичні можливості й він може ставати ключем до вивчення мови автора і до розуміння особливостей його творчості [100, с. 4].

У середині ХХ ст. в російській авторській лексикографії активно опрацьовувалися два види тлумачних словників: перший стосувався мови всіх творів письменника, а другий являв собою повний словник окремого твору (або циклу творів). Так, прикладами таких словників є "Словарь языка Пушкина" (1956), "Материалы к частотному словарю языка Пушкина (проспект)" (1963); до другого різновиду СМП належить "Частотный словарь романа Л.Н.Толстого "Война и мир" (Тула, 1978) та енциклопедичні словники: "Шевченковский словарь" (Київ, 1977), "Лермонтовская энциклопедия" (М., 1981).

Зазначимо, що аналіз здобутків російської авторської лексикографії ХІХ – ХХ століття знайшов своє відображення в антології "Русская авторская лексикография ХІХ – ХХ веков" [195].

В аспекті досліджуваної проблеми – лексикографічного опису частини вокабуляру письменника, а саме – авторських лексичних новотворів, – слід зазначити, що наприкінці ХХ століття російська лексикографія збагатилася рядом словників, спеціальним об'єктом опису у яких стали АЛН. До таких лексикографічних джерел належать "Словарь неологизмов Велимира Хлебникова" Н.Н.Перцовой, "Словарь окказиональной лексики футуризма" Д.Б.Масленникова та ін.

Структура словникової статті в "Словаре неологизмов Велимира Хлебникова" складається з таких компонентів: реєстрове слово, вказівка

кількості слововживань okazіонального слова у творчості В.Хлебникова, частиномовна характеристика, мотивуюче слово, асоціації, що викликає новотвір та ілюстративний матеріал. Варто зауважити, що словник складається з трьох розділів, де в першому описані неологізми, зафіксовані в опублікованих та рукописних творах В.Хлебникова. На матеріалі словникових статей неологізмів у цьому ж розділі є гніздовий і зворотній словники, напр.:

агний /1/[I 71] ПМС: агнецъ ♦ *Она [царская невеста] сиділа в белом вся, / Как жертва агня вначале, / О чем-то нежное, прося, / Уста шептали и молчали.*

алоокій /3/ [III 195] {ВГ 161} ПМС: алый; око ♦ *Разговоры про ссоры с ножом, / С попойками, / И о торговых проказах / Зеленолицых людей, алооких.* [178, с. 424–427].

До реєстру "Словаря okazіональной лексики футуризма" Д.Б.Масленникова включені okazіональні слова з поетичного лексикону російських футуристів (крім В.Хлебникова). Структурні елементи словникової статті такі: реєстрове слово, його граматична характеристика, тлумачення значення новотвору, ілюстративний матеріал, паспортизація (вказівка прізвища автора новотвору, року видання збірки творів, у якому зафіксовано інновацію, вказівка сторінки першоджерела), словотвірний коментар, напр.:

БОГАТИНКА, -и, ж., н., н.ф. – маленькая, но очень дорогая вещь. ~ "Домашние": *Они принесли любимые богатинки [Гуро 1909: 124]. # Афф., суф.: богат(ый) + инк.* [149, с. 14, 124].

Таким чином, зародившись у кінці ХІХ століття, російська письменницька лексикографія з середини ХХ ст. сформувалася як самостійна наука, основним завданням якої є створення словників мови творів провідних російських письменників.

В українській лінгвістиці письменницька лексикографія почала розвиватися значно пізніше. Першими спробами створення словників мови

письменника були два словники мови творів Т.Шевченка, укладені Н.Малечею: словопоказчик лексики Кобзаря "Словничок Шевченкової мови" (Миколаїв, 1916) і вибірковий, з перекладами, реєстр слів, що можуть становити труднощі для російського читача, – "Українсько-руський словничок до "Кобзаря" Т.Г.Шевченка" (Херсон, 1917).

Загалом в історії розвитку й становлення української письменницької лексикографії дослідники виділяють три етапи [54, с. 3–68]. Так, перший етап припадає на 50–60-і роки ХХ ст. У цей час з'являються словники, в яких серед описаних одиниць лексики творів того чи іншого автора фіксуються (нерідко без спеціальної ремарки) індивідуально-авторські новотвори. До таких лексикографічних джерел належать, наприклад: довідник філологічного типу "Лексика "Енеїди" І.П.Котляревського: Показчик слововживання" В.Ващенко, Ф.Медведева, П.Петрової (Х., 1955); "Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки" М.Бойко (К., 1961); "Граматики-стилістичний словник Шевченкової мови" І.Огієнка (К., 1961).

Одним із перших словників дослідження мови письменника є "Граматики-стилістичний словник Шевченкової мови" І.Огієнка (Вінніпег, 1961) [ГССШ-61]. Реєстр словника складає 2600 одиниць, серед яких представлені й авторські новотвори: *одина, крутоберегий, з-передсвіта, пренеповинний, співа*. Словникова стаття має такі компоненти: реєстрове слово, граматичні та стилістичні характеристики, пояснення значення слова (в окремих випадках), ілюстративний матеріал, хронологічна довідка, напр.:

Одина – самотність. В одині-самотині в садочку буду спочивати 567;

Недосвіт – ранній мороз. Недосвіт перед світом в садочок укрався: потоптав веселі квіти, побив, поморозив 566 [ГССШ-61, с. 145, 154].

Представлений словник містить матеріал для вивчення мови Т.Шевченка. Крім того, у вступній статті укладач зазначає, що Т.Шевченку "живих слів виразно бракувало, і він уже пробував складати новотвори", які зафіксовані у словнику, хоча і без спеціальних позначок [155, с. 27].

Ще однією працею в галузі письменницької лексикографії, в якій детально розглядається слововживання окремого автора, є "Словник мови Шевченка" (К., 1964) [СМШ-64]. У словнику був представлений найповніший на той час реєстр слів (понад 10000 одиниць) з українських творів Т.Шевченка. Словникова стаття складається з двох основних частин: у першій розкривається значення слова, у другій – фонетико-граматичні видозміни лексичної одиниці. Структурними компонентами словникової статті є: реєстрове слово, вказівка кількості випадків його вживання у творах Шевченка; семантико-стилістична характеристика слова, вказівка кількості випадків уживання його в певному значенні.

Семантико-стилістичний довідник – це один з основних складників словникової статті. У ньому наводяться всі значення, у яких слово вживається в творах Т.Г.Шевченка, визначаються найбільш виразні значеннєві відтінки, а також стилістичні особливості слововживання [33, с. XIV]. У реєстрі словника зафіксовані також індивідуально-авторські новотвори поета (хоча і без спеціальної ремарки), напр.:

Верхотворець (1) Іронічна назва бога. Не говорить Ні сам сивий **верхотворець**, Ні його святії – Помощники, поборники. II 266.57;

Костокрилий (1) Людей не чуть; через базар Кажан **костокрилий** Перелетить; на вигоні Сова завиває. I 100.865. [СМШ-64, т.І, с. 70, 344];

Пренепорочно-молодий (1) І станом гнучим і красою **Пренепорочно-молодою** старії очі веселю. II 236.2. [СМШ-64, т.ІІ, с. 148].

Словник мови Шевченка дає численні й систематизовані матеріали для вивчення історії української літературної мови, для виявлення окремих змін та перетворень у її складі. Закладається основа для характеристики самого процесу розвитку мови з урахуванням попереднього стану, з вивченням тенденцій майбутнього спрямування [33, с. VIII]. Виданням "Словника мови Шевченка", як зазначають дослідники, покладено початок справді науковому аналізу слововживання окремого письменника. Цей

словник став своєрідною прелюдією до низки подальших лексикографічних видань цього типу [174, с. 315].

Отже, в українській письменницькій лексикографії 50–60-х років з'явилися не лише фундаментальні дослідження мови творів окремих письменників (передусім Т.Шевченка), а й закладалися основи для створення в подальшому спеціальних словників неологічної лексики українських авторів.

Упродовж другого етапу в становленні письменницької лексикографії (70–80-і роки ХХ ст.) з'являються спеціальні словники авторської okazional'noї лексики. З цього приводу можна посперечатися з Ж.В.Колоїз, яка зазначає, що перші спроби системного лексикографічного впорядкування індивідуально-авторських утворень в україністиці припадають на період активізації уваги вітчизняних мовознавців до теоретичних проблем неології і пов'язуються з появою монографічних (дисертаційних) робіт, супроводжуваних додатками – словниками-реєстрами індивідуально-авторських слів (В.В.Герман, Т.Г.Юрченко, О.О.Жижома, Г.М.Вокальчук та ін.) [114, с. 42]. Так, вдалою спробою дослідження неологічної лексики є словник неологізмів П.Тичини, укладений Г.М.Колесником ще в 1971 році [НСТ-71]. До реєстру словника ввійшло понад 630 одиниць, зафіксованих як в оригінальних, так і перекладних творах П.Тичини (поезія, проза, рукописи). Словникова стаття має такі компоненти: новотвір, ілюстративний матеріал та вказівку на першоджерело, напр.:

дощ-мочар – Котяться вулиці, вицокує в тьмі тротуар. Сніг-мочар.
Березневий *дощ-мочар* (I,199);

кволо-темний – Не златоглавий нам потрібен, не *кволо-темний*, не чупрун, не сам в собі старим заглибен, – а повен сили, золот-срібен, новий наш Київ, з юних юн! (Чуття..., 26);

ожіночити – Спів не можна мучити, – сміхом треба значити, мужність забезпечити, в фарбах *ожіночити* (I,274) [НСТ-71, с. 112, 120, 134].

Неологізми П.Тичини, як стверджує укладач, хоч і були створені на потребу конкретній стилістичній ситуації, для певного поетичного контексту, відіграли помітну роль у збагаченні й розвитку літературної мови, її поетичного стилю [111, с. 8].

Наступним кроком у створенні спеціальних словників авторських новотворів став словник неологізмів М.Рильського, укладений Г.М.Колесником у 1973р. До складу словника увійшли індивідуально-авторські новотвори, засвідчені в оригінальних і перекладних поетичних текстах М.Рильського. Описано понад 220 неолексем. Словникова стаття має такі ж компоненти, що й у словнику новотворів П.Тичини, пор.: *громокрилий* – До тих ми не добрались верховин, Де глухарі таяться *громокрилі*, Де бродить вуйко, ласий до малин, Де олень ряснорогий, в повній силі, Гірських потоків п'є солодкий плин Або пасеться у рясному зіллі... (Згряя веселиків, 29); Коли полтавський *громокрилий* бій Заклекотів, зауготів простором, Біля Петра стояв з незгасним зором Полковник *фастівський* Семен Палій (Сонети,141) [112, с. 233–234].

До реєстру словників новотворів П.Тичини та М.Рильського включені інновації таких частиномовних класів: іменники, прикметники, дієслова, прислівники, а також дієприкметники, дієприслівники, що загалом є характерним для ХХ ст., оскільки саме ці лексико-граматичні класи найбільше поповнювалися новотворами. Такі частини мови, як займенник, числівник, вигук не представлені у словниках індивідуально-авторських новотворів цих авторів. Проте у словниках є деякі недоліки: не всі реєстрові слова знаходяться у відповідній початковій формі (*береги-панчохи* [НТС-71, с. 97]), відсутні такі компоненти словникової статті як граматична характеристика і хронологічний параметр, неекономне

використання т.зв. словникового простору (завеликі контексти і не завжди виправдана їх повторюваність).

Незважаючи на зазначені недоліки, аналізовані праці засвідчили, що в українській лексикографії з'явилися нові різновиди словників мови письменника – словники індивідуально-авторських новотворів, які заклали своєрідний фундамент для розвитку української індивідуально-авторської неографії як науки про укладання словників авторської неологічної лексики.

Третій етап становлення й розвитку української письменницької (авторської) лексикографії припадає на 90-і роки ХХ – початок ХХІ ст., коли з'являється ряд нових письменницьких словників. Так, словопоказчик "Лексика поетичних творів Івана Франка" [ЛПТФ-90] І.Ковалика, І.Ощипко, Л.Полюги (Львів, 1990) фіксує понад 35 тисяч слів, серед яких є й авторські новотвори, як-от: *мухогуб, співолюбний, шумногучний, душевтішний, чоловіколюб'я* та ін.

У 1999 році виходить праця Н.М.Сологуб "Мовний портрет Яра Славутича", в якому подається "Словничок індивідуальних слововживань у творах Яра Славутича". Реєстр словника включає близько сотні новотворів. Серед них переважають складні слова *багатошалий, багрянонерий, біловир, білошатний, блакитновидий, буйнорогий, зеленоперий, зеленошатний, злободавчий, соломоверхий*. Словникова стаття має такі компоненти: реєстрове слово, вказівка на джерело новотвору (назва вірша), ілюстративний матеріал, коментар, що стосується семантики інновації, шляхів її появи, функціональної доцільності тощо, напр.:

РИЗОДРАНЕЦЬ (549) –

Ударив заступ об рожевий сланець –

І вмить очам явився гробівець.

Та чи зрадіє духівник-отець,

Кого обчистив спритний **ризодранець**.

Складний іменник, утворений від "драти, здирати ризи" для перифрастичного позначення грабівника Юрія Долгорукого, ворога киян, "облудного сина князів", "байстрюка". За зразком **голодралець**.

БРУНЬКУВАТИЙ (І,8) –

Дивись, як дужий стовбур осокара
До сонця зводить **брунькувату** віть;
Кільчиться зерно, вкинуте учора,
Щоб яриною завтра зеленить.

Тут неологізм брунькуватий передає значення "з великими бруньками, з набубнявілими бруньками". В описі весни передається очікування повного розквіту. Наросток -уват- надає більшої експресивності, посилює семантику ознаки. [202, с. 66, 88].

"Словничок індивідуальних слововживань у творах Яра Славутича" Н.М.Сологуб розширює уявлення користувача про індивідуальну мовотворчість поета, а саме про словотворення, перифрази, дає інформацію про естетичні функції слова.

Як зазначає Н.М.Сологуб, в українській лінгвістиці укладання невеличких словників індивідуально-авторського слововживання стало традицією. Цю традицію започаткувала сама Н.М.Сологуб: у її праці "Мовний світ Олеся Гончара" (1991) подано словник індивідуально-авторського слововживання письменника.

Мета повного словника мови письменника – опис семантико-стилістичної системи його творів, "фронтальне" вивчення його авторського слововживання. Таке завдання "під силу лише науковому колективу, але саме такого типу словник може дати повне уявлення про мову творів певного письменника" [202, с. 132]. Мета словників-додатків скромніша. Вони дають загальне уявлення про індивідуальну мовотворчість письменника, про характерні для нього мовні прийоми видобуття авторських смислів [Там само, с. 133].

Крім зазначених праць, вартим уваги є "Словник епітетів української мови" С.П.Бибик, С.Я.Єрмоленко, Л.О.Пустовіт (К., 1998) [СЕУМ-98]. Оскільки епітет, як зазначають укладачі, – запорука точності, виразності мови, а також її образності, емоційності, виразна клітинка образного сприймання природи (*гай, ліс, річка, берег* тощо), то до словника включені узуальні та індивідуально-авторські епітети [177, с. 4].

Словникова стаття складається із заголовного слова (іменника в називному відмінку однини), алфавітного переліку епітетів. У кількісно й семантично розгалужених епітетних рядах використано систему семантичних груп, тобто об'єднань епітетів за певними семантичними ознаками: *Про розмір; Про форму; Про колір* і под. До словникової статті введено рубрику "Оригінальні епітети", у якій подано алфавітний перелік індивідуально-авторських епітетів, напр.:

МЕД 1. Солодка речовина, що виробляється бджолами.

Про колір, запах, смак, характер фізичного впливу та ін. Ароматний, білий, буриштиновий, буриштиново-золотий, водянистий, гіркий, густий, духмяний, жовтий, загуслий, запашний, зацукрений, золотий, золотистий, золотисто-жовтий, іскристий, крупчастий, липкий, недобрый, нерозсичений, отруйний, пахучий, полиновий, прозорий, п'яний, рідкий, свіжий, світлий, скляний, солодкий, сонячний, сонячно-хмільний, сядливий, темний, терпкуватий, тлустий, цілющий, чародійний, чудодійний, щільниковий, янтарний, ярий, ясний.

Оригінальні епітети. *Густопотокий, настояно-загуслий, соняшно-хмельний, соняшно-ясний.*

А по вершині ранок, стирчаки І верби у воді між очеретом, / тугіші, ніж рожеві щільники, / натопані густопотоким медом (*Т. Осьмачка*).

І верби в шумі втомлені. Аж ось / паде як мед настояно-загуслий / останній лист.. (*В. Стус*).

Подих моря живий — суходоловій тиші кориться, М'язи вікінга слабнуть у соняшно-хмільнім меду (*Є.Маланюк*).

І земля – наречена в молочнім цвіту Яблунево-рожевих садів – Мліє солодко в соняшно-яснім меду, В першій, росній красі пелюстків (Є.Маланюк) [СЕУМ-98, с. 179, 195–196].

Своєрідним продовженням аналізованої вище праці став словник "Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників" О.М.Рудь (Суми, 2001) [ПССП-01]. У словнику є ключові слова – іменники, до яких подаються складні епітети, об'єднані семантично. На думку укладача, це дає змогу врахувати семантичні, емоційно-експресивні та стилістичні відтінки епітетів [191, с. 4]. Варто зазначити, що джерельною базою словника слугували художні тексти Є.Маланюка, В.Барки, В.Стуса, Е.Андієвської, Б.Бойчука та інших поетів, які донедавна були майже невідомі широкому загалові.

Серед складних епітетів у словнику нерідко трапляються й індивідуально-авторські утворення, які позначені спеціальною позначкою – *, напр.:

ЛИСТОПАД Про психологічне сприйняття: *багряносльозий**, *вітроголосий**.

Повернемось. Так смійся ж, листопад, *Багряносльозий і вітроголосий* (К.Герасименко);

РАНОК Про колір неба, прозорість повітря: *білокрилий**, *золотолитий**, *злототканий**, *рум'яно-морозний*, *темно-синій*.

Білокрилий, злототканий Встане ранок знов. Пісня збудить дух весняний, Всім знайомий, всім коханий, І зростить любов!.. (Х.Алчевська) [191, с. 100, 175].

"Словник епітетів української мови" та словник "Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників" О.М.Рудь є т.зв. зведеними словниками, об'єктом лексикографічного опису в яких є окрема частина вокабуляру ряду досліджуваних письменників, а саме – тропеїчні одиниці (епітети). Словники є цінними лексикографічними джерелами, що фіксують лексико-семантичні особливості словника української поезії ХХст.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. засвідчив появу нового напрямку в українському словникарстві – неографічного. Неографія є наукою про теорію нового слова, про особливості лексикографічної фіксації нових номінативних одиниць. Об'єктом лексикографічного опису в неологічних словниках є новотвори різних мовних рівнів [102, с. 175]. У межах неологічної лексикографії деякі дослідники (зокрема, Г.М.Вокальчук [54, с. 3–68]) виокремлюють т.зв. індивідуально-авторську неографію, головною завданням якої – створення словників індивідуально-авторських новотворів. Детальніше проаналізуємо деякі праці зазначеного періоду.

Українська неографія має вже цілу низку різнотипних неологічних словників, тобто таких, де фіксуються не лише нові лексеми, а й нові одиниці інших рівнів мовної системи. Усі вони належать до одномовних тлумачних, проте істотно різняться за складом реєстрів або за сукупністю засобів опису та пояснення реєстрових одиниць [102, с. 175].

До неологічних словників, належать, зокрема, "Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття)" Г.М.Віняр, Л.Р.Шпачук (Кривий Ріг, 2000) і "Словник новотворів української мови кінця ХХ століття" Г.М.Віняр, Л.Р.Шпачук (Кривий Ріг, 2002), у яких, окрім узуальних новотворів, фіксуються й індивідуально-авторські (без зазначення автора) з ремаркою *оказ.* (оказіональне слово) у процесі словотвірного аналізу. Словникова стаття складається з таких компонентів: реєстрове слово, граматична характеристика, ілюстративний матеріал з вказівкою джерела інновації та словотвірний аналіз, напр.:

Велогордість, і, ж. *"Катався на імпортному візку (VELOФАЕТОНІ) лише один сезон, оскільки на мою велогордість знайшовся злодій"* (НФ, 1991, №4, с.11).

– Вело + гордість; *оказ.* [41, с. 21].

Метою укладання аналізованих словників був опис словотвірних можливостей інновацій, яким у дериваційному відношенні притаманні

неологічність, похідність, здатність реалізувати словотворчі можливості мови як системи в мовленні [41, с. 3].

Варто зазначити, що поява цих словників збагатила українську лексикографію, оскільки фактичний матеріал, зафіксований у них, раніше не був об'єктом спеціального наукового дослідження.

У 2003 році вийшов "Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів" Ж.В.Колоїз (Кривий Ріг, 2003), мета якого полягала в тому, щоб, "з одного боку подати тлумачення, лексичне значення okazіонального слова; з іншого, беручи до уваги похідність okazіоналізмів, – показати їх дериваційну базу та формант, за допомогою якого утворено дериват" [113, с. 4].

Словникова стаття, окрім таких компонентів, містить інформацію про словотвірну структуру okazіоналізмів:

Липоцвіт, у. ч. Липовий цвіт. *Поїздив я по світу. Та ніс мене хіба отак літак, Як я оце лечу по липоцвіту З коромислом і відрами отак (І.Драч).*

лип +о + цвіт ← лип/а, цвіт/ø.

Своєрідним серійним виданням стали словники "Лексико-словотвірні інновації" А.Нелюби (Харків, 2004) та "Лексико-словотвірні інновації" А.Нелюби та С.Нелюби (Харків, 2007). До словників увійшли новотвори, що з'явилися в різних стилях і жанрах української мови протягом 1983–2003 і 2004–2006 років.

У словниковій статті за алфавітом фіксуються дериват і його мотиватор, словотвірне значення деривата, ілюстративний матеріал та джерело появи новотвору, напр.:

Знедухóвлення ← "знедухóвити" ← дух
← духовність

Опредмечена дія, спрямована на позбавлення духу чи духовності.

Чому ми криком не кричимо, скажімо,... про знедухóвлення родинних стосунків, про відмирання народних звичаїв... (ЛУ, 4/88) [164, с. 3, 45];

Ласкопóвінь ← ласк(а) повені +о+е/і

Ласка повені.

Бо натще око всю красу глибоко рясноєш, і віриш, що далеко легко від гріхів втечеш, але наздоганяє й накриває ласкоповінь (В.Рябий. Як тебе розхвилили...) [165, с. 62].

Важливість зазначених словників очевидна, оскільки вони допомагають оперативно ввести до наукового й культурологічного обігу "найсвіжіший" матеріал, осмислити його, дати стилістичну оцінку, визначити "коефіцієнт" доцільності створення того чи іншого слова, подальші перспективи опрацювання неологічної лексики.

Значним внеском у розвиток письменницької індивідуально-авторської неографії став "Словник поетичної мови Василя Стуса: рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори" Л.Ф.Оліфіренко (К., 2003). До словника, який є різновидом словника письменника, внесено пасивну лексику – застарілі слова, діалектизми, просторічні слова, фольклорні слова, церковні вирази, терміни різних галузей та ін. та індивідуально-авторські новотвори – okazіоналізми – як характерну лірику письменника [170, с. 4]. Структурними компонентами словникової статті є: реєстрове слово в початковій формі, граматична і стилістична характеристика, тлумачення значення слова, ілюстративний матеріал, паспортизація:

ПРИТІНЬ, -і, ж., *інд.-авт.* Те саме, що тінь.

Ти тінь. Ти притінь. Смерк і довгий гуд / і зелень бань... (П-1:134);

ПРОРОСТЕНЬ, -стня, ч., *інд.-авт.* Ім. до проростати.

І проростень, і бугила, / і жалом жалоців тріпоче / доба і не пустити хоче / стежина, терням поросла. (П-2:122);

ПУСТОГРАФКИ, -ок, мн., *інд.-авт.* Порожні, незаймані місця.

Душ намарне твалтування / без причини, без мети. / Соти ярого стражданя, / пустографки самоти. (ЧТ:30) [170, с. 58–59].

"Словник поетичної мови Василя Стуса" продемонстрував нові можливості створення словників індивідуально-авторської лексики.

До неологічних словників належать також праці – різновиди словників мови письменника, до складу яких входять індивідуально-авторські

утворення. Ці словники, укладені в першому десятиріччі ХХІ ст., представлені такими працями як "Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" Г.М.Вокальчук (Рівне, 2004), "Словник лексичних новотворів Михайля Семенка" Г.М.Вокальчук (Рівне, 2006), "Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини" В.В.Максимчука (Острог, 2007) та "Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки" Н.А.Адах (Рівне, 2007).

Усі перераховані словники авторських лексичних новотворів письменників укладено за теоретичними принципами, розробленими Г.М.Вокальчук для "Короткого словника авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" (далі – КСАН-04) [50, с. 44–68]. До реєстру словників новотвори вносяться в алфавітному порядку, словникова стаття має такі компоненти: реєстрове слово; вказівка на його частиномовну належність; основні граматичні характеристики новотвору; контекст (мінімальний чи максимальний), у якому вживається описуване слово; довідки різного характеру і призначення; порівняльний аспект опису неолексем; хронологічна довідка. Серед зазначених словників хронологічна довідка відсутня у словнику В.В.Максимчука.

У кількісному плані найрепрезентативнішим є КСАН-04 (описано понад 6000 одиниць). До реєстру словника включені новотвори, засвідчені у поетичних творах українських письменників ХХ ст., подано теоретичні засади укладання словника і складні випадки лексикографічного опису авторських новотворів. Щодо повноти охоплення матеріалу і відтворення його у словнику, то КСАН-04 є диференційним, або вибіркоvim, оскільки його основним завданням є опис конкретної частини лексичного матеріалу, який використовували українські поети досліджуваного хронологічного періоду. До словника включено авторські неологізми – іменники, прикметники, дієприкметники, дієслова, прислівники і дієприслівники, займенники, числівники, прийменники, вигуки та лексикалізовані морфемні утворення.

На відміну від проаналізованих вище словників, у яких так чи інакше фіксувалися індивідуально-авторські новотвори, у КСАН-04 подається детальна інформація про першоджерело і частково – про дату створення неолексеми (детальніше про хронологічний аспект дослідження інновацій дивіться у підрозділі 4.2.), подаються різні довідки щодо тлумачення значення лексикографованої одиниці. У словнику є також словникові статті, у яких новотвори порівнюються з інноваціями (подібними за структурою чи семантикою), того самого автора або інших авторів, з узуальними словами, напр.:

Многота, ім., ж.р., *Шлях еволюцій мовних і етнічних / крізь многоту кривавих несприянь*. (ЛК:440 # ~ 1989); пор.: **Многість**;

Незбагнення, ім., с.р., *...Космічних сфер безмовне незбагнення...* (Св Горд:124 # 1938; 1942); пор. з узуальним *незбагненність* [КСАН-04:282, 299].

У разі потреби в гострих дужках подається інформація енциклопедичного характеру, як-от:

Деструктор, ім., ч.р. <у знач. 'руйнівник, знищувач'; ірон. назва літ. опонентів неокласиків – футуристів, які у 20-х рр. пропагували теорію деструкції мистецтва>, *Вже й черемха розпускається – / Хоч банальна, а така, / Що безсило опускається / І в деструктора рука*. (МР1:293); пор.: *Ми структуєм стецтво, / стецтво! / Деструктуєм / ми / мистецтво!* (ЕСтр:180) [КСАН-04:180].

Іменний покажчик у кінці словника значно полегшує роботу користувача. До його складу увійшов список авторів, з чиїх творів добирався фактичний матеріал (понад 350 персоналій).

"Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття", що є частиною монографії Г.М.Вокальчук "Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття", є першою спеціальною працею в галузі української індивідуально-авторської неографії, у якій дослідниця збила "сонмище розкиданих по сторінках поезій усього ХХ століття викуваних майстрами художнього слова лексем – дивних, комічних, зрозумілих,

екзотичних [207, с. 168]. Як зазначає Т.Беценко у рецензії на зазначену монографію, лексикографічний аспект опису авторських неологізмів відіграє важливу роль у дослідженні еволюції поетичної мови, оскільки визначає шляхи розв'язання суттєвих для лінгвостилістики і лінгвопоетики проблем. Крім того, словник цінний і тим, що фіксує факти мовлення, які стали завдяки широкому поетичному вжиткові, фактами мови, напр., новотвір *вітровіння* [21, с. 160–161].

"Словник лексичних новотворів Михайля Семенка" Г.М.Вокальчук [СМС-06] нараховує понад 700 одиниць неологічної лексики, які не були об'єктом спеціальних лексикографічних досліджень.

У кількісному плані в словнику переважають okazіональні дієслова та їх форми (загальна кількість інновацій – 270), що пояснюється естетичними орієнтаціями футуризму на динамізм; прагненням М.Семенка створити рухливі картини тогочасного буття.

Словникова стаття має такі самі структурні компоненти, що й у КСАН-04:

Машинити, дієсл., ...*верескливість машинить / лоскіт авто.* (МС5:41 # 1919)

Радіодумка, ім., ж.р., *Радіодумка обкрутить землю / Спільним змаганням мети...* (МС1:226 # 1919)

Струїти, дієсл., *В рухах струять без кінця / тіні лиця.* (МС4:80 # 1918) [СМС-06:157, 167, 171].

Н.С.Степаненко у рецензії на книгу Г.М.Вокальчук "Я – беззразковості поет" (словотворчість Михайля Семенка)", частиною якої є СМС-06, вказує, що представлений словник є логічним продовженням першої монографії. Засадничі положення в них однакові. Вони становлять основу теоретичної й лексикографічної концепції авторки [208, с. 170]. Крім того, "Словник лексичних новотворів Михайля Семенка", як зазначає А.Л.Матчук у рецензії, сприятиме вивченню конкретних питань okazіональної деривації, лексикології, граматики, стилістики; він становить значний інтерес для теорії

оказіональної номінації, культури мови, для новітньої історії мови [151, с. 320].

Персональний словник інновацій Михайля Семенка значно розширює уявлення про ідейно-тематичний спектр творів поета, про можливості українського словотвору загалом.

"Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини" В.В.Максимчука (Острог, 2007), опублікований у першому випуску лексикографічної серії "Українська індивідуально-авторська неографія" – "Проблеми й перспективи авторської лексикографії. "Регіональний" словник неолексем (Рівненщина)" (це видання, рекомендоване Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, містить, окрім власне словника, й засадничу статтю керівника лексикографічного проекту "Українська індивідуально-авторська неографія", здійснюваного на кафедрі української філології Національного університету "Острозька академія", Г.М.Вокальчук – "Етапи становлення й розвитку українського авторського словникарства. Особливості лексикографічної фіксації новотворів") є першим, так би мовити, "регіональним" словником АЛН в поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. Його основна мета – здійснення лексикографічного опису індивідуально-авторських новотворів, зафіксованих у поетичному словнику сучасних рівненських поетів. Словник нараховує понад 1700 одиниць. Джерелами для створення словника стали поетичні тексти, написані рівненськими поетами та опубліковані упродовж 1990 – 2006 рр., а також перекладні твори. Аналіз фактичного матеріалу, представленого у словнику, уможлиблює виділити основні тенденції у галузі okazіональної номінації, притаманні поетам Рівненщини:

- творення неолексем від топонімів: *надіквянський* (В.Кучерук), *надкрем'янецький* (С.Бабій), *Україна-тополя* (О.Ундір) та ін.;

- активне творення інновацій, що позначають реалії, характерні для місцевої флори і фауни, як-от: *вполинений, заспоришений, змошійий* (М.Тимчак), *жур-журавлик* (Б.Боровець), *лободастий, різуха-осока* (Є.Шморгун) та ін.;
- творення номінацій, що асоціюються з Чорнобилем (Рівненщина, як відомо, зазнала тяжких наслідків від вибуху на Чорнобильській АЕС): *дочорнобильський, надчорнобильський* (М.Вівчарук), *зчорноблений* (І.Пащук); *полиново-біблейський* (С.Бабій), *полиново-чужий* (М.Пшеничний), *зоря-Полинь, Полинь-скрижалі* (А.Листопад), *полин-зоря* (С.Праск), *зрадіоактивніти* (М.Пшеничний), *радіафон* (І.Пащук), *реактор-кратер* (М.Дубов), *смертоактивний* (А.Листопад) тощо;
- творення неолексем, у структурі яких наявна сема 'явище природи': *дощенья, злива-ласкава* (М.Вівчарук), *продощувати* (О.Ірванець), *задощений* (С.Бабій), *дощ-піаніст* (В.Ярмолюк), *сніговиння* (М.Пшеничний), *білоснігий, сивосніг, снігота* (М.Тимчак), *жебрачка-сльота* (А.Войнарович); *відроситися* (В.Кучерук), *атом-грім* (С.Бабій) та ін.

"Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини" В.В.Максимчука продемонстрував словотворчі можливості рівненських поетів у галузі okazіональної номінації. Словник включає багатий фактичний матеріал, який безумовно повинен бути використаний у процесі навчальної діяльності (у першу чергу на Рівненщині) – у школах та вищих навчальних закладах – з метою виховання мовного чуття, прищеплення молоді любові до рідного слова.

"Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки" нараховує понад 1300 одиниць, засвідчених у поезіях автора, (детальніше про це дослідження див. підрозділ 4.2.).

Проаналізовані словники авторських лексичних новотворів як різновиди словника мови письменника суттєво збагатили українську

поетичну лексикографію, з наукових позицій репрезентували шар специфічної частини лексикону поезії ХХ ст., уможливили розширення спектру подальших лексикографічних, лексикологічних і дериватологічних студій, зокрема подальше комплексне дослідження мови провідних українських письменників, укладання повного словника індивідуально-авторської неологічної лексики в поезії ХХ століття.

Окрім проаналізованих опублікованих словників АЛН, словопоказчики авторських неологізмів представлені також у додатках до ряду дисертаційних досліджень (Вокальчук 1991; Сюта 1995; Герман 1999; Юрченко 2003; Жижома 2003; Брітікова 2007 та ін). Фактичний матеріал у таких працях лексикографований по-різному, оскільки укладачі ставили різні завдання, упорядковуючи реєстри АЛН. Так, О.О.Жижома у додатку А до дисертації "Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття" подає коментар щодо завдань словника авторських новотворів (реєстр АЛН поданий у додатку Б [91, с. 197–242]). Пояснюючи природу okazіоналізмів, дослідниця слушно зауважує, що було б доцільно спробувати спочатку створити словник okazіоналізмів окремих сучасних поетів, а потім на матеріалі таких словників утворити загальний словник okazіоналізмів. Це була б особлива лексикографічна праця – "Словник okazіональної лексики стилістичного призначення". Метою такого словника буде фіксація всіх "найбільш вдалих авторських новотворів. Його національна і культурна цінність полягатиме в тому, що у ньому більш широко буде показано стилістичне і семантичне багатство українського слова у всіх його можливих варіантах вживання. Для цього слід використовувати якнайбільше цитат з художніх текстів" [91, с. 165]. Крім того, дисертантка звертає особливу увагу на необхідність створення словотворчого і тлумачного словників. Словникова стаття, на думку дослідниці, повинна мати такі структурні компоненти: а) слово, що тлумачиться й аналізується; б) його частиномовна належність і основні граматичні характеристики; в) фіксація морфемного складу новотвору; г) тлумачення значення слова; д)

розгорнутий контекст; е) семантичне і стилістичне визначення інновації; є) частотність використання новотвору автором; ж) стилістична функція:

ЖАХІТ, І, ч, у, (жах / іт). Почуття, стан дуже великого переляку, страху, що охоплює кого-небудь. *Смерті заглянути в жахіт очей.* Використовується автором один раз як більш експресивна одиниця, порівняно із канонічним *жах*. [91, с. 167].

У додатку Б подається реєстр досліджуваних новотворів із вказівкою автора АЛН, напр.:

всепровидющий	ІД
всепрозореностарі	Рубч.
всепрощення	Півт.

Описані принципи лексикографування авторських лексичних новотворів сприятимуть поглибленому вивченню оказіональної номінації, допомагатимуть при створенні неологічних словників різних типів

У додатках до дисертації К.В.Брітікової "Узуальне та оказіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи" наводиться словник юкстапозитів – назв особи (додаток Б) та словник нових іменників – назв особи (додаток В). У першому словнику представлені, хоча й без спеціальної позначки, індивідуально-авторські новотвори. Як відомо, юкстапозити не фіксуються у загальномовних словниках і утворюються в основному за продуктивною моделлю "узуальне слово + узуальне слово": *гість-п'явка, гість-рятівник, журналіст-правдоборець, митець-великомученик, дівка-перестарок* [29, с. 225–226]. У словнику представлено понад 60 юкстапозитів, серед яких за наявністю різних структурних компонентів є оригінальні АЛН, а також такі, які не відзначаються високим рівнем експресивності, пор: *відвідувач-заброда, косар-крадіжник, митець-стовпник, окулярниця-відмінниця.*

У додатку В подані нові іменники – назви осіб (як узуальні, так і оказіональні). Зупинимося детальніше на оказіональних номінаціях. До реєстру словника в алфавітному порядку включені інновації, наявні у мові

ЗМІ, творів художньої літератури, інтернет-форумів, словників інновацій останнього десятиліття.

Словникова стаття має таку структуру: реєстрове слово, граматичні характеристики, стилістична позначка, тлумачення значення АЛН, ілюстрації з посиланням на джерело, вказівка на спосіб творення деривата з урахуванням множинної мотивації та морфонологічних змін, напр.:

АБИТУРНИК, -а, ч. Абітурієнт. Під час вступних іспитів між однією абітурієнткою та прискіпливою викладачкою відбувся досить цікавий діалог, слухаючи який, я, такий самий переляканий „абітурник”, зробив певні висновки стосовно того, як треба відповідати на питання екзаменаційного білета (Українське слово, № 7, 2001) // КСЖЛУМ

Спосіб творення: **суфіксальний** (жарг. абітур(а) + -ник).

АВТОДОРІВЕЦЬ, -я, ч. Працівник української державної служби будівництва, утримання й ремонту автошляхів і доріг „Автодор”. В червні липні автодорівці мріють завершити монтаж прольотів через акваторію Десенки й вийти на Лівобережжя, де має бути потужна транспортна розв'язка (Хрещатик, 29.12.2004, с. 3).

Спосіб творення: **суфіксальний** („Автодор” /р→р'/ + -ів/ець) [29, с. 231–232].

У проаналізованих додатках до дисертацій, крім реєстру інновацій, описано також лексикографічний аспект дослідження індивідуально-авторських новотворів, продемонстровано зразки створення різних типів словників мови письменника.

Як бачимо, українська письменницька лексикографія ХХ – ХХІ століття поповнилася словопоказчиками лексики творів окремих письменників та словниками різних типів, у яких зафіксовані як загальноновживані слова, так і авторські новотвори. У межах письменницької лексикографії на початку ХХІ ст. виокремилася індивідуально-авторська неографія як наука про створення словників авторських лексичних новотворів провідних українських письменників.

4.2. Теоретичні засади укладання "Словника авторських лексичних новотворів Василя Барки"

4.2.1. Загальна характеристика словника. "Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки" укладено за принципами, розробленими Г.М.Вокальчук для "Короткого словника авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" [50, с. 44-68].

Щодо типології сучасних словників, то "Словник..." є **різновидом словників мови письменника**.

За **призначенням** "Словник..." є довідковим лексикографічним посібником, присвяченим описові специфічного лексичного матеріалу, наявного у поетичній мові ХХ ст., – авторським новотворам. Словник є спробою опису лексичного матеріалу, зафіксованого в поетичних творах Василя Барки, який досі не був об'єктом спеціальних лексикографічних досліджень.

Головною **метою** "Словника авторських лексичних новотворів Василя Барки" є фіксація в алфавітному порядку індивідуально-авторських новотворів з їх граматичною класифікацією та хронологічною характеристикою. Тлумачення семантики неолексем у "Словнику..." загалом не передбачається.

Реєстр словника охоплює понад 1300 лексичних інновацій.

За **складом** "Словник..." є власне лексичним (різноманітні сполучення слів не були об'єктом лексикографічного опису).

4.2.2. Склад словника. Авторський новотвір – це мовленнєве утворення системного й асистемного характеру, що виникло в процесі індивідуального творчого акту як результат свідомого порушення автором мовної норми. Такі утворення – це периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою і вперше засвідчені у письмових текстах художнього та розмовного, рідше – публіцистичного стилю; крім того вони

не зафіксовані у словниках національної мови відповідного періоду. Індивідуально-авторським новотворам (оказіоналізмам) притаманні ознаки новизни, нестандартності й експресивності [215, с. 45, 47].

Беручи до уваги викладені вище погляди щодо розуміння змісту поняття "авторський новотвір", до "Словника..." включаються авторські лексичні новотвори таких частиномовних класів:

- іменники на зразок *римовник, вбивник, документник, бальзамничність, ангелолюдство, дощотворчість, зверхрайськість, з'явець*; демінутивні та аугментативні номінації на зразок *щобетинка, потворинка, смолчинка, двокрилінка, місто-мурав'їще, княжарище*; оказіоналізми, утворені шляхом контамінації: *пташенятусенько*;

- прикметники і дієприкметники: *ряснистожовтий, помлисто-бузковий, книгозбірняний, вихройдучий*;

- дієслова і дієприслівники: *щербинитися, флейтарити, скарбитися, ластовіти, оркестритися, вітрувати, побарвивши, врожевлюючи*;

- прислівники: *білотворчо, білохресно, яснопразнично, рушниково, хуртовинно, хмариннично, зверхокеанно, біловедмідно*;

- предикативи: *відсвічаднено, відхмарено*.

В.Барка активно експериментував з іменником, прикметником та прислівником, створював демінутиви, які "не просто неологізми, а своєрідні морфологічні агрегати, що складаються з традиційних звукових образів, звичайних слів" [70, с. 13], напр.: *щобетанюсенька, дощинка, метеличинка, тюльпанинка*.

Одиничними утвореннями представлені у словнику предикативи – 3 інновації. Не зафіксовані новотвори таких частин мови, як числівник, займенник, що характерно для поезії ХХ ст., оскільки в цей період зазначені класи майже не поповнювалися оказіональними номінаціями. Це пояснюється впливом узуального словотвору на появу авторських інновацій [91, с. 18].

До складу Словника входять також авторські модифікації загальноновживаних слів, що зумовлено переважно впливом технічного фактора, пов'язаного з потребами віршованого мовлення [183, с. 164]. Але не завжди версифікаційні потреби зумовлюють використання авторських модифікацій. У поетичному мовленні В.Барки зафіксовано такі різновиди індивідуально-авторських модифікацій узуальних лексем:

1) фонетичні модифікації для надання номінаціям стилістичного забарвлення: *хрисоскол, стихира*;

2) словотвірні модифікації – інновації, які утворені від тієї ж твірної основи, що й узуальне слово, однак за допомогою інших словотворчих афіксів, напр.: узуальні слова *знесамовитіти, парусити, потойбічний* та індивідуально-авторські словотворчі варіанти *знесамовититися, паруснитися, тойбічний*. Представлені неолексеми надають конотативних значень узуальним словам, напр: *Паруснитися світоч далі...* (ВБар1:304 # (68)89); створюються на вимогу дотримання правил силабо-тонічного віршування: *Острів: значеннями повні з'яви / від життя ланів тойбічних*. (ВБар7:30 # 1964).

3) паралельні морфологічні форми для вираження граматичного роду: *грозовичка, грозовичник; хмаризна, хмаризник*; узуальне слово *хризантема* – *хризантемник*. Іноді створення названих номінацій спричинене пошуком необхідної рими, напр.: *...Прошепотіли в гори , зуть хризантемник: / "– Не пригасни при знаках знаменних!"*

Варіантність є характерною ознакою функціонування мови і притаманна всім елементам мовної системи – від звука до синтаксичних конструкцій. Проте особливо яскраво варіантні процеси проявляються в лексиці, яка вбирає в себе зміни, що відбуваються в різних підсистемах мови [198, с. 4]. У художньому стилі індивідуально-авторські варіанти узуальних лексичних одиниць суттєво розширюють арсенал номінативних засобів,

сприяючи цим самим гнучкості й експресивності мови, її стилістичній виразності.

До реєстру "Словника..." включені також субстантивовані номінації, яким притаманна семантична і структурна новизна, напр.: **Зверхпреситі**, прикм., субст., *Знов гукнули з канцелярій зверхпреситі...* (ВБар1:155 # 1948); **Каштановоока**, прикм., субст., *Каштановоока! фуги, над камінь могильний, / підождуть, божевільні.* (ВБар2:190 # 1981); **Трояндолиця**, прикм., субст., *Глянула трояндолиця, й джерело / розою й мигдалем чистим процвіло...* (ВБар1:135 # 1947).

4.2.2.1. Джерела словника. Джерелами для створення словника стали оригінальні поетичні твори В.Барки, опубліковані у збірках "Шляхи" (Харків, 1931), "Апостоли" (Авгсбург, 1946), "Білий світ" (Мюнхен, 1947), "Лірник" (Нью-Йорк, 1968; Київ, 1992), "Океан" (Нью-Йорк, 1979; Київ, 1992), а також "Поза традиції : антологія української модерної поезії в діаспорі" (Торонто, 1993).

Лексичні інновації добиралися методом суцільної вибірки.

У процесі створення "Словника..." використовувалися матеріали опублікованих словників: "Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття" [КСАН-04] та О.М.Рудь "Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників" [ПССП-01].

4.2.2.2. Структура словникової статті. Новотвори переважно є ключовими словами поетичного тексту. Без контекстуального оточення вони нерідко втрачають сенс, ускладнюється розуміння як їхнього змісту, так і твору загалом. Тому до складу словникової статті обов'язково повинен входити відповідний ілюстративний матеріал.

Словникові статті "Словника авторських лексичних новотворів В.Барки" мають такі компоненти: реєстрове слово; вказівка на його частиномовну належність; основні граматичні характеристики новотвору; контекст

(мінімальний чи максимальний), у якому вживається описуване слово (позначене шляхом підкреслення); довідки різного характеру і призначення; напр.: **Астроокій**, прикм., *А зорі астроокі / вислухують печалі кипариса.* (ВБар3:24 # 1942).

4.2.2.2.1. Реєстрове слово. Реєстрове слово – авторський новотвір – є лексикографічною одиницею, розуміння якої певним чином визначається типом словника [50, с. 51]. Варто також зазначити, що певну інформативну роль відіграють графічні засоби, зокрема шрифти та підкреслення.

Так, лексичні новотвори друкуються з великої літери напівжирним шрифтом і без позначення місця наголосу в слові. Контекст друкується курсивом, паспортизація – звичайним шрифтом, новотвір підкреслюється, напр.: **Тисячовітрилля**, ім., с.р., *Ніби корабель зими без тебе* [хуртовини – Н.А.]: / тисячовітрилля мчитьсья. (ВБар7:243 # 1968).

Після реєстрового слова подається граматична кваліфікація новотвору (див. список умовних скорочень, вживаних у словнику). Реєстрові слова фіксуються у традиційно виділюваних початкових формах, властивих відповідним частинам мови як лексико-граматичним класам слів.

У реєстровій частині Словника зберігаються фонетичні, морфологічні, графічні написання автора чи видавця збірки.

4.2.2.2.2. Довідки щодо тлумачення семантики новотворів. Після реєстрового слова та його граматичної характеристики у разі потреби (якщо семантика новотвору не розкривається в контексті) у гострих дужках подаються необхідні довідки: Сковородіянець, ім., ч.р. <від прізви. *Г.Сковороди*>, *Стану знов – сковородіянець.* (ВБар1:305 # 1969).

Довідка може містити інформацію про те, у яких джерелах читач може отримати повніші відомості про значення компонентів новотвору. У таких випадках джерело подається у квадратних дужках: **Хрисоскол**, ім., ч.р.,

<хрисо – фонет. модиф. узуального хризо... (від грец. χρυσος – золото) – у складних словах відповідає поняттям "золотий колір", "золотий відтінок" [СІС-75:733] + *сколоти ?>*, *Для ікони, мов з яринок, сповна, / в пензель сипчато від скиби, – / мреться: хрисоскол! що і апостол / на хітоні мав, любивши.* (ВБар7:180 # 1966).

До частини реєстрових слів подається додаткова інформація, що передбачає порівняння новотвору:

- з узуальними словами сучасної української літературної мови: **Дітозгубник**, ім., ч.р., *Від дітозгубника ж послі: / " – хай, царю, вернуться! звели".* (ВБар1:146 # 1948); пор. з узуальним **дітогубець** [ВОС:174]; **Квітничник**, ім., ч.р., *Від сполохів озеро: ніби квітничник; / сердечністю по вінця сповніти.* (ВБар2:165 # 1981); пор.: **квіточник** – "квітник" [СУМЯ-20:345];

- з новотворами того самого автора: **Ключарняник**, ім., ч.р., *Ключарняник брамний, сторож – спитовник, / сам океан, без відмови, ведучи розгрім'я / валами, з турботи, над скойки, розміря – / вітрильну повість...* (ВБар2:92 # 1980); пор.: **Ключодержець**; **Людогоубіссімус**, ім., ч.р., *бо в царевій залі / людогоубіссімус усім / крізь вуса видзвенить: " секім!.."* (ВБар5:148 # 1951); пор. в іншому вид. **людогоубіссімус** (ВБар1:182 # 1951);

- з новотворами того самого автора, вживаними у різних контекстах: **Надсвіття**, ім., с.р., *Як тільки косою при нім [хранителю. – Н.А.] / продзвонює смерть, у надсвітті він іскру зруша...* (ВБар9:72 # 1944); *Надсвіття крилами хмарніти почало / і притінило крин квітучий, скарб-зелю, / і кликнуло мандрівницю, що йшла в село...* (ВБар5:22 # 1946); *Всім сузір'я схиляться трибратні: / від надсвіття вишень рідних...* (ВБар7:249 # 1969); *Освятно виткана від духів дзвінка, / в таємній чистоті, про нас – / з надсвіття мріючи, неперемінна: / твій шестиогничок прийнявсь.* (ВБар6:156 # 1952); див. також: **Ластовинно**;

- з лексичними інноваціями інших авторів: **Громів'я**, ім., с.р., *...бо чути – забиває цвяхи / громів'я крізь сусідню тьму.* (ВБар1:150 # 1948); див.: **Глибочезник**; пор. у І.Драча **громов'я**: *І я спитаю – чом ви мовчите, / Коли я вам підняв таке громов'я...* (Драч1:217 #1972) [Цит. за: КСАН-04:173].

До реєстру "Словника..." включено окремі інновації, значення яких залишається затемненим, напр.: **Злигоновично**, присл., *О, зміє – зміє! злигоновично святкуй, / а зло твоє в огні спечатне.* (ВБар1:127 # 1947); **Медвик**, ім., ч.р., *А любов родинна, літній медвик, / званий з ниви, ждати буде.* (ВБар7:205 # 1967).

4.2.2.2.3. Ілюстративний матеріал. Важливим складовим компонентом Словника є ілюстративний матеріал. Ще у "Словнику мови Шевченка" вказувалося, що ілюстрації допомагають краще з'ясувати розуміння слова, бо саме в контексті найвиразніше виявляються найтонші нюанси його значення. Ніякі коментування, ніякі інші засоби тлумачення не можуть так об'єктивно й повно розкрити семантику слова, як ілюстрування його в контексті [33, с. XV]. Як відомо, новотвори без контекстуального оточення втрачають сенс, бо, як зауважує А.Д.Юдіна, простота розуміння ситуативних неологізмів поза контекстом нерідко буває ілюзорною, оскільки поза контекстом вони можуть мати одне значення, у контексті – інше [247, с. 112]. Зазначимо, що під контекстом у сучасній лінгвістиці розуміють уривок тексту, який визначає основний і додатковий зміст вислову, це мовне оточення певної одиниці [ТСЛТ-01, с. 79]. Контекстом лексикографічно описуваної одиниці є така частина тексту художнього твору, яка необхідна і достатня для розуміння ролі неолексеми як у формуванні значення самого фрагмента, так і в створенні змістовної і образної цілісності твору. У лінгвістиці прийнято розрізняти мікроконтекст – мінімальне оточення лексикографічної одиниці, у якому вона реалізує своє значення, і

макроконтекст – оточення досліджуваної одиниці, яке дозволяє встановити її функцію в тексті як цілому [228, с. 238–239].

У Словнику, зважаючи на вищесказані зауваги, подається в основному мікроконтекст, який дозволяє визначити "найближче" значення лексичних okazіоналізмів [19, с. 11]. Контекст, у якому вжито авторський новотвір, подається курсивом (новотвір при цьому підкреслюється), кінець віршованого рядка позначається скісною рисою, напр.: **Хмарохід**, ім., ч.р., *Безмісячна ніч: / бо в хмарохід, як в намет, зачинивсь – / льодисто племінний, з неба, свічник...* (ВБар1:317 # 1980).

Після скорочення цитати ставиться три крапки: **Трояндолиця**, прикм., субст., *Глянула трояндолиця, й джерело / розою й мигдалем чистим процвіло...* (ВБар1:135 # 1947).

Коли цитата переривається, то на місці пропуску ставиться три крапки у скісних рисках: **Оркестритися**, дієсл., *В руїні смертний спокій, / а річка, як пресвітла з'ява, /.../ аж плеском гомонить до нас, / оркестриться в ласкавім тоні.* (ВБар1:63 # 1945).

Винятки в оформленні ілюстративного матеріалу трапляються в контекстах, процитованих з інших джерел – ПССП-01: **Чорноврочистий**, прикм., *Зустрівся Август аж чорноврочистий: "– До поклику церков перемінились, терпівши глум і труд батрацький?"* [Цит. за: ПССП-01:7].

З метою економії місця, а також для того, аби читач мав повне уявлення про описувані автором реалії, інформація про них (пояснення, коментарі) подається в квадратних дужках (з вказівкою на укладача), напр.: **Віконничник**, ім., ч.р., *Там [в хмарах. – Н.А.] найсемицвітніша з'ява! в легкість: / відзовні з кривавника брана, / мов вигнуту раму віконничник стеклить, / і знизу віольниця від майорана.* (ВБар2:8 # 1979); **Громоспівно**, присл., *Він [церковний староста. – Н.А.] часом "Апостола" громоспівно вичитує!* (ВБар2:36 # 1979); **Тисячовітрилля**, ім., с.р., *Ніби корабель зими без тебе [хуртовини. – Н.А.]: / тисячовітрилля мчиться.* (ВБар7:243 # 1968).

Нерідко цитата допомагає виявити причину появи новотвору. Крім прагнення автора уникнути тавтології, намагання зберегти віршовий розмір, ритміку строфи, часто такою причиною є версифікаційна потреба – пошук поетом необхідної рими. У такому випадку ілюстрацією служить відповідна строфа поетичного твору із збереженим римуванням, напр.: **Терен-каліка**, ім., ч.р., *Світиться в світі радість, як небо, велика; / дерева небо славлять! навіть і терен-каліка* (ВБар1:108 # 1946); **Хризантемник**, ім., ч.р., *...Прошепотіли в гори, зуть хризантемник: / "– Не пригасни при знаках знаменних!"* (ВБар2:267 # 1984).

Якщо авторський новотвір використано тільки у назві твору, то інформація про це подається у гострих дужках після вказівки на частиномовну належність, напр.: **Течійність**, ім., ж.р. <назва твору>, (ВБар6:121 # 1951); **Снігопадовий**, прикм., *Снігопадовий спокій* <назва твору> (ВБар6:82 # 1950); **Найнетривалішість**, ім., ж.р., *Камені (їх найнетривалішість)* <назва твору> (ВБар6:147 # 1952).

Трапляються випадки, коли автор використовує той самий новотвір кілька разів – в одному або ж у різних творах. Це відображається у "Словнику...", напр.: **Барвовеселчастий**, прикм., *Спішіть, бо зміряє сузір'їв годинник – / зверхчас: над барвовеселчастий звід.* (ВБар2:34 # 1979); *Празничністю від зірок живих, – / іскринно росні! – / барвовеселчаста безліч краплин снажить – досвітній процвіт.* (ВБар2:160 # 1981). Порядок розташування ілюстрацій у таких випадках здійснюється за хронологічним критерієм (з урахуванням дати написання творів): **Двокрилля**, ім., с.р., *...горять [очі в'язня. – Н.А.], притінені від чорних брів, / що гнів, здвигаючи, в двокрилля звів...* (ВБар5:74 # 1944); *Десь ти: двокрилля чайок білі звідти / і гаю лист, вино спросоння.* (ВБар6:78 # 1950); *Недоля про дитя біляве, / що доступає в східній двір / і на двокрилля неба гляне – / леніти краплю мак підвів.* (ВБар5:195 # 1963); *І збілють камені: в двокриллі / сніжних вихорів з грозою.* (ВБар7:200 # 1967); **Трояндник**, ім., ч.р., *Від цвіточаи трояндник теплий щодня / без вас плачі склоня...* (ВБар1:296 # 1967); *...покірний і*

кроткий трояндник / врожевлено, мов плмені лампадні. (ВБар1:296 # 1967); ...і сад – весь гірляндний! – свічаддя квітуче, – / трояндник: росою горіти знайшовсь. (ВБар2:19 # 1979).

Іноді серед таких новотворів є інновації, що вживаються у різних значеннях, напр.: **Прибрамник**, ім., ч.р., ...безсонно прибрамник хліб заробля. (ВБар2:18 # 1979) і *Та схимно черничний ялинник / перебирає низки чоток брунатні: / пожертвою ладен від гроз заслонити, – / хто став на небесний прибрамник. (ВБар1:557 # 1990).* У першому контексті неолексема *прибрамник* має значення "особа, яка при церковній брамі просить милостиню у перехожих". У другому контексті цей новотвір вживається у значенні "небесні ворота".

З різними значеннями вживається також новотвір *сніжик*: **Сніжик**, ім., ч.р., *Так переставилась дочка; хворіла, / і вигасала свічкою, сердешна! / В труні лежить: мов сніжик, блідна – біла... (ВБар1:29 # 1943); Буде сторож – старець! хресна правда; / сніжик борода та посох. (ВБар7:165 # 1966).* У наведених контекстах новотвір є синонімічною номінацією до узуального іменника *сніг*. Однак на відміну від останнього, у семантичній структурі новотвору, окрім інтегрувальної семи 'явище природи' наявна диференційна сема 'колір', що імпліцитно представлена у кореневій морфемі *сніж-* (основне значення номінації традиційно асоціюється з білим кольором) й актуалізується у контекстуальному оточенні. Стилiстичним синонімом до зазначеного узуального слова є новотвір *сніжик*, уживаний у такому контексті: *...до підніжжя килимниться сніжик, / білістю пересвіжить. (ВБар1:311 # 1980).* Як бачимо, додаткових семантичних відтінків у наведеному прикладі новотвір не набуває.

Отже, маємо приклад багатозначної неолексеми, що загалом не є характерним для оказіонального словотвору, оскільки переважна більшість інновацій однозначні.

4.2.2.2.4. Умовні позначення джерел ілюстрацій. Після ілюстрації у круглих дужках подається вказівка на джерело, у якому вжито авторський новотвір (список використаних джерел та їх умовних скорочень подано у кінці словника), напр.: (ВБар5:153 # 1952). Під умовним скороченням ВБар5 у списку джерел подано збірку В.Барки "Лірник" (Нью-Йорк, 1968. – 301с.), цифра після двокрапки (:153) вказує на сторінку. У поодиноких випадках, коли новотвір був зафіксований у наукових джерелах (словниках), то в квадратних дужках вказане джерело (або його умовне скорочення), напр.: [Цит. за: ПССП-01:216].

4.2.2.2.5. Хронологічна довідка. Точна фіксація дати створення індивідуально-авторських інновацій – справа надзвичайно трудомістка і вимагає цілеспрямованої роботи і зусиль не одного укладача, а колективу фахівців [50, с. 67]. Оскільки немає чітких критеріїв, за яким можна було б достеменно визначити, хто з розглядуваних письменників є першим автором відповідного новотвору, бо, як слушно зауважує Г.М.Колесник у коментарях до словника новотворів П.Тичини, "встановлення приналежності того чи іншого слова певному письменникові... – справа зовсім не така легка і проста, як це може видатися на перший погляд. Часто буває важко з певною достовірністю встановити, чи ... слово поет створив сам, а чи воно було почуте і запозичене ним із народних уст. Адже в народно-розмовній мові весь час з'являються нові слова.., бо в ролі мовотворця виступає кожна людина" [111, с. 197]. Хронологічна довідка умовно позначається знаком # і фіксується після умовного позначення джерела ілюстративного матеріалу, напр.: **Ластовеніти**, дієсл., *Нивка зворушена, мов немовляча, нивка, / листками ластовеніла.* (ВБар2:87 # 1980). Оскільки дата написання творів В.Баркою відома, то можна встановити точний час появи новотвору. Виняток становить збірка поезій В.Барки "Шляхи" (Харків, 1931). Дата створення новотворів, зафіксованих у цій збірці, визначається приблизно. Тому після

знака # подається знак ~ , що означає "приблизно": **Вогнефлейтий**, прикм., *Не баль / між колонадами бундючних заль / жене людей, до пари тулить, – / то вогнефлейтий, / то міднокрикий, / то протибожний карнавал / рушає в катакомби вулиць!* (ВБар4:14 # ~ 1931).

Якщо новотвір зафіксований у словнику "Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників" О.М.Рудь (Суми, 2001) або в "Антології української модерної поезії в діяспорі" (Едмонтон, 1993), то час його появи автором та упорядником не вказаний, тому лексикографований новотвір подається без дати: **Голубостріхий**, прикм., *Поткав з перлин і заполочі втіху музичну – жайвір! на голубостріху оселю дня, як вісник гожий...* [Цит. за: ПССП-01:137]; **Безвірець**, ім., ч.р., *До колісниці виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так, самі безвірці, роблять...* (ВБар8:26).

4.2.3. Умовні скорочення і позначки, уживані у словнику. Умовні скорочення і позначки є невід'ємною частиною практично будь-якого довідкового джерела лексикографічного характеру. Традиційно список таких скорочень і позначок розташований перед корпусом словникових статей; його головна мета – полегшити роботу користувача і зекономити т.зв. словниковий простір [50, с. 68] (фрагмент словника див. у додатку А).

4.3. Складні випадки лексикографічного опису новотворів

Словники нових слів мають на меті відбити різні характеристики неолексем: показуючи їх внутрішню форму, ілюструючи контекст, подаючи відповідні ремарки. У процесі укладанні "Словника авторських лексичних новотворів Василя Барки" виникали деякі труднощі у формуванні словникової статті, тож розглянемо їх детально.

Складними і дискусійними є випадки, коли реєстрове слово не збігається з контекстуальною формою його використання. У таких випадках укладач змушений самостійно надавати авторським новотворам певної словникової форми, що не суперечить практиці лексикографічного опису мовленнєвого матеріалу в аналогічних словниках [50, с. 53]. У першу чергу це стосується індивідуально-авторських форм ступенів порівняння прикметників, напр.: *найнауковіший* – *Їдкі, в найнауковішій подобі, / лжеводії, до зводку зголоднілі...* (ВБар1:153 # 1948); *найпекляніший* – *Ісус: за них [кутнярів. – Н.А.]! найпекляніші муки відболів...* (ВБар1:212 # (1958)1989)); *найпренесамовитіший* – *...руйнуйся, брамо / і башто міста, бо керує прямо / і тріскає зернина лиха, міна / найпренесамовитіша, – як і провина.* (ВБар1:96 # 1946); *найніжноводніший* – *Біжить найніжноводніша [річка. – Н.А.] до міста / блакитнокрильна!* (ВБар1:437 # 1952).

У "Словнику..." представлені інновації подаються у відповідній okazionalній початковій формі вищого та найвищого ступенів порівняння. Аналогічно описуються і відповідні прислівники: **Найблаженніш**, присл., найвищий ст. пор., кор. ф., *Любо! мимо йдучи, сонця кущик / найблаженніш віє в тиші.* (ВБар7:60 # 1964).

Трапляються випадки, коли okazionalне слово відрізняється від узуального графічним оформленням та формою числа: **Головоніг**, ім., ч.р., *Чи в мене, на дні душі, сварня не зліша? – / з хижачтва акул і головонігів.* (ВБар2:261 # 1982); пор. у М.Семенка *головоніги* (інше значення): *З головоніг ви опрадоксені / та не по-уальдовському.* (МСЗ:56) [Цит. за: КСАН-04: 166]; пор. з узуальним *головонігі* (ім., мн.)

В окремих випадках іменники фіксуються у формі множини (якщо форма однини призводить до зміни значення новотвору), напр.: **Зверхнебеса**, ім., мн., *Лілеї: сурми зверхнебес! програли / від чуда, при його ключах.* (ВБар6:123 # 1951).

Іноді контекст не дає достатніх підстав для точного встановлення початкової форми використаного в ньому новотвору. У такому разі укладач

змушений подавати можливі паралельні форми реєстрового слова, як-от: **Зловред(а)**, ім., ч.р. (сп. р.), *Стоного, / сторуко, лютий, котися за мною / і з скавучанням забігаєш наперед /.../ ти , найчорніший князь серед зловред – / серця драгуєш, труїш сонця світло !* (ВБар1:46 # 1944).

Трапляються випадки, коли текстова словоформа неолексеми не відповідає правилам сучасної орфографії, напр.: **Незпогодя**, присл., *А незпогодя кубанець добрий / до свідомості гострої приходив...* (ВБар1:92 # 1946); пор. з узуальними **згодом, незабаром** (за правилами українського правопису мало би бути *неспогодя*).

Частина новотворів В.Барки характеризується особливою оригінальністю форми, що нерідко негативно впливає на з'ясування значення інновації. У таких випадках у відповідній ремарці подається інформація про спосіб утворення okazіоналізму, наводячи у гострих дужках можливі твірні слова, поряд із якими ставиться знак питання, бо навіть таке тлумачення семантики новотвору не розкриває її повністю, напр.: **Перересвітанок**, ім. <від *перерваний* + *світанок* ?>, ч.р. <назва твору>, (ВБар6:284 # 1953); **Пташенятусенько**, ім., с.р. <від *пташеня* + *матусенька* / *татусенько* ?>, *Стало сонечко в дворі / і тополі заступило. / Чути голосок о тій порі: / "Ой, пташенятусенько! як мило / у дворі співа, світа, сія / ми ж то раді: няня й я".* (ВБар1:49 # 1944); пор.: **Оченьтусенька; Седьмириця**, ім. <від *сед(ь)миця* + *мир* ?>, ж.р. <назва твору>, (ВБар7:50 # 1964); **Таємиця**, ім., ж.р. <від *таємний* + *темниця* ?>, *...проситься, всивівши, в час нещастя, / й душу з таємиці кличе...*(ВБар7:4 # 1964); **Димрявий**, прикм. <від *дим* + *мряка* ?>, *В мережці димрявій! не погасивши / ні корабля: ліхтарний поблиск.* (ВБар6:103 # 1951).

Окремо слід сказати про правомірність залучення до словників юкстапозитів. Здатність складених найменувань служити семантично місткими назвами, використовуватися у творах як номінативні засоби мови зумовлює частотність їх уживання в текстах. Такі одиниці характеризують денотат конкретніше, точніше. У загальнономовних словниках юкстапозити не

фіксуються, тому комплексний аналіз цих оригінальних утворень та лексикографічний опис їх становлять актуальну мовознавчу проблему [50, с. 21]. Номінації такого типу наявні у багатьох поетів, у тому числі й у В.Барки. За характером твірної бази складні слова поділяються на такі групи: а) синонімічні зближення, б) парні зближення сумарної семантики, в) найменування з числовим показником, г) слова-повтори, ґ) поєднання в одне ціле означуваного та означення [242, с. 269–272]. Переважна більшість проаналізованих номінацій поета утворено за останньою моделлю: *крапля-образа, листок-ніж, лілія-невдаха, коса-колосок, хмара-піна, терен-каліка, сон-самотина*. Синонімічні зближення представлені поодинокими утвореннями: *мара-мана, прах-пепел, посуха-бездожжя, пурпурно-полум'яний*. Порівняно з простими за структурою номінаціями okazіональні юкстапозити оновлюють і поповнюють лексикон сучасної поезії, влучно характеризують певну особу, предмет, ситуацію: **Гілочка-причара**, ім., ж.р., *На ризи кожна гілочка-причара / яскріє, яснозлотна, від сузір'я взята*. (ВБар5:60 # 1944).

Значні труднощі у процесі лексикографічного опису викликає визначення граматичного роду юкстапозитів на зразок *пекло-яма, тюрма-підвал*. У таких випадках після вказівки граматичного роду ставиться знак питання: **Тюрма-підвал**, ім., ж.р.?, *І всі виходять, і в тюрмі-підвалі / диміє привидами тітьма хвора*. (ВБар9:119 # 1944).

У випадках, коли родову належність номінації встановити неможливо у зв'язку з тим, що юкстапозит утворено шляхом поєднання семантично незалежних компонентів сурядним зв'язком, характеристика граматичного роду в ремарці відсутня: **Брость-листочок**, ім., *Безколірна кров у гіллястих деревах мерщій / струмує по бростях-листочках, підвладна лиш їй*. (ВБар9:71 # 1944); **Сонце-місяць**, ім., *...у тьмі кромішній мучимось, у плачі / ночуєм ніч і днюєм день, і вік / без сонця-місяця Господня / живем...* (ВБар5:61 # 1944).

Вартим уваги є той факт, що на початку роботи над формуванням реєстру новотворів до його складу були включені деякі одиниці, які згодом, після перевірки за кількома лексикографічними джерелами (різних хронологічних періодів видання), були вилучені з реєстру. Це стосується, наприклад, оказіонального іменника *проміття*: **Проміття**, ім., с.р., *Крізь хмари пролилось проміття вмить, / і з вишніх струн добігла гра півчутна...* (ВБар9:80 # 1943); *А іноді, раз на тисячоліття, / в несамовито іскреннім серці, / як щастя, як святість, як проміття, / відчують її [зиму. – Н.А.] добротерпці.* (ВБар9:61 # 1944); *З віття пламенного, скеля мовчки / груди відновля: в промітті.* (ВБар1:274 # 1964); оказіонального прикметника *рожевокрилий*: **Рожевокрилий**, прикм., *Знов радості рожевокрилі в грудях; / – при всім промітті любов моя.* (ВБар1:56 # 1944); *Коли рожевокрилий ранок / грезетною кересю кипить, – / "Часи" читаю...* (ВБар1:150 # 1948). Як виявилось, аналізовані номінації фіксуються у „Великому зведеному орфографічному словнику сучасної української лексики” 2003 року видання, хоча й не були зафіксовані у словниках Б.Грінченка, Г.Голоскевича та „Великому тлумачному словнику сучасної української мови” 2002 року.

Інновація – *розгра* – не входить до реєстру сучасних загальнономовних словників, хоча зафіксована у "Словнику чужослів" П.Штепи (Торонто, 1977) у значенні "*матч, розиграш*" [СЧ-77, с. 181, 319], що також дало підстави для вилучення цього іменника з реєстру "Словника авторських лексичних новотворів В.Барки".

Отже, як свідчить аналізований матеріал, у процесі роботи над укладанням реєстру словника новотворів того чи іншого автора недостатнім є встановлення факту фіксації номінативної одиниці лише за сучасними (з погляду укладача) чи виданими значно раніше, однак популярними лексикографічними джерелами. З метою встановлення достовірності авторської інновації слід охоплювати якомога більший обсяг словників. У загальнономовних словниках авторські новотвори, як правило, не фіксуються.

4.4. Перспективи лексикографічного опрацювання новотворів Василя Барки

Алфавітний словник авторських лексичних новотворів В.Барки фіксує матеріал, який допоможе ґрунтовніше дослідити особливості української okazional'noї номінації в поезії ХХ століття, детальніше проаналізувати словотворчі можливості мови. Створений словник є лише першим кроком на шляху комплексного лексикографічного дослідження неолексем В.Барки. Словник не є абсолютно повним, оскільки закінчення кожного новоствореного словника є, так би мовити, початком наступного. "Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки" може бути доповнений (щодо кількісного складу), а словниковий матеріал може бути опрацьований у різних аспектах. Наприклад, доцільним видається створення тематичного словника АЛН В.Барки. Метою такого словника є опис корпусу АЛН за тематичним принципом. Інновації об'єднуються в класи, підкласи, множини, ЛСГ номінацій. У такому випадку йдеться про перспективи створення різноманітних лінгвістичних словників авторських лексичних новотворів: тлумачних, тематичних та словотвірних словників (див. табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Різновиди словників АЛН Василя Барки

Різновиди словника	Приклади словникових статей
Тлумачний	Рудоцегляний , -а, -е, прикм. Виготовлений із цегли червоно-жовтого кольору. ... <i>всю стіну рудоцегляну</i> , / <i>позеленило всю</i> . (ВБар1:13 # 1938);
Тематичний	
а) АЛН – назви осіб	Трунороб , ім., ч.р., ... <i>при світлоті ячмінній</i> , / <i>лягла в латках селянська безгомінність</i> – / для <i>труноробів нешвидких</i> . (ВБар8:27) Пророк-словодар , ім., ч.р., <i>А три пророки-словодари / до моря синього спішать мерцій</i> . (ВБар9:138 # 1944)

Продовження табл. 4.1

б) АЛН – назви явищ природи	<p>Дощіючи, дісприсл., <i>Квітинницями, мов з ридання, змок: / дощіючи, бузок. (ВБар2:319 # 1985)</i></p> <p>Вітерець-левант, ім., ч.р., ...<i>від зорі я з сином дожидала, / вітерець-левант із-за грімкого вала / рукавами переймала. (ВБар1:39 # 1944)</i></p> <p>Сніжжя, ім., с.р., <i>Посурмлено! – в сніжжя, в льодовість: / на синьому танку, від пастирських слуг; / позвуччя струмують в ребра холодні / дерев і аж берег заллють. (ВБар2:71 # 1979)</i></p>
Словотвірний	<p>Звір-огонь, ім., ч.р., звір + огонь (юкстапозиція)</p> <p><i>Слухає! нива в пожарних димах іскрить; / <u>звір-огонь</u> розгрімівсь, тисячокрил. (ВБар1:40 # 1944)</i></p>
Словотвірних рядів	<p>-изн-: <i>зеленизна, в'ялизна, хмаризна, листвизна, мертвотизна, повторизна, сребризна, тінізна</i></p>
Словотвірних гнізд	<p>ластів-/ластов- ластів-н-и-ти-ся ластов-ен-і-ти ластов-инн-іть ластов-инн-о ластов-и-ти-ся по-ластов-і-ти</p>

Тлумачний словник – це словник, який пояснює, тлумачить значення слів, показує сферу їх використання, подає граматичні, правописні, стилістичні характеристики слів [ТСЛТ-01, с. 166]. На думку лінгвістів, тлумачний словник – найголовніший серед словників АЛН, оскільки в ньому пояснюється значення новотвору, а це значно полегшує розуміння неолексеми і поза контекстом [91, с. 165]. Створюючи **тлумачний словник** авторських лексичних новотворів, потрібно звертати увагу на специфіку лексикографованих слів. Тлумачення значень інновацій необхідно подавати, враховуючи особливості семантичної структури неолексем. Словникова стаття такого словника повинна складатися з наступних компонентів: лексикографоване слово, граматична характеристика, пояснення значення, ілюстративний матеріал, вказівка на першоджерело, напр.:

Виконник, -а, ім., ч.р. Особа, що виконує накази. *Я тільки виконник: замикати, як ангел смерти звелів! – / під гуркіт погребних бурунів. / Немов при дзвонах церковних, / я – виконник. (ВБар2:138 # 1980);*

Килимнитися, -юся, -шся, дієсл. Стелитися, як килим. ...до підніжжя килимниться сніжик, / білістю пересвіжить. (ВБар1:311 # 1980);

Прибрамник¹, -а, ім., ч.р., Особа, яка при церковній брамі просить милостиню у перехожих ...безсонно прибрамник хліб заробля. (ВБар2:18 # 1979);

Прибрамник², -а, ім., ч.р., Небесні ворота. Та схимно черничний ялинник / перебирає низки чоток брунатні: / пожертвою ладен від гроз заслонити, – / хто став на небесний прибрамник. (ВБар1:557 # 1990);

Рудоцегляний, -а, -е, прикм. Виготовлений із цегли червоно-жовтого кольору. ...всю стіну рудоцегляну, / позеленило всю. (ВБар1:13 # 1938);

Серповинка, -и, ім., ж.р. перен. Молодий місяць, що має форму серпа. В сон – півмісяць нивовий схилявся / серповинкою збагріти... (ВБар7:37 # 1964);

Сивокрилка, -и, ім., ж.р. Пташка, що має сиве оперення. Під хмарне забуття, коли настигло / скигичуть сивокрилки скромні. (ВБар6:99 # 1951).

Створення тлумачного словника інновацій В.Барки є довготривалою і відповідальною працею, яка під силу лише науковому колективу. Але, незважаючи на всі труднощі створення, такий тип словника сприятиме поглибленому науковому описові новотворів поета, розкриттю ідейно-тематичного спектру його творів.

Варто зазначити, що створення **тематичних словників** індивідуально-авторських утворень значно розширить уявлення про ідіостиль письменника. Тематичний словник повинен бути зроблений за типом тезаурусу. Тезаурус характеризується тим, що до його реєстру включаються усі слова, які тільки будь-ким були вжиті, хоча б раз [246, с. 286]. У сучасній лінгвістиці тезаурус розглядають як словник, що охоплює лексичний склад мови за семантичними розрядами (поняттєвими рубриками) різного ступеня узагальнення і кількості з перехресним групуванням. На основі цих групувань лексико-семантична система послідовно членується на тематичні групи від ширшого до вузких

категорійних значень [224]. Тезауруси створюються переважно для мови творів письменників.

Зважаючи на висловлені зауваження, наведемо фрагмент тематичного словника мови В.Барки. У творчому доробку поета переважають у кількісному плані іменники, серед яких виділяється численний і різноманітний щодо семантики клас номінативних одиниць – назви осіб, тому одним із складників тематичного словника є ТГ "Назви осіб" (див. додаток Б), напр.:

Володарка-пані, ім., ж.р., *Звертається в уклінному вітанні / дідок Мороз до володарки-пані...* (ВБар9:80 # 1943);

Втечник, ім., ч.р., *На камені коло паркану, / відпочиває втечник...* (ВБар1:99 # 1946).

На основі тематичного словника "Назви осіб" уможливорюється створення реєстру слів – назв осіб за активними і пасивними ознаками. Реєстр АЛН за активними ознаками формують одиниці, у семантичній структурі яких виділяється сема 'діяч'. Сюди належать назви осіб за професійною діяльністю, на позначення осіб за постійним родом занять, назви осіб – виконавці випадкових, непрофесійних дій, напр.:

Вбивник	Окулярник
Виправданик	Появник
Втечник	Приявник
Доглядчик	Пророк-словодар
З'явець	Псалмоспівець
Ключарняник	Псалмоспівник
Книгочит	Римовник
Ладовик	Струментник
Образотворник	Турботник

До реєстру авторських лексичних новотворів за пасивними ознаками включені номінації, у семантичній структурі яких виділяється сема 'властивості особи'. Сюди належать назви за зовнішніми фізичними

ознаками та назви осіб за внутрішніми інтелектуально-емоційно-фізичними ознаками:

Антихристичник

Потворинка

Безвірець

Протизаконець

Безвірко

Троносидець

Лжеводій

Царекоронець

Мисливник

Цареприслужник

Реєстр інновацій В.Барки, зафіксованих у Словнику, дає можливість створення тематичного словника АЛН – "Явища природи". Головними труднощами, пов'язаними зі створенням такого словника, є формування реєстру АЛН, оскільки, як свідчить аналізований матеріал, чимало новотворів В.Барки мають у своїй семантичній структурі сему 'явище природи', яка, утім, не є інтегровальною (напр., *зверхблискавчаний, громоглагольний, вітрувати, громовитися*). Зважаючи на це, реєстр АЛН доцільно, на наш погляд, формувати за ключовими видовими поняттями, об'єднаними родовим "Явище природи", – "Опади" (серед таких номінацій виділяються угруповання "Дощ", "Сніг", "Роса"), "Грім", "Блискавка" тощо, напр.:

Відхмарено, предик., *Відхмарено*; – ясність! (ВБар1:157 # 1948);

Грозовинник, ім., ч.р., ...ну, і дощі; ну, і *грозовинник*, / крізь душу, від мене виник... (ВБар2:118 # 1980);

Громів'я, ім., с.р., ...бо чути – забиває цвяхи / *громів'я* крізь сусідню тьму. (ВБар1:150 # 1948);

Сивосніжність, ім., ж.р., *Береза примарна*; / пустака з *сивосніжністю!* – низько: *хмара*. (ВБар1:219 # 1959).

Детальніші реєстри АЛН пропонованого словника див. у додатку В.

Як бачимо, створення тематичних словників (тезаурисів) досить важлива і трудомістка праця, яка допоможе краще зрозуміти світосприйняття та ідейно-тематичні настанови В.Барки.

Словотвірний словник (словотворчий, дериваційний) – це словник, що лексикографічно параметризує словотвірну систему мови. Реєстровою

одиницею є або слова, або словотвірні компоненти слова з їхніми семантичними, словотвірно-функціональними характеристиками [107, с. 621]. Зважаючи на раніше проаналізовані лексикографічні праці, у яких фіксуються словотвірні потенції інновацій, та беручи до уваги опрацьовані фахівцями теоретичні засади укладання словотвірних словників (З.С.Сікорська, Ж.В.Колоїз, О.М.Тихонов), а також словників афіксальних морфем [САМ-98] (Н.Ф.Клименко, Є.А.Карпіловська), вважаємо за доцільне до структури словникової статті ввести такі компоненти: реєстрове слово, його частиномовна належність, основні граматичні характеристики; зазначення словотвірної структури і способу творення деривата; контекст, у якому зафіксований новотвір, посилання на джерело, напр.:

Дощотворчість, ім, ж.р., дощ + -о- + творчість (**композиція**)

І він [викладач. – Н.А.] дощотворчість: паручу наснагу, / зглибивши, здійма в громовинну ходу. (ВБар2:45 # 1979)

З'явець, ім., ч.р., з'яв(а) + -ець (**суфіксальний**)

Пустка! слід оленячий роздерти / з'явці входять неслідимі. (ВБар7:159 # 1966); ...вмить підведеться – з'явець простий! (ВБар1:288 # 1967); Аж ось, як з'явець воскресний кривавить – від гробу: світоч! (ВБар2:111 # 1980)

Кара-злива, ім., ж.р., кара + злива (**юкстапозиція**)

...коли в красу-срібноколірність, сховають злобу нечестиву / і поклянуться: вікнами домів'я, / і кликнуть грім і кару-зливу, що добрі! (ВБар1:80 # 1945)

Надокеання, ім., с.р., над + океан + н(я) (**префіксально-суфіксальний**)

<назва твору>, (ВБар2:53 # 1979)

Оркестритися, дієсл., оркестр + -и-ти + -ся (**суфіксально-постфіксальний**)

А буття / оркестриться владичними громами... (ВБар9:137 # 1944); В руїні смертний спокій, / а річка, як пресвітла з'ява, /.../ аж плеском гомонить до нас, / оркестриться в ласкавім тоні. (ВБар1:63 # 1945)

Окремо слід зазначити про випадки т.зв. черезступеневого словотвору, для якого характерним є пропуск дериваційної ланки. У таких випадках гіпотетично okazіональне слово (пропущене) позначається спеціальною позначкою *, напр.:

Нивно, присл., *нивн- ий + -о (суфіксальний черезступеневий)

Буяючи нивно, незоре: / чи звалить скелі смерті? безумне море. (ВБар1:212 # 1958); *Вселениця – нивно покосами жнеться, / колосся прискоря...* (ВБар2:123 # 1980);

Крильно, присл., *крильн- ий + -о (суфіксальний черезступеневий)

Чи, догромівши, крильно обвалитись / орлові моря – в сонну сутінь? (ВБар6:149 # 1952); *Крильно в пломенях лебеддя движуть, / славлять, многозорно віщі – / трисвятий Престол, крізь даль безвидну, / ясноогненно врадівши.* (ВБар1:302 # 1969).

Великий за обсягом кількісний склад неолексем В.Барки дає підстави для створення словника **словотвірних рядів** АЛН. У складі реєстрових одиниць неологічних словників такого типу об'єднуються інновації з різними твірними основами, але з тим самим формантом [102, с. 180]. Складові частини словника репрезентують матеріал за кореневими та афіксальними морфемами, напр.:

Кореневі морфем

крил-: *багрянокрилля, білокрилля, білокрильниця, вогнекрилля, голубокрилля, голубокрильничка, двокрилець, двокрилінка, двокрилля, демон-твердокрил, докрилітисся, звірокрилий, злокрилля, змієкрилля, крилля, крильність, крильно, некрильний, обкрилити, розкрильність, пеклокрилець, племіннокрилля, покрилля;*

цвіт-: *високоцвітно, вицвітка, голубоцвітний, золотоцвітно, кадилоцвітка, ключоцвіт, найсемицвітніший, оцвітан, первоцвіток, райцвіт, самоцвітина, самоцвітник, семицвітинник, сизоцвіт, синьоцвітно, хустка-синьоцвіт.*

Афіксальні морфеми

Префіксальні морфеми

над-: *надвесінній, надвечірність, надводдя, надгромовинний, надземність, надземно, наднебесно, надозер'я, надокеання, надокеаново, надпрестолля, надсвітець, надсвіття, надсмертність;*

ви-: *виочувати, виправданик, виповітруватися, визаконюючи, виголубітися.*

Суфіксальні морфеми

-ник: *вбивник, виконник, віничник, гробник, документник, досвітник, звітник, білозірник, білотисячник, блискавичник, зореничник, окулярник, райдужник, соборянник, серпник, учительник;*

-ість: *айстристь, бучно-театристь, вечіришність, вечоровість, вулканність, волошковість, гробовість, двірцевість, дворянськість, жабуринність, жоржинність, зимність, кобзарськість, ліловість, льодовість, морськість, німість, оркестровість.*

Афіксоїди (префіксоїди)

лже-: *лжеводій, лжеквітність, лжепланета;*

зверх-: *зверхблискавичний, зверхвселенськість, зверхзаграва, зверхзоряний, зверхзлива, зверхнавіжений, зверхнебеса, зверхокеанно, зверхпреситі, зверхрайськість, зверхсвітно, зверхсвітучість, зверхтишинний, зверхщасливий.*

Фактичний матеріал дає змогу створити також **словник словотвірних гнізд** неолексем В.Барки, напр.:

скарб *скарб'яний скарб'-ян-ик

скарб'-ян-о

скарб-н-ичн-ість

скарбомогутність

*скарбити

скарб-и-ти-ся

до-скарбити

до-скарбитися

до-скарблювати

Як бачимо, словотвірний словник та словники словотвірних рядів і словотвірних гнізд інновацій В.Барки розширюють уявлення про словотворчі потенції корневих та афіксальних морфем, створення за їх допомогою оказіональних номінацій.

Грунтовне вивчення й лінгвістичне осмислення номінативних одиниць словотворчості В.Барки, їхній лексикографічний опис дає матеріал для подальших спеціальних досліджень у галузі індивідуально-авторської неографії, уможлиблює цілеспрямоване дослідження авторських лексичних новотворів як характерної стильової ознаки поезії ХХ століття і дає можливість з'ясувати специфічні риси українських лексичних новотворів загалом.

Висновки до розділу 4

Розвиток української письменницької лексикографії припадає на середину ХХ століття у зв'язку з виданням словників та словопоказчиків до мови провідних українських письменників. У багатьох словниках, окрім узуальних лексем, що формують ядро вокабуляру певного автора, фіксуються індивідуально-авторські новотвори, що перебувають на периферії лексичного складу мови, однак, здебільшого є високоекспресивними одиницями індивідуального стилю письменника. Такі АЛН у перших авторських словниках ("Словник мови Шевченка", "Граматико-стилістичний словник Шевченкової мови") фіксувалися без спеціальних позначок.

Фіксація АЛН у рінотипних словниках зумовила потребу виокремлення неографії як самостійної галузі лексикографії. У 70-х роках ХХ ст. з'являються перші спеціальні словники авторських новотворів, укладені Г.М.Колесником – словники неологізмів П.Тичини, М.Рильського, – у яких фіксуються індивідуально-авторські інновації, хоча і без спеціальної вказівки або ремарки. Зазначені словники засвідчили, що в межах письменницької лексикографії зароджується окремий напрям – індивідуально-авторська неографія, предметом наукового дослідження якої є авторські лексичні новотвори, а також принципи лексикографічного опису інновацій та укладання словників АЛН.

Початок ХХІ ст. позначений бурхливим розвитком індивідуально-авторської неографії. Лексичні інновації фіксуються у спеціальних словотвірних, тлумачно-словотвірних словниках та словниках мови письменника, а також у вигляді додатків до наукових досліджень. Інновації добираються методом суцільної вибірки з найрізноманітніших різностильових і різножанрових джерел, що загалом сприяє поглибленому вивченню і дослідженню актуальних проблем оказіональної номінації та словотвору, теорії лексикографії.

У 2000-х роках в українському словникарстві з'являються лексикографічні джерела, присвячені описові специфічного лексичного матеріалу – авторським лексичним новотворам, – що є однією з характерних ознак ідіостилю письменника. Метою зазначених праць є здійснення лексикографічного опису корпусу індивідуально-авторських новотворів, засвідчених у поетичному словнику українських поетів ХХ – ХХІ століття.

Запропонований словник АЛН демонструє неологічну лексику В.Барки. Фактичний матеріал, зафіксований у ньому (словнику), сприяє глибшому розумінню семантичних та словотвірних особливостей новотворів поета, допомагає кращому розумінню авторської мовно-поетичної картини світу.

Перспективними напрямками у розвитку індивідуально-авторської неографії є створення словотвірних, тлумачних, тематичних словників, що уможливить використання матеріалу в процесі вивчення окремих розділів курсу сучасної української літературної мови у середній та вищій школі, а також значно розширить уявлення читачів про індивідуальний стиль (на основі систематизованого алфавітного словника мови письменника). Крім того, матеріал словника АЛН В.Барки може використовуватися в подальших лексикологічних та лексикографічних студіях, зокрема при укладанні повного академічного словника авторських лексичних новотворів у поезії ХХ століття.

ВИСНОВКИ

Проблеми okazіональної номінації останнім часом привертають пильну увагу українських і зарубіжних дослідників. АЛН збагачують поетичне мовлення, передають у специфічній формі особливості навколишнього світу, що сприяє розвиткові в читача образного мислення.

Усебічне вивчення одиниць okazіональної номінації провідних майстрів слова сприяє поглибленому висвітленню проблем okazіональності, з'ясуванню специфіки художнього мовлення в певний період розвитку мови. У зв'язку з цим наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в українській лінгвістиці з'являється окрема галузь – неологія, предметом вивчення якої є нові слова, зокрема, авторські лексичні новотвори.

Опис специфічного мовленнєвого матеріалу – авторських новотворів – вимагає детального аналізу структурно-семантичних особливостей інновацій, що тісно пов'язано із структурою лексичного значення слова.

Одним з найплідніших експериментаторів у галузі індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. поряд із П.Тичиною, М.Семенком, М.Рильським є також В.Барка. Його поетичне мовлення перебуває в тісному зв'язку з традиціями світового письменства, яке переплітається з мовою усної народної творчості, з традиціями української літератури. Словотворчість В.Барки ґрунтується на художній літературі, що пов'язана з бароко і символізмом. Художні тексти поета насліджені релігійними, міфологічними мотивами; їхнім художньо-естетичним підґрунтям є усна народна творчість. Усе це знайшло своє специфічне відбиття у новотворах автора, які формують великий за обсягом корпус okazіональних одиниць – понад 1300.

Найпліднішими у словотворчості В.Барки, яка здійснювалась упродовж шести десятиліть (1931–1991 роки), були 1944–1946 роки, оскільки саме в цей період після вимушеної так званої "поетичної німоти", за власним твердженням, з 1943 року поет почав постійно писати вірші. У зазначений

період автор створив 324 номінативні одиниці, що становить приблизно чверть від усіх авторських okazіональних утворень, засвідчених у поетичних текстах.

Аналіз авторських інновацій за способами словотвору свідчить, що найактивніше В.Барка створював okazіональні одиниці різних частин мови такими способами: основоскладання (36 %); суфіксація, у т.ч. й нульова (31%); юкстапозиція (13%); префіксально-суфіксальний (10%); префіксація (6%); суфіксально-постфіксальний (2%). Префіксально-суфіксально-постфіксальний (*вкольорітися, виповітряється*), префіксально-постфіксальний (*виголубітися*) способи словотвору, а також контамінація (*відкурнявкнути, димрявий*), зрощення (*з-крайсерця*) представлені у словотворчості В.Барки одиничними утвореннями, що загалом становить 2% від усієї сукупності слів. Показово, що в процесі творення АЛН надання переваги осново- і словоскладанню та суфіксації характерно для індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. загалом, що підтверджено спеціальними науковими дослідженнями.

Частиномовний розподіл авторських новотворів В.Барки збігається із загальною тенденцією розподілу за частиномовними класами узуальних одиниць: іменник складає 57% від усієї кількості новотворів, прикметник – 25 %, дієслово – 9,5%, прислівник – 8,5 %, що є характерним для новотворів в українській поезії ХХ століття. Суттєва перевага іменникових новотворів над інноваціями інших частиномовних класів у поетичному лексиконі В.Барки пояснюється прагненням автора надати словам із основною денотативною семою 'предметність' нових відтінків значення, оцінної конотації, увиразнити експресивність новоствореної номінації порівняно з узуальним відповідником: *підковокраб, крилля, пелюстиння, айстрість, ангелолодство*, а також є виявом загальної тенденції до активного творення авторських субстантивів у сфері okazіональної номінації в українській поезії ХХ ст.

В.Барка активно створював АЛН, які за своїми семантико-стилістичними ознаками тяжіють до фольклору: *сріблець-благовіст, сльоза-листочок* та ін. Це пояснюється постійною увагою поета до усної народнопісенної творчості, зокрема, її образності; прагненням продовжити і творчо розвинути фольклорні художньо-естетичні традиції. Так, стилізація багатьох поетичних текстів під народнопісенне мовлення закономірно зумовлювала створення АЛН цілком визначеної семантики і стилістичного забарвлення, напр.: *Що коло шляху, дощами-кров'ю / потопленого, / а димами-пожарами завіяного, / а трупом-молодістю встеленого, / що коло шляху, там стояла матінка, / сива ненечка...*

Наявність у вокабулярі В.Барки значної кількості ад'єктивів у найвищому ступені вияву ознаки пояснюється тим, що світоглядні позиції автора тісно переплітаються з прагненням возвеличеного змалювання характеристичних ознак біблійних осіб: *найзірчаніший, найнедорожчий, найніжноводніший, найпренесамовитіший* та ін.

Оказіональні дієслова у поетичному лексиконі В.Барки сприяють створенню не лише словесного образу, а й характеризуються високою інформативністю, що зумовлена їхніми структурно-семантичними особливостями.

Найчисленнішою з-поміж ЛСГ дієслів дії є група, у семантичній структурі новотворів якої виділяються семи 'рух/переміщення в просторі'. Так, у семантичній структурі багатьох новотворів виділяється диференційна сема 'летіти', що експлікована у кореневих морфемах *кажан-*, *лебед-*, *крил-*, *ластів-*. Значна кількість дієслівних інновацій номінують динамічну ознаку через її відношення: до зоонімів (*відкурнявкнутися, ластівнитися, ластовеніти, ластовитися* та ін.); до флоризмів (*соняшниковіти, сквітчатися, поквітнено, доцвітніти* та ін.); до натурфактонімів (*відхмаритися, вітрувати, громовитися, райдужитися, згрозитися, просніжуватися* та ін.); до ідеонімів (*колірнитися, знесамовитіти* та ін.) тощо.

Вагому частину в корпусі okazіональних дієслів складають новотвори, у семантичній структурі яких виділяються диференційні семи 'світ / світло', 'світити / сяяти'. Такі номінації допомагають авторові створити виразний візуальний образ.

З-поміж okazіональних дієслів В.Барки трапляються авторські слова-дублети, що утворюються від тих самих твірних основ за допомогою різних суфіксів: *кольоритися – кольорітися; кораблитися – корабліти*. Такі номінації створено автором зі стилістичною або ж версифікаційною метою.

У поетичному доробку В.Барки okazіональні прислівники відзначаються оригінальністю семантичної структури. З-поміж адвербіальних новотворів порівняльно-уподібнювального значення (які є доміантними в словнику АЛН В.Барки), найрепрезентативнішими є ЛСГ номінацій, в основі яких лежить порівняння: а) з конкретними предметами: *килимно, квітинно, колосково, пелюстково, рушниково*; б) з назвами явищ природи: *зоренично, хмариннично, хуртовинно*; в) з назвами істот, а саме – тваринами (у т.ч. й міфічними): *лев'ячо, драконяно*; птахами: *пташинно, ластовинно*; комахами: *метелично*; г) з назвами рослин та їх частин: *жоржинно, квітинно, квітнево, пелюстковано* та ін. Okazіональні прислівники мотивуються переважно прикметниковими основами, рідше – іменниковими.

Аналіз семантичних особливостей АЛН різних частиномовних класів, зафіксованих у поетичному мовленні В.Барки, дає змогу визначити найчисленніші тематичні групи індивідуально-авторських номінацій, серед яких чільне місце посідають: назви осіб – понад 60 okazіональних одиниць, кольороназви – 188 новотворів, АЛН з нумеративним компонентом – 77 одиниць, okazіональні номінації релігійної тематики – 60 одиниць. Такий розподіл АЛН В.Барки свідчить про прагнення поета у високохудожній формі вербалізувати актуальні для нього як креативної мовної особистості фрагменти позалінгвальної дійсності та адекватно відбити в оригінальних номінаціях специфіку індивідуально-авторського світосприйняття.

Однією з характерних ознак ідіостилю В.Барки є широке використання okazіональних кольороназв. Наприклад, інновації ЛСГ назв червоного кольору та його відтінків складають 19 % від усієї кількості okazіональних кольоропозначень, білого – 16,5 %, жовтого (з відтінками) – 16 %, синього (з відтінками) – 15,5 %, зеленого – 11,1 %, чорного – 10,6 %, сірого (з відтінками) – 10,1 %. Така палітра кольорів загалом характерна для атрибутів національної символіки і засвідчує, що колірна картина світу поета загалом збігається з особливостями кольоропозначень в українській поезії ХХ століття.

В.Барка активно збагатив українське поетичне мовлення індивідуально-авторськими синонімами. До багатьох узуальних номінацій поет створював оригінальні відповідники, як-от: *поет – римовник, викладач – окулярник, музикант – ладовик, художник – образотворник, рай-дерево – чарівничник, мисливець – мисливник, тесляр – струментник* та ін. Синонімічні АЛН є експресивними, високохудожніми одиницями, створеними автором з метою увиразнення вже позначених фрагментів дійсності.

Поетичний лексикон В.Барки характеризується наявністю в ньому авторських okazіональних антонімів (що загалом не характерно для індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ століття): *підпекелець – життєприклонєць, Життєначальник; пекло-яма – надсвіття, надземність*. У пошуках нестандартних позначень протилежних за змістом ключових образів виявляється оригінальне світобачення В.Барки, прагнення за допомогою нових мовновиражальних засобів якомога виразніше (з погляду експресивності) позначити фундаментальні поняття християнського вчення (*Бог – диявол, рай – пекло*).

Поезія В.Барки наснажена релігійно-міфологічною символікою, що закономірно знайшло своє втілення в лексичних новотворах. Поет широко використовує кореневі морфеми, які є складниками слів національної, релігійної, міфологічної символіки: *світ-диво, світпогубник, звірозмій,*

змієкрилля, змієдійство, вогнерукий, вогнефлейтий, огневичник, огненнокров'я, огнерукий, огневитися та ін. Такі новотвори асоціюються з усталеними в свідомості українського читача символами, водночас увиразнюючи поетичне мовлення.

В.Барка є, таким чином, продовжувачем мовно-естетичного досвіду попередників – Г.Сковороди, П.Тичини, – які широко використовували слова-символи як невід'ємну частину не лише загальнонаціонального поетичного лексикону, а й індивідуального.

Символічного значення у словотворчості поета набувають також інновації з нумеративним компонентом. Здебільшого це новотвори релігійної тематики, що відбивають духовні орієнтири поета. Інновації з компонентами *ст(о)-, тисяч(а)-, мільйон-* уживаються переважно в переносному значенні для інтенсифікації ознаки, названої твірною основою, як-от: *стострунність, тисячовітрилля, тисячорамення, мільйонноокий*. Широке вживання оказіональних назв кольорів та номінацій із квантитативним компонентом є характерною ознакою мовно-поетичної картини світу В.Барки.

АЛН багатофункціональні та, як правило, експресивні, що пов'язано з їхньою лінгвістичною природою. Мовно-експресивна виразність новотворів В.Барки зумовлена кількома чинниками: семантикою твірної основи, словотвірними засобами, контекстуальним оточенням. Ці засоби актуалізації експресивної функції АЛН В.Барка активно використовував у поетичному мовленні. Так, лексичні інновації сприяють розкриттю нових виражальних можливостей мови, передають нові семантичні, емоційно-стилістичні відтінки позначених денотатів. Усе це дозволяє адекватно вербалізувати художній задум поета.

Основу прагматичного компонента семантичної структури новотвору складають експресивно-оцінні елементи значення, які реалізуються переважно в сукупності, що посилює вплив на читача.

Зазвичай АЛН акцентують увагу читача на вагомих (з погляду автора) фрагментах твору. Це стосується насамперед складних та складених

утворень, які є однослівними еквівалентами синтаксичних конструкцій, що загалом сприяє економії мовних засобів, а відтак – лаконічності висловлювання, яка особливо поцінується в поезії: *душоморець, душопогубність, небоворожник, скорбно-радісний, сузірнокольоро-світухий*.

Інновації В.Барки мають ознаки художньо-поетичної, книжної мови, надають текстові ліризму, пафосу, урочистості тощо – залежно від конкретних ідейно-естетичних та комунікативно-прагматичних завдань і настанов автора.

Позиція АЛН у тексті суттєво впливає його структурно-семантичну єдність. В.Барка майстерно використовував текстотвірні можливості авторських новотворів, розміщуючи їх у пре-, пост- та медіальній позиції в тексті. Це допомагає не лише глибше розкрити семантику інновацій, а й "зцементує" текст поезії, робить його ідейно й естетично ціліснішим, більш значущим.

Системне вивчення мови провідних письменників не може здійснюватися без лексикографічного опису їхнього вокабуляру, зокрема, його частини – лексичних новотворів. Актуальним і перспективним завданням сучасної індивідуально-авторської неографії є створення словників авторських лексичних новотворів як специфічних репрезентантів не лише індивідуальної, але й національної мовно-поетичної картини світу. Лексикографічна інтерпретація АЛН В.Барки в різножанрових джерелах у подальшому може бути використана для створення загального академічного словника лексичних новотворів у поезії ХХ століття.

Лексикографічний опис АЛН В.Барки має на меті згідно з останніми досягненнями неографії системно представити корпус АЛН, засвідчених у поетичних текстах письменника. Структурними компонентами словникових статей у запропонованому "Словнику авторських лексичних новотворів Василя Барки" були наступні: реєстрове слово в традиційно виділюваних для певних частин мови початкових формах, граматична кваліфікація АЛН, ілюстративний матеріал (мікро- й макроконтексти), хронологічна довідка,

часткове представлення інформації щодо тлумачення семантики новотворів, паспортизація. Такі лексикографічні параметри опису АЛН є інформативно важливими елементами, що допомагають системно представити увесь корпус лексичних інновацій поета з погляду їхньої словникової інтерпретації.

Перспективними видаються і подальші лексикографічні студії в цьому напрямку, зокрема, створення тлумачного, тематичного, словотвірного словників АЛН В.Барки.

Словотворча практика В.Барки є виявом загальних тенденцій в українській поезії ХХ століття, а саме – створення нових мовно-естетичних засобів вираження як нового змісту, так і вже позначених узуальними одиницями фрагментів позамовної дійсності.

Авторські лексичні номінації В.Барки у специфічній формі відбивають особливості українського менталітету й найактуальніші для української мовної свідомості фрагменти об'єктивної дійсності.

Словотворчість В.Барки потребує подальшого всебічного вивчення і критичного осмислення в різних аспектах, зокрема, дериваційному, психолінгвістичному та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова О. И. К проблеме классификации новых слов / О. И. Александрова // Актуальные вопросы словообразования, синтаксиса и стилистики современного русского языка : науч. тр. Куйбышевского пед. ин-та. – Т. 133. – Куйбышев, 1974. – С. 3–19.
2. Александрова О. И. Неологизмы и окказионализмы / О. И. Александрова // Вопросы русского современного словообразования, лексики и стилистики : науч. тр. Куйбышевского пед. ин-та. – Т. 145.– Куйбышев, 1974. – С. 3–9.
3. Александрова О. И. Окказионализмы в эпистолярном жанре разговорной речи (Опыт функционального анализа) / О. И. Александрова // В кн. : Вопросы стилистики. – Саратов, 1972, Вып. 5. – С. 17–32.
4. Александрова О. И. О роли поэтических новообразований в организации стихотворного текста / О. И. Александрова // Текст и его изучение в вузе и школе : межвуз. сб. науч. трудов. – М. : Издательство Пензенского государственного педагогического института, 1991. – С. 86–97.
5. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. В. Андрусак. – К., 2003. – 20 с.
6. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.
7. Аргуткіна О. А. Концептуально-семантичний і функціональний аспекти мікросистеми "Число" : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / О. А. Аргуткіна. – Харків, 2001. – 19 с.

8. Арнольд И. В. Интерпретация художественного текста: типы выдвижения и проблема экспрессивности / И. В. Арнольд // Экспрессивные средства английского языка. – Л., 1975. – С. 11–20.
9. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 338 с.
10. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / І. М. Бабій. – К., 1997. – 21 с.
11. Бакина М. А. Словотворчество / М. А. Бакина // Языковые процессы современной русской художественной литературы. – М., 1977. – С. 78–127.
12. Балли Ш. Французская стилистика / Балли Ш. М. : Изд-во иностр. лит., 1961. – 416 с.
13. Банкевич В. В. К вопросу о соотношении лексико-семантических и тематических групп / В. В. Банкевич // Семантика слова и предложения. – Л. : Изд-во ЛГПИ, 1985. – С. 30–35.
14. Барка В. Автобіографія / В. Барка // Українське слово : у 4 кн. – К., 1994. – Кн. 2. – 1994. – С. 642– 653.
15. Бацевич Ф. С. Очерки по функциональной лексикологии / Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда. – Львов : Світ, 1997. – 392 с.
16. Бацевич Ф. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики / Ф. Бацевич // Вісник Національного ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології". – 2008. – № 620. – С. 250–253.
17. Безпояско О.К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський.– К. : Либідь, 1993. – 336 с.

18. Белоусова А. С. Имена лиц и их синтаксические свойства / А. С. Белоусова // Слово и грамматические законы языка: Имя. – М., 1989. – С. 131–205.
19. Беляева Л. В. Оказионализмы Ф. М. Достоевского : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Л. В. Беляева. – Л. : ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1990. – 16 с.
20. Берест Т. М. Семантика художнього слова в поезії 80–90 років ХХ століття (на матеріалі творів молодих українських авторів) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Берест Тетяна Миколаївна. – Харків, 1999. – 199 с.
21. Беценко Т. Рецензія на монографію: Вокальчук Г. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) ; за ред. А. П. Грищенка : [монографія] / Т. Беценко. – Рівне : Перспектива, 2004. – 524 с. // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2007. – Вип. XV. – С. 159–161.
22. Білецька С. М. Біблеїзми як засіб відображення універсальних концептів релігійної картини світу французького народу (на матеріалі французької мови) / С. М. Білецька // Наукові записки. Серія філологічна. – Острог : Видавництво НаУ "Острозька академія". – 2007. – Вип. 7. – С. 7–17.
23. Білодід І. К. Поетична мова Максима Рильського / І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1965. – 174 с.
24. Бірюкова О. О. Лінгвостилістичні особливості української діаспорної поезії 60-80-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. О. Бірюкова. – К., 2004. – 20 с.
25. Бойко Н. І. Міфологічна лексика української мови : [навч. посібник для студ. філол. спеціальностей] / Н. І. Бойко, А. М. Кайдаш. – Ч. 1 : Курс лекцій. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2006. – 72 с.

26. Бондар О. І. Лексикологія / Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. // Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія [навч. посіб.] – К. : ВЦ "Академія", 2006. – 368 с.
27. Брагіна А. А. Неологізми в руском языкe / А. А. Брагіна. – М. : Просвещение, 1973. – 222 с.
28. Братусь М. Ф. Структура, семантика і стилістичні функції епітета в художній прозі Івана Багряного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / М. Ф. Братусь. – К., 2002. – 16 с.
29. Брітікова К. В. Узуальне та оказіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи : дис. ...кандидата філол. наук : 10.02.01 / Брітікова Катерина В'ячеславівна. – Донецьк, 2007. – 304 с.
30. Ванрайх У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования / У. Ванрайх. – К. : КГУ, 1979. – 293 с.
31. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика / Л. М. Васильев. – М. : Высшая школа, 1990. – 176 с.
32. Ващенко В. С. Мова Тараса Шевченка / В. С. Ващенко. – Харків : ХДУ, 1963. – 252 с.
33. Ващенко В. С. Словник мови Шевченка / В. С. Ващенко // Джерела мовної майстерності Т. Г. Шевченка : зб. статей. – К. : Вид-во АН УРСР, 1964. – С. III –XV.
34. Виноградов В. В. Избранные труды. Поэтика русской литературы / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1976. – 511 с.
35. Винокур Г. О. Маяковский – новатор языка // О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. – М. : Высшая шк., 1991. – С. 317– 407.
36. Висоцький А. В. Склад та структура лексико-семантичних груп якісних прикметників в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / А. В. Висоцький. – 1998. – 20 с.
37. Вихованець І. Р. Теоретична граматики української мови : академ. граматики укр. мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – К. : Унів. вид-во „Пульсари”, 2004. – 400 с.
38. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наукова думка, 1988. – 256 с.
39. Вихованець І. Р. Дієприслівник / І. Р. Вихованець // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 155.
40. Вихованець І. Р. Прислівник / І. Р. Вихованець // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 529.
41. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття) / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг, 2000. – 117 с.
42. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Вип. 2. – Кривий Ріг, 2002. – 180 с.
43. Вірний М. Портрет поета / М. Вірний. – Рівне : Діва. – 1998. – 200 с.
44. Вовк М. П. Міфо-символічні джерела прозової спадщини Василя Барки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.07 "Фольклористика" / М. П. Вовк. – К., 2007. – 19 с.
45. Вовчук Н. І. Індивідуально-авторські неологізми в російській поезії 60–80-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Російська мова" / Н. І. Вовчук. – К., 1995. – 23 с.
46. Вокальчук Г. М. Оказіональна номінація осіб в українській поезії 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Українська мова" / Г. М. Вокальчук. – К., 1991. – 23 с.

47. Вокальчук Г. М. Індивідуально-авторські лексичні новотвори із значенням збірності в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. НПУ ім. М. П. Драгоманова / відп. ред. А. П. Грищенко. – К., 2002. – С. 185–194.
48. Вокальчук Г. М. Прикметникові новотвори в українському поетичному лексиконі ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Слов'янський вісник : зб. наук. праць. Серія "Філологічні науки" Рівненського ін-ту слов'янознавства Київського славістичного ун-ту. – Рівне : РГСКСУ, 2003. – Вип. 4. – С. 62–67.
49. Вокальчук Г. М. Індивідуально-авторські адвербіальні новотвори в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Українське мовознавство : зб. наук. праць. – Вип. 27–28. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – С. 36–40.
50. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) ; за ред. А. П. Грищенка : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Науково-видавничий центр „Перспектива”, 2004. – 524 с.
51. Вокальчук Г. М. „Я – безразковості поет” (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.
52. Вокальчук Г. М. Статистичний аспект дослідження авторських лексичних новотворів в українській поезії ХХ ст. / Г. М. Вокальчук // Семантика мови і тексту : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – С. 46–47.
53. Вокальчук Г. М. Частотний аналіз авторських лексичних новотворів у поетичному словнику „Молодої музи” / Г. М. Вокальчук, Т. І. Мамчич // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук.

- праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Вип. 14. – Рівне, 2006. – С. 44–47.
54. Вокальчук Г. М. Етапи становлення й розвитку українського авторського словникарства. Особливості лексикографічної фіксації новотворів // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. „Регіональний” словник поетичних неолексем (Рівненщина) ; відп. ред. Г. М. Вокальчук. – 2-е вид., випр. і доп. – Острогоз : НаУ „Острозька академія”, 2008. – С. 3 – 68.
55. Габинская О. А. О понятии новизны лексической единицы в ономасиологическом исследовании / О. А. Габинская // Закономерности словопроизводственного процесса в ономасиологическом аспекте. – Курск, 1980. – С. 16–24.
56. Габинская О. А. Причины современного русского словотворчества: дис. ... доктора филол. наук / О. А. Габинская. – Орел, 1985. – 476 с.
57. Гаврилюк Н. В. Семантична характеристика та функціонування оказіональних дієслів у поетичному доробку неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова / відп. ред. А. П. Грищенко. – К., 2002. – С. 195–201.
58. Гаврилюк Н. В. Емпірійні індивідуально-авторські прикметники у творчості неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2003. – Вип. 11. – С. 69–72.
59. Гаврилюк Н. В. Раціональні індивідуально-авторські прикметники в творчому доробку неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2004. – Вип. 12. – С. 54–57.
60. Гаврилюк Н. В. Індивідуально-авторські прислівники у творчості неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології.

- Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. – Рівне, 2005. – Вип. 13. – С. 170–172.
61. Гаврилюк Н.В. Юкстапозити у творчому доробку неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. XIV. – Рівне, 2006. – С.50 – 53.
62. Гаврилюк Н.В. Афіксальні прикметники-новотвори у поетичному доробку неокласиків / Н. В. Гаврилюк // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : зб. наук. праць Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. XV. – Рівне, 2007. – С.82 – 87.
63. Гак В. Г. К проблеме гносеологических аспектов семантики слова / В. Г. Гак // Вопросы описания лексико-семантической системы языка : тезисы докладов. – Ч.1 – М., 1971. – С. 95–98.
64. Гак В. Г. Новые слова и новые словари / В. Г. Гак // Новые слова и словари новых слов ; отв. ред. Н. З. Котелова. – Л., 1983. – С. 15–29.
65. Гак В. Г. О современной французской неологии / В. Г. Гак // Новые слова и словари новых слов. – Л., 1978. – С. 37–52.
66. Гак В. Г. Языковые преобразования. – М., 1998. – 768 с.
67. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60–90-і роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / В. В. Герман. – К. : Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1999. – 22 с.
68. Гнатюк Г. М. Дієприкметник / Г. М. Гнатюк // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 153.
69. Головань Т. До питання про естетичну концепцію Василя Барки / Т. Головань // Слово і час. – 2002. – № 8. – С. 84–89.
70. Головань Т. П. Естетична природа поетичного мислення Василя Барки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література" / Т. П. Головань. – К., 2003. – 20 с.

71. Головань Т. Словотворчість В. Барки / Т. Головань // Дивослово. – 2002. – № 9. – С. 7–8.
72. Гончаренко Г. Е. Лексико-семантические особенности окказиональных слов (на материале произведений советской публицистики) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Г. Е. Гончаренко. – Ростов-н-Дону, 1978. – 24 с.
73. Гринів О. Василь Барка як послідовник Григорія Сковороди / Оксана Гринів // Літературознавство : III Міжнар. конгрес українців. – К., 1996. – С.325–332.
74. Грищенко А. П. Прикметник / А. П. Грищенко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С.526–527.
75. Гулига Е. В. О компонентном анализе значимых единиц языка / Е. В. Гулига, Е. И. Шендельс. – М., 1976. – С. 294–295.
76. Данилова Л. В. К вопросу об окказионализмах и способах их образования (на материале поэзии А.Вознесенского, Е.Евтушенко, Р.Рождественского) / Л. В. Данилова // Стилистика художественного текста : межвузовский сборник научных трудов. – Фрунзе, 1984. – С. 89 – 98.
77. Дегтярь И. Г. О термине "окказионализм", или "окказиональное слово" / И. Г. Дегтярь // Структура словаря и вопросы словообразования германских языков. – Пятигорск : ПГПИИЯ, 1975. – С. 129–135.
78. Дзівак О. М. Лексика на позначення кольорів у сучасній українській літературній мові : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.02 / О. М. Дзівак. – К., 1974. – 304 с.
79. Дорофеева Е. Н. Окказиональное слово в современной русскоязычной газетно-журнальной коммуникации (коммуникативно-прагматический и социокогнитивный аспекты) : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.02 / Дорофеева Елена Николаевна. – К., 2003. – 214 с.

80. Дужик Н. С. Мовна особистість Миколи Хвильового в аспекті стилістики та історії літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. С. Дужик. – К., 1996. – 20 с.
81. Дука Л. І. Прагматичний потенціал онімів та способи його актуалізації в тексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Л. І. Дука. – Дніпропетровськ, 2002. – 18 с.
82. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови / В. В. Дятчук, Л. О. Пустовіт. – К. : Наукова думка, 1983. – 154 с.
83. Єрмоленко С. Прагматичний аспект словникового тексту / С. Єрмоленко // Семантика мови і тексту : зб. статей VIII Міжнародної конференції. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – С. 160–164.
84. Єрмоленко С. Я. Культура української мови: Довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець ; за ред. В. М. Русанівського. – К. : Либідь, 1990. – 304 с.
85. Єрмоленко С. Я. Поетова мова – співучий струмок (про стиль Павла Тичини) / С. Я. Єрмоленко // Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). – К. : Довіра, 1999. – С. 171–175.
86. Єрмоленко С. Я. Роль художньої літератури у вихованні чуття слова / С. Я. Єрмоленко // Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). – К. : Довіра, 1999. – С. 343–352.
87. Єрмоленко С. Я. Стиль індивідуальний / С. Я. Єрмоленко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 653.
88. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / С. Я. Єрмоленко. – К. : Наук. думка, 1987. – 245 с.
89. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика : Нариси [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.

90. Желтоногова Т. В. Заголовок як компонент структури українського поетичного тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Т. В. Желтоногова. – Кіровоград, 2004. – 18 с.
91. Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Жижома Оксана Олександрівна. – Маріуполь, 2003. – 242 с.
92. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1970. – 304 с.
93. Жулинський М. Г. Василь Барка – культуролог і літописець долі українського народу / М. Г. Жулинський // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 4. – С.56–66.
94. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка (прагматический аспект) : [учеб. пособие] / В. И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 126 с.
95. Земская Е. А. Словообразование и текст / Е. А. Земская // Вопросы языкознания. – М., 1990. – № 6. – С. 17–30.
96. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование. / Е. А. Земская – М. : Просвещение, 1973. – 304 с.
97. Зіневич Л.В. Мовна майстерність Миколи Зерова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. В. Зіневич. – К., 2002. – 19 с.
98. Калетнік А. А. Лінгвістичний статус неологізмів у неокласичному тексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / А. А. Калетнік. – К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2008. – 19 с.
99. Калинин А. В. Лексика русского языка / А. В. Калинин. – М., 1966.
100. Караулов Ю. Н., Гинзбург Е. Л. Опыт типологизации авторских словарей / Ю. Н. Караулов // Русская авторская лексикография ХІХ –

- XX столетия : антология / Российская академия наук. Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова ; отв. ред. Ю. Н. Караулов. – М., 2003. – С. 4–16.
101. Карпіловська Є. А. Інноваційні процеси в лексиконі та граматичному ладі сучасної української мови / [Є. А. Карпіловська, Н. Ф. Клименко, Л. П. Кислюк та ін.]. // Фундаментальні орієнтири науки (ФОН). – К., 2005. – С. 98 – 127.
102. Карпіловська Є. Сучасна українська словотворчість та її відображення в неологічних словниках / Є. Карпіловська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч.1. – Львів, 2004. – С. 174 – 181.
103. Клименко Н. Ф. Назви виконавців дії / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С.391– 392.
104. Клименко Н. Ф. Назви осіб / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 398– 399.
105. Клименко Н. Ф. Потенційне слово / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 511.
106. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1984. – 251 с.
107. Клименко Н. Ф. Словотвірний словник / Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 621.
108. Коваль О. В. Мовотворчість поетів-"неокласиків" та її роль у збагаченні виражально-зображальних засобів української мови :

- автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. В. Коваль. – Запоріжжя, 2008. – 21 с.
109. Ковальова Т. В. Лексико-семантичні поля кольоративів в українській поезії початку ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Ковальова Тетяна Володимирівна. – Х., 1999. – 196 с.
110. Кодухов В. И. Введение в языкознание / В. И. Кодухов. М. : Просвещение, 1987. – 288 с.
111. Колесник Г. М. “З’являються нові слова у мові” / Г. М Колесник // Тичина П. Квітни, мово наша рідна! – К., 1971. – С. 5 – 200.
112. Колесник Г. М. "Нове життя нового прагне слова" / Г. М. Колесник // Рильський М. Т. Як парость виноградної лози ; відп. ред. І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 227–260.
113. Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : ТОВ ЯВВА, 2003. – 168 с.
114. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : [монографія] / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.
115. Колоїз Ж. Okazіональні фраземні деривати / Ж. Колоїз // Мандрівець. – 2002. – № 6 (41). – С. 42 – 46.
116. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу : [монографія] / В. І. Кононенко. – К. – Івано-Франківськ : „Плай”, 2004. – 248 с.
117. Кононенко В. І. Символи української мови / В. І. Кононенко. – Івано-Франківськ : Плай, 1996. – 272 с.
118. Корнеева Н. И. Неологизмы в советской поэзии (опыт стилистического анализа) / Н. И. Корнеева // Писатель и жизнь. – М., 1971. – Вып. 6. – С. 95–109.
119. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история (Проблема языкового изменения) / Э. Косериу ; [перевод с исп. И. А. Мельчука]. – М. : УРСС, 2001. – 206 с.
120. Костомаров Н. И. Славянская мифология / Н. И. Костомаров // Костомаров М. І. Слов’янська міфологія. – К., 1994. – С. 201 – 256.

121. Котелова Н. З. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов / Н. З. Котелова // Новые слова и словари новых слов. – Л., 1978. – С. 5 – 26.
122. Котелова Н. З. Словообразование без образования слов / Н. З. Котелова // Новые слова и словари новых слов ; отв. ред. Н. З. Котелова. – Л., 1983. – С. 71–81.
123. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / М. П. Кочерган. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 368 с.
124. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : [підручник] / М. П. Кочерган. – К. : ВЦ "Академія", 2001. – 288с.
125. Кочерган М. П. Компонентний аналіз / М. П. Кочерган // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 264–265.
126. Кочерган М. П. Лексико-семантична система / М. П. Кочерган // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 305–306.
127. Кочерган М. П. Сема / М. П. Кочерган // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 575.
128. Кронгауз М. А. Семантика : [учебник для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений] / М. А. Кронгауз. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр "Академия", 2005. – 352 с.
129. Крикуненко В. Василь Барка: "Що з поетом, тепер професором, Федором Приймою?" / В. Крикуненко // Слово і час. – 2005. – № 8. – С. 69–74.
130. Кубрякова Е. С. Части речи в ономаσιологическом освещении. – М. : Наука, 1978. – 115 с.

131. Кудряшова М. В. Поетичний словник українських неокласиків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / М. В. Кудряшова. – К., 2000. – 18 с.
132. Курилович Е. Очерки по лингвистике : [сб. статей] / Е. Курилович. – М. : Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
133. Кучинский Ю. Б. Неологизмы-существительные в современном русском литературном языке: идеографический и семантический анализ : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Ю. Б. Кучинский. – Одесса, 1990. – 16 с.
134. Левицький В. В. Сучасне розуміння структури лексичного значення / В. В. Левицький // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 12–19.
135. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х. : Вища школа, 1977. – 114 с.
136. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Х., 1997. – 131 с.
137. Лопатин В. В. Рождение слова: Неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 150 с.
138. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев. – М., 1990. – С. 148–150.
139. Лук'янчук С. В. Епітет у конфесійному стилі сучасної української мови (функціонально-семантичний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / С. В. Лук'янчук. – Київ, 2008. – 19 с.
140. Лыков А. Г. Можно ли окказиональное слово называть неологизмом? / А. Г. Лыков // Русский язык в шк. – 1972. – № 2. – С. 42.
141. Лыков А. Г. О некоторых особенностях образования сложных имен прилагательных / А. Г. Лыков // Русский язык в школе. – М., 1969. – № 5. – С. 74–80.
142. Лыков А. Г. Русское окказиональное слово : автореф. дисс. на соискание науч. степени доктора филол. наук / А. Г. Лыков. – М., 1972. – 36 с.

143. Лыков А. Г. Современная русская лексикология: Русское окказиональное слово / А. Г. Лыков. – М. : Высшая школа, 1976. – 120 с.
144. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Д. В. Мазурик. – Львів, 2002. – 19 с.
145. Мазурик Д. Нове в українській лексиці. Словник-довідник / Д. Мазурик. – Львів : Світ, 2002. – 130 с.
146. Мазурик Д. Поетичні окказіоналізми: традиція і сучасність / Д. Мазурик // Культура слова. – Вип. 55 – 56. – К., 2000. – С.45 – 51.
147. Маланій О. О. Художній часо-простір поезій Василя Барки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література" / О. О. Маланій. – К., 2003. – 21 с.
148. Маленко О. О. Лексико-семантична група "небо" в українській поезії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. О. Маленко. – Х., 1996. – 18 с.
149. Масленников Д. Б. Словарь окказиональной лексики футуризма / Д. Б. Масленников. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2000. – 140 с.
150. Матеріали та методичні рекомендації до спецкурсів з ідіостилістики / [упоряд.: Л. В. Шулінова]. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2001. – 45 с.
151. Матчук А. Л. "Лиш той живе, хто любить рух..." (Рецензія на книгу: Вокальчук Г. „Я – безразковості поет” (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія]. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.) / А. Л. Матчук // Наукові записки. Серія філологічна. – Острог : Видавництво НаУ "Острозька академія". – Вип. 7. – 2007. – С. 318–322.
152. Мацько Л. І. Епітет / Л. І. Мацько // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 175.

153. Мерзлікіна О. В. Комунікативно-прагматичний аспект функціонування прислів'їв у художніх текстах (на матеріалі творів М.Сервантеса) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 "Романські мови" / О. В. Мерзлікіна. – К. : КНУ ім. Т.Шевченка, 2001. – 20 с.
154. Миськевич Г. И. Новые слова, их принятие и нормативная оценка (проблема новых слов в культурно-речевом аспекте) / Г. И. Миськевич, Л. К. Гельцова // Актуальные проблемы культуры речи. – М., 1970. – С. 243–276.
155. Митрополит Іларіон. Шевченко як творець української літературної мови / Митрополит Іларіон // Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. – Вінніпег, 1961. – С. 5 – 34.
156. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Г. Б. Мінчак. – К., 2003. – 21 с.
157. Мойсієнко А. Динамічний аспект номінації : [монографія] / А. Мойсієнко. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2004. – 100 с.
158. Мосьпан О. П. Поле збірних іменників у російській мові: особливості семантики та прагматики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Російська мова" / О. П. Мосьпан. – Х., 2001. – 19 с.
159. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намитокова. – Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. ун-та, 1986. – 156 с.
160. Намитокова Р. Ю. Авторские новообразования: структура и функционирование (на материале современной русской поэзии) : автореф. дисс. на соискание науч. степени доктора філол. наук / Р. Ю. Намитокова. – М., 1989.

161. Намитокова Р. Ю. Окказиональная ономастика и ономастические окказионализмы / Р. Ю. Намитокова // Эволюция семантических и функциональных свойств русской лексики. – М., 1987. – С. 119–128.
162. Настольная книга священнослужителя : в 8 т. / [при наместнике Владимире (Мороз)] – К. : Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2003. – Т.IV. – 2003. – 824 с.
163. Наумова Т. М. Номінація особи у сатирично-гумористичних текстах Івана Франка та Володимира Самійленка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Т. М. Наумова. – К., 2004. – 20 с.
164. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983 – 2003) : словник / А. Нелюба. – Харків : ХНУ ім. В. Каразіна, 2004. – 136 с.
165. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2004 – 2006) : словник / А. Нелюба, С. Нелюба. – Харків : Майдан, 2007. – 144 с.
166. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1998. – 168 с.
167. Николина Н. А. Типы и функции новообразований в прозе Н.С.Лескова / Н. А. Николина // Русский язык в школе. – М., 1995. – № 2. – С. 79–87.
168. Ніколашина Т. І. Семантична типологія прислівників у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Т. І. Ніколашина. – Дніпропетровськ, 1997. – 18 с.
169. Олійник І. Г. Мовотворчість поетів-вісімдесятників (текстові структури та поетичні номінації) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / І. Г. Олійник. – К., 1993. – 17 с.
170. Оліфіренко Л. В. Словник поетичної мови Василя Стуса (рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори) / Л. В. Оліфіренко. – К., 2003. – 88 с.

171. Павленко Л. П. Складні іменники-оказіоналізми в поетичному контексті / Л. П. Павленко // Укр. мова і літер. в шк. – 1983. – № 8. – С. 33–35.
172. Павличко С. Д. Василь Барка – дискурс псевдомодернізму / С. Д. Павличко // Дискурс модернізму в українській літературі. – К. : Либідь, 1999. – С. 380 – 385.
173. Павлова І. Поетична семантика числівника у творах В. Стуса / І. Павлова // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ; за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. – Харків : ХДПУ, 2001. – Вип.6. – С. 192-197.
174. Паламарчук Л. С. Лексикографія / Л. С. Паламарчук // Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія ; за заг. ред. І.К. Білодіда. – К.,1973. – С. 292 – 326.
175. Пашко Л. В. Структурно-семантична та стилістична характеристика авторських неологізмів у творах О. Т. Гончара : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 / Л. В. Пашко. – К., 1994. – 23 с.
176. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів : [навчальний посібник] / В. І. Перебийніс. – Вінниця, 2001. – 168 с.
177. Передмова / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт // Словник епітетів української мови ; за ред. Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – С. 4–5.
178. Перцова Н. Н. Словарь неологизмов Велимира Хлебникова / Н. Н. Перцова // Русская авторская лексикография XIX – XX веков : [антология]. – М., 2003. – С.424 – 432.
179. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології / С. Плачинда. – К. : Укр. письменник, 1993. – 63 с.
180. Попова З. Д. Лексическая система языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1984. – 148 с.
181. Потєбня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. А. Потєбня // Эстетика и поэтика. – М. : Искусство, 1976. – 616 с.

182. Предисловие // Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений. / РАН. Ин-т рус. яз.; [под общей ред. Н. Ю. Шведовой]. – М., 2002. – Т. 1: Слова указующие (местоимения). Слова именующие: Имена существительные (Всё живое. Земля. Космос). – М., 2002. – XXV с.
183. Принцевський І. Т. Авторські новотвори в українському поетичному мовленні / І. Т. Принцевський // Проблеми словообразования русского и украинского языков. – К. – Донецк, 1976. – С.150 – 165.
184. Пустовіт Л. Мова поезії 50–80-х років / Л. Пустовіт, Г. Сюта // Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej. – Opole, 1999 / Red. S.Jermolenko. – S.169 – 183.
185. Пустовіт Л. О. Оказіоналізм / Л. О. Пустовіт, Н. Ф. Клименко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 432.
186. Пустовіт Л. О. Словник української поезії другої половини ХХ століття (семантико-функціональний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. О. Пустовіт. – К., 1993. – 37 с.
187. Пушко В. Василь Барка. Біографія. "Жовтий князь". Вибрані поезії. Рукописи. Інтерпретація творів / В. Пушко. – Луганськ : Знання, 2003. – 132 с.
188. Пушко В. Ф. Жанрово-стильові особливості прози Василя Барки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література" / В. Ф. Пушко, – К., 2001. – 19 с.
189. Рашкевич Я. К. Неология и неография / Я. К. Рашкевич // Неологизмы в лексике, грамматике и фонетике : сб. науч. трудов. – Рига : Изд-во Латвийского гос. ун-та им. П.Стучки, 1985. – С. 126 – 131.
190. Реформатский А. А. Введение в языковедение / А. А. Реформатский ; под ред. В.А.Виноградова. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 536 с.

191. Рудь О. М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників : словник / О. М. Рудь. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 270 с.
192. Рудь О. М. Структура, семантика та функціонування складних прикметників в українському поетичному мовленні ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. М. Рудь. – К., 2002. – 21 с.
193. Русанівський В. М. Дієслово – рух, дія, образ / В. М. Русанівський. – К., 1977. – 112 с.
194. Русанівський В. М. Мова в нашому житті / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1989. – 111 с.
195. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1988. – 240 с.
196. Русская авторская лексикография XIX – XX веков : [антология ; отв. ред. Ю. Н. Караулов]. – М. : Азбуковник, 2003. – 512 с.
197. Святчик Е. В. Функционирование экспрессивных высказываний в газетной коммуникации // Функциональная лингвистика. Язык. Культура. Общество. – Ялта, 9–14 октября 2000. – Симферополь, 2000. – С. 315–318.
198. Семиряк В. Д. Словотворчі варіанти в сучасній українській мові : дис. кандидата філол. наук / Семиряк Валентина Дмитрівна. – Запоріжжя, 1973. – 213 с.
199. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем : 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волощак. – К. : Вид. центр "Просвіта", 2001. – 204 с.
200. Сиротіна В. О. Про специфіку словесних значень у художньому тексті / В. О. Сиротіна // Мовознавство. – 1981. – №1. – С.26–28.
201. Соколовская Ж. П. Система в лексической семантике: Анализ семантической структуры слова / Ж. П. Соколовская. – К. : Вища школа, 1979. – 189 с.

202. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – К. : Дніпро; Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
203. Сологуб Н. М. Мовний світ Олесея Гончара / Н. М. Сологуб. – К. : Наук. думка, 1991. – 140 с.
204. Ставицька Л. О. Про характер взаємодії категорії індивідуально-поетичного стилю і літературної мови / Л. О. Ставицька // Мовознавство. – 1986. – № 4. – С.61–65.
205. Ставицька Л. О. Естетика слова в художній літературі 20–30-х років ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. О. Ставицька. – К., 1996. – 50 с.
206. Степаненко М. І. Історія, грамати́ка, поезика українського слова / Микола Іванович Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2008. – 344 с.
207. Степаненко Н. С. „... Та як же, справді, може розвиватись і посуватись мистецтво без неологізмів?” (Рецензія на книгу: Вокальчук Г. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) ; за ред. А. П. Грищенка : [монографія]. – Рівне : Перспектива, 2004. – 524 с.) / Н. Степаненко // Рідний край: Науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах. – 2005. – № 1 (12). – С. 167 – 170.
208. Степаненко Н. С. Поетичний словник лідера українського футуризму 20 – 30-х років ХХ століття Михайля Семенка (Рецензія на книгу: Вокальчук Г. „Я – безразковості поет” (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія]. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.) / Н. Степаненко // Рідний край: Науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах. – 2006. – № 2 (15). – С. 168 – 171.
209. Степанов Г. М. Неологизмы в теории и практике современной лексикографии (на материале русских и английских словарей новых слов) : автореф. дисс. на соискание степени канд. филол. наук : 10.02.19 / Г. М. Степанов. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1983. – 21 с.

210. Степанова М. Д. Универсалии и типологические исследования / М. Д. Степанова, Г. В. Хельбиг. – М. : Наука, 1974.
211. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1985. – 171 с.
212. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1979. – 156 с.
213. Стецій В. Ф. Мовна особистість Уласа Самчука (світоглядна орієнтація і мовотворчість) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / В. Ф. Стецій. – К., 2003. – 18 с.
214. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
215. Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів мас. інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – 2-ге вид., переробл. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
216. Сучасна українська літературна мова / [Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. та ін.] ; за ред. М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1994. – 414 с.
217. Сучасна українська літературна мова / [Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін.] ; за ред. А. П. Грищенка. – [2-ге вид.]. – К. : Вища школа, 1997. – 496 с.
218. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 "Українська мова" / Г. М. Сюта. – К., 1995. – 20 с.
219. Тараненко О. О. Лексичне значення / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О.

- (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 307–309.
220. Тараненко О. О. Мови письменника словник / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.] – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 355 – 356.
221. Тараненко О. О. Неологізм / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 408–409.
222. Тараненко О. О. Номінація / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 417.
223. Тараненко О. О. Словник // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 610 – 612.
224. Тараненко О. О. Тезаурус / О. О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.] – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 679.
225. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
226. Тиха Л. Ю. Метафора в поетичному дискурсі Івана Драча : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Л. Ю. Тиха. – К., 2007. – 18 с.
227. Тищенко О. М. Метафора Євгена Маланюка (семантико-функціональний аспект) / О. М. Тищенко. – К., 2004. – 144 с.

228. Торсуева И. Г. Контекст / И. Г. Торсуева // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 238 – 239.
229. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Турчак Олена Михайлівна. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – 256 с.
230. Уфимцева А. А. Лексическое значение: (Принцип семиологического описания лексики) / А. А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.
231. Фельдман Н. И. Оказиональные слова и лексикография / Н. И. Фельдман // Вопросы языкознания. – 1957. – № 4. – С. 64 – 73.
232. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филин. – М. : Наука, 1982. – 336с.
233. Фонякова О. И. Очерк развития писательской лексикографии в отечественном языкознании (1883 – 1990) / О. И. Фонякова // Русская авторская лексикография XIX – XX веков: [антология ; отв. ред. Ю. Н. Караулов]. – М., 2003. – С.35 – 50.
234. Франко І. Літературно-критичні праці (1897–1899) / І. Франко // Франко І. Зібр. творів : у 50-ти т. – Т. 31. – К. : Наукова думка, 1976. – 596 с.
235. Ханпира Э. Об окказиональном слове и окказиональном словообразовании / Э. Ханпира // Развитие словообразования современного русского языка. – М., 1966. – С. 153 – 166.
236. Ханпира Э. Окказиональное словообразование В. В. Маяковского (отименные глаголы и причастия) : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Э. Ханпира. – М., 1966. – 16 с.
237. Ханпира Э. Окказиональные элементы в современной речи / Э. Ханпира // Стилистические исследования: На материале русского языка. – М., 1972. – С.245 – 317.
238. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К. : Вища шк., 1984. – 166 с.

239. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 1993. – 215 с.
240. Чабаненко В. А. Стилїстичні можливості словотвірних варіантів / В. А. Чабаненко // Укр. мова і літ. в шк. – 1983. – № 11. – С. 38 – 40.
241. Черторизька Т. К. Активна і пасивна лексика в сучасній українській літературній мові / Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / Т. К. Черторизька ; за ред. І. К. Білодіда. – К., 1973. – С. 248–291.
242. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию / Н. М. Шанский. – М.: Просвещение, 1968. – 310 с.
243. Швець Г. Д. Есеїстика Василя Барки: жанрова специфіка та проблематика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Українська література" / Г. Д. Швець. – К, 2006. – 20 с.
244. Шевченко М. В. Семантичний та текстотворчий потенціал лінгвокультурем в українському поетичному мовленні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / М. В. Шевченко. – К., 2002. – 17 с.
245. Шутова Л. І. Епітет в українській поезії 20–30-х років ХХ століття (структурно-семантичний і функціональний аспекти) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Л. І. Шутова. – Т.2. – К., 2003. – 387 с.
246. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии / Л. В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 265 – 304.
247. Юдина А. Д. Оказиональные наименования лиц (по материалам периодики 60–80-х годов): дисс. кандидата філол. наук / А. Д. Юдина. – Л., 1989.
248. Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг. – М., 1991. – 304 с.
249. Юрченко Т. Г. Оказионалізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : дис. ... кандидата

- філол. наук : 10.02.01 / Юрченко Тетяна Григорівна. – К., 2003. – 284 с.
250. Ющук І. П. Українська мова : [підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / І. П. Ющук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.
251. Якобсон Р. Работы по поэтике / Р. Якобсон. – М., 1987. – 314 с.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- БЭ-02: Библейская энциклопедия / [рук. проєкта В.Бутромеев] – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – 768 с.
- ВОС: Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2003. – 896 с.
- ВТС-02: Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.
- ВТСУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovnyk.net/>
- ГССШ-61: Митрополит Іларіон. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови / Митрополит Іларіон. – Вінніпег: Інститут дослідів Волині, 1961. – 256 с.
- ЗЕ-06: Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
- КСАН-04: Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) ; за ред. А. П. Грищенка : [монографія]. – Рівне, 2004. – С. 94–524.
- ЛПТФ-90: Лексика поетичних творів Івана Франка : методичні вказівки з розвитку лексики / [укл. І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко, Л. М. Полюга]. – Львів : ЛДУ, 1990. – 264 с.
- ЛСД-97: Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів [та ін]. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
- ЛЭС-90: Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
- НСТ-71: „З'являються нові слова у мові” [упор. Г. М. Колесник] // Тичина П. Квітни, мово наша рідна! – К., 1971. – С. 95 – 171.

- НТС-06: Новий словник української мови : в 3 т. / [В. Яременко, О. Сліпушко] – К. : Аконіт, 2006.
- ПССП-01: Рудь О. М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників : словник / О. М. Рудь. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 270 с.
- РСС-02: Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений. / РАН. Ин-т рус. яз. ; [под общей ред. Н. Ю. Шведовой]. – М., 2002. – Т. 1: Слова указующие (местоимения). Слова именующие: Имена существительные (Всё живое. Земля. Космос). – М., 2002 – XXV, 807 с.
- САМ-98: Словник афіксальних морфем української мови / [Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, В. С. Карпіловський, Т. І. Недозим] – К., 1998. – 434 с.
- СЕУМ-98: Словник епітетів української мови / С. П. Бибики, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; [за ред. Л. О. Пустовіт]. – К. : Довіра, 1998. – 431 с.
- СІС-75: Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : УРЕ, 1975. – 775с.
- СІС-2000: Словник іншомовних слів та термінологічних сполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1068 с.
- СМС-06: Вокальчук Г. М. Словник лексичних новотворів Михайля Семенка / Г. М. Вокальчук // Вокальчук Г. „Я – беззразковості поет” (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія]. – Рівне, 2006. – С. 141 – 175.
- СМШ-64: Словник мови Шевченка : у 2 т. – К. : Наук. думка, 1964. – Т.1 – 484 с.; Т. 2 – 566 с.
- СС-94: Керлот Х. Э. Словарь символов / Х. Э. Керлот. – М. : REFL-book, 1994. – 608 с.
- ССУМ-01: Словник синонімів української мови : у 2 т. / [А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін.]. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 1. – 2001. – 1026 с.
- СУМ: Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1973 – 1982.

СУМЯ-20: Яворницький Д. І. Словник української мови. – Т. 1. А / Д. І. Яворницький. – К. – Катеринослав : Слово, 1920. – 412 с.

СЧ-77: Штепа П. Словник чужослів: Знадібки / П. Штепа. – Торонто, 1977. – 452 с.

ТСЛТ-01: Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.

ТССРЯ-01: Толковый словарь современного русского языка: Языковые изменения конца XX века / [под. ред. Г. Н. Складневской]. – М. : Астрель АСТ, 2001. – 944 с.

ЭС-07: Баешко Л. С. Энциклопедия символов / Баешко Л. С., Гордиенко А. Н., Гордиенко А. Н. ; под. ред. Перзашкевича О. В. – М. : Эксмо, 2007. – 304 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРШОДЖЕРЕЛ ТА ЇХ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- ВБар1** – Барка В. Лірник / В. Барка. – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 688 с.
- ВБар2** – Барка В. Океан: Лірика. Т. 3. / В. Барка – К. : Вид-во "Орій" при УКСП "Кобза", 1992. – 322 с.
- ВБар3** – Барка В. Апостоли / В. Барка. – Авґсбург : Друкарня Д. Сажнина, 1946. – 48 с.
- ВБар4** – Очерет В. Шляхи: Поезії / В. Очерет. – Харків : Література і мистецтво, 1931. – 31с.
- ВБар5** – Барка В. Лірник: Вибрані поезії / В. Барка. – Нью-Йорк : Вид-во Нью-Йоркської Групи, 1968. – 301 с.
- ВБар6** – Барка В. Океан: Лірика: 2-е вид. / В. Барка. – Нью-Йорк : Слово, 1979. – Ч.1. – 1979. – 348 с.
- ВБар7** – Барка В. Океан: Лірика: 2-е вид. / В. Барка. – Нью-Йорк : Слово, 1979. – Ч.2. – 1979. – 284 с.
- ВБар8** – Поза традиції : антологія української модерної поезії в діяспорі / [упоряд. Б. Бойчук, відп. ред. І. Макарик, Д. Струк, І. Фізер]. – К., Торонто, Едмонтон, Оттава : Вид-во Канадського ін-ту укр. студій та досліджень при Оттавському ун-ті, 1993. – 473 с.
- ВБар9** – Барка В. Білий світ : Поезії / В. Барка. – Мюнхен : Вид-во "Українська трибуна", 1947. – 179 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фрагмент "Словника авторських лексичних новотворів Василя Барки"

(Адах Н. А. Словник авторських лексичних новотворів Василя Барки // Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / Н. А. Адах ; за ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне : Видавництво Олега Зеня, 2007. – С. 52–131)

Умовні скорочення і позначки, вживані у словнику

вид. – видання

вл. н. – власна назва

див. – дивись

дієприкм. – дієприкметник

дієприсл. – дієприслівник

дієсл. – дієслово

ж.р. – жіночий рід

збірн. – збірне (слово)

ім. – іменник

кор. ф. – коротка форма

літ. – літературний

мн. – множина

модиф. – модифіковане (слово), модифікація

пор. – порівняй

предик. – предикатив

прикм. – прикметник

присл. – прислівник

прізви. – прізвище

словотв. – словотвірний

сп.р. – спільний рід

с.р. – середній рід

ст. пор. – ступінь порівняння

субст. – субстантивоване (слово)

укр. – український

фонет. – фонетичний

ч.р. – чоловічий рід

**

< > – вказівка на інформацію довідкового характеру, коментар щодо розкриття значення новотвору

/ – вказівка на кінець віршового рядка

// – відокремлення строф у поетичному тесті

/.../ – пропуск тексту в ілюстрації

[] – коментар укладача; вказівка на наукове джерело

– вказівка на дату створення неологізму

~ – вказівка на приблизну дату створення неологізму

() – вказівка на джерело ілюстративного матеріалу

А

Айстороокий, прикм., ...сузір'я айстрооки / печаль дотерплять...
(ВБар5:14 # 1942)

Айстринка, ім., ж.р., *І згадка: без кореня айстринка – безземельна, / сльозиться крізь грім війни копіткий.* (ВБар2:296 # 1984)

Айстрість, ім., ж.р., *Як моря з святою течією, / близиться в круги життя – / вічність! айстрістю росить своєю: / всіх до чаши дожида.*
(ВБар7:53 # 1964)

Айстрово, присл., *Помрійливі черезсвітно гербники: в дворянськість, / айстрово й акварельно вбрані.* (ВБар1:208 # 1957)

Алмазноскіптровий, прикм., *Держави димом куряться, як чорний сон, / і виповітрується язва духу, / і визаконюється лжі закон / алмазноскіптровий.* (ВБар1:97 # 1946)

Ангелолюдство, ім., с.р., збірн., *Зціляє недуги і рани душевні: / на всіх Назорей! – Первосвященик, / в ангелолюдстві, в новонебеснім Єрусалимі; / світлопровидник невідходимий!* (ВБар1:202 # (1956) 1989)

Антихристичник, ім., ч.р., *Ступаю через брили, східці мертві, / навек антихристичник звад – відклявши.* (ВБар2:303 # 1985); пор. з узуальним **антихрист** – "у християнській релігії – противник Христа" [СУМ, т.1: 51]

Астроокий, прикм., *А зорі астроокі / вислухують печалі кипариса.* (ВБар3:24 # 1942)

Б

Бабуся-чорнозубка, ім., ж.р., *Бабусі-чорнозубки / з лахміття підкидають висохлу, мов корінь, руку...* (ВБар5:62 # 1944)

Багатобджолий, прикм., *...надія /.../ й скоро в поле, навек роменне та багатобджоле, прийди під голубий покров...* [Цит. за: ПССП-01:158]

Багатоквіття, ім., с.р., *Як дзвони (з безлічі веж) обізвіться: / уста громові! – до багатоквіття.* (ВБар2:93 # 1980)

Багрів'я, ім., с.р., *Тікав океан від багрів'я громів: / близькі нещастя!* (ВБар2:135 # 1980)

Багрозалізний, прикм., *...попереду, в стременах напнувшись, багрозалізний Скорогляд, присудних для всіх, раніш – для пари скитних.* [Цит. за: ПССП-01:198]

Багрянокрилля, ім., с.р., *Щирий; ледве холод перекотить / верховин багрянокрилля...* (ВБар7:216 # 1967)

Багрянорогий, прикм., *Минаймо зловивства багрянорогі! – / серця сизокрило нехай туркотять.* (ВБар1:344 # 1981)

Балзам'я, ім., с.р., *Відпиймо відтіль з балзам'я, душі вбогі! – / сполум'яніти серцями...* (ВБар2:314 # 1985)

Бальзамничність, ім., ж.р., *...і в сонця – мов проклін нещастю! – / бальзамничність одвічна.* (ВБар1:172 # 1949)

Бальзамно, присл., *Зіскріб ставок (зеленник черги водить): / зворушливий! війнув бальзамно подих.* (ВБар2:146 # 1981)

Барвеніти, дієсл., *Квітинка: німбик віє, / дощі, альти притишені, / й півкружно барвеніє*. (ВБар1:159 # 1948); пор. **Барвіти**

Барвіти, дієсл., *Що зором голубині, чисті – віщі, / прихиляться на свято в руки... / барвітимуть, розкривши небо, ввічі, / як подих досвіту порушить*. (ВБар6:258 # 1953); пор. **Барвеніти**

Барвноогнений, прикм., *Дугою семеричною барвноогненна: / веселка! – перегнеться*. (ВБар1:369 # 1989)

Барвовеселчастий, прикм., *Спішіть, бо зміряє сузір'їв годинник – / зверхчас: над барвовеселчастий звід*. (ВБар2:34 # 1979); *Празничністю від зірок живих, – / іскринно росні! – / барвовеселчаста безліч краплин снажить – досвітній процвіт*. (ВБар2:160 # 1981)

Барвовеселчато, присл., *Квітнево прилину з первосвятинь зверхсвітніх, / подужаю смертну зловісність /.../ барвовеселчато від Деміурга всвітливши; / віднаджую адяних львищів...* (ВБар1:567 # 1990)

Барвовитість, ім., ж.р., *Зодягнено обривну гору, / під барвовитість лісу, віттям хоруговку...* (ВБар2:215 # 1981)

Башта-стражень, ім., ж.р., *Внизу акули, башти-стражні / й лани й потоки рвучі*. (ВБар5:131 # 1938)

Бджолинка-краля, ім., ж.р., *Чи гречка зустріча бджолинки-кралі, / здається, квіт її ріки відчалив...* (ВБар5:159 # 1952)

Безвірець, ім., ч.р., *До колісниці виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так, самі безвірці, роблять...* (ВБар8:26)

Безвірко, ім., ч.р., *Ви ж – гемони. Ага, щоб знали, / скажу: безвірко я*. (ВБар:37 # 1944); пор. з узуальним **безвірник**: *Не обв'язати космос канатом, / бо й небо не зробиш напірником, / для того, щоб туди заховати / розум усіх безвірників*. (І.Маловічко: НГ – 29 – № 8:26) [Цит. за: КСАН-04:106]

Безгомінність, ім., ж.р., *...при світлоті ячмінній, / лягла в латках селянська безгомінність – / для труноробів нешвидких*. (ВБар8:27); пор. з узуальними **безгоміння**, **безгомінь** [ВОС:39]

Безквітний, прикм., *Ржавіє огорожа при ямині, / що з досвіта, галузками безквітний, / "мертвецьку" будить об шибки...*(ВБар8:27); пор. з узуальним *безквітковий* [ВОС:40]

Безлітник, ім., ч.р., *Хмара сива: як безлітник, / в синь – півнеба відділити.* (ВБар2:271 # 1984)

Безнадійничник, ім., ч.р., *...змертвів: ні втішити, ні любити; / безнадійничник зблідлий.* (ВБар2:101 # 1980)

Безнецінний, прикм., *А двокрилля істин безнецінні / з-над зірок злетять відразу.* (ВБар7:152 # 1966)

Безнецінність, ім., ж.р., *І сіллю світисті, світам – безнецінність: / книжки – манускрипти, прочитника ждуть...* (ВБар2:51 # 1979)

Безсвітник, ім., ч.р., *Туман! – поткавсь непроглядно: безсвітник...* (ВБар2:111 # 1980)

Безхлібність, ім., ж.р., *Ніде не вістить мені, меві, нещастя в безхлібність...* (ВБар2:110 # 1980); пор. з узуальним *безхліб'я* [ВОС:44]

Безхрам'я, ім., с.р., *Мов з пустині – мари півцвіточні, / де безхрам'я тинь збирає...* (ВБар7:146 # 1966)

Білоберезець, ім., ч.р., *...світ – білоберезець, / муравлинністю марнують.* (ВБар1:278 # 1965)

Біловедмідно, присл., *...чи знов хуртовини знедолять? – / чи буря? біловедмідно голодна.* (ВБар1:325 # 1981)

Біловишневий, прикм., *...і парус добрий / збира і провозжа в біловишневий обрій / заморених і хворих від скорбот і ран...* (ВБар5:109 # 1947)

Біловівтарний, прикм., *...читай: Христос – біловівтарна зірка, / паланнями розп'яття вірна...* (ВБар1:205 # 1956)

Біловоддя, ім., с.р., збірн., *Милий знак: порив на біловодді / безконечно в брижі в'яже...* (ВБар7:173 # 1966)

Біловодний, прикм., – *Я тінню став! осліп, чужинний, без права небо знати нині, що в невіджимих зводах сповняється, як річка біловодна.* [Цит. за: ПССП-01:179]

Білозірник, ім., ч.р., *Знов на славу неба білозірник / тихо з джерела почався.* (ВБар7:259 # 1969)

Білоклен, ім., ч.р., *...ти погас, мов гнотик, білоклене! – / серед змій, вінцем отруйних.* (ВБар7:16 # 1964); пор. з узувальним **чорноклен** [ВОС: 778]

Білокрилля, ім., с.р., *Бо тільки сонце з крові перекаже / проз океан – мою біду, / де білокрилля хмару й хвилю в'яже, / де я до тебе не прийду...* (ВБар6:44 # 1950)

Білокрильниця, ім., ж.р., *Білокрильниця – від парусів лебедніша; / і врожевлена і присвітись!.. / і вбрана: після струнковости дощів'я, / спроміненістю надсвітть.* (ВБар2:73 # 1980)

Додаток Б

Тематичний словник

Тематична група „ Назви осіб ” (69 одиниць)

Антихристичник, ім., ч.р., *Ступаю через брили, східці мертві, / навек антихристичник звад – відклявши.* (ВБар2:303 # 1985)

Бабуся-чорнозубка, ім., ж.р., *Бабусі-чорнозубки / з лахміття підкидають висохлу, мов корінь, руку...* (ВБар5:62 # 1944)

Безвірець, ім., ч.р., *До колісниці виродків вельможних / Христову церкву припрягли, в безбожжі: / ось так, самі безвірці, роблять...* (ВБар8:26)

Безвірко, ім., ч.р., *Ви ж – гемони. Ага , щоб знали , / скажу: безвірко я.* (ВБар1:37 # 1944)

Вбивник, ім., ч.р., *Ні, моє ставкове озеро, любе! – / всім продзвонює судний час... / і снаживець, і вбивник теж відбуде / іспит огню! – і ти стрічай.* (ВБар2:177 # 1981)

Виконник, ім., ч.р., *Я тільки виконник: замикати, як ангел смерти звелів! – / під гуркіт погребних бурунів. / Немов при дзвонах церковних, / я – виконник.* (ВБар2:138 # 1980)

Виправданик, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар2:118 # 1980)

Вісник-партизан, ім., ч.р., *Знов звіщає вісник-партизан: / ...батьку, там гармати!* (ВБар9:48 # 1946)

Володарка-пані, ім., ж.р., *Звертається в уклінному вітанні / дідок Мороз до володарки-пані...* (ВБар9:80 # 1943)

Втечник, ім., ч.р., *На камені коло паркану, / відпочиває втечник...* (ВБар1:99 # 1946)

В'язничник, ім., ч.р., *Мороз! – кара безжалебно, в'язничник; / в цимбали хуртовин додзвонить. (ВБар6:291 # 1954); Подібно здолати гріх – в'язничник, / бо в пекло дверима зачинить. (ВБар1:308 # 1980)*

Дітозгубник, ім., ч.р., *Від дітозгубника ж посли: / " – хай, царю, вернуться! звели".* (ВБар1:146 # 1948)

Доглядчик, ім., ч.р., *Доглядчик*, на ноті громохкій, / з'яснившись в назвах – значках, / розбити: до вибухів! скочує морськість, / і чайки в луну додзвінчать. (ВБар2:51 # 1979)

Докоризник, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар2:100 # 1980)

Дука-владолобець, ім., ч.р., Берлінські *дуки-владолобці* / ворожать на алмазнім блюдці... (ВБар1:37 # 1944)

Душоморець, ім., ч.р., ...*душоморців* тинь / втекла крізь дим, згубивши петлі. (ВБар1:73 # 1945)

Життєначальник, ім., ч.р., вл. н., *Враз: виручі підмур'я струснувши / світоскладу – розсвіт править; / бо Життєначальник, вічно суций, / воскресає: стати в царстві. (ВБар7:214 # 1967); Назаря – Життєначальник! всесвятістю приклоняти; / киплять, як медами гречок, вали в океані. (ВБар2:125 # 1980)*

Життєприклонєць, ім., ч.р., *А ви до мужнього життєприклонця / звертаєтесь, як діти – як малі. (ВБар5:73 # 1944)*

Звітник, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар2:103 # 1980)

Зловред(а), ім., ч.р. (сп.р.), *Стоного, / сторуко, лютий, котишся за мною / і з скавучанням забігаєш наперед /.../ ти , найчорніший князь серед зловред – / серця драгуєш, труїш сонця світло! (ВБар1:46 # 1944)*

Злодій-фюрер, ім., ч.р., *Згоріли: злодій-фюрер і тюрма, / і злющі – за колючими дротами. (ВБар9:44 # 1946)*

Злопротівник, ім., ч.р., ...*щоб дощ погроз потьмарив небокрай / і задзвенів як кара, як возмездя злива / над головою злопротівника закону / Господнього і людського! (ВБар1:71 # 1945)*

З'явець, ім., ч.р., ...*вмить підведеться – з'явець простий! (ВБар1:288 # 1967); Аж ось, як з'явець воскресний кривавить – від гробу: світоч! (ВБар2:111 # 1980)*

Ключарняник, ім., ч.р., *Ключарняник брамний, сторож – спитовник, / сам океан, без відмови, ведучи розгрім'я / валами, з турботи, над скойки, розміря – / вітрильну повість... (ВБар2:92 # 1980)*

Ключодержець, ім., ч.р., ...простіть, кому ми раді, / вінчанному тиранові крайкому, / новому іродові на Вкраїні / і ключодержцю в царстві тьми?! (ВБар5:59 # 1944)

Книгочит, ім., ч.р., ...свічення з святих сторінок, / що кохає книгочит; / книгочит плечима до стіни, / серця колос на стеблині – / слуха... (ВБар1:166 # 1949); Сила сонця радостями чиста, / понад скелі смертні гляне: / з віршу Битія, для книгочита – на життя душі гіллясте. (ВБар7:159 # 1966)

Кожем'яжка, ім., ч.р., Ну, кожем'яжко, / чинбар життя клаптинку, мни, суши! / Топи в вечірній прозолоть-воді, / зірками ясножовтими посип... (ВБар9:129 # 1944)

Ладовик, ім., ч.р., < назва твору > (ВБар2:49 # 1979)

Лжеводій, ім., ч.р., Їдкі, в найнауковішій подобі, / лжеводії, до зводку зголоднілі... (ВБар1:153 # 1948)

Лопатник, ім., ч.р., На пустоші став, як погребець, лопатник! – / і риє: в схорон кістяків. (ВБар2:56 #1979)

Людодубіссімус, ім., ч.р., бо в царевій залі / людодубіссімус усім / крізь вуса видзвенить: " секім!.." (ВБар5:148 # 1951); пор. в іншому виданні людодубіссімус (ВБар1:182 # 1951)

Людоморець, ім., ч.р., Звідки долі мені сподіватися в домі? – / згоїти врази в душі – від людоморців, / діток викликати з гробівниць..." (ВБар1:40 # 1944)

Людоправець, ім., ч.р., Людоправці: по друкованих дзеркалах, / ми – як півбоги самі... (ВБар1:284 # 1966)

Мертварник, ім., ч.р., Мертварник, звів кладовищенські книги – / численні, як чайки з грози нездогінні. (ВБар2:103 # 1980)

Мисливник, ім., ч.р., Мисливник: в надгірньому лісі – / костерню скормив серед ночі... (ВБар1:341 # 1981)

Небоворожець, ім., ч.р., Над снами предків свідчився хрест: святиня, / при царстві небоворожців зотліла. (ВБар1:129 # 1947 (1951)); Грізніш, ніж смертоїдна щелепами підкам'яність: / на скрегіт – водіїв, мордерно

нерозкаяних, / болючіш, ніж мільярдних домів – у породільстві, / на розкрик розпачу! вирок скайданить – / кряжистих небоворожців: за вжерства адинські. (ВБар2:107 # 1980)

Небоворожник, ім., ч.р., *Небоворожник, в "тозі", адства звір дозгубний / скаріотець – казначей. (ВБар1:336 # 1981(?))*

Образотворник, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар2:48 # 1979)

Окулярник, ім., ч.р., *На кафедрі він, окулярник, обперся; / академічна строгість – рівна війні. (ВБар2:45 # 1979)*

Пеклокрилець, ім., ч.р., *То: між небом лижуть і землею / пеклокрильці "воздух" тайний. (ВБар7:247 # 1969)*

Підпекелець, ім., ч.р., *У Бога я то вірю, / у підпекельця – ні! (ВБар1:37 # 1944)*

Погребець, ім., ч.р., *На пустоші став, як погребець, лопатник! – / і риє: в схорон кістяків. (ВБар2:56 # 1979)*

Потвора-василіск, ім., *Здалось попам, що брат потвори-василіску / з пекельної з'явивсь глибочини. (ВБар9:103 # 1944)*

Потворинка, ім., ж.р., див.: **Збезумілий-німий**

Появник, ім., ч.р., *Появник один... (ВБар2:192 # 1981); пор.: **Приявник***

Правдивець, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар2:120 # 1980)

Прибрамник, ім., ч.р., *...безсонно прибрамник хліб заробля. (ВБар2:18 # 1979)*

Приземник, ім., ч.р., *Ми – приземники, з дверей – безкрилі, / при безодні: серпня ждати. (ВБар1:301 # 1969)*

Пророк-словодар, ім., ч.р., *А три пророки-словодари / до моря синього спішать мерщій. (ВБар9:138 # 1944)*

Протизаконець, ім., ч.р., *Начальний дух: протизаконця звідси, / крізь смерть вестимуть – істину стерпіти. (ВБар5:56 # 1944)*

Прочитник, ім., ч.р., *І сіллю світисті, світам – безнецінність: / книжки – манускрипти, прочитника ждуть... (ВБар2:51 # 1979)*

Псалмоспівець, ім., ч.р., ...*при арфі – сонце псалмоспівець*. (ВБар1:189 # 1952); *Древній океан, здійнявши груди, / вигривить, крізь бурю зблисне – / мову, на стострунностях орудних: / вінценосний псалмоспівець*. (ВБар7:270 # 1969)

Псалмоспівник, ім., ч.р., *Присмирнів океан – ігумен сивий, / книгою псалмоспівник*. (ВБар2:59 # 1979)

Римовник, ім., ч.р., < назва твору > (ВБар2:46 # 1979)

Розграбник, ім., ч.р., *Ряхтить привиддя: князь розграбник, богозамінний князь, вінцем, що в халцедонах, вирізнявсь, як ідол як відразний*. [Цит. за: ПССП-01:83]

Соняшник-князь, ім., ч.р., *Сестри прилинули до соняшника-князя: / – вітайся!* (ВБар1:107 # 1946)

Тортурник, ім., ч.р., *Замок; а паца безодні розкрита, / тортурник споглядів, / чайний чатуючи слід*. (ВБар2:93 # 1980)

Травожрець, ім., ч.р., *В людей церковна віра преубога; / і – як травинки, нині травожерці, / вглядаються вони в квітневу землю...* (ВБар9:112 # 1944)

Тронник, ім., ч.р., *Поклонився тронник, щастен – многораден, / а два другі клали золото і ладан*. (ВБар1:125 # 1947)

Троносидець, ім., ч.р., *Журавлик бочений, і троносидець тонко – / підвладкові, мов див, прокаже*. (ВБар6:210 # 1952)

Трунороб, ім., ч.р., ...*при світлоті ячмінній, / лягла в латках селянська безгомінність – / для труноробів нешвидких*. (ВБар8:27)

Турботник, ім., ч.р., *Турботники: в мирності священній! – / їм світло склала нетутешність*. (ВБар2:162 # 1981)

Учительник, ім., ч.р. <назва твору> , (ВБар1:572 # 1991)

Фарисеєня, ім., с.р., *Зненацька з гурту фарисеєня / в зухвалім тоні піддзвоня...* (ВБар9:153 # 1946)

Хліболюбєць, ім., ч.р., *Берлінські дуки хліболюбці / на золотім ворожать блюдці*. (ВБар9:131 # 1944)

Храмоборці, ім., мн. <назва твору>, (ВБар5:210 # 1966)

Цареборець, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар5:56 # 1944); *А цареборець від тісного збору / відмови все чекає! тиск мовчить.* (ВБар5:61 # 1944)

Царекоронець, ім., ч.р., ...одна зросла, як доня сонцю, / небесному царекоронцю. (ВБар1:19 # 1943)

Цареприслужник, ім., ч.р., *Палахкотять багристі смолоскипи, / і видно: проти ніші судді стали, / цареприслужники шишноколірні...* (ВБар5:75 # 1944)

Цар-сердега, ім., ч.р., ., *Хто, від недужого царя-сердеги, вклонявсь: нехай Цілитель святосердний дарує з порятунком образ.* [Цит. за: ПССП-01:237]

Додаток В

Тематичний словник

"Назви явищ природи" (за ключовими словами)

Опади

Дощ/ відсутність дощу

Дощинка, ім., ж.р., *Блищать, немов корою бересклети, / коли сплива дощинка нічия...* (ВБар3:36 # 1943); *А дощинки вдарять: слідик смерти / на піску стежок гостинних.* (ВБар7:179 # 1966)

Дощів'я, ім., с.р., *...і маківки в дощів'я – вінчик змок...* (ВБар5:137 # 1949); *Чи південь сизий не навів зловісне / дощів'я мов досаду дрібно?* (ВБар6:97 # 1951); *Крізь дощів'я, вслід воскреслий череп / світлить воскові тополі.* (ВБар7:240 # 1968)

Дощіючи, дієприсл., *Квітинницями, мов з ридання, змок: / дощіючи, бузок.* (ВБар2:319 # 1985)

Дощ-кров, ім., ч.р., *Що коло шляху, дощами-кров'ю / потопленого, / а димами-пожарами завіяного, / а трупом-молодістю встеленого, / що коло шляху, там стояла матінка, / сива ненечка...* (ВБар3:11 # 1944)

Дошовинець, ім., ч.р., < назва твору >, (ВБар1:343 # 1981)

Дощопад, ім., ч.р., *Веду дощопад недрібний! – / струменями пролю в громівцях, / тисячами додзюрчать...* (ВБар2:178 # 1981)

Подощів'я, ім., с.р., < назва твору > (ВБар5:120 # 1949); *Розсвітів листя: душа їм сестриця; / діти: як птиці, тінке подощів'я...* (ВБар5:121 # 1949); *...там подощів'я в сльози не поранить, / а голуб крильми похвилює.* (ВБар6:300 # 1954)

Посуха-бездожжя, ім., ж.р., *...де знайти, при Лаврі ченця спитай... / помолиться в посуху-бездожжя, / зливи заходять.* (ВБар5:234 # 1946; 1966)

Сніг

Всніжитися, дієсл., *Відчутно тайну довкруг незміренну, / з прощання на пору! всніжиться смертю.* (ВБар2:275 # 1984)

Найсніжніший, прикм., найвищий ст. пор., *Поклик найсніжніший, смутку повний, / пострумує через груди; / зимністю – як плач, пекучий поклик...* (ВБар7:143 # 1966)

Просніжуватися, дієсл., *І чуб і довгувата, хоч рідка, / борідка – вкрай просніжуються здавна.* (ВБар1:30 # 1943)

Сивосніжність, ім., ж.р., *Береза примарна; / пустка з сивосніжністю! – низько: хмара.* (ВБар1:219 # 1959)

Сніговинниця, ім., ж.р., *Вслід сніговинниці смутком стеле; / верхогір'я пустельне...* (ВБар1:219 # 1959)

Снігопадовий, прикм., *Снігопадовий спокій <назва твору>* (ВБар6:82 # 1950)

Снігосій, ім., ч.р., *Біліє; зблід! – мов лебединий біль: / квітневий снігосій.* (ВБар2:76 # 1980)

Сніжжя, ім., с.р., *Посурмлено! – в сніжжя, в льодовість: / на синьому танку, від пастирських слуг; / позвуччя струмують в ребра холодні / дерев і аж берег заллють.* (ВБар2:71 # 1979)

Сніжик, ім., ч.р., *Так переставилась дочка; хворіла, / і вигасала свічкою, сердешна! / В труні лежить: мов сніжик, блідна – біла...(ВБар1:29 # 1943); *Буде сторож – старець! хресна правда; / сніжик борода та посох.* (ВБар7:165 # 1966); *...до підніжжя килимниться сніжик, / білістю пересвіжить.* (ВБар1:311 # 1980)*

Сніжничний, прикм., *Збігає, мов сніжничний, туман з надводдя; / прияви світанкові з озера крила зводять.* (ВБар2:176 # 1981)

Сніжність, ім., ж.р., *А в грозьбі звірючи руками, / розрива криваві сосни – / через скелю і громами спрямить: / сніжністю розливши в поспіх.* (ВБар7:20 # 1964); *Все з тінизни – сніжністю закрите, / все: закрите, біле, біле...(ВБар7:66 # 1964)*

Сніжнокрилий, прикм., *Не встрашує з хуртечин сніжнокрилих – / мороз: як смертна гіркість.* (ВБар2:218 # 1981); *Нехай на цаль з дороги*

зіб'юся: / завихрить, як листик, істоту – / мара сніжнокрила! мара греблюста, / в глибінь на скелину гостру. (ВБар2:305 # 1985)

Сніжнотканий, прикм., *Зима... На весь видимий красний світ / з висот спада завіса сніжноткана.* (ВБар9:79 # 1943)

Веселка

Барвовеселчастий, прикм., *Спішіть, бо зміряє сузір'їв годинник – / зверхчас: над барвовеселчастий звід.* (ВБар2:34 # 1979); *Празничністю від зірок живих, – / іскринно росні! – / барвовеселчаста безліч краплин снажить – досвітній процвіт.* (ВБар2:160 # 1981)

Барвовеселчато, присл., *Квітнево прилину з первосвятинь зверхсвітніх, / подужаю смертну зловісність /.../ барвовеселчато від Деміурга всвітливши; / віднаджую адяних львищів...* (ВБар1:567 # 1990)

Веселчатовіночний, прикм., *Відходить образ сонця, світячи місяць: / таємничо споменійся! – / при хмарності – вкрузно веселчатовіночний, / протиставник ночі.* (ВБар1:369 # 1989)

Вітер

Борвій-ураган, ім., ч.р., *...коли на попелищі борвій-ураган, / базарники вивітрюються з храму.* (ВБар5:105 # 1946)

Вітерець-левант, ім., ч.р., *... від зорі я з сином дожидала , / вітерець-левант із-за грімкого вала / рукавами переймала.* (ВБар1:39 # 1944)

Вітер-світлокрил, ім., ч.р., *З моря вітер-світлокрил прилітає, / дим та пил на крутий Собероаш одвіває...* (ВБар9:38 # 1946)

Вітрів'я, ім., с.р., *Не спиниться вітрів'я рясновіте; / як молодість, мина проз мене.*(ВБар6:54 # 1950); *І від пустельності зими, в тіснота, / вітрів'я хвилю сірокрильну / крізь сіті зливи з поблиску приносить...* (ВБар6:238 # 1953)

Вітрувати, дієсл., *Опівдні на Темрюк-горі, / за снами-риданнями колісковими, /... / три берізки вітрували...* (ВБар1:91 # 1946)

Звітрильнитися, дієсл., *Не полину з тобою, я некрильний: / і сам – як часовні читець... / і сам ніби тінню звітрильнився, – / мої думи! з його судьби невчитесь.* (ВБар2:126 # 1980)

Блискавка

Блискавичник, ім., ч.р., *На сонцевих кроснах: блискавичник! ткати – / океан розпалавсь; Блискавичник! ткати на сонцевих кроснах – / розпалавсь океан.* (ВБар2:124 # 1980); *Береза в блискавичник зросла, / мережножилъчасто добіліти...* (ВБар2:180 # 1981)

Блискавичнитися, дієсл., *За гріх: блискавичняться кари: / на зловийників – зграї сказністю скреготали. // /.../ Блискавичняться кари: за гріх, / бо кожен довільно злом захворів.* (ВБар2:95 # 1980)

Блискавиччя, ім., с.р., *...стрічати в блискавиччях від престолу – / Життєначальника, що в славі.* (ВБар1:290 # 1967)

Двоблискавчаний, прикм., *...двоблискавчана орда насміхала...* (ВБар1:91 # 1946)

Зблискавичнитися, дієсл., *Раптом вал зблискавичнився найдужчий! – / зоряності зверглись.* (ВБар2:123 # 1980)

Зверхблискавичний, прикм., *З громів надхідно в осуд сповістились: / зверхблискавичному орлові.* (ВБар2:84 # 1980)

Зверхблискавка, ім., ж.р., *...від зверхблискавки, в млість на довкільну, / мов звергнуто небесну кадильню!..* (ВБар2:100 # 1980)

Гроза

Грозовержність, ім., ж.р., *Мов цінності з битви на викуп – зверхні, / до таць ятаганно здобути: / всі – двинуться збурено! крізь грозовержність, / і покрик душу скрипля, пробудний.* (ВБар2:257 # 1982)

Грозовинник, ім., ч.р., *...ну, і доці; ну, і грозовинник, / крізь душу, від мене виник...* (ВБар2:118 # 1980)

Грозовиця, ім., ж.р., *З надзем'я – з суду! в села білі, / про скорбі: грозовиці збігли.* (ВБар6:7 # 1949); *Огненні списи зломить грозовиця...* (ВБар6:83 # 1950); *Прикмета грозовиці <назва твору>* (ВБар6:132 # 1951);

Мов грозовиця – звал огню догорне, / нас розлучаючи назавжди. (ВБар6:142 # 1951); Грозовиці дикий льон повергли; / найдивнішу барву тратить. (ВБар7:36 # 1964); Звіститься з небесністю тривога / близько до дверей гробничих, / де, на варті – бровами багрова – / грозовиця страту зичить. (ВБар7:77 # 1965); Після грозовиці <назва твору> (ВБар7:115 # 1965); Голоси приносить вірна річка, / версти голубі розбивши. / Де ж ти? грозовиці приграничать / розцвіток, тобі найближчий. (ВБар7:139 # 1965); Діється розп'яття, в цяхи вдарить / молот грозовиць найдужчих... (ВБар7:186 # 1966); З ночі грозовиць і скель похмурних / смолоскипний скит підвівся... (ВБар7:232 # 1968); З грозовиць війни, з тривоги, / після скорбних верст безчасся: / душі церкви – в правді строгій, / від святині тихо вчаться. (ВБар7:276 # 1969)

Грозовичка, ім., ж.р., *Вже береза ближча, в звід, трикірій / воском білим розгалузить: / збірка грозовичок... (ВБар7:81 # 1965)*

Грозовичник, ім., ч.р., *Примчав грозовичник під кручу: / клетком орлів. (ВБар2:94 # 1980)*

Грозовично, присл., *Дев'ята хвиля, вічністью високосна, / добилась грозовично в строк. (ВБар2:34 # 1979)*

Грозовість, ім., ж.р., *Грозовістю в звіт насмілявсь, / обмиваючи землян. (ВБар2:97 # 1980)*

Згрозитися, дієсл., *Та згрозиться: найпінкіше пір'я / здерти з бурунів напрасних. (ВБар7:135 # 1965)*

Погроззя, ім., с.р., *Погроззя океану <назва твору> (ВБар6:260 # 1953)*

Пригроззя, ім., с.р., *Пробіга супутний: від пригроззя, / з хати блискавок, як птиця. (ВБар7:258 # 1969)*

Грім

Громинець, ім., ч.р., *О, кроткість: кровозірчаний куцик, / часові причетність!.. / краси твого щастя не скрушить – / громинець кричезний. (ВБар2:314 # 1985)*

Громів'я, ім., с.р., ...бо чути – забиває цвяхи / громів'я крізь сусідню тьму. (ВБар1:150 # 1948)

Громінь, ім., ж.р., І ввійдемо в родинний дворик літа, / крізь громінь: долю попрохати. (ВБар6:85 # 1950)

Громовинник, ім., ч.р., А на сірій скосині, послушник, / "сонечко" від степу тихих... / відпочинь, бо громовинник злющий / нагрозився захватити. (ВБар7:124 # 1965); *Істоти отвержені – в дверях: превбогість, / благають: " – хоч ти, громовинник, зміцни!..* (ВБар2:38 # 1979)

Громовиння, ім., с.р., Що 'д першого земля димувала, / по другому: зелень березяна в злам'я, / за третім фортеця громовиннями рвонулась! полум'яна... (ВБар5:41 # 1946)

Громовитися, дієсл., І знов громовиться з оберту ручки, / небесна стихіра, сплакана колись. (ВБар2:15 # 1979)

Громоглагольний, прикм., ...в грозі громоглагольній, / де сіє полум'я й дощі при чорній волі! (ВБар1:27 # 1943)

Громорукий, прикм., *Братчики: на ковадлі, – братчики громоруки – гряхнуть! огняниця зсиплеться в обкружини крукові...* [Цит. за: ПССП-01:17]

Громоспівно, присл., Він [церковний староста. – Н.А.] часом "Апостола" громоспівно вичитує! (ВБар2:36 # 1979)

Догромівши, дієприсл., Чи, догромівши, крильно обвалитись / орлові моря – в сонну сутінь? (ВБар6:149 # 1952)

Сонце

Білосонце, ім., с.р., Дослідіть! навчу вас про Суд судів!.. / стяги мої – полум'я з силою сповна: / від білосонця. (ВБар2:99 # 1980)

Великий-сонцеликий, прикм., *Соняшники великі, / великі-сонцеликі...* (ВБар9:83 # 1946)

Квіт-сонце, ім., с.р., *Трихмар'я в чорновиння вихнуло й сизе / квіт-сонце...* (ВБар1:436 # 1952)

Край-сонце, ім., с.р., *Незгасима кров з край-сонця в душу / крапа надозерний острів.* (ВБар7:234 # 1968)

Сонцевічний, прикм., *Молодші, вчитавши, завісу відгорнуть, / і образ неба сонцевічний: образ Ісуса – здружить: для неба! всіх, земного роду.* (ВБар2:312 # 1985)

Сонцевість, ім., ж.р., *А вразами згірк, на рішучість – / окрилений вирвався з ланок цепену: / з глибинства – з неволі! скарги скрушні / здійсмає: в сонцевість праотцеву.* (ВБар2:255 # 1982)

Сонце-місяць, ім., ...у тьмі кромішній мучимось, у плачі / ночеєм ніч і днюєм день, і вік / без сонця-місяця Господня / живем... (ВБар5:61 # 1944)

Сонцеозерий, прикм., *Герольди Бога, мечоносці світла / перелітали через теплу сферу, / ясну при місяці – сонцеозеру...* (ВБар9:99 # 1944)

Сонцеповорот, ім., ч.р. <назва твору>, (ВБар5:135 # 1945); *Скорбний сонцеповорот на води; / сиві брови: понад берег.* (ВБар7:182 # 1966)

Сонцехресник, ім., ч.р., *Вічно в небі сонцехресник! – / мов крилля сяєво підносить.* (ВБар1:306 # 1975)

Щиросонцевий, прикм., *І щиросонцевий узори ладить, / спломенівши чорнобривець...* (ВБар6:192 # 1952)

Хмара

Білохмарність, ім., ж.р., *Глянути на степ, коли без мене: / білохмарністью вітрильні, / помандрують в океаня зельне / скорбно кораблі – могили...* (ВБар7:124 # 1965)

Відхмарено, предик., *Відхмарено; – ясність!* (ВБар1:157 # 1948)

Відхмаритися, дієсл., *Від скорбів туман, і страх відхмаривсь; / і крізь морові завіси – звід соняшниковіє! із брами / видно висхід благовісний.* (ВБар7:262 # 1969)

Похмар'я, ім., с.р., *Чутно голос, мов зростає в страхах; / від похмар'я храмик любий...* (ВБар7:238 # 1968)

Сивохмарний, прикм., *Із келії, крізь пливучу фіранку, / тканисто – сивохмарну: / пролився погляд сонця...* (ВБар1:325 # 1981)

Трихмар'я, ім., с.р., *Трихмар'я в чорновиння вхнуло й сизе / квіт-сонце...* (ВБар1:436 # 1952)

Хмара-круча, ім., ж.р., *Хоч і окрила в смутку хмара-круча, / галузка
пристрасти жила палюча...* (ВБар5:159 # 1952)

Хмара-піна, ім., ж.р., *...і з хмари-піни / зоря виіскрюється...* (ВБар1:64
1945)

Хмаризна, ім., ж.р., *В розвалля хмаризни півобід нагнувсь: / прозоріє в
тонах! (ВБар2:8 # 1979); До рамен: з горючістю гроз приникла / хмаризна
холодна. (ВБар2:65 # 1979)*

Хмаризник, ім., ч.р., *Блідий небокрай, сребром прохолодний; / а в
обрій – мов камінь синій заліз – хмаризник: низько! горя беззлобність / на
болях без сліз. (ВБар2:203 # 1981)*

Хмариннично, присл., *Віщується про теплий дощик, / хмариннично
спадковий. (ВБар2:181 # 1981)*

Хмарка-серпанок, ім., ж.р., *Йдуть хмарки-серпанки. (ВБар9:48 #
1946)*

Хмарохід, ім., ч.р., *Безмісячна ніч: / бо в хмарохід, як в намет,
зачинивсь – / льодисто племінний, з неба, свічник... (ВБар1:317 # 1980)*